

GOTTERMAYER KÖNYVKÖTÉSZETE

240888

JÓKAI MÓR
ÖSSZES
MŰVEI

PÁTER PÉTER
ASSZONY
KISÉR

REVAI TESTVÉREI

L. Lindmayer's Bild

Königsberg

1947, VI. 20.

JÓKAI MÓR

ÖSSZES MŰVEI

NEMZETI KIADÁS

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

LXXXIII. KÖTET

PÁTER PÉTER * ASSZONYT KISÉR – ISTENT KISÉRT

NYELVSZAKTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR

1904

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1904

PÁTER PÉTER

REGÉNY

ASSZONYT KISÉR – ISTENT KISÉRT

REGÉNY

IRTA

JÓKAI MÓR

Dr. BELOHORSZKY JÁNOS
ügyv'd
UJVIDÉKEN.

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK TULAJDONA

1904

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

240.889

ORSZ. SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR
IV. Növekedéskönyvtár

1953. évi 133. sz.

PÁTER PÉTER

REGÉNY

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A JEZSUITA CONVENT.

Hatan valának együtt, a perjellel és a gvárdiánnal; a hetedik kint jár a falukon a kegyadományt beszédni.

— Benedicite! kezdé a perjel. Ecce nuntium patronæ nostræ illustrissimæ. S letevé a pecsétetes levelet az asztalra, a mit a körülülők kézzől kézre adának. Mind megértették: latinul volt. Az orrök elfintorultak, az ajkak lepittyedtek, a szemöldök összevonultak, a szemek hunyorgtak. Egynek sem tetszett.

— Est unus de nobis invitatus in aulam patronæ nostræ munificentissimæ, ad educandum filium unicum domicellæ.

— Parvum diabolum perduellem, mondá rá a gvárdián.

— Garrulantem, sifilatore in ecclesia!

— Maledictorem sanctorum et animarum!

— Mortificatorem animalium.

Mindenik tudott rá valamit.

Legjobban megtette a legutolsó.

— Insanum prolem matris vesanæ.

— Quæ est pernicies omnium virorum, folytatá a gvárdián áttérve e tárgyra.

— In omnibus punctis peccans.

— Omnia sacramenta pedibus calcans.

— Furia demens, saga sacrilega!

— Quæ maritum letali potu ad inferos misit!

A perjel mind ezen kegyetlen észrevételekre stoikus nyugalommal felelt.

— Sed est patrona nostra benignissima et filius erit

hereditarius patronus noster. Oportet haurire calicem amaram. Fiat electio.

Mind nagyon csóválták a fejüket.

— Ego habeo ardorem frigidum in tibiis; mondá az egyik, a lábszárait dörzsölve.

— Ego vero laboro de bili. S bizonyságul a nyelvét is megmutatta az átellenben ülőnek, ki rögtön utána mondá:

— Ast ego ægrotos sanare sum vocatus.

Most mind a hárman a negyedikre néztek: az igen biztosan érezte magát a legjobb kifogás birtoklásában.

— Equidem non sum versatus in lingvis scythicis; nec in hungarica, nec in sarmatica.

Az ötödik meg volt szorulva; mivel vágja ki magát?

— Me votum tenet nunquam foeminas alloqui.

Egynek sem tetszett a feladat.

— Mittamus ergo Petrum; mondá nyugodtan a perjel. Mind az öten conclamáltak rá.

— Tamen est adhuc juvenis; mondá az egyik.

— Sed moribus severus; felelt rá a perjel.

— Occurret tentationem maximam; veté ellen a másik.

— Eo major erit triumphus eius; felelt rá a perjel.

— Tamen est adhuc tantum frater! kiálta fel a harmadik.

— Faciamus eum patrem; viszonzá a perjel.

Erre mind felugráltak s hangosan contradicáltak.

— Hoc non pergit! hoc non pergit! oppugnat legibus nostris!

A perjel hideg vérrel szólt közējük.

— Ergo pergat alter.

Arra mind elesendesültek s vállalkat vonogatva ültek vissza nagy, gazdag faragványú támlás székeikbe s csak úgy mormogták maguk elé:

— Ergo fiat Peter pater. Ergo pergat Pater Peter.

— — — — —

Minthogy pedig a latin nyelvet még ma sem minden ember érti annyira, hogy azon egy regényt elejétől végig

meg lehessen írni: szükséges, hogy megmagyarázzuk egynémely olvasónak, mi volt a tárgya annak a beszélgetésnek, a mit ama hat jezsuita páter egymásközt folytatt; a kikkel egyébiránt ezen a bevezetésen túl semmi találkozásunk nem lesz, s a kik miattunk ezentúl csendesen folytathatják ascetai életrendüket kolostoruk bezárt kapui mögött.

Annak a magyarázatához pedig, hogy a tisztelendő urak miről értekeztek egymás között, igen egyszerű módon fogunk hozzá jutni.

János diák éppen akkor a kályhában volt; ő levén a kályhafűtésben a hetes. Onnan ő mindent szépen kihallgatott. Mikor aztán a tisztelendő atyák eltávoznak, ő is előjőve a kályhából s térdbenlágyléptekkel sompolyga le a konyhába.

Ott éppen nem volt jelen a szakácmester: hanem egy nagy kétfülű sajtár szélén ott ült gubbaszkodva Samu diák. János diák hosszú legény volt, Samu diák pedig tömzsi. Amaz hanák volt, emez pedig palócz. Rongyos volt mind a kettő; az aranymondás szerint: «úgy szép a diák, ha rongyos».

Abban a nagy sajtárban volt felhalmozva a konyhaművészet enyészethozzá szánt minden maradványa, a mit naponkint a sertéseknek szoktak kihordani, egy rudat dugva a két fülén keresztül, a mi a két diáknak a vállát nyomta félre.

János diák, látván, hogy nincs jelen a szakácmester, mohón esék neki a dézsának s elkezdett a hulladékok között keresgélgni. Volt még ott sok fölfedezésre méltó tárgy, kenyérhéj, almacsutak, nem egészen penészes sajt, káposzta torzsa, s más efféle. Azokat János diák nagy sagacitással tudja kikutatni a moslékos dézsából s azonnal be is keblezi.

— Ugyan hagyj már a Péternek is valamit! dörmögi Samu diák, meg sem mozdítva a fejét a két karjával átszorított két térdéről.

János diák nem felelhet rá, mert tele van a két pofája, míg azt le nem nyeli.

Samu diák aztán felugrik, megirigyelve, hogy János diák olyan jó étvágygyal lát hozzá.

— Üpré púpos! a disznóknak is hadd maradjon.

János diák előkereste a rudat.

— No hát fogd meg azt a végít.

— Nem fogom én. Majd itt lesz mindjárt a Péter: ki-viszi az egy maga.

— De nem lesz itt a Péter.

— Hallom is már a kordéja nyikorgását az úton.

— De azért nem jön az neked többet ide moslékos dézsát hordani. Kihallgattam a kályhából, mit beszéltek.

— No hát mit beszéltek? — Ekkor aztán mindaketten egymás mellé ültek a sajtár szélére.

— A domicella a kastélyból instructort kér a fiacskája mellé a patresek közül. Azt mondták, hogy egy kis ördög.

— A bizony, de tizenkettő is kitelik belőle.

— A ki a templomban fütöl.

— S mikor ministrál, kéngyertyát kever a füstölő közé.

— Káromkodik is. A szenteket meg a lelkeket szidja.

— Még csak magamban sem merném elmondani!

— Az állatokat is kinozza.

— Az ám. Az én szamaramnak is tüzes taplót tett a fülébe; mind összetörte a jámbor pára a kordémat.

— Azt mondták, hogy olyan bolond, mint az anyja. Arról meg azt mondta a gvárdián, hogy az veszedelme minden férfi-félének. Valjon miként lehet az?

— Bizonyosan boszorkány, a ki kantárt vet a szájukba s a Szentgellértre lovagol rajtuk.

— Az ám, azt is mondták, hogy boszorkány, mind a tíz parancsolat ellen vétkezik, minden szentséget a papucsával tapos. De utoljára azt is mondták, hogy mérget kevert az urának az italába, úgy ölte meg.

— Kitelik tőle. Nekem is, mikor odaküldtek hozzá egyszer levéllel a klastromból, adatott egy kupicza ala-

máziát, valami volt benne: majd a falra másztam tőle egész éjjel.

— Azért a perjel csak azt mondta, hogy nekünk pedig legkegyelmesebb patronácskánk, s a fiacskája a mi leendő patronusunk. Ki kell inynya a keserű poharat. Ki megy oda?

— No képzelem, hogy szepegtek.

— Az egyik azt mondta, hogy neki hideg égés van a lábászarában, a másikat az epe bántja; a harmadik nem mehet, mert ő kancsérolja a betegeket; a negyedik azt mondta, hogy ő nem tud se magyarul, se tótul; az ötödiknek meg a szent fogadása tartja, hogy soha asszonyokkal szóba ne álljon.

— Még utoljára Pétert küldik el.

— Ördögöd van, hogy kitaláltad.

— No az jár jól!

— Az egyik mondta: fiatal még, a perjel mondta: de szigorú az erkölce. A másik mondta: nagy kísérteteknek lesz kitéve. A perjel mondta: annál nagyobb lesz a triumfusa. Többen mondták: «hiszen még csak fráter Péter». A perjel rámondta: «megteszszük páternek». Valamennyien mind ellene mondtak; a perjel azt mondta: «no hát menjen közületek valaki». Erre aztán mind meggubahodtak, s azt mondták, hogy no hát legyen Péter páter, no hát menjen Péter Péter.

Ezen aztán mindaketten elkezdtek kacagni.

No hiszen ott lesz jó helyen a Péter!

A laptika-nyikorgás ezalatt egész a kolostor hátulsó kapujáig érkezett s ott megszűnt. Kívülről elkezdtek kopogtatni.

A hátulsó kapuról lehetett a gazdasági udvarba bejutni. A kapus hivatala csak a főportára terjedt ki.

— Hallod! zörget már Péter.

— Te is csak úgy hallod.

— Eredj! Nyisd ki!

— Te is csak úgy éred,

— Én nem találom a lábaimat, nem tudom melyik a négy közül az enyim.

Erre a másik a nyirfaseprővel odahúzott a négy mezt-láb közé s arra rögtön megtalálta a commilito a maga lábát; ezen aztán hajbakaptak; s az volt a kérdés, hogy melyiket dobja ki a másik a konyhából? az megy kaput nyitni; a dulakodás közben felrugták a moslékos dézsát, a sok csáva, ízék szétfolyt; arra aztán jól megtépve szélylyel váltak duzzogni.

— Takarítsd fel! Te rugtad fel.

— Te taszítottál bele.

— Ha meglátja a konyhamester, majd jól megver.

— Téged is megver.

S egyik sem vállalkozott a kárt jóvá tenni.

Ezalatt a megérkezett confráter, megunva a dörömbözést a hátulsó kapun, a főajtóra került, ott bebocsáttatva, kinyitotta maga az udvari kaput s betelerelte a maga járművét. Egy rozzant lacziszekér volt az, a minek a két lógó kereke csupa S betűket irt le maga után s a közben, hájazatlan lévén, folyvást a legkeservesebb nótát nyikorgat; egy félfülű számár volt eléje fogva — a kordé meg volt rakva mindenféle elemozsinával. Mind úgy koldulta azt össze a kápsáló barát falukon. Ezt a hivatalt úgy hitták, hogy «temporizálás».

A sáfár ott várta már az udvaron a megérkezőt, kezében a palatáblával, a mire az eredményt jegyzé fel.

Nem mulasztá el minden tételnél erős bírálatot tartani, s mind valamennyinél szigorúan corripialni az alamiznaszedőt. Mindent selejtesnek talált; a tojasok közül kiválogatta a melyik záp volt: «ezeket te magad fogod meginni, Petre!» A liszt nagyon derczés volt: «ennek állj neki, és szítáld még keresztül! a korpájából süthetsz magadnak pogácsát».

Csak úgy hullott a «testvér» fejére a sok megtisztelő cím: «nequam, paniperda, asine».

Az türte mindazt lehajtott fővel.

A fekete barátkámsza csuklyája takarta egész szemöldökeig az arczát, bajusza, szakálla csapzott volt az ónos esőtől. A kötéllel felszorított csuha alól kilátszottak bokáig sárban álló mezitelen lábai; a sarui a botja végére voltak akasztva: azokat nem volt szabad a rossz útban hurbolni.

A kifáradt, megázott vándort meg sem hagyták pihenni: a konyhamester már a boltozatos tornác alól kiabálta a nevét:

— Petre! Petre! Huc acceleras: ad culinam!

Gyönyörű konyha volt, ei kell ismerni: most, mikor már csak a romjait látjuk a kolostornak, azt hiszszük kápolna volt az és torony; pedig csak konyha volt és kémény.

Péterre nézve azonban az a hátránya volt ennek a tágas konyhának, hogy azt neki kellett feltakarítani.

A felrugott dézsza mosléktartalma szétterült a márvány padlaton; s a kik azt az istentelenséget elkövették, azoknak nem lehetett a hibát helyrehozni, mert azokat most a konyha szegletében vallatta épen a gvárdián a skutikával: a két diák térden állt előtte, éles hasábfa a térdeik alatt. A rondaságot tehát másnak kellett helyettük föltakarítani: az a más volt Péter. Hozzáfogott engedelmesen, leveté magáról a durva fekete szőresuhát s nekigyürkőzött az aljas munkának. Mikor feltúrte a karjain az inget, meglátszott a fehér bőrén, hogy nem volt cselédmunkához szoktatva néhanapján. Arcza fiatal volt még, szabályos vonásokkal, a miket az eltompító lemondás nyuggőzött le; szőke haját még nem irtotta meg a szerzetesi tonzura, csak fráter volt még; s ha szemei könnyeztek, az nyilván csak azért volt, hogy a hidegről egyszerre a konyhamelegbe lépett. Neki térdelt a ronda padozat feltakarításának szótlanul, lapáttal, seprűvel, szalmacsutakkal.

A gvárdián ez alatt a két nebulót nyakgatta. Ki tette ezt a kárt? Természetes, hogy egyik sem tette. Régi közmon-

dás, hogy a kárnak nincs gazdája. Hogy verekedtek, annak a nyomai láthatók voltak az arczaikon. Samu diáknak volt egy véres karmolás a homlokán, János diáknak meg egy kék folt a szeme alatt. Tagadták mind a ketten, hogy ők tülekedtek volna.

— Hát ez a kék folt hogy jött ide a szemed alá?

János diáknak eszébe jutott az a mese, a mit később báró de Manx olyan válságos helyzetben alkalmazott szerencsésen.

— Hát mikor fűteni akartam, nem találtam a kovát, hogy kicsiholjak: kaptam, a szememre ütöttem az egyik öklömmel, a másikkal odatartottam a kéngyertyát, s a mint a szemem szikrázott, annál meggyuladt a szövétnek.

A gvárdián nem szólt rá semmit, hanem a másikhoz fordult.

— Hát te hogyan jutottál ehhez a sebhez a homlokon?

Samu diák, felbuzdítva a megelőző példán, nagyot nyelt és kisütötte a mentséget.

— Azt én ott magam megharaptam.

— Hogyan haraphattad meg a saját homlokodat?

— Tükörből haraptam meg.

— Hiszen nem érhetted el.

— Fölálltam a padra.

A gvárdián behuzta az ajkait, úgy hogy a két kövér orcája szétdülledt bele s kimondá rájuk az ítéletet.

— Joannes, quia bene mentitus est, accipiet viginti verbera, Samuel, quia male mentitus est, accipiet triginta.

(A mi hiteles fordításban ekként hangzik: «János kap, azért, mert jól hazudott, husz virgácsot, Sámuel, a miért rosszul hazudott, harminczat».)

A két diák elkezdett sirni, ordítani, s a két öklével törülte a könnyeit. Hanem alattomban, a mint a gvárdián félrefordította a fejét, összekacsintottak ravaszul, s ebben az volt kifejezve, hogy «én sem ütlek nagyon, te se üss

nagyon». Csakhogy a gvárdiánnak olyan szeme volt, hogy mikor oda sem nézett, akkor is látott vele.

— Petre! szólítá meg a dolgozó szerzetest, ki már elkészült a takarítással. Jövel ide.

Péter odament engedelmesen.

— Ezt a két bűnöst te fogod ellátni. Ők egymást kölcsönösen ravasz irgalmazással vernék meg, kijátszva az ítéletet. A te kezéd majd súlyosabban fogja rájuk eresztetni a vesszőt.

S ezzel a szóval odanyújtá feléje a sósvízben áztatott nyirfavessző-csomagot.

Most aztán a két diák igazán elkezdett ordítani, a két térdén tánczolván kinjában.

Péter azonban nem nyújtotta kezét a vessző-csomag után. Vérét a kevélység *dæmona* lázította fel; arcza kigyulladt, szemei lángoltak, homlokán hátravetette a hajfürteit, a két öklét összeszorítá s a lábát előrefeszíté. Bátorkodott megszólalni, ámbár kérdezve nem volt.

— Én nem vagyok hóhérlegény; nem tanultam seprűvel verni embert. Zárjátok a vétkeket a *carcerbe*; kész vagyok helyettük elvégezni a munkát, a míg zárva vannak. Én nem virgázok gyermekeket.

— Petre! szólt megnyújtott hangon a gvárdián. *Putasne quod adhuc sis dux equitum nobilium? Es servus servorum!* (Azt hiszed-e, hogy még most is nemes lovagok vezére vagy? szolgák szolgája vagy!)

S hogy éreztesse vele, mennyire maga is alatta van még a ferulának, a visszautasított vessző-csomagot rátette a daczos ifjú fejére. E rettenetes teher alatt lassankint aláhanyatlott a fölemelt fő: a szikraszóró szemek lesüték pilláikat; az öklök széternyedtek s a mellen keresztbe tevődtek: a szép daliás ifju megint átalakult alázatos báráttá, s reszketve nyújtá kezét a vesszőcsomag után s azt megnémult ajkaihoz érinté.

— *Parce, pater.* (Bocsáss meg, atyám.)

De a mint marokra fogta a gyalázatos eszközt, a minek

hivatása megbecsteleníteni a teremtés remekét: az embert, a kit Isten arra alkotott, hogy hozzá hasonló legyen, visszakergetni az állatok közé: akkor még egyszer fellázadt testének az a része, a melyben legtovább megmarad a büszkeség utógondolatja: a nemes ököl; a bátorság ösjelvénye: a hüvelykujj, a mit büntetésből szoktak a gyáváknál megcsonkítani, s nevezték őket aztán a «*pollex truncatus*»-ról «*poltron*»-nak; mind az öt, görcsösen összeszoruló ujj nem akará elfeledni, hogy ő egykor kardmarkolatot szorítani volt tanítva, s gyönyör volt ránézve éles vassal törni sisakon, pánczélüngön keresztül, s most e porkoláb seprűvel kénytelen vásott kölykek meztelen bőrét végig hasogatni.

Ez a regula!

Novitius volt még: nem tanulta még meg, hogy a testben hetvenhét ördög lakik, s a hány ütést kap a bűnös test, annyi ördög lesz megütve. Azt már megtanulta, hogy a szeges cingulumhoz, a horogvégű flagellumhoz úgy kell folyamodnunk, mint a mi jóltevőinkhez, saját testét vérig korbácsolni álmatlan éjszakákon mindennapi imádság volt ránézve: de jajgató diákokat vesszőzni még irtózott. Majd azt is megszokja.

E pillanatban hangzott a folyosóról a perjel szava.

— Petre! Ad me tendas! (Hozzám tarts.)

Péter megkönnyebbülten sohajta fel s visszaadá a virgácsot a gvárdiánnak.

— A perjel szólít.

— Ő parancsol. Eredj hozzá. Stante pede!

Péter fel akarta venni az esőáztatta csuháját és a durva sarukat hozzá.

— Csak eredj így, a hogy vagy: mondá a gvárdián; vagy meztláb fogsz visszatérni ide, vagy tovamégý más öltözetben.

A jezsuita fráternek nem volt szabad kérdezősködni az után, a mit nem értett: neki csak engedelmeskednie kellett. Péter felment azon pörén a perjel elé.

— Dilectissime fili, monda neki a perjel. Két esztendeje már, hogy az engedelmességben gyakorlod magadat. Megtanultál szegény lenni, koldulni, lázárokat ápolni, napszamosok munkáját végezni. Még hat esztendő áll előtted, hogy az atyák közé fölvétessél. Három évet a könyvtárban kell eltöltened: megtanulod Szent Ágostont könyv nélkül; a mellett a török és arab, a görög és orosz nyelveket. Mert meglehet, hogy a midőn elkészülsz a tudományokkal, a provincialis választása szerint, vagy az arab pusztákra fogsz küldetni, hogy ott a pogányokat megtérítsd, vagy Oroszországba, hogy ott a rettenetes Ivántól üldözött hiveit a római egyháznak állhatatosságra buzdítsd. Tehát három évig ülsz a könyvek között, megtoldva az éjszakával a nappalt s magolod a most még előtted ismeretlen betűket; másik három évig pedig vándorolsz ellenséges népek között, a hol keresztrefeszített martyrok, karóba húzott szentek jelölik meg az utadat. A hetedik évben aztán hűséged próbájának letevésére elzarándokolsz Spanyolországba. Akkor, letéve minden próbát, leküzdve minden megkísértést, föl fogsz vétetni az atyák közé. Mindezen hosszú utat azonban megteheted egy lépéssel, s minden tudománynak megfelelhetsz ez egy szóval: «akarom!» Ma lefekszel mint novitius és holnap fölkelés mint «Pater Peter», ha ezt a missiót elvállalod önkényt és engedelmesen. Ime olvasd.

S azzal átadta neki a patrona levelét.

A mint a kézvonásokat meglátta az ifju szerzetes (ismernie kellett neki azokat régebből), egész arcza rögtön ijedelmet fejezett ki: a kezét a felé nyújtott levél elé tartá, mintha félne azt elolvasni; azután mégis átvette azt, s a míg végig hatolt az irat sorain, homloka összeránczosodott, arcza megvetésre vadult el, ajkai felnyitlak az olvasás alatt, összeverődő fogsorait mutatva. Végigolvasta a levelet, s aztán leejté a kezét csüggedten.

— Téged választottunk ki, mondá a perjel! Holnap Péter Péter fogsz lenni, csak azt kell mondanod, hogy: akarom.

Az ifju még mindig lecsüggesztett fővel nézett merőn maga elé.

— Néma lettél-e?

Az ifju föltekintett s arcza visszanyerte férfias nyugal-
mát.

— Engedj időt a meggondolásra, atyám, szólt szép csengő hangon, a min még megérzett az a vibratio, a mit az érzés közvetlensége idéz elő naiv lelkületeknél. Hadd mérjem össze az út kezdetét és végét. Mert bizonyára nincs nekem olyan messze innen a Bab-el-mandel sivatagáig, sem Siberia jégtengeréig, mint a milyen messze van e kolostor küszöbétől a madocsányi kastély portájáig. És nem oly félelmetes énnekem rettentő Iván zsarnok őrvongása vérengző dőzslakomáin, sem a halottasó hyénák éjszakai kaczagása a homokpusztában, mint a milyen iszonyító ennek az asszonynek egy suttogó szava. És hamarabb megtanulom neked a török és arab, a görög és muszka, s ha kell, még a szanszkrit és mongol nyelvet is, mint ezt az egy szót: «akarom». Engedd, hogy gondolkozzam rajta hajnalig.

— Legyen. Vidd fel magaddal a czelládba ezt a levelet és imádkozzál az Urhoz, hogy világosítsa fel az elmédet. Mert bizonyára nagyobb és nehezebb szolgálat az, melyet ime rád bizunk, mint minden missió a scythák és hyperboræok országába. Omnia ad majorem Dei Gloriam.

Péter fölment a czellájába. Szűk, keskeny kis odu volt az, öt lépés a hossza, kettő a széle. Csak egy hárságy volt benne, meg egy feszület a falon. De azért még sem heverte ő meg ezt a hárságyat ezen az éjszakán; hanem azt az ötlépésnyi tért dobogta végig, mint a ketreczbe zárt orosz-lán. A kiterített levél ott hevert az ágyon, s arra a fekhelyre ő le nem hajthatta a fejét, a hol az a levél fekszik.

Hajnal felé megerősödött a szívében egy elhatározás. Lehajította a levelet az ágyáról a földre, s aztán levetette magát a fekhelyére. Ott elnyomta a fáradság. Ugy elaludt, hogy a hajnali harangszó sem ébreszté fel.

Arra serkent fel, mikor a gvárdián a karjánál fogva felrázta.

Felugrott a fekhelyéről.

— Ergo, Petre ! Tandem : mit határoztál ?

— Ezt ! felelt Péter, meztelen lábával a földön heverő levélre taposva.

— Bene. Akkor kelj és jövel utánam. A két delinquens várja a büntetését.

— Megállj ! A perjel nekem azt mondá, hogy a novitatus két éve letelt, a mi alatt alacsony munkát kelle végeznem. Most következik három éve a tanulásnak ; azután jön három év az ellenséges népek között zarándokolásra. A perjel nekem semmiféle bakói szolgálatok teljesítéséről nem szólt.

— Dehogyan nem szólt, Petre ! Emlékezzél csak rá vissza ! «végtére Spanyolországba fogsz menni». Ez azt teszi, hogy egy évig a szent inquisitio szolgálatában állsz. Jöjj és kezd el benne magadat gyakorolni.

Péter idegein végig futott a borzadály. Két merev karját oda szorítá a testéhez : arca halálsápadt lett. Felmelte a szemeit az égre, a szája felnyílt, végig futott előtte az egész visio : a kutyabőrbe kötött emberi bölcsesség, s az emberbőrbe szorult kutyaveszettség ; rettenetes Iván, a szaraczénok és Arbuez kinzó kamrái : nem birta meg a lelke. Térdei megtörtek alatta : összeroskadtt ; fölvette azt a meggázolt levelet, összehajtá ; eltette a keblébe s azt mondá : «elmegyek».

A KASTÉLY BOLONDJAI.

Még az nap küldtek választ az úrnő levelére a Conventből : Péter Péter delegáltatik a jövődő patronus nevelésének magasztos munkájára. Holnap fogja installálni magát.

Páter Péter az új szerephez új jelmezt kapott. A teg-

napelőtti kolduló barátot nehéz lett volna felismerni a mai selyempalástos, csattezípos alakban, a ki a hóna alatt egy roppant nagy kutyabőrbe kötött könyvvel közeledett a madocsányi kastély országút felőli bejárata felé. A kastély és a kolostor mintegy ezer lépésnyi távolban lehetek egymástól.

Annak a kastélynak a kapuját más ember sem igen szerette megközelíteni. Először is az udvar tele volt mindenféle fajta vadászkutyával s a sok kopó, agár, sinkorán, falkástul rohant a közeledőre s még a szekérről is lehúzta az embert. Azután meg az urfinak az a szokása volt, hogy a hajdujával, a peczérjével, a vadászával, meg a bolondjával együtt lesbe állt s az azon menőkre lövöldözött szélpuskával, fogadásból, hogy ki találja el annak a kalapját, vagy süvegét? az udvarban benn meg a pávakakas repült a látogató fejére s a szemét akarta kivágni. Minden ember és állat arra volt itt betanítva, hogy a jövevényt abajgassa.

Azon a napon, a melyen Páter Pétert várták a kastélyba, az úrnőnek volt annyira gondja, hogy a szélpuskákat elzárja szerelmetes magzatja elől; a jézsuita kerek kalap nagyon alkalmas céltáblának; a kutyák egy részét is átverette a hátsó udvarba, csak a kopók, vizslák hagyattak künn; de maga még sem ügyelhetett rá, hogy az érkező kegyes atya kellő tisztelettel fogadtassék; mert épen akkor hozták neki hírül az erdőkerülői, hogy az éjjel a mitosini földesúr egész csapat vadászszal átjött tutajjal a Vágon, sok szarvast, dām vadat összelöttek; a vadászokat, a kik ellenállni akartak, kikötözték a fákhöz s aztán az elejtett vadakat magukkal vitték. Az úrnő féktelen dühbe jött e hírre, rögtön futtatott kasznárok, ispánok után s rettenetes megtorlásra készült, fegyveres erőhatalommal. A madocsányi és mitosini várkastélyok között régi ellenségeskedés volt, a mit a földesurak saját rovásukra szoktak eligazítani; s hogy egyszer az egyik birtok leányágra maradt, csak annál rosszabb lett a viszony: az

asszony még engesztelhetlenebb. Tehát épen ebben az órában annyira elfeledteté a hadikészülődés a páter jöve-
telét az urasszonynyal, hogy a megérkezőt nem fogadta a
kapuban más, mint a kutyák és a bolondok: az utóbbiak-
hoz sorolva a kedves fiúcskát is.

Kilencz kopó és vizsla rohant egyszerre a baráttra, a
mint annak a gyász-alakja a kapuban megjelent. A szer-
zetes azonban nem tett úgy, a hogy megijedt emberek
szoktak tenni, előre-hátra tánczolva, kapkodva, a mi kész
nevetség a nézőnek; hanem megállt szép csendesen a ku-
tyák előtt; (magának is volt néhanapján ilyen vadászzeb-
falkája) s mikor azok csaholva körülfogták, szétnyitotta
előttük a nagy móles könyvet s aztán hirtelen becsapta.
Arra a vadászkutyák azt hitték, hogy lőttek s akkor aztán
a hány annyifelé futott, keresni, hogy mit lőttek meg?

A barát pedig szépen besétált az udvarra.

A kis urfi, meg a hajdú, meg a peczér, meg a bohóc, z,
épen labdázta az udvaron.

— Ihol jön az instruktor! kiálta Matyi, a hajdú.

— Hogy nem ették meg a kutyák! szörnyűködött
Petykó, a peczér.

— Hajtsd hátba azt a barátot! kiáltá a kis urfi a bo-
hócnak. A labda épen annak a kezében volt, ha azzal
odatalál neki a selyem palást közepébe, ott marad a sáros
folt.

Herskó, a bolond, szót fogadott, a hogy mondták.

Hanem a barát fél kézzel elkapta a hozzá hajított lab-
dát s úgy sujtá azt vissza a bolondhoz, hogy annak épen a
pofáját találta el vele; még a medvebőr-süvege is lerepült
a fejről.

Az urfinak ez nagyon tetszett.

— Hisz ez derék barát! Gyere ide, te barát! Hát te
tudsz lapdázni? Mi a fránya? Azt gondoltam, a barát
csak imádkozni tud. Hát el tudod-e ütni annyira a lapdát,
mint a Matyi? Erős legény ám a Matyi. Nézd, hová repült a
labda? Majd az ablakot ütötte ki. Hadd lám, mit tudsz te?

Páter Péter fogta az ütőfát s úgy elütötte a lapdát, hogy az tul repült a kastély tetején.

Ezzel mindenkinek a bámulatát kivívta.

— Derék barát ez ! mondá az urfi. Ezzel lesz jó játszani a longát, meg a métát.

— Hát méltóságod már diákul is tud ? szólta Páter Péter, méltóságosurazva a gyereket, a ki őt csak tegezte.

— Diákul ? Dejsz attul döglik a légy.

— Lám, pedig «longa» annyit tesz, hogy «hosszu», «meta» pedig azt, hogy «határkő.» Így tanuljuk meg játszva a tudományt.

— Igazán ?

— A tanulnivalót sárkánynak ragasztjuk, s sárkányozás közben ránk ragad a tudomány.

— Hát te sárkányozni is tudsz ? Láttál már ilyen nagy sárkányt, mint az enyim ? Látod, milyen vastag spárgán eresztjük fel. Ezt a spárgát a Matyi egy rántással ketté tudja szakítani. Mutasd meg Matyi.

— Az semmi sem ; szólta Páter Péter s aztán ő háromszorosan összefonta a spárgát s úgy szakította azt ketté.

— Hüh ! Ez már derék barát. Hogy hívják diákul a sárkányt ?

— Draco.

— Hát a papirost ?

— Charta.

— Hát az abrincset ?

— Arcus.

— Hát hisz én akkor azt már mind megtanultam : drákó, kártya, árkus ! Könnyen megy ez, Hersko.

— Könnyen is menjen, szólta bele a bolond, egy kis törpe, embertelen nagy fejjel, csunya torzpozával. Mert a méltóságos asszony megparancsolta, hogy az instructor egy esztendő alatt megtanítsa az urfinak mindent ; de úgy, hogy az urfi ne tanuljon semmit.

— Hát hisz ezt nem is szokták máskülönben ; mondá Páter Péter. Az urfi mellett tartanak egy másik fiut, a ki-

nek «virgácsfiu» a neve. Ha az urfi nem tanulja meg a leczkét, akkor a virgácsfiu kap helyette vesszőt.

— Ez a virgácsfiu te fogsz lenni! szólt nevetve a kis urfi, a kinek rendkívül megtetszett ez a pædagogiai rendszer. A barát pedig egészen megnyerte a kedvét ezzel a bevezetéssel.

A bohócnak legtöbb esze volt közöttük: az mindjárt észrevette, hogy ez az új ember őket régieket leszorítja a gyékényről: jobban ért a kutyához, mint a peczér, erősebb kezű, mint a hajdú s tréfásabb, mint a bolond. Valamivel meg akarta őt zavarni.

— Hát ezt a nagy bolond könyvet minek hoztad magaddal? kérdé, szétnyitva a folianst, a miből emberijesztő vad ákombákok rémledeztek a belenéző elé. Tán ezt is meg kell tanulni az urfinak?

— Nem fiam. Ezzel a könyvvel én ördögöket űzök.

— No akkor ugyan jókor hoztad ide. Eredj csak fel vele a méltóságos asszonyhoz; az most háromezer ördöggel van tele! Megpróbálhatod rajta, hogy mit tudsz?

Erre mind a négyen hahotával kaczagtak.

— No hát, eredj barát! kötődék vele az urfi. Ha mersz ilyenkor anyámasszony elé kerülni. Az tud ám még csak diákul, ha hozzá fog. No hát gyere barát, eredj barát!

Sazzal mind a négyen közrefogva a tisztelendő férfiút, egyik húzta, másik tolta, úgy vitték a tornáczon, pitvaron, palotán keresztül, a merre a legnagyobb lármát hallották s aztán a mint egy teremajtó felnyílt s azon át hirtelen eléjük toppant az úrasszony, mind a négy futott szerteszélylyel s kiki bújt, szekrény, kályha, asztal mögé, ott hagyva Páter Pétert a terem közepén, a tűzokádó sárkánnyal szemtől szemben.

Az urasszony a sárga csizmája sarkával lökte be maga előtt az ajtót s a mint meglátta, hogy ott valami pap áll a terem homályos háttérében, nagyot toppantott a lábával.

— Soha jobbkor nem hozhatott ide barátot az ördög! Azzal visszafordulva az ajtóküszöböl, folytatá félbe-

szakadt lármáját indulatos, rikácsoló hangon, hátat fordítva a szerzetesnek s kibeszélve a szomszéd teremben levőkhöz.

— Mit tátjátok a szátokat, mint a fakutyák? lóduljatok a hogy mondtam! kaszára, vasvillára minden jobbágy! lóra a darabontok! Rohanjatok, hajdú, vadász, paraszt, cum gentibus Mitosinba! Vigyétek nekik a veres kakast! ha pecsenyét loptak, tűz is legyen hozzá! üssetek rájuk, a míg részegek. Dobáljátok őket a kútba, hadd józanodjanak ki! Azt a négytornyú tyúkültetőt pedig mind a négy oldalán felgyújtsátok, ha mindjárt maga szent Flórián leszállna is könyörögni onnan a fülkéből. — Azt a beste Karaffiát, ha elevenen megkapjátok, a kútágasra felhúzzátok. Lélekadták! lóduljatok! menkő csapkodjon a sarkatokba! magam is veletek megyek! nyergeljék fel a lovamat! — No hát hol az a nyavalyás barát? mi a fittyengő fránya kell neki? hozza ide a pofáját!

Az úrhölgy arcza csattanó piros volt a haragtól, még a homlokán is veres foltok égtek, orrezimpái lüktettek, szemei úgy szikráztak, hogy nem is értek rá valakit meg nézni, ajkai fel voltak duzzadva s mindenféle idomon át vonaglottak, a mi csak rút, még hozzá a haja is szétbomlott; vörösbe játszó rőtbarna fürtök, a mik a halántékokon, göndörtincsekben egészen aranyvörösbe mentek át. A félrecsapott kontyára egy tarajos főkötő van feltűzve négy bogláros tüvel, a mik olyanná teszik, mintha négy szárva volna. Délczeg alakja csupa erőt és szenvedélyt árul el; emeli azt a viselet is, a hosszú, csipőn alul érő vállderék, kettős, dudoros ujjakkal, mind a derék, mind az ujjak két ujjnyi széles sárga és barna csíkokból összeállítva (valóságos tigris), a szabadon hagyott nyak és kebel körül, a merev, keményített csipkefodor helyett, hosszú felálló tollprémezet, csipőjén alul török áttört öv, beleszúrt törrel; szoknyája, nehéz virágos brokát, két oldalt tenyérnyi széles aranyhimzetű sávval, arany és ezüst érmekkel meg rakva, a mik minden léptével csörömpöltek, s elől olyan

rövid a ruhája, hogy mikor egyet rúg maga elé haragjában, meglátszik a sárga csizma szárán felül a piros nadrág. Akkor is, mikor azt kiáltja:

«No hát mászszon elejbém az a barát!»

Páter Péter közelebb lépett s csendes hangon mondá:

«Áldás, békesség legyen e háztájon!»

E hangra egyszerre ijedten kapta el a kezét a tör markolatáról a nő, a mit dühében öklébe szorított s aztán mind a két kezét a homloka elé tartá: tán hogy jobban lásson, vagy hogy arczát eltakarja.

A szerzetes egészen odament hozzá közel, s most már egész bizalmas hanghordással mondá:

— A harag árt a szépségnek, nagyasszonyom. Cleopatra sohasem haragudott, azért maradt örökké szép. A düh eltorzítja az arczot, ránczokat örökít meg, bibiresókat támaszt a bőrön. Szép nőnek sohasem szabad haragudni.

A düh egyszerre elmúlt a nő arczáról; a csattanó pir lángja lelohadt, a homlok elsimult, az ajk visszahúzódott szépség-vonalaiba, a szikrázó szemek, megigézve, mint az álomjáró szemei, meredtek a beszélő arczára. Egy pillanat elég volt e csodálatos átváltozásra. A végszavaknál már mosolyogni is igyekezett.

Most már egészen odalépett eléje a szerzetes, úgy hogy a leghalkabban szólhatott hozzá.

— Aztán minő ügyetlen boszút gondolt ön ki, asszonyom. Verekedést, gyújtogatást kezdeni. Hisz ez annak, a ki önt megbántotta, csak újabb multság lesz. Férfinak nem az a seb fáj, a mit karddal ütnek. Ha meg akarja ön azt az embert igazán torolni, a ki az éjjel az ön vadás erdejében vadászott: lövessen össze még egy csoport vadat, s küldje oda neki társzekérrel — ajándékba. Ezzel meg lesz az szégyenítve.

A nő arczán egyszerre, mint a kivillanó nap derült fel a mosoly.

— Igaz, igaz! mondá hirtelen, s a szemei ragyogtak az örömtől. Így fogom őt megboszúlni. Ispán! sáfár! erdész!

Menjetek rögtön az erdőre, lőjjetek még egy határ vadat össze, a mennyi egy társzekérre felfér; azt vigyétek mind Mitosinba. Mondjátok az úrnak, hogy köszöntetem: ha olyan nagyon ráéhezett a vadjaimra, tessék! küldök eleget: lakjék jól.

Minden ember elbámult ezen a rögtöni fordulaton, azok is, kik a bútorok mögé elbújva leskelődtek. Most már szentül hitték, hogy ez a pap ördögöket tud kiűzni. Arra való a hóna alatt az a nagy könyv.

— Anyámasszony, jaj, ne hagyja kend magát! ordíta, előrohanva az úrfi. Ördögöket űz ki kendből ez az átkozott barát! S azzal oda csimpajkozott az úrasszony két térdébe.

S ekkor az történt az úrfival, a mi még soha sem. Az «édes» pofonütötte. Azt a dédelgetett rajkót, azt az egyetlen fiúcskát, a szívtől szakadtat, a ki még csak egy «ne tedd azt!» szót sem hallott az anyjától soha, most egy valóságos csattanó pofonnal szentelte fel az édes.

A gyermek csak elbámult, megnémult: még azt is elfelejtette, hogy most sírni kellene.

— Takarodj, kölyök. Tekintsd őt apádnak! Csókolj neki kezet azonnal! kiálta rá az anyja s félig felemelt lába sejteté, hogy most mindjárt a csizmája sarkával fogja siettetni.

De a szerzetes közbe lépett.

— Nagyasszonyom; ön is tekintse őt fiának. Azzal lehajolt a gyermekhez s betakarta őt a palástjába, a ki aztán védelmezője ölébe borulva, elkezdett keservesen sírni. — Ne sírj, gyermekem. Legyen bizalmasd anyádhoz, ő téged szeret. Az anya ütése áldás a fiún. Fogd most a könyvet. Vedd át és vidd fel abba a szobába, a hol nekem lesz e házban rendeltetésem melletted örködni.

Ez a megbízás megint úgy meglepte a fiút, hogy abba hagyta a sírást. A kíváncsiság előlte a keserüséget. Kapott rajta, hogy kezébe keritheti azt a csodatevő könyvet, a minek betűitől úgy félnek az ördögök, mintha nekik kellett volna azokat syllabizálni, és keserves virgácsokat

kapni érte. Szaladt a könyvvél; a három bolond utána, s a hol tehettek, ott nagyot bámészkodtak annak a furcsa ábráin, a mik tarka színekkel voltak pergamenre írva.

A MADOCsÁNYI NAGYASSZONY.

A mint magukra maradtak, a hölgy elkezdett kaczagni. Derűtsége is épen olyan szenvedélyszilaj volt, mint a haragja. A tenyereibe tapsolt, s a főkötőjéhez csapkodott a kezeivel.

— Hahaha! Hát mégis itt vagy? Valahára. Nem haltál meg. Nem bujdosnál el. Hozzám jöttél. Százszor hívtalak. Ezerszer vártalak. Mindig hoppon hagytál. Mikor nem vártalak, csak elém toppantál. Hahaha! hahaha! Milyen maskarában osontál ide hozzám Csorbai Tihamér!

S azzal két kezét a szerzetes vállára téve s gödrös állát kezeire nyugtatva, úgy nevetett lángszító szemeivel annak a szemei közé egész közelből.

— Az én nevem Páter Péter, mondá a barát nyugodtan, mozdulatlan arczczal türve, hogy a nő két karjával kebléhez szorítja egész erejéből.

— Az nem igaz! kiálta a nő, hevesen ragadva meg a barát durva köntösét mellén. Ez csak álruha rajtad!

S azzal kétfelé rántá annak mellén a szőrcsuhát, azt várva, hogy az alól az arany sújtásos, bogláros bársony dolmány fog kifitítni, s ott találta a helyett a durva fehérítetlen vászon inget, a minőt a jezsuiták viseltek, a provinciálistól elkezdve le az utolsó mendikáns fráterig egyformán. S a hol ez a durva ing szétnyílt a mellén, meglátszott a nyakba akasztott aczelláncz, a rajtafüggő vaskereszttel. A láncszemek hegyei s a kereszt éles párkánya véres nyomokat hagytak a férfi mellén: attól az előbbi szilaj megöleléstől. S ő türte az ölelést, láncszúrást, mosolygás, sziszszenenés nélkül.

— Én az vagyok, a minek látszom, mondá fagyosan.

S ez oly hideg hang volt, ez a tekintet olyan fagyos, kemény, hogy a nő arczáról elmúlt egyszerre minden mosoly, minden csáb. Vállait felhúzta fázósan, kezeit dörzsölé, fekete szemei fehéreikkel felfordultan rémedezve bámultak arra a keresztre, végig borzongott egész teste. Azután egyszerre a homlokához kapott két kezével, fejét hátravetve.

— Álom ez! Ébreszszetek fel! Vizet adjatok!

— Ébren vagyunk, nagyasszonyom; mondá a barát.
A mit látsz: az való.

— Tihamér!

— Az meghalt.

— De nem a török elleni csatában.

— Nem. Csak az önmaga elleni csatában.

— Két év óta nem hallottuk híredet.

— Igen. Azon szerencsétlen párbaj óta, melyben valakit megöltem, a kivel minden éjjel szívesen fölcserélném a fekhelyemet. Az okát is jól tudod annak.

— Ne juttasd eszembe; elállja a düh egész testem!

— Minden éjjel följár hozzám a lelke.

— Mért nem ölted meg jobban? Lásd: engem nem kerülget a kísértet.

S e szóknál olyan csábosan mosolygott.

A férfi értette jól a szót is, a mosolyt is. Nagyon bűnös nő ez. Csupa szív és mégis szívtelen. Ha valaha pokolra jut, elcsábítja az ördögöt s a helyett, hogy elkárhoznék, feleségül véteti magát Belzebúbbal.

— A mitosini úr megátkozott engem! szólt a barát.

— De hányszor engem! Hisz annak minden szava átok. Ha az mind fogna, rég elfogyott volna az égből minden mennykő, s a pokolból minden ördög. Nevetem én az átkot.

— De engem nagyon jól meg tudott átkozni. Azt a szót küldé utánam fia zomotorától, hogy ha még egyszer meglátja az arczomat bárhol a világon: csónakra teszi a leányát s betaszítja a folyóba éjnek éjszakáján, ott vesz-szen el.

— S te olyan nagyon szeretted azt a leányt, hogy ezért világgá bújdostál. Még a világból is kibújdostál: baráttá lettél! S aztán még sem tudtál tőle maradni. Visszahozott az ígézet, hogy legalább a közelében lehess, hogy csak egyszer meglásd, úgy-e?

Az irigység, a féltés látszott a nő egész tekintetében.

— Nem úgy volt. Rómába zarándokoltam, fölvetettem magamat a jezsuiták szerzetébe. Akkor a provinciális, megtudva, hogy e tájra való vagyok, ideparancsolt a madosányi kolostorba.

— A hová te képpel sem akartál fordulni soha.

— Engedelmeskednem kellett. S azóta itt töltöm a vezeklés éveit: végzem a legalacsonyabb munkát, koldulok a házakban faluról falura, s kínozzom testemet, lelkemet.

— Csakhogy őt megláthasd még egyszer.

— Hogy kikerüljem.

— Hát nem láttad még? Hírt se hallottál róla? — Még szebb, mint az előtt volt: még mindig nem ment férjhez. Még mindig te rád vár.

— Hasztalan vár. Én még imáimban sem merem őt fölkeresni többé. Az vagyok, a mi lettem. Rideg, érzés nélküli remete. Csak kezemben viselem a rózsakoszorút, nem a homlokomon. Illata nem édes többé s tövise nem fáj.

— S épen téged választott ki a jezsuita konvent, hogy ide küldjön hozzám?

— A többiek féltek tőled.

— Rossz híremtől; pedig nem is ismernek. Te legjobban féltél, mert jól ismersz. S mégis ide jöttél. Ide ahhoz, a kit gyűlölsz, megvetsz, a kinek a forró suttogásától irtózol, a kit annyiszor visszautasítottál, s a kiről tudod, hogy te érted annyira bolondul, hogy se Istennek, se ördögnek, se angyalnak oda nem fog engedni soha, a ki ablakait teleírta a neveddel, a ki ha hallgat, ha beszél, ha álmodik, mindig csak rólad gondolkodik. S te mégis ide jöttél.

— Parancsoltak, engedelmeskedtem.

— S miért jöttél ide?

— Egy szent küldetést teljesíteni.

— Hahaha! Melyik lesz az?

— Fiadat az igaz hitben és a világi tudományokban nagyra nevelni.

— Tudom. Tartanak tőle, hogy ha megharagszom, el viszem magammal Sáros-Patakra, s kálvinistává teszem, s összegyűjtött kincseimet, arany-ezüst marháimat mind a kollégiumnak testálom. Ez az ő szent félelmük.

— Meglehet.

— De még valami más szent küldetésed is van. A hogy levelükből megértettem, a jezsuiták nevelőket nem küldenek úri családokhoz, hanem gyóntatóatya czíme alatt. Te fogsz az én gyóntatóm lenni.

— Tudom.

— Tudod? És nem sejtet-e előre, hogy az, a mit minden nap a füledbe súgva meg kell hallanod, nemcsak az én kárhozatom, hanem a tied is? Hogy annak a bűnnek — ha bűn, — a mi alól fel kell oldanod lelkemet, te magad vagy a napról napra újjá teremője. Hogy mikor a kezedet a fejemre ráteszed, hogy megáldj, mind az öt ujjad égni fog ebben az én veres hajamban, mint a parázsban! Nem tudod-e ezt?

— Tudom.

— És mégis ide mered hajtani hozzám a füledet, mikor így eléd letérdepelek és meg mered hallgatni, a mit sutogok: «pater, peccavi». Én szeretek egy férfit örült, eszeveszett indulattal, nem tudok imádkozni tőle, mert mindig az ő neve jut eszembe a litánia egész során végig; nem nézhetek a szent képekre, mert mindenütt az ő arcát látom, nem fogadhatok bűnbánatot, mert szeretem a bűnömet s visszatérek hozzá. — Mea culpa! mea culpa! — Volt nekem egy jó, hűséges uram, a ki olyan szelíd volt, mint a bárány. Én azt a jó, jámbor embert halálra keserítettem, talán oka is voltam annak, hogy meghalt. Örültem, örvendtem az özvegyi fátyolnak, azt hittem, most már enyimmé tehetem azt, a kit keresek. — Mea culpa,

mea culpa! — De az ő szíve nem akart az enyimhez hajolni, mert ő mást szeretett: szebbet, jobbat, ártatlan hajadont. Én gonosz praktikával elrontottam a köztük való frigyét: ráuszítottam menyasszonya apját, testvérét, felbőszítettem őket egymásra s ő megölte mátkája bátyját s ezzel elszakasztottam őket egymástól. — Mea culpa, mea culpa! — Hallgass meg engem úr Isten! hallgass meg, térden állva. Én nem jöttem imádkozni hozzád, én pörölni jöttem veled! A kit én szeretek, jobban, mint az üdvöt, a kit én imádok, jobban, mint a mennyet: annak te elvetted tőlem elébb a szívét, most elvetted őt egészen: magadévá tetted, oltárodhoz lánczoltad. De én nem hagyom őt neked: letépem őt az oltárod elől, s ha nem engedted nekem, hogy földön boldog legyek, égben üdvözüljek vele, magammal viszem őt a poklokra elkárhozni velem! — Pater peccabo!

A nő térden vonaglott a férfi lábainál, annak a saruiról csókolva le a port s öklével ütve bünt bánni nem tudó mellét.

Páter Péter kebléből mély fohász fakadt fel. Félre fordítá megindult arczát, s reszkető kezét a nő fejére téve, rebegé fulladozó hangon.

— Isten bocsássa meg a te bűneidet, szegény nyomorult asszony!

S azzal ott hagyta őt a földön fekvé és zokogva, végig vonaglan a márvány padlón, keresve az eltávozott lábainak sáros nyomait, hogy azokat sorba csókolhassa.

AZ «AKTIT TUKETJER».

Nem volt pedig az a vaskos könyv, a mit Páter Péter magával hozott a kastélyba, valami ördögűző könyv, hanem inkább olyan könyv, a mit az ördögök szerettek az emberek megkínzására. Egy pár száz év óta ott hevert az a madocsányi kolostor könyvtárában, még mielőtt a jezsuita

rendet megalapította Loyola Ignác. Annakelőtte a karmelita atyák rezideáltak az apátságban. Azoknak is sok fejtörést okozott ennek a könyvnek a tartalma, bizonyítják a teleírt lapok, a mik latin commentárokkal elemezik azt a néhány lapból álló szöveget, a mit kimagyarázni senki nem bir.

Annyira már rájöttek a nyelvbuvárok, hogy az irat betűi ugyanazok, a miket az arabok titkos levelezésre használnak, s a miknek alfabetje «Sijakah» név alatt ismeretes a keleti tudósok előtt. Hanem a szavak, a miket e betűjegyek előállítanak, semmiféle ismeretes nyelvében a kerek föld népeinek fel nem találhatók. Az egyik nyelvbúvár az arab, a másik a kopt, a harmadik a mongol nyelv valami változatát igyekezett a szövegben feltalálni: egy-egy többször előforduló szónak az értelmét filológiai csűrös-csavarással magyarázgatta ki; de valami értelmet az egészből egyik sem tudott kihozni.

Ennek a könyvnek a neve volt az «Aktit Tuketjer». Az első szó egészen úgy hangzik, mintha törökül volna, míg a második világosan tatár eredetűnek tetszik. Hanem hogy a kettő együtt mit tehet, azt még semmi bölcsesség nem volt képes kideríteni.

Ívek voltak tele írva kétségbeesett erőködés haszontalan munkájával: úgy tetszett, mintha minden ember bele bolondult volna a kutatásba, a ki ehhez hozzáfogott. A jezsuiták aztán, hogy bebizonyuljon, miszerint «duplex libelli dos est» (kettős haszna van a könyvnek) azt vették fel, hogy mikor valamelyik szerzetesnek bátorsága támadt a rábízott feladat elleni indulatát kimutatni, akkor látszatos engedékenységgel kezébe adták az Aktit Tuketjert, hogy foglalkozzék tehát csendes nyelvészeti tanulmányokkal; sajátítsa el azt a nyelvet, a min ez a néhány lap van írva s ha egyszer elkészült, akkor azután küldesse ki magát misszióba ahhoz a népfajhoz, a mely ezen a nyelven ír és beszél; azt pedig ki nem találta senki, akárhány esztendeig torturázta is vele magát.

Páter Péternek is ez a könyv lett adva utitársul. Ha meg akar menekülni attól a szolgálattól, a mi a kastélyban vár rá: itt van a könyv, ennek a bezárt ajtaján keresztül van a számára kijárás.

Ezért töltött egész éjszakákat Páter Péter a vastag könyv mellett, sorba tanulmányozva az előtte tévelygők okoskodásait.

A kis urfi ott aludt vele egy szobában. De a szerzetesen kívül ott kellett mellette lenni még a bolondnak is. Az urfi nem tudott elaludni, a nélkül, hogy a bolond meséket ne mondjon neki: ez meg ahhoz értett. Néha éjfélélig is ott kellett ülnie a gyermek ágya mellett és fűznie egymásból a népmesék ezeregyéjszakáját. — A barát az alatt tanulhatta az arabs írás titkait. — Az urfinak ezenkívül igen rossz álmai voltak. Vele álmodott a sok mesemondta tündérrel, boszorkánynyal, s mikor felriadt, elkezdett kiabálni; nyitott szemekkel álmodott tovább, futni akart, jajgatott, sirt, úgy hogy a barátnak, meg a bolondnak dolgot adott az elcsitítása, a míg újra el tudták altatni. S ez így ment csaknem hajnalig, a mikor aztán elnyomta a fiut a mély álom, s a böcs is, a bolond is hajthatta a fejét pihenésre.

Ehhez a feladathoz a barátnak elég jó ébrentartó volt az arabs könyve; hanem a bolondnak bort kellett adni, hogy ébren maradjon.

Igy üldögéltek aztán csendes éjszakákon keresztül egy asztal mellett: a barát előtt volt a kitárt könyv, meg a nagy ólomkalamáris, a bohóc előtt pedig egy nagy kancsó, meg egy bádog serleg.

— Ugyan te barát, szólt egyszer a bolond, ha így látna bennünket valaki minden éjjel, mit mondana, melyikünk a bolond, melyikünk a böcs ?

— Azt mondaná, hogy te vagy a böcs, én a bolond.

— Ha te akarnád, én adhatnék neked az én böcseségemből, a korsóm tele van. Bor van benne.

— Azt én nem szoktam inni.

— Hát abban a te edényedben mi van?

— Tinta.

— Azt meg én nem szoktam inni, hanem azért én megkóstolom a tiedet. Adsza belőle.

— Ezt nem szokták inni.

— Hát hogyan emésztik fel?

— Látod. Belemártanak egy ludtollat, s betüket irnak vele, s a mi e betük tartalma, az nagyobb gyönyörűség az emberi léleknek, mint a te borod az emberi toroknak.

— Ugyan tölts nekem belőle egy hörpentést, hadd tudom, milyen izű?

— Nem lehet ebből tölteni.

— Talán bele van fagyva?

— Bele ám. Olyan idegen nyelven van írva, a mit még magam sem ismerék.

— Nem ismered? Csak úgy bökődöd az ujjaddal az ákombákot egymás után. Hisz akkor csak annyit ér neked ez a csodakönyv, mint nekem. Akár én ülnék ott a te helyeden s én taszigálnám azokat a szarkalábokat az ujjammal egymás után.

— Igazad van, bolond.

— Hát egyet mondok, kettő lesz belőle. Ha én tudok egyet inni abból a te italodból, a melyikből te magadnak sem tudsz tölteni, akkor te is iszol ebből az én italomból, a mit én nem sajnálok te tőled.

— Erre könnyen ráállhatok.

— Hát megállj csak. Mikor még te nem kerültél ide, esténként egy diák volt virrasztó társam, a ki ugyanott, a hol te most ülsz, dolgozott nagy keservesen. Ő tanította volna az urfit írni meg olvasni, de mindennap a fejéhez verték a kalamárist. Hát én azt a bolond diákot is elnéztem innen az asztalvégről pityizálgatva, s azt láttam, hogy mikor az azt a ludtollat a kezébe fogta, s aztán elkezdett vele kacskaringókat vetni két barázda közé, hogy csak úgy húzódott tőle a szája, meg a szemöldöke félre, hát az mindig «csalé»-rul «hajsza»-ra szántott; te

meg, a hogy elnézem régóta, mindig úgy hordod végig az ujjadat azon az irka-firkán, hogy «hozzád»-on kezded, s «tüled»-en végzed. Ha így megfordítva csinálod, hallgass csak rám: mondok neked egy szép nótát:

Ah gúz si a drom lész szív
Gecser a gyan afrecs gá,
Men léf gém si gyoh le szív
A nebűf a sik gáriv.

Értetted ezt, úgy-e hogy ez arabul van? Pedig csak visszafelé kell mondanod minden szót, s mindjárt megérted:

«Ha zúg is a mord szélvész,
Recseg a nagy cserfa ág,
Nem fél még is, hogy elvész
A füben a kis virág.»

— Igen bizony, bolond: de ez arabul van írva, s az arabs és minden keleti írást jobbról balra szokás olvasni.

— Hát aztán mi a neve ennek a te könyvednek?

— Aktit Tuketjer a neve.

A bolond elkezdett hahotával kaczagni.

— Hát nem mondom, hogy én iszom legelőbb a te italodból? Olvasd csak hajsZRól csáléra, mindjárt megkapod. Aktit Tuketjer azt teszi, hogy «RejteKút titka».

Páter Péternek nyitva maradt a szeme-szája bámulában. Ihol van ni! A mit kétszáz esztendőn át, ötven bölcse meg nem tudott oldani, azt egy bolond két perc alatt kitalálja. Ez az egész szöveg az arabs titkos írás betűivel van írva, magyar szöveggel. — Kergethették ennek az értelmét a tudósok a keleti írásmód olvasási rendje szerint.

Most azután elkezdett Páter Péter úgy olvasni, a hogy a bolond tanította, tüledről hozzádra, azaz, hogy balról jobbra. És úgy ment a dolog. Elolvasott két sort, három sort, egy egész lapot s mentül tovább olvasott, az arcza

annál jobban lángolt, a szemei ragyogtak, vonásainak ascetai keménysége megolvadt, kimondhatatlan tűz hő-sége alatt: jobb kezének ökle ütögetni kezdte az asztalt; «nézd, nézd! a barát megrészegedett a maga borátul!» — kiálta rá a bolond.

Erre a szóra felriadt s becsapta a könyvet.

Nem ördögöt űz az a könyv, hanem ördögöt idéz.

— No hát úgy-e, hogy én tudtam inni a te borod-ból? — szólt a bolond; már most hát igyál te is az enyém-ből.

S tele töltve a poharát, odanyújtá azt eléje.

Hajh bizony nagyon jól ismerte Páter Péter azt a láng-italt néha napján. Mikor még nem voltunk «servus ser-vorum», hanem «dux equitum». Nem is volt olyan erős bor, a mi őt valaha levágta volna a lábáról. Ivott ver-senyt lengyel és német lovagokkal s nem gyalázta el sem a «bratina» sem a «wiederkom.» Megmutatta azt a virtust, hogyan kell egy egész kupát úgy felhajtani, hogy közben az ivó még hosszú ének hangot is hallasson? — De két év óta már nem érintette az ajkát az a nedv. Ez a habja annak a tűzfolyamnak, mely a pokol felé áramlik. A mi-lyen sűrűn úsznak a Vágban a halak, öregek aprók: olyan sűrűn ficzkádoznak a borban a bünök, öregek, aprók.

A barát arczán elárulta magát a szomj.

Valami tűznek kell abban a könyvben lenni, hogy a ki abból egy lapnyira valót beengedett a kebelébe osonni, attól égető szomjuság kinjait érezze.

— Add ide a poharadat!

Megreszketett a keze, mikor azt átvette. Száraz ajkai csak úgy szüresölték a bort eleinte. Nem is lehetett vala-mi különös jó bor. De két évi tartózkodás után mégis varázshatása volt annak. Olyan mámorító volt rá nézve ez a pohár, mint a ki először életében izleli a bort.

Hanyattdült utána a karszékben, s hátra vetett arczán a gyönyör víziói tükröződtek vissza: a messzeségbe néző szemei ragyogtak s félig nyílt ajkain reszketett a mosoly.

Hol járhatott a lelke? A keze öntudatlanul nyult a könyv után s felnyitá annak a tábláját.

— Jaj! — Jaj! — Már itt van a Drómó ördög! Jaj! A tűzbe akar dobni!

Az álmában háborgó gyermek kiáltott, fekhelyén rugdalózva s fejével aláfordulva kerevetéről.

A barát felriadt s egész testében összerázkódott. Azután oda futott a gyermekhez; felemelte, visszafektette vánkosára és dédelgető szavakkal nyugtatá: «no kicsinyem, no parányim, ne félj semmit: itt vagyok én!»

A gyermek felnyilt szemekkel nézett rá.

— Te vagy az én apám?

— Igen. A lelki atyád.

— Az apám, a kit elvitt az ördög a pokolba. — Az anyám mondta. Ereszsz, ereszsz! Nem akarok veled menni. Ne nyulj hozzám, tűz a kezed: éget az ujjad!

Pedig olyan volt a barát keze, mint a jég, a mint az a gyermek selyemhaját czirógatva végig simogatta.

— Igyál lelkecském egy korty vizet.

Ott állt az ágy mellett az ezüst kanecso, a kis arany pohárral. Azt a gyermek ajkához emelte. Attól aztán az elesillapodott, rémlátása eloszlott; két karját a barát nyaka körül fonta s suttogva beszélt hozzá, még mindig az álom mánorában.

— Szép lovag. Deli lovag. Ugy-e, majd mikor magad mellé ülteted az anyámat a nyeregbe, engem is elviszsz magaddal. Szép levente! Aranyos gyémántos deli lovag!

Azután elaludt csendesen.

— Lám, milyen jó dajka lenne belőled, szólt a bolond a baráthoz. Nekem félóráig is el kell dörzsölnöm a lábait s dalolnom hozzá, míg el tudom altatni, te meg csak rá teszed a kezedet, egyet lehelsz rá s már alszik. No hát igyál még egyet, barát.

— Nem kell a borod.

— Hát'sz ne is az én boromból igyál; hanem a magadéból.

Páter Péter megrettenve látta, hogy a nagy könyv újra fel van nyitva. Azt hitte csodák történnek vele.

— Te nyúltál ehhez a könyvhöz? kérdé a bolondtól.

— Hátha ezt a kastélyt nekem adnák — szép asszonyostul együtt! Magától nyílt az ki!

A piros és kék Taalik kezdőbetűk úgy hívogatták a beléjük tekintőt. Hisz nem volt már lepecsételt titok előtte, a mit őriztek, jó ismerősök voltak már.

A barát visszaült a karszékebe s tovább olvasta a rejtélyes írás lapjait egymás után, végig betűzve az arab írásjegyeket.

És mentül tovább olvasott, az az olthatlan szomj kifejezése annál élénkebb lett az arczán; mint mikor a lázbeteg a sivatagba álmódja magát s zuhatagot kíván, hogy abból igyék. Annak a könyvnek minden lapja egy nyavalya volt rá nézve. Ragály, örültség az egész. Nem nézett már föl belőle addig, a míg az utolsó lap végső sorát is át nem betűzte.

Akkor azt mondta a bolondnak: «hozz nekem egy egész veder bort!»

A színes ablakkarikákon besütő hajnalsugár még ott találta mind a kettőt. A bolond az asztal alatt feküdt, a barát könyökére támasztott fejjel nézett a kitárt könyvbe és ébren volt. A könyvbe nézett, de nem olvasott, ébren volt, mégis álmodott.

Nem volt pedig abban az «Aktit Tuketjer»-ben semmiféle ördögös cabbalistica.

Egy orebita barátnak a munkája volt az, a ki mindjárt a bevezető előszavában okát adja annak az ötletnek, hogy miért írta ő ily módon ezt az egész értekezést. Az arab írásjegyeket azért választotta, hogy a kinek ez a könyv a kezébe akad, ezt arabs nyelven írottnak higgye, s annál-fogva a sorokat visszafelé olvassa, a mikor aztán csupa ismeretlen szavakat fog maga előtt találni, a mikben, a hányat lép, annyit botlik; ha pedig véletlenül valakinek mégis az az ötlete támadna, hogy a nyugati olvasásmód

szerint fogjon hozzá az értelem kitudásához, akkor még rettenetesebb vad szavakban üsse meg a lábát, mivel-hogy minden philosophiai, metaphysikai, ethnografiai és physiologiai combinatio szerint az a lehetőség, hogy egy és ugyanazon ember arabul is, meg magyarul is tudjon: úgy áll a lehetőséghez, mint az egy a quadrillióhoz.

Annálfogva iródott ez a könyv eképen.

A mi pedig abban le volt írva, az egy titkos alagútnak a topo- és monographiája.

Ez a rejtekút a madocsányi várkastélyból a mitosini négytornyú lakig vezet. — Közbe esik a Vág folyam. Ez már itt is elég széles, de azért az alagút áthidalja azt a medre alatt. Tehát ez valami négyszáz évvel megelőzte a Themse-tunnelt.

A ki pedig erre a szóra a fejét csóválja s kétkedni kezd benne, hogy mi most itt egy egészen igaz történetet hallunk: azt bátorkodunk utasítani a csejtei rejtekúthoz, mely az egy óra járásnyi távolban emelkedő vártól a faluig levezet, számos labirinthszerű tekervényes oldalágakkal; egy valóságos katakombba, mely ha egyenesre volna kihuzva, kiadna egy mérföldet. Ez is husszita mű. Gádorai, folyosói boltozatosan vannak vágva a kemény agyagba, mindenütt bevonva a fekete pinczepenésztől, melyből egy tágasabb tornácban még kitűnik két emlék. Az egyik egy kőtábla, a kádármesterség jelvényeivel; a mik az orebitáknak ép úgy sajátjaik voltak, mint a szabadkőműveseknek a csapókanál és a háromszög; — egy kő boltíven fönn pedig látható domborműben egy «lúd». («Husz» jelképe.) — Hogy a csejtei alagút mire való volt a husszitáknak itt Magyarországon? azt csak találgatni lehet, hanem hogy a madocsányi-mitosini alagút mi czélra szolgált, azt elmondja az Aktit Tuketjer.

Mind a két vár a cseh rabló kalandoroké volt abban az időben, mikor a magyar kormányzó Hunyady János az ország egész haderejével a török szultán óriás hadainak visszaverésében fáradt. Mikor valaki a medvével küzd,

nem ér rá a szunyogot hajtani az arczáról. A cseh lovagok garázdálkodhattak kedvükre odafenn. — S mikor néha-néha a magyar nemesi bandériumokat a vajdák, vagy a szepesi gróf felültették ellenük, hogy megtorolják a sok rablást, istentelenséget, akkor egyszerre nyomot vesztettek előttük. A nagyobb rablócsapatok bevonultak fellegráaikba, s ott csuffá tettek minden ostromot, a kisebb kastélyokban megtelepült, félig meghonosult, a paraszttal földet műveltető, saját uri kezeikkel pedig rabló, fosztogató nemes urak azonban nem álltak ostromnak; hanem leereszték felvonó hidaikat az üldöző nemesi bandériumok előtt, hogy tessék keresni, a mit úgy üldöznek. Azok aztán tűvé tettek minden lomot, felkutattak minden zúgot, pinczét, padlást, kápolnát, kriptaboltot, s nem találva sem egy gyanus tárgyat, sem a vén göthös cselédeken kívül egyéb csöcseléket a kastélyban, vártak napokig, hetekig, s miután senki sem jött elő sehonnan, a kit megfogdossanak, a mint az éléstár kifogyott, nagy dohogva odább mentek.

Az egész rablócsapat pedig az alatt minden czókmó-kostul, rablott kincseivel és elhurczolt szép rableányaival együtt átmenekült szép rendén az alagúton keresztül az átelleni várkastélyba. A Vág átjárásait őrző nemesi portyázók megesküdtek, hogy ő felőlük egy teremtettestben élő lélek sem kelt át a Vágon. Nem ám, hanem a Vág alatt. Ha Mitosinban szorították meg őket, akkor áthuzódtak Madocsányba, ha Madocsányban kopogtattak a kapujokon, akkor átbujkáltak Mitosinba.

Míg egyszer aztán rajtuk csapott Hollós Mátyás s egyszerre megszállatta Madocsányt is, Mitosint is.

A kalandorhad elébb Mitosinból menekült át az alagúton; mikor aztán Madocsányba megérkezett, akkor vette észre, hogy ott is körül van fogva: a bujkálás nem segít többé. A királyi hadak nagy erővel táboroztak a kapuk előtt: menekülni csak egy mód volt.

Ekkor írta meg az orebita barát az «Aktit Tuketjer»-t

Leirta benne részletesen, kiké volt ez a kastély, s hol van a ki- és bejárata az összekötő alagútnak. Arravaló volt ez a könyv, hogy ha a tervezett éjszakai kirohanásban egy része megmenekülhet a kalandoroknak, azok közül valaki, vagy talán azoknak egy késő utódja egyszer valamikor visszatérve erre a helyre, rátaláljon azokra a kincsekre, a miket a rablók az alagútnak egyik melléktornáczában elrejtettek. Le voltak írva névszerint a drágaságok, elszámlalva hány zacskóban mennyi vert arany, ezüst van felhalmozva. — Azután emberi nevek következnek: azok is kincsek nevei voltak. Szép asszonyoké. Fel volt sorolva, kit kinek hívtak, mely családból lett elrabolva? Milyen viganó, főkötő, pártá volt rajta, milyen gyűrűk az ujjain? Ki volt köztük pópista, ki lutheránus? Hogy majd ha egyszer valaki tíz, vagy száz esztendő múlva rájuk talál abban a földalatti tornácban, a hová a rablott kincsekkel együtt el lettek rejtve, tudja, hogy melyiket melyik temető szentelt földjébe kell eltemetni, milyen nevet iratni a keresztyére s milyen imát mondatni a lelkeért. — A barát híven gondoskodott róluk is. Azután egész formászerint megtette mind ezen kincsek hagyományosának azt, a ki ezt a könyvet legelőbb el fogja olvasni, a mi itt maradand a kolostor levéltárában. Az pedig akkor ugyan egy bástyafallal volt a kastélyhoz csatolva.

Hogy mi történt a kalandorokkal? azt nem jegyezte fel a krónika. Valószínűleg az, a mi Dzwela zsebrákjaival. Egy éjszakai kirohanás alatt a királyi hadaktól lekonzoltattak, a ki élve került kézre, azt hevenyében felkötötték. Valószínűleg magukkal is vittek elég pénzt, legyőzőik azt hihették, hogy nem maradt utánuk semmi egyéb: nem keresték a többit. Az alagút kettős bejárata pedig olyan jól el volt rejtve, hogy azóta már hat emberöltő ivadék lakta meg a két kastélyt, némelyik kétszer-háromszor urat is változtatott az alatt és senkinek sem volt sejtelve róla, hogy a két kastélyt összekötő egy közös titok.

Az Aktit Tuketjer megmondta azt mindenkinek, a ki

belé tekintett valaha, csakhogy a szavát nem értette meg senki ez ideig.

Páter Péter volt az első.

A MITOSINI ÚR.

Átellenében a madocsányi kastélynak ragyog a mitosini urilak. Még most ragyog. Mind a négy tornya bádoggal van fedve, s mikor arra a lemenő nap rásüt, úgy ég mind a négy, mintha tüzláng volna. Ezek gömbölyű, hasas, orosz stylben épült toronytetők. Még egy ötödik torony is iparkodik kilátszani a magasra nőtt ezüstjegenyék közül, az már hegyes és keresztben végződő; a többieknek csillaga van.

Hogy mit keres a kereszthegyű torony a mitosini várak kerítésén belül: holott sem az elébbeni urak, a huszita lovagok, sem a mostani, a lutheránus főúr nem patronusai a pápista vallásnak? annak czifra története van, a mit csak apródonkint lehet kitudni: itt is, ott is elhallgatnak belőle egy darabot; az ember csak az egész történet vége felé tudja meg a kerek igazságot.

Jelenben annyit lehet felőle egész hitelességgel megtudni, hogy azt a templomocskát csakugyan a hussziták építették, Szent Antal tiszteletére: a mi azonban csak arra való volt, hogy mikor a trencsényi gróf, vagy a szepesi gróf rajtuk hajtott, kitagadhasák magukat belőle, hogy ők hussziták, mert ime római katolikus templomuk van. (Azonban ennél még nagyobb czéljuk is volt ezzel.) A mostani várúr, Likavay Gráczján pedig anyai ágról örökölte azt a birtokot; anyja Szuhóy Zsuzsánna, (fiusított praefecta) oly feltétellel hagyta azt fiára, hogy ő maga buzgó katolika lévén, az ő emlékére a katolikus templom a mitosini várudvarban örök időkre a mostani állapotában fentartassék; a szomszéd teplai esperességnél legatum is lett deponálva, a miért ebben a szentegy-

házban hetenkint egyszer mise szolgáltatassék, akár van, a ki hallgassa azt, akár nincs : a vár ura tartozzék a templomot jó karban tartani, a harangból hamis pénzt ne veressen, hanem engedje, hogy a teplai sekrestyés azt a szokott órákban megkondítsa. S egyáltalában a templomot a lutheránusok számára el ne confiscálja. Ha ellenkezőleg cselekednék, szálljon az egész Mitosin, cum apertinentiis a fiscusra.

Ha csak egyszer látta volna ezt a templomot belülről a kegyes úrhölgy, hát nem tette volna ezt a legatumot. Nem volt annak semmi haszna.

Harang ugyan volt a toronyban, de a harangnak nem volt kötele, se ahhoz semmiféle hágcsó, lépcső, vagy egyéb feljárás nem volt és így azt nem lehetett megcsendíteni. De hiába is huztak volna azzal akár három verset, nem ment volna abba a templomba igaz keresztyén ember, ha mindjárt bucsut osztogattak volna is benne, az oltárkép miatt.

Akárki csináltatta azt, nem vette figyelembe az itteni népnek a lelki hangulatát (vagy tán épen szándékosan tette annak ellenére), mert az igaz, hogy művészi tekintetben remekmű volt az a kép: Szent Antal kísértetése a pusztában (olasz művész készítette); maga az asceta egy igazi eszményképe a szent remetének, a ki a pokol minden csábjainak és incselkedéseinek ellenáll; hanem az itteni nép sehogy sem akarta bevenni a ráadásul odafestett mindenféle fertelmes alakú pokolbeli rémeket, a minőket csak egy piktor képzelete alkothat elbusult gerjedezésében. Ám de az ijesztő, idomtalan kísértetek csoportja még hagyján; hanem az a csábító nőalak, a kinek képében maga a sátán jön látogatni a jámbor remetét, az annyira megbotránkoztató merészséggel volt odafestve, hogy annak a láttára minden igazhívő jámbor lélek megfordult az ajtóban és kiszaladt. Ilyesmi megjárja Olaszországban; de ~~a mi hegyes felvidékünkön hideg van az ilyen viselethez.~~ Azért papnak sem volt kedve liturgiát mondani az ilyen oltárkép felé fordultan.

Ha pedig mégis valahogy valakinek támadna kedve idejönni, hogy ebben a templomban az ájtatosságot végezze: ha akadna olyan ártatlan kedély, a ki még nem tud megbotránkozni, a ki még nem lát meg a templomban mást, csak az istenséget, de a melléje festett ördögöt se szörnyeteg képében, se szép asszony alakjában észre sem veszi, hát arról is volt gondoskodva.

Mert hogy egy épen ilyen ártatlan szívű teremtés volt magában a mitosini kastélyban, az tudni való. A várúr leánya, Magdolna, volt az egyetlen pápista az egész háznál, sőt az egész faluban. A magyar törvények szerint a protestans apának és katholikus anyának a gyermekei úgy osztoztak meg a mennyországon, hogy a fiu az apa, a leány az anya vallását követte. S a ki ez ellen vétett, az nagy zivatart idézett a fejére. A mitosini úr pedig keménynyakú protestans volt. A papokat, barátokat minden módon üldözte. A leányának még csak egy pápista imádságos könyvet, de még csak egy olvasót sem engedett behozni a kastélyba. A ki imádkozni akar, ott van neki a templom. Hiszen nincs is messze. A kastély hátulsó ajtajától szép egyenes út vezet a templom ajtajáig, százados nyárfákkal szegélyezve; nem választja el azt a kastélytól más, csak épen egy árnyékos, kellemes pagony. Hanem azért ez a széles út, a kastély ajtajától a templom ajtajáig, olyan szép buja füvel van benőve, hogy azt kaszálni lehetne.

Ez a középudvar a kastély és a templom között a medvék rekesztéke.

Likavay Gráczfiánnak van két nagy anyányi medvéje, a miknek a számára ebben a kertben vannak barlangok készítve, s azoknak a lakói itt szabadon járnak. A két bestiának az ordítása kihallik a magas falon át. Ez aztán érthetővé teszi, hogy miért van a templomút benőve füvel. Tessék látogatóba menni, a ki medvékkel akar találkozni.

Mikor az esti hét órát megkürtöli a toronyőr, a kertre nyíló donjon ablaka feltárul, s belülről egy füttyszó hang-

zik. Erre nagy morogva előkerül az egyik, azután a másik medve. Az elvadult nyárfapagony sűrű gesztje csak úgy foszlik szét előttük, a mint egyenesen keresztültörnek rajta. Egy ráspolyzengésű rekedt hang neveiken szólítja őket. A hang igyekezik a medvedörmögéshez rokonulni. Valaki egy-egy véres koncot hajigál ki a medvék közé az ablakon. Azzal nagy hirtelen elkészülnek; utoljára egy egész darabban repül le középük egy ürüfertály. A két medve ikertestvér. Osztályra kerül a sor. Ezen aztán elkezdődik a marakodás. Egymást pofozzák, a czubákat marczangolják; mikor elfogyasztották, egyik sincs megelégedve, mindenik azt hiszi, hogy a másik megkárosította. Egész éjjel ezen veszekesznek.

Akkor aztán becsukódik a donjon ablaka, s magára marad a kert, a templom és a fenevadpár.

Lassankint elsötétül a táj; a Vág köde elüli a völgyet; a kastély északi oldalán egy ablak sem világosodik meg, hanem a mint az éj beáll, megnyilik a kertbe nyíló ajtó, s kisuhan rajta egy női alak. Olyan, mint egy álomkép, mint egy tünemény; lenge fehér köntös nyulánk száltermetén, fekete fátyol burkolja a fejét. Körültekint, összeborzad, azzal kilép a sötétbe. Egyedül jön és lámpa nélkül. Léptei el nem árulnák: a fű puha; hanem a fehér köntös észreveteti alakját; dörmögve, mormogva törtet feléje a két fekete, idomtalan vadállat, fehér agyaraik, tűzszegek úgy világítanak a bokrok közül. A leány nem sikoltja el magát, feltüzött kötényéből jobbra is, balra is hajít valamit. Az a medvéknek kedvencz csemegéje, mézes pogácsa. Azt örvendő vihogással kapkodják el. Ez alatt a leány gyors illanással fut végig a gyepes uton a templomajtóig; mire a két vadállat utána rohan, már ő becsukta maga mögött a templomajtót.

A két medve aztán elkezdi a nehéz vasveretű tölgyfaajtót karmolni a körmeivel, felmászik az ajtóféltre s a vasrostélyon dugdossa be az orrát, szimatolva: utoljára leheveredik a templom küszöbére, ketten kétfelől, s ott sárt-

zsál és nyalja a tenyerét-talpát, minden neszre figyelve, ami a templomból kihangzik.

Hát az a fehér tünemény mit csinálhat odabenn a templomban, sötétben, egyedül, éjszaka?

— — — — —
— — — — —

Grácián urhoz nagy vendégcsereg érkezett mára.

Nevezetes nap van. Egyetlen fia, a délczeg Kázmér halálának évfordulója. Harmadik évforduló már. A zomotor napján megmondta Grácián a halotti torra akkor felsereglett jóbarátoknak, czimboráknak, papoknak, diákoknak, kántálóknak és kauklereknek, hogy minden évben meg lesz ülve ez a gyásztor a mitosini kastélyban azon módon, a hogy legelőször volt, mikor a ravatal ott állt a fegyvercsarnokban s a czimborák egyenkint odajöttek a halotthoz, megkínálva őt a billikommal, s kiűritve azt a boldog feltámadásáért.

Mert hát «sirva vigad a magyar!» De cserében «vigadva is busul!»

... «No most mehetsz imádkozni a bátyád lelkéért, meg azért a másikért» ... Dörmögé Grácián, betéve az ablakot a medvék etetése után.

Magas, széles termetű férfi volt; egyik lábára biczengett a közsvénytől. Arcza rezes volt s a szemei véresek, duzzadt szemhéjakkal, két szüntelen mozgó, felborzadt szemöldök által beárnyalva, a bajusza is szerteszét meredt, mint a szemöldöke. A tarkója török divat szerint kopaszra volt borotválva hátul, azt egyébiránt soha sem hagyta el a süveg (benne is hált), csak a homlokán csüggött elő egy összefont csimbók. Vastag nyakabőre túlfordult a kemény gallérján s a tokája eltakarta a csomóra kötött nyakravalót. Mentéje panyókára volt vetve a nyakába, s az ingújj zsineggel volt átkötve a kézsuklóján. Nem sokat adott a külső viseletére. Elég, ha a gombok aranyból voltak rajta, a posztó lehetett csillogó a piszoktól, s a prém lehetett molyette-foltos. A széles török öv-

ről nem csüggött alá a kard, hanem hátul volt beledugva egy kurtanyelű csákány, s a hosszú csizmaszárból kilátszott az odaszúrt görbe kés türkizes markolata. Minden mozdulatában az ellenmondást nem tűrő dölyf volt kifejezve, a türelmetlen kötekedés. Az arczából pedig épen veszedelem volt az indulatait kitanulni a vele találkozó-nak. Elég volt a szemébe nézni, hogy azt sértésnek vegye s felfortyanjon érte. Beszélni nem lehetett vele. A mit más mondott, arra ő nem hallgatott, nem is adott választ; a mit pedig ő beszélt, azt csak magának beszélte; ha valakihez egyenesen hozzászólt, hát az parancsolat volt, a mire nem szoktak visszafelelni; mert a ki arra visszaszólt, azzal már csak a mankós botnak volt dolga.

«Eredj, leányom, eredj a templomba!» mondogatá maga elé, tovább sántikálva.

Pedig volt, a ki hallhatta. Az urától elválhatlan Mátyás mester. A nagy test kénytelen volt mindig valakinek a vállára támaszkodni. Aztán a léleknek is kellett ilyen támasz. S az nem volt olyan nagy, mint a test: nagyon kis helyen elérhetett; nem tudta betölteni ezt a nagy termetet. Mátyás mesternek kellett az ura helyett gondolkozni. A legközöségesebb eszme nem fogamzott meg abban. Csak az ösztön vitte, s az indulatroham ragadta magával.

Mátyás mester rendezte a tort is. Ő csöditette fel a vendégeket, a milyenek épen ilyen lakomához valók; kertyondi eszemiszom fráterek, maguknak és másoknak bolondjai, mendikans diákhad, kicsapott peregrináló pap, ágról szakadt nemes atyafi, kalandornép, a kinek hátán háza, kebelében kenyere; tót gajdos, lengyel zsidó összevissza. A ki mind arravaló, hogy a gyásznapot torkával és gyomrával megünnepelje, s egymást bolondságok elkövetésében felülmulja.

Kést, villát, kanalat minden vendég maga hozott a lakomához, elfért az a csizmaszárbán. S a kanálra nagy szükség volt, mert «hétféle volt a léféle». Három hosszú asztal volt terítve a nagy boltozatos teremben: elfért ab-

ban kétszáz vendég. Czintányér volt az étkekhez, fakupák a serhez, bádoggpoharak a borhoz, szűk nyakú egyesek a pálinkához. Ez még akkor ritkaság volt, s csak az urak itták. Annál inkább kellett pedig inni, mert a dohányzás még nem jött be. A lakoma végén körüljárt a végtelen pohár, a gömbölyű fenekű bratina, a mit nem lehet letenni, fenéig ki kell hajtani.

S a dombéroló társaságnak multság is kell. Megkezdí azt a csimpolyás a podzabuczki-val, a mi olyanformát jelent, mint «búfelejtő». A dudás nem csak fújja a nótát, hanem táncolja is. Azután előkerül két nyurga tót diák, mezitláb, kinőtt ruhákban, borzas, fésületlen fejjel. Ezek elkezdenek kántálni: előbb kegyes latin nótákat a világ mulandóságáról, a menny és pokol különféleségeiről, a vendégek itatják őket sörrel, borral, márczczal összevissza, attól aztán rákezdik a csintalan nótákat, keverve a latint a tóttal és magyarral, röhög bele az egész vendégsereg. Csak a ház ura dörmögi maga elé komoran: «ehhez a vershez is tudott ő többet: ő tanította be a diákoknak. Az volt a multság!»

Az az «ő» a meghalt fiú, a kinek a halotti torát most ülik.

A diákok kidülnek a sok italtól; akkorra már előkerített Mátyás mester három darab galicziai zsidót; azokat betuszkolják a terembe, a hunczutkáikat egymáshoz kötik s aztán törött borsot szórnak a szakállaikba; s mikor aztán hol az egyik, hol a másik nagyot prüsszent, s a másik kettőnek a fejét is magával rántja, azt nem állja meg ember nevetés nélkül. Csak a ház urának a szeme telik meg könnyel. Ő nem nevet, csak úgy mondogatja magának: «Ez is az ő tudománya volt. Ő tudta csak a zsidókat megtréfálni! Micsoda ész volt!»

A dombérozás tovább foly; éjfél után jár az idő, most már a vendégek csak maguk dalolnak s szállanak egymásra az áldomásaikkal. Előhozzák az öblös widerkomot: ki iszsza ki azt egy hajtásra? Nagy a röhögés, hogy az ejteles kancsó minden vállalkozón kifog.

A ház ura dörmögi magában:

«Pipogya, hitvány nép! Bezzeg ő ki tudta azt inni, ha rám köszöntötte. Azóta se bir senki felköszönteni igazán.»

Pedig valamennyien a megholt emlékére köszöntik az öblös pokált, a minek ő maga volt a mesteri kezelője. Vannak bolondnál bolondabb áldomások. «Mind nem ér az semmit, dörmögi a ház ura. Csak ő tudott igazán halottat felköszönteni. A szentek is ugráltak nevettükben, ha azt meghallották! Üljetek le. Nem éritek azt utól.»

A tréfa verekedésen végződik. A bekapott urak közül ketten, hárman birokra kaptak. A ki markosabb, az az asztal alá dobálja a többit. Egy marczona legényt ki nem birnak verni valamennyien a szegletből.

«Volna csak ő itt! Majd adna az a fejednek! Két embertől sem ijedt meg. Még az én karomat is be tudta törni! Egy fokossal kiverte akárhányszor az egész czimboraságot a tanyából.»

Mikor már a dulakodás általános kezd lenni, czintányérok, fakupák repülnek, asztal, szék felfordul, pad recscesen, ólmosbot pufog, agya-feje törött ember jajgat, káromkodik, egyszerre csak megnyilik az oldalajtó s bejön a procecezió, elől egy asszonynak öltözött bohóc a templomi zászlóval, utána barátsuhás, minisztransruhás riha csöcselék, s valamennyi elkezd énekelni azt az ismeretes gúnydalt, a mi a barátot pasquillozza, utánozva a bucsújárók zsolozsmahangjait s végződve egy általános kutya-kopogós eszement bakugrásaiban.

Ez aztán magával ragadja a még lábán állni képes részeg kompániát, a vendégek nagy csoportja csatlakozik a bucsújáró menethez, s fokosvégre akasztott kulacsokkal paródiázva a szent monstrantiákat, követi az előljáró éneklőt, a kinek a vezetése alatt aztán bekóborolja majd a kastély termeit, folyosóit: s aztán ki az utczára, hogy a népnek is legyen meg a mulatsága.

A nagy étteremben csak azok maradnak, a kik már eláztak a bortól, vagy elszédültek a furkósbot-ütéstől, s itt-

amott elnyulva hevernek, némelyik még próbálgatja annak a találynak a megoldását, hogyan lehetne egy négy-lábú állatnak a két lábán állva megmaradni? s ha nem sikerül, csak megnyugszik sorsában s négykézláb keresi saját magát.

Csak a ház ura ül azon a főhelyen csendesen. Előtte a szüknyakú kotyogós az erős lengyel pálinkával. Neki még az sem erős. Merően néz a leégett gyertya izzó taplójába s félbeszakgatott mondatokat motyog; a mikre senki sem hallgat.

«Mennyi tréfát tudott! — Ha szidtam is megnevette-tett. — Nem birtam már vele, olyan erős volt. — Mikor meg akartam verni, ő vert meg. — Ha nem adtam neki pénzt, elfogta az uton a zsidóimat s elvette tőlük. — Nagy esze volt! — Lehetett volna valamikor «candidatus ad palatinum».* — Száz esztendeig élhetett volna. — Csak huszonöt volt. — Meg három: az huszonnyolcz. — Igaz a. — De az a három nem számít, — mert azóta meg van halva. — De hát miért halt meg? — Mert megbotlott a lova, viadal közben. — Különben levágta volna azt a másikat. — Ez az igazság? — Derék világ! — A hol egy lónak az első lába a bíró. — Minden vére elfolyt. — Hát miért nem tudnak a világ minden doktorai vért csinálni annak, a kinek a vére elfolyt? — Buta nép. — Az a számár pap azt mondta, hogy por lesz belőle. — Az én fiamból por! — Hazugság. — Abból arany lesz, vagy karbunkulus. — Holnap mindjárt fölnyittatom a koporsóját. — Ott fekszik a pápista templom kriptájában. — Micsoda? — Hát miért tették oda? — Mert maga kívánta. — Hogy halála után is boszantsa a szenteket. — Boszantja-e? — Oda jár-e Szent Antalnak fricskát hányni? — Fölkel-e a

* Ezt a czímet több helyen találjuk a főúri családtermek arczképei alá írva «nádorságra jelöltetett». T. i., hogy a régi magyar közjog szerint mind a négy bevett vallásfelekezetből kellett egyet jelölni a megüresült nádori méltóságra; s ez volt a legnagyobb megtiszteltetés egy protestáns főúrra nézve.

lelkek órájában megkongatni a harangot? — Micsoda ez? — Nem harangkongás? — Ki hallja ezt? — Csak én magam? — Héj, Mátyás mester, hol a füled? — nem hallod ezt? Gingalló! gingalló! Szent ajtó! Főzz kását, nincsen só! Gingalló. — Ki jár ott?

Senki sem felelt: az alvók, a részegek horkoltak, sohajtoztak, ökreendeztek, a tivornyázó csoport lecsürhézett mindenestül a pinczébe s ott nyakalt tovább a csap alul, a nagy étteremben csak a ház ura maga volt ébren.

S csak ő hitte azt, hogy most álmodik.

A kis harang a templom tornyában egyre szólt.

Gráciaán felugrott a karszékéből, mankós botját kapta, a falhoz támaszkodva kitántorgott a sötét folyosóra, végig tapogatta a falakat az északi toronyig, a honnan a templomra látni, ott fölszakította az ablakszárnyakat s kitekintett az éjszakába.

A lemenőben levő félhold épen keresztül világított a toronyablak pilléreire, s még látni lehetett, a mint a harang himbálva ringatózik állványán: bár megszűnt már kongani, csak a ringó utóhang reszket még a légben.

— Mi van ott! Ki van ott? hebegé Gráciaán, kihajolva az ablakon. Ne üvöltözzetek ti oda lenn: hadd hallgatók valamit.

Egy pillanat múlva még láthatott is valamit. A templomnak egyik hosszú góth ablaka elkezdett megvilágosodni.

— Nézd! Nézz oda! Mi az?

S a megvilágított ablak tábláin emberalakok árnyrajzai jelentek meg; eltűntek, újra megjelentek: kezeiket emelgették.

Gráciaán összeszedte minden erejét, hogy haragjának teljes bömbölésével kiáltson rá a kisértetekre: «Kik vagytok ott? Takarodjatok!» De csak képzelte, hogy kiáltott: összeroskadt; ott találták elterülve korán reggel a nyitott ablak előtt, s alig bírták életre dörzsölni.

SZENT ANTAL KÉPE A PUSZTÁBAN.

Magdolna a bátyja sírja előtt térdelt imádkozva.

Ő is megünnepelte azt a szomorú napot, melynek évfordulóján a szeretett bátya vére elfolyt: és épen ő miatta folyt el.

Ő ezzel az egy csapással testvér és vőlegényt veszített. Mert az a kéz, mely bátyját megölte, nem vezethette őt oltár elé többé.

Szerették pedig őt mind a ketten: a testvér is, a jegyes is.

S mikor így elvesztett két szerelmet, megkapta cserébe az apa gyűlöletét. Az apa valahányszor leányára nézett, csak fia halálának okozóját látta benne.

S miért tudott imádkozni szegény leány? Halva már mind a kettő, nem hagyja magát visszaimádkozni. Boldogságának erre az egy életre vége van. S még csak sejtelve sincs felőle, hogy minő kéz dülta azt fel.

Itt ezen a helyen mély csendesség van. Más leány rettegne itt olyan egyedül. A holdvilág besüt az ablakon s részletenkint világítja meg az oltár faragványait: a vértanú alakját, a ki egy fatörzshöz kötve, nyilaktól átszegezve vonaglik; a sárkányt, a kit az arkangyal a sarka alá legázol; a nehéz gyertyatartókat, a leégett viaszgyertyákkal, azután az oltárképet magát, a szent alakkal, a szörnyekkel, a csábító dæmoni nővel. Majd tovább vándorol a holdvilág, s kitünteti a sötétből a márványemléket, mely alatt a megölt testvér nyugszik, fekvő szobrának két keze összetéve a mellén. — A toronyban huhognak a baglyok, a kukik sikongat. — Künn a kertben a medvék horkantanak nagyokat, jelentve, hogy ébren vannak. — A kastély tornácából egyszer-egyszer kizajdul a részeg tivornyázók gúnydala. — Legjobb itten! az oltár hideg lépcsőjén.

Magdolna örömet ment volna kolostorba; megtört szi-

vének az lett volna a legjobb; de atyja hallani sem akart erről. Férjhez akarta adni. Csak kérő jött volna a házhoz. De kerülte a kastélyt minden házassulandó legény. Szánták a leány balsorsát s irtóztak az apa rossz természetétől. Ép úgy elriasztotta őket a szomorú menyasszony, mint a dühöngő após. S Likavay Grácia annál dühösebb volt, mentül szomorúbb volt a leánya.

Magdolna minden iszonyat között, attól az ádáz tivornyazajtól irtózott legjobban. A templom sötétjében ez elől keresett leginkább menedéket. Tudta, hogy az nem lehet más, mint egy csupa káromlásokból összeszűrt chorus; száz torokból egyszerre gúnyolnak eget, más világot, megboldogultakat. Ez a megholt bátyának halotti ünnepélyére adott tisztelet. — Hogy iparkodott reszkető imáival elzárni az útját e részeg üvöltésnek, hogy fel ne hasson az égbe. De az maga is lefelé törekedett; éjfél után a vendégsorda a pinczébe vonult le, a dőzsölés lármája most már a föld alól hangzott fel.

A leánynak egész teste reszketett. Rosszabb volt az a láznál.

A holdfény elhagyta már az ablakot; a templom már egészen besötétült. Csak odafenn a toronyban csillámlott még a holdfény a magányos harang érczén. A leány tekintete odabámult.

És egyszerre úgy rémlett előtte, mintha az a harang elkezdene himbálózni. Érzékkáprázat ez? Álom folytatja-e az ébrenlét látványait? A harang megcsendül. És azután folyvást kong, mint mikor haldokló szegény bűnös lelkéért harangoznak. Pedig se kötél a harangon, se harangozó nincs, a ki húzza.

Az ámulathoz új csodák szegődtek. A templom sötét belseje elkezdett valami homályos fényben derengeni. Ilyen átlátszó sötétséggel is csak álmában szokott kínlódni az ember, mikor testének minden íze lát, csak a szemei vakok. — Honnan jön ez a derengés? Az oltárkép világít. A páduai szentnek a homloka körül valódi glória su-

gárzik, míg a csábító nőalak egészen feketének tűnik fel.

A leány reszketve hull térdre a csodalátvány előtt.

«Uram s én Istenem!»

A harang utolsót kondul s abban a perczben gördülő robajjal sülyed alá Páduai Antal festett képe minden rémkörnyezetével s a mögötte támadt ürben áll egy élő alak. Az is Páduai Antal, a remete-csuhában, mezitelen lábbal, tonzurás fejjel; kezében égő szövétnek.

A leány szívéhez kap mind a két kezével ijedten.

Halálát hozza-e ez a jelenés?

Bár azt hozta volna.

Az oltárkép rámájából kiszáll az élő alak s a szent könyveken és a zsámolyokon keresztül alá lépdel. — A leány sikoltva szökik fel helyéből s a két karját védve, esdve, tiltva meresztli maga elé. Nevét hallja kimondva: «Magdolna!»

A világ egyet fordult vele: eszméletlenül rogyott le a földre.

Mikor föleszmélt, azt a két szemet látta magára sugárzani, a minek csodálatosabb melege van, mint a napnak.

A kik ájulásba esnek, azok talán álmodnak is? S az álmom nagy csábító. Ki tudja, hány világot járt be, ki tudja, hány örökkévalóságot élt át lelke e rövid álomlét alatt? Most már nem félt az ijesztő rémtől többé, ő is annak a nevére susogva nyitotta fel ajkát: «Tihamér».

Neki is csak «Tihamér» volt ő még.

— A mennyből szállsz-e hozzám alá?

Az ifju szerzetes szomorúan ingatta fejét. Mondhatta volna bátran, hogy a sirok országából jött fel, olyan halovány volt az arcza, olyan hidegek a kezei.

A viaszgyertya, a mit magával hozott, az oltár egyik tartójába tűzve világítá meg mindkettőjük arczát.

Az ifju megszólalt, csendesen, tompa hangon.

— Ne bámulj el rajtam. Nem vagyok se csoda, se kísértet, se földöntúli lélek. Élő, nyomorult ember vagyok. Ha-

lálom hire álhir volt. A török nem engem fejezett le a fogságban, hanem a szolgámat, a ki öltönyt cserélt velem. Én élve menekültem.

— Hát ez az öltöny rajtad? suttogá a leány a durva barát-csuhát végig simítva kezével.

— Ez az öltöny téged gyászol és egész elvesztett világot. Nevem Páter Péter. Jézus-rendi barát vagyok. Nem szeretőd, nem vőlegényed többé; — nem jövődöd reménysége; — nem gyámolod a balsorsban; — nem védelmező társad az emberek előtt: — csupán közbenjáród a föld és az ég között: — Páter Péter.

A leány térdre omlott előtte és áhitattal csókolta meg a kezét.

— Atyám.

Az ifju nagyot sohajtott.

— Magamévá nem tehettelek; oda akarlak hát adni Istennek. Ha az én menyasszonyom nem lehetsz, légy az ég menyasszonya. Azért jöttem hozzád, hogy elkészítsem számodra az utat, és téged az utra, oda: a hova vágyol.

— A zárdába? Te tudod azt? Hát csakugyan beszéltél velem álmaimban?

— Nem álmaidban. Téged én nem ámitalak. Rendes észjárás hozott engem arra a tudatra, hogy te zárdába kívánsz menekülni a megrendítő csapás után, a mi szivedet érte. Atyád nem akarja azt engedni. Ő a lengyel Berezovszkyhoz akar téged nőül adni.

— Nem is ismerem azt.

— Én annál jobban. A neked szánt vőlegény rút, részeges, nyavalyás, vén; — hat feleséget eltemetett már. És azon felül sociniánus.

— Istentagadó?

— Szentháromságtagadó, a kinek a Krisztus csak jó ember, s a Szentlélek csak fehér galamb: semmi más.

— De te megszabadítasz tőle? esdett a leány, átölelve az ifju térdeit.

— A te akaratoddal.

— Hogy tudtál idejönni? Honan jöttél?

— Valóban a poklokon keresztül jöttem hozzád. Egy hosszú földalatti uton át, melyet ördögöknél rosszabb emberek fundáltak ki világ romlására, tele most is rémtetteik emlékeivel. — Rettegés azon végig jönni. Magát e rejtekút titkát egy régi penészes könyvből tudtam meg, a mibe tiz böles belebolondult, s utoljára is egy bolond találta meg a kulcsát. Ez is az ördög műve volt. De a valódi poklot és ördögöt más alakban ismertette meg velem a sors. Rendünk szigorú szabályai kényszerítenek, hogy mint gyóntató és nevelő szolgáljak annak a nőnek a házában, a ki több rám nézve, mint Belial és minden dæmonai. Én a madocsányi úrnő kastélyában lakom.

A leány szívéhez kapott s ajkán félbeszakadt a lélekzet.

— Ez az én poklom és ördögöm. Mindennap látni azt a nőt, a ki első találkozásunk óta gyűlöltem: mert utálatos az asszony, hogyha még olyan szép is, ha szíve indulatát maga siet kimutatni a férfinak; azt, a mi kitalálni való titok, megérdemelni való jutalom, megőrzendő szentség arra nézve, a ki bírja: nála pedig még annál inkább eltitkolandó volt, mert bűn sugallta minden gondolatját: neki még férje volt. Lelke rajta, hogyan lett özvegygyé? Számoljon Istennel, hogy mit tett én velem? Meggyónt titkait az én lelkem őrzi, lepecsételve tartja a sakramentom. És én nekem fel kell őt oldanom azokért az Isten nevében, a miket nem tud megbocsátani bennem az emberi szív. És aztán mindennap látnom kell ez arcot, melynek átkozott mosolygása tette semmivé kettőnk boldogságát; és hallanom kell suttogásait, mik a gyónás örve alatt fülbe sugott ördögi csábszavak vallomásai — nekem! Hát nem több-e ez, mint a pokol?

A leány megszorítá az ifju kezét s nyugodtan szólt:

— Igazad van. Kettőnk közül te szenvedsz többet. Én nem panaszkodom.

— Ismerem én jól a te szenvedéseidet is. Hisz naponként új meg új rossz hirekkel mulattat engem ez a dæmon

te felőled. Tud mindent, a mi házatokban történik s különös gyönyörűségét találja benne, ha azokkal engem kinozhat. — Ne vesztegessük az időt panaszokkal. — Neked is sietned kell innen a visszatéréssel, nekem is. Hosszú az utam a föld alatt s még sötétben kell visszajutnom, hogy senki észre ne vegye azt a bejáratot a honnan előjövök. — Egy kérdésemre felelj: — Akarsz-e zárdába menni?

— Ez az egy óhajvásom a világon.

— Az teljesülni fog. Nekem elébb értesítenem kell a szándékozárdól egy zárdá fejedelemasszonyát, hogy a mint e rejtek úton át innen a madoesányi határba átvezetlek, ott készen várjon az eléd küldött zárdaszüz, zárt hintóval s annak átadhassalak. Ehhez előkészület kell és nagy óvatosság. Meg kell határoznunk a napot, a melyen ismét e helyen találkozhatunk.

— Jövő úrnapiján.

— Tehát vasárnaponkint — éjféel után. Korábban én nem szabadulhatok, mert az a váltott kölyök, a kit őriznem kell, hamarább el nem alszik, s a bolond, a ki velem együtt vacsorál, elébb le nem iszsza magát.

A leány azt kérdeze:

— Monddsza, — hogyan sejtthetted te azt, hogy ma, és ebben az órában engemet itt fogsz találni? Látványok adták tudtul?

— Ámíthatom az egész világot, de neked csak igazat mondhatok. Nem indultam semmi víziók után, nem tártá elém eksztázis, nem a kettős látás csodavilágossága idejöttöd; bizonyosra jöttem. Ma van bátyád halálának napja; azt az éjjelt tivornyával ülik meg a kastélyban. Te ott nem maradhatsz abban a házban, a minek minden zugát betölti az undok dorbézolás. Csak ide menekülhetsz, szegény bátyád sirjához, hogy végig imádkozd ezt a rettenetes éjszakát. Egyszer az ő lelki üdveért, azután a gyilkosaért: végig az egész litániát. És végre — el voltam rá készítelve, hogy ha téged itt nem találalak, akkor a templom-

ajtón át felmegyek a kastélyba, ott most a bolondok sokan barátságában játszanak komédiát, elvegyülök köztük s úgy kereslek föl.

Az ifju észrevette azt a rémtekintetet, a mi e szavai alatt a leány arcát elfagyasztá. Magdolna erőszakosan ragadta meg az ifju két kezét.

— Mi lelt? kérdé az.

A leány nem mondta meg. Arra gondolt, hogy ha e kedves ifju éjjel az udvaron keresztül akart volna menni a kastélyig, a fenévadak összetépték volna. De nem akarta azt neki elmondani, hogy meg ne rémítse azzal a gondolattal, hogy neki, a gyöngye leánynak is, épen olyan veszélyek közt kell mindannyiszor a templomig eljőnni.

— Arra gondoltam, szólt szenvedeteg mosolyra kényszerítve arcát, hogy miként jöhettél volna ki ebből a templomból, ha ennek az ajtaját zárva találod?

— Tudom bizonyosan, hogy ennek a templomnak az ajtaja soha sincs zárva. Atyád parancsolta meg, hogy mindig nyitva hagyják. Szomorú története van e templom minden zugának. Legszomorúbb az ajtajának.

— Te ismered azt?

— Ezt is a lelkem kinzójától hallottam elmesélni. Jobb lesz, ha nem tudod meg. Elég neked a magad boldogtalansága.

— Kérlek, mondd el nekem. Az, hogy más még többet szenvedett, nekem vigasztalás. Ki volt az?

— Nénéd, Zsófia.

— Emlékezem rá. Szép sugár alak volt, nagy sötét szemét mintha most is látnám, piros arcát de sokszor megczirógattam a kezemmel, mikor ölébe vett, kis ölbéli habát. Aztán megint arra emlékezem, mikor a ravatalon feküdt, olyan hideg volt a kezemnek, mikor márványfehér arcát végig simítottam.

— Ott nyugszik, szólt az ifju a falra mutatva, a melyen két egymás mellett levő márványlap látszott, egy nagyobb, egy kisebb, az egyikén egy nagy kereszt, a másikon egy

kicsiny, azután az évszám ; a kisebbiken egy évvel több ; s azonkívül semmi felírás.

— S miért nincs rajta se név, se sirirat ? kérdé Magdolna bámulva.

— Ketten vannak ott, felelt rá az ifju : az anya és gyermeke.

— S miért nincs odavésve a nevük ?

— Mert nem volt nekik nevük.

— Nem értem.

— Ne is értsd meg. Gyász ez. Ők is szerették egymást, még erősebben, mint mi ketten. Ők is szenvedtek, még többet, mint mi ketten. Atyád az ő szerelmüket is szét tépte irgalom nélkül. Inkább befogadta vendégül a házába a szegényt, mint annak a vőnek a násznépét, a ki neki nem tetszett. Leánya meghalt azon a napon, a melyen egy megátkozott gyermeknek életet adott. Ide temették el a kriptába. A gyermek egy év múlva utána kívánczozott az anyjának. Az is meghalt s ide akarták tenni az anyja mellé. A templomajtó, a mi az anya temetése óta nem volt nyitva, feltárult s a belépő apa belebotlott a leánya holttestébe. A szerencsétlen nőt tetszhalottul temették el ; a kriptában fölébredt, kívánszorgott koporsójából, de a templomajtót nem bírta fölnyitni s ott halt meg a küszöbön.

— Irtóztató ! rebegé összeborzadva a leány s rémtekintettel pillantva féloldalt a két névtelen köre.

— Ezért nincs név a két emlékkövön, mondá a szerzetes. S azóta nem engedi Likavay Grácián bezárni ezt a templomajtót soha.

— Siessünk innen, suttogá a leány, most már reszketett e helyen.

— Eljősz úrnapiján éjféltben ismét ide ? kérdé Péter Péter.

— Eljövök ; de siess innen elébb. — Kezet szorítottak s elváltak.

Péter Péternek elébb el kellett távozni az oltár rejtekén

keresztül. Szent Antal képe rémeivel együtt visszafoglalta a helyét; egyideig még világított arcza körül a gloria a mögötte levő szövétnektől, — a toronyban ismét megkondult a kis harang, — titkos óramű kötötte azt össze a rejtett bejárattal: mikor azon át közelített valaki, a harangot megkondította a gépezet, jelt adva a kastélyban levőknek, mikor még azt a hussziták lakták, hogy Madocsányból jó valaki az alagúton át. Mikor a harang elhallgatott, az oltárkép is elsötétült; éjfél után két óra volt, künn a kakasok szóltak; a leány félő tekintettel nézett hol a háta mögé, hol a lába alá, míg elért a templom ajtajáig: nem jön-e utána Zsófi néne? nem akad-e bele a lába halotti köntösébe? Pedig odakünn még nagyobb rém várt reá; az egyik medve ott feküdt a küszöbön keresztül. Az már aludt, csak bátorságának kellett lenni, hogy keresztül lépjen rajta; hanem a másik ébren volt s nagy mérgesen rágesált egy csupasz csülökesonton, a mit a fogával nem birt megörölni.

— Isten segits! sohajtja a leány s elfutott a fenevad mellett, odahajtva elé kötényél l a mézes pogácsákat.

S a két vad nem bántotta őt, a csemegének esett, azon osztozott meg: engedte a leányt a kastélyba visszamenekülni.

Pedig bizony sokkal jobban tesz vele, ha akkor rögtön összetépi, még akkor lett volna belőle igen szép szent és martyr a mennyországban.

VENUS ÉS FIA.

Idália volt a keresztnéve a madocsányi kastély úrhölgyének, Venus mellékneve. Ehhez hasonló név még fordul elő a keresztyén naptárban, s ez országban eléggé szokásos.

Ezzel a névvel együtt már a keresztvízben valami végetes megkötés lett e nő fejére kitöltve. (Megkötésnek

nevezik az ideg n varázst.) A nő nemcsak azt tudta, hogy névtársának a szépségét örökölte; de annak a belső tulajdonait is. A míg szeretett, azt tette örült szenvedélylyel; de ha megszűnt szeretni, akkor már gyűlölt is: és gyűlölete emberölő volt. Venus homicida! Nála a szenvedély nem hült le, csak lángot változtatott. A kit azzal körülölelt, annak meg kellett abban égni; vagy így, vagy úgy.

Korán ment férjhez s szive választása szerint. Férje délezeg dalia volt, mikor elvette, összeroskadtt aggastyán, mikor özvegyen hagyta. Pedig csak nyolcz esztendő esett közbe. Azt mondják, hogy agyonitta magát: talán bűvital is vegyült bora közé.

Idália asszony annyira bele képzelte magát abba a mámorító olympi életbe, a mihez a neve adott neki jogot, hogy újszülött fiát Cupidónak kereszteltette. A jámbor tót pappal elhitették, hogy az csak Kupának a gyermekített neve, a ki pedig (köztudomás szerint) valóságos nemzeti keresztyén szent és vértanú volt. Tehát együtt volt a háznál Venus és Cupido.

Majomként szerette azt a gyermeket. Annak minden szabad volt. Még szerelmes kalandjaiban sem hagyta el magától. Több olyan esetre emlékezett már a gyermek, a mikor a vágató paripa hátán hárman ültek a nyeregben: a lovag, az anya, meg ő. Idália asszony nem egyszer szökött el a férjétől, de mindannyiszor megint csak visszahizelegte magát.

Csorbai Tihamér volt a legutolsó szenvedélye. Mert viszonzatlan maradt, azért volt a legörületesebb. Rontott-bontott mindent, a mit kettőjük között akadályul talált. — Vérnek kellett folyni, hogy Tihamért régi kedvesétől elszakítsa, a férjnek el kellett menni a föld alá, hogy Tihamért magához köthesse. S ime az egész terv kárba vészett. Megtalálta Tihamért, mint Páter Pétert.

Az ő házának állandó vendége, otthonos lakója lett az imádott ifju, és tőle még is távolabb esett mint valaha.

Nem a föld országai feküdtek közöttük ; hanem a menny országa.

Mennyi lázadást tervezett e felhevült agy a gyűlölt mennyország ellen !

Késő esteli órákban, a meleg nyári csillagos éjeken, hangzottak fel az asceta földszinti szobájából a zomorizsolozsmák, mikkel az az eget ostromolta : A mélységből kiálték Hozzád Uram ! — «A haragnak ama napja, a századot elhamvasztja.» — «Por minden világi dicsőség.» — És ugyanakkor, a kastély erkélyén ülve pengette hárfáját a ház asszonya s dalolta azokat a csábító dalokat, a mik az élő lélek minden titkait kibeszélik. A dal van teremtvé a szerelemvallomásra. Hallja-e ő azokat ? Kell neki hallani. Megkövült-e szívében minden érzés, hogy fel nem olvad tőlük ?

— Ülj ide az ágyam szélére, Péter Péter, suttog a gyermek, álomkerülte fekhelyén nyugösködve. Mondok neked valamit. Tégedet vagy az ördögök hoztak ehhez a házhoz, vagy a Jók.

— Miért? gyermekem.

— A míg te ide nem jöttél, engemet az anyám nagyon szeretett. Nem volt más nevem előtte mint «te gyémánt, te rubint, te szentem, galambom, angyalkám !» Ha az ölébe kaphatott, egész a kis körmöm hegyéig végig csókolgatott.

A mit kértem tőle, mindent ideadott, ha nem adta gyorsan, a haját czibáltam ; akkor is nevetett, akkor is megcsókol : soha még csak görbén sem nézett rám. A mióta pedig te idejöttél, nem vagyok már neki kedves. Kezdte azon, hogy pofonvert, megrugdalt : nem vagyok már neki se gyémántos, se aranyos, hanem «te kölyök ; te libucz, te rusnya béka!» Mikor meglát olyan képet csinál rám, hogy elszaladok tőle ; ha szépen kérek valamit, a nyelvét ölti ki rám ; ha csak egy kicsit is hibázok, korbáccsal kerget, virgáccsal fenyeget, s ha meg akarom csókolni,

rám fúj mint a macska. — Ezért gondolom én azt, hogy tégedet az ördögök hoztak ide, Páter Péter.

A barát nem felelt rá semmit, csak a kezével simogatta a gyermek fejét.

Az pedig tovább fecsegett.

— Hanem azután meg, ha azt veszem, hogy te mily hűséges vagy hozzám, hogy nem engedsz az anyámnak ütni, verni; mikor szid kimentegetsz, a korbácsot megfogod a kezében, ha hibát csinállok, nem árulsz be neki érte, ha haragszik rám, szép szókkal kiengesztelgeted; te soha sem bántasz, soha sem haragszol, csak mindig szépen kérsz, szeliden integetsz, hát akkor megint azt gondolom, hogy talán mégis a Jók hoztak téged ehhez a házhoz, Páter Péter.

A barát kezei közé vette a gyermek hideg kezét, úgy melengeté.

— Lásd csak, tegnapelőtt nagyon szépen kértem, vegyen az ölébe. Nagyon fáj a fejem; egyszer csókolja meg; majd egybe elmúlik. Jaj, dehogy tette meg! Jól összebestézett. Azt mondta, azért fáj, mert sok éretlen barackot, meg mézes bábót ettem. Pedig hiszen azt a mézes bábót, a mit te hoztál nekem bucsufiába, elvette tőlem, bele sem hagyott kóstolni, oda adta a Zsoli kutyájának. Hát már aztán hogy ne fakadtam volna sirva. Arra még jobban haragba jött; olyan képet csinált rám, mint a frajjára szokott, ha megrántja a haját, mikor fésüli, vagy a hajdura, ha leönti a ruháját mártással; s mikor letérdeltem eléje, úgy kértem, hogy ne haragudjék, kirántott a fejkötőjéből egy bogláros tűt, azt ökölre fogta, úgy fenyegetett meg. A fogait is összeicsikorgatta. «Te! fattyú! Ha te nem volnál a világon!» Megijedtem, hogy meg akar ölni. Szépen kértem, hogy tűzze vissza kontyába azt a hosszú tűt. — «No no! Csak te imádkozz Istenhez; mert bizony úgy jársz, mint a csejtevári gyerekek. Eredj csak: meséltesd el magadnak a bolonddal, mért sirnak a lelkek Csejtervárbán éjjel?» — Tegnap este,

mikor lefeküdtem, te pedig még elébb a benyilóban énekelte a zsolozsmákat, addig kértem a bolondot, hogy mesélje el a csejtevári gyerekek történetét, a míg ráállt, hogy elmondja.

A gyermek még most is reszketett, a fogai vaczogtak.

— Hajolj ide hozzám közel, hogy meg ne hallja valaki: nem merem fennhangon elmondani. Hát — a Csejtevárbán lakott egy szép asszony, özvegy asszony, volt neki két kis fia, akkorák mint én, ikergyerekek, együtt jöttek a világra, mindig együtt is játszottak. A csejtevári szép-asszony azután beleszeretett egy deli leventébe, a ki sokat járt fel a várba, azt akarta, hogy vegye őtet feleségül. Egyszer aztán azt mondta neki a levente, hogy el is venné, ha «négy szem nem állna ellent». A szép asszony nem gondolt mást, mint hogy a lovag a két kicsi gyermeket érti, hát nem akarja elvenni a szép asszonyt, mert annak két kis fia van már az első urától. No hát — egyet gondolt a szép asszony, s kettő lett belőle. Felhivatta a két kis gyerek vén dajkáját Dorkó asszonyt s azt mondta neki: «Fogd ezt a két bogláros tüt», azzal kihuzta fejkötőjéből a két hosszú nagy arany tüt, — eredj, vidd el magaddal a két gyermeket játszadozni az erdőbe. Mikor eleget játszottak, elfáradtak, vedd az öledbe a fejeiket, aztán mikor elaluszna, egyet-egyet e nagy tükből szurj keresztül a fejük lágyán. Ne mondja többet a deli levente, hogy négy szem áll ellent szerelmünknek. — Csak úgy tett a rossz vén Dorkó, a hogy az asszonya mondta: kivitte a két kis fiút magával a nagy erdőbe játszadozni, végig várta, míg jól kijátszták magukat, akkor odavette őket az ölébe, addig mesélt nekik Tündér Ilonáról, a míg elaludtak, akkor aztán vette azt a hosszú nagy tüt s beleszúrta az egyiknek a fejébe: mindjárt meghalt. De a másik felébredt a kis testvére sikoltására s mikor látta, hogy mit tett azzal a vén Dorkó, elkezdett neki szépen könyörögni: hogy őtet ne szurja meg azzal a nagy tüvel, ígért neki szép kapcsos palástot, hintót, lovat, egész tel-

ket, ha nem bántja. Azt is mondta: neked adom Csejte váram, ha megnövök s enyim lesz. De nem hajtotta rossz vén dajka semmiféle könyörgésre, annak is fejébe szurta a bogláros nagy arany tűt, az is meghalt. Ott is hagyta mind a kettőt, mély erdőben, betakarta falevéllal, kakukmadár elharangozta, fülemülék elsiratták mind a kettőt. Az nap megjött a deli levente a szép asszonyhoz fel a várba. A szép asszony nagy örömmel mondta neki: nem áll már négy szem ellent, ott kinn van már a két gyermek, falevéllal betakarva, kakukmadár az elharangozója, fülemile az elsiratója, mostan már elvehetsz engem! — A deli levente inkább felháborodott e szóra. Jaj, szép asszony, özvegy asszony, nem a két gyermek szemét értetem én, hanem a mi saját négy szemünket, azok állnak ellent, hogy mi egymást szerethessük. S úgy elfutott abból a várból, hogy soha sem tért vissza többet. Azóta sirnak a lelkek minden éjjel Csejte várban. — Úgy-e igaz volt az, Péter Péter?

— Bolond agyából került bolond mese: Ne hidd el fiacskám.

— De elhiszem. Mert én láttam azt a szép asszonyt. Nem álmodtam: ott jött reám. Karikában forogtak a szemei. Két vége a szájának lefelé görbült, a fogai összecsatogtak, a haja szétborzadt a fején, a mint a főkötője félre csuszott rajta, azt a tűt épen úgy fogta az öklébe, már éreztem is a hegyét a fejem lágyán.

— Ne gondoldj rá. Ne képzelődjél.

A gyermek mindkét kezével magához szorította a barát kezét.

— Ugy-e nem hagysz? Ugy-e nem engeded azt meg?

— Ne félj, fiam, mindig ott leszek melletted. Senki sem bánt. Én oltalmazlak.

— De hát mért is nem szereted? Az én két szemem nem áll ellent. Hányszor futottunk el ettől a háztól együtt lovon. Én az anyám ölében, ő meg a lovagéban. Soha el nem hagyott volna magától. Mikor aztán visszajöttünk

megint hintóban, az egész úton csókjaival dédelgetett, könyeivel áztatgatott, édesének nevezett, s mikor az anyám elé kerültünk, engemet tartott maga elé, én könyörögtem a haragos embernek, hogy ne húzza ki rá a kardot, én czirógattam meg az orezáját, hogy ne legyen olyan haragos, míg kibékült. Én nem vétettem neki soha. Hát most mért haragszik úgy rám? Mért, mert te nem szereted. De: hát szeresd. Dobd le azt a barátsuhát. Voltál te már deli lovag. Légy az megint. Vedd az anyám feleségül. Légy nekem igazi apám. Tégy úgy, a hogy ő akarja. Szeresd, szeresd. Akkor olyan jó asszony ő, mint lépes méz, olyan szép, mint egy tündér. De ha nem szeretik, akkor olyan keserű, mint az epe, s olyan rút, mint egy boszorkány. Szeresd hát! Szeresd hát!

Páter Péter addig csitította a felhevült képzelődésű gyermeket, a míg elaltatá.

A hárfahangok s a forró szerelmi dal ömlengései még akkor is révedeztek az éjjeli csendben.

Páter Péter felháborodott szívvel hagyta ott a gyermek szobáját, s végig sietett a csendes termeken, egész az erkélyig, a hol Idália panaszolta szívének baját a füveknek és csillagoknak.

Lépteinek kemény zajára felrezzent a nő ábrándozásaiból s rábámult meglepetéssel, midőn őt maga előtt látta.

Páter Péter megfogta a nő kezét s bevonta őt a szobába.

Idáliának hevesen kezdett dobogni a szive: azt hitte, hogy ez a kéz, melyet most a vállára tesznek, őt most oda fogja vonni arra a kebelre, mely eddig csupa jég volt, de végre felolvadt az ő szive vulkán-tüzétől.

— Le, térdre! mondá a férfi. Valld meg bűnödét azonnal.

— Micsoda bűnödmet, a mit még nem tudnál? rebegé a nő akaratlanul térdre rogyva a férfi vaskezeének nyomása alatt.

— Azt a bűnödmet, a minek nincsen még neve! A mit

még csak a szivedben hordasz. A szörnyeteget meg kell ölni, mikor még az anyja méhében van, mint gondolat. Mire gondolsz?

A nő hallgatott egy ideig s ellenmondásokra, furfangokra gondolt; azután csak megtörte magát s csendes hangon mondá:

— Arra, hogy megölöm a gyermekemet!

— Átkozott a szív, a miben ilyen gondolat születhetik.

— Ha az én szivem anyja ennek a szörnyetegnek, úgy a te szived annak az apja. Ilyen ördögök fogamzanak akkor, mikor a tűz és a jég összetalálkozik.

— Gondolsz-e Istenre és a túlvilágra?

— Ne beszélj nekem se Istenről, se túlvilágról. Ha ott leszek előtte, ha szemtől szembe állok, megmondom: én vagyok: úgy tettem. Adtál volna hideg vért: lettem volna béka; meleg vért adtál: voltam ember. — Alkottál volna férfinak, lettem volna Kain; asszonynak alkottál: voltam Éva. Te teremtetted a női szívet ilyennek, te hívtad életre az indulatokat, te adtad a mágnest a szemnek, a varázst az ajknak; te küldöd a gondolatokat az ébrenlevőknek, az alvónak az álmokat, s most el akarod ítélni a saját alkotásodat kihallgatatlanul? Ha teremtőm vagy, ilyennek teremtel, ha mindentudó vagy, előre tudtad azt!

— Asszony! ne káromold az Istent!

— Hát igazat mondani káromkodás ő előtte? Mi az én bűnöm? Az, hogy szeretek? Az, hogy téged szeretlek? Hát mije vagy te az Istennek, hogy úgy körül légy véve a lesújtó villámtűztől? arkangyala vagy? kherubinja? Ne fordulj félre tőlem. Nem szidalmazlak. Se téged, se a szenteket. Se az Istent. Nem a sátántól tanultam én ezeket. Keresztül olvastam azt a nagy könyvet, a mit ti szentírásnak neveztek, végtől végig. Kerestem benne, hol van az megírva, hogy egy nőnek szeretni vétek? Nem találtam sehol. Ezt nem mondták sem a próféták, sem az evangelisták sehol. — Ember találta ki azt a rémeszmét, hogy legyenek emberek, a kiknek szeretni nem szabad. Egy

köntös elég rá: a ki azt felvette, az alatt nem szabad dobogni a szívének. Hát ez nem lázadás Isten ellen? Hát ez nem emberölés? Lassú meggyilkolása az Isten képmásának. Hát tesznek ennél rosszabbat a méregkeverők, a kik olyan szereket adnak be áldozataiknak, a miktől azok lassan sorvadnak el? — S nincsenek-e emberek, a kik ennek az ellenmérget feltalálták? Nem tudod talán. Hiszen a milyen könnyű fölvenni ezt a gyászcsuhát, ezt az élő testen hordozott koporsót, olyan könnyű azt le is vetni. — Ne fuss el! maradj itt! hallgass rám! Vedd úgy, hogy bűnöm van, a mit meggyónok. Hiszen nem akarok ölni, hanem halottat feltámasztani s az csak elég nagy bűn. Te! Én halottam! Százszor megsiratottam! Engedd meg, hogy kikönyörögjelek hideg kriptádból! Hallgass rám! Elmegyünk innen. Ki Erdélybe, a hol a magyar hit uralkodik. Kitérünk a protestans vallásra. Hiszen olyan sokan követik azt; az ország egy harmadrésze protestans, csak nem juthat az mind kárhozatra. Ott nem üldözhet bennünket senki. Nézd, a két vasláda mind kincsekkel van teli. Ott is úri módon élünk: pompa, vigasság, mámor között, a mihez szokva voltál, mikor még úri birtokodat át nem adtad a jezsuitáknak. Kinevetjük a világot! — vagy ha te neked jobban tetszik, szegényen, istenesen élni: azt sem bánom; elmegyek veled a legszegényebb faluba, a hol kakasos torony van: te léssz ott kálvinista predikátor, rektor vagy lévita. Leszek hűséges feleséged. Mosogatok, főzök, vásznat szövök, nyomorgom! — Istenfélő leszek, számat megtartóztatom gonosz szavaktól, megtanulom a zsoltárokat. Ha visszafeleselek, megverhetsz, bezárhatsz, koplaltathatsz. Hived maradok. — Oh szállj ki ebből a te halotti köntösödből!

Nagy volt a kísértés. A szenvedély és a szenvedés mikor egy csábbá olvadt össze, halott szíve legyen az, mely annak ellent tud állni. Hanem az ifjúnak talizmánja volt, az a másik arcz ott a Vágon túl. Maga a barátüruha még nem védte volna meg szívét a nyilaktól; ascetai fogada-

lom, szent chrysuma mind gyöngé fegyver lett volna e bábajos tündér varázslata ellenében, a mitosini kedves szenvedő arcza állt kettőjük között, mint egy ég. A nap-sugár hasztalan ostromolja a havas jégcsúcsát, az már az égben van, s az ég hideg. Tihamér ott hagyta szívét a mitosini oltár alatt; nem lehetett arra rátalálni.

— Térj magadhoz, szegény bűnös asszony! szólt gyónatatói szelidséggel. Isten megbocsájt neked lázadó gondolataidért, s megszabadít a megszálló rossz szellemtől. Tanulj imádkozni.

— Nem tanulok! kiálta fel indulatosan a hölgy. Mikor te a liturgiát mondod a misén, magamban mindig azt mondom: nem igaz, nem igaz, nem igaz! Mikor te a szűz anya magasztalását énekled, én magamban azt dúdolom: «engem szeress, ne anyádat!» Te vagy az életem, te vagy a halálom. Te vagy az ördögöm, te vagy a bálványom. Ha üdvezíteni akarsz, üdvezs ezen a világon. A másvilágon aztán elkárhozom én te helyetted is.

— No hát kezd el a kárhozatot még ezen a világon! szólt Páter Péter, egészen kikelve remetei nyugalmaiból. Mert ha igaz az, hogy te tudsz egy embert így szeretni, hogy azért az egész világot elvesd magadtól, hogy azért még a másvilági üdvödről is lemondj, úgy bizony a pokol kinszenvedése lesz rád nézve látnod mindennap azt az embert előtted, élő-halott képében járni-kelni, nappali kísértet gyanánt, egy fantomot eleven testtel; és tudnod azt, hogy ezt az embert te ölted meg, te adtad rá ezt a halotti köntöst, te zártad rá a kriptaaajtót, s nincs erőszak, nincs imádság, nincs ördögös varázs, a mivel őt fel tudd támasztani többé. Te öltél meg, a te halottad vagyok! Sirból feljáró rémed vagyok! Isten büntetése vagyok!

A nő vonaglott a földön s mezitelen karját harapdálta fogaival.

— Mikor ide küldtek hozzád, folytatá Páter Péter, arra kértem a perjelt, küldjön inkább Köves-Arábiába a vad drúzok közé, mint a te házádba. Csak két választást

hagyott. Vagy a spanyol szent inquisitio torturáinál segédnek lennem; vagy idejönnöm. Én választottam. Inkább én legyek torturázva, mint én kinozzak mást. Pedig hidd el nekem, hogy a kit a forró olajjal öntözgetnek, az nem szenved olyan kint, mint mikor engem a te forró lehelleted érint, s a spanyol csizma nem zúzza úgy össze az áldozat csontjait, mint a hogy összezúzza az én lelkemet a te átkozott szenvedélyed. De mégis idejöttem, tudva azt, hogy így fogsz üldözni rettenetes szerelmeddel, s itt maradok, tudva azt, hogy majd öldökölni fogsz nem soká még rettenetesebb gyűlöleteddel; a te házad az én kinzó kamarám. Azért vagyok itt, hogy végig szenvedjek benne.

A nő dermedten, mozdulatlanul terült végig a hideg márványon.

— Bocsásson meg neked Isten, suttogá az ifju; — megbocsátok én; — csak te magad tudj magadnak megbocsátani.

Azzal fölemelte őt a földről s kényszeríté őt két vállánál fogva erős kezeivel, egyenesen állni és a szemébe nézni.

— Végül tudd meg azt tőlem, hogy én azt, a miért ide küldve vagyok, meg is tartom. Fiadat megóvom, megőrzöm, jóra nevelem. Senki ő vele gonoszat ne próbáljon tenni. A bolondot elüzöm mellőle, és több rémmeséssel a gyermek álmait megmérgezni nem engedem. Te megtagadtad őt, én felfogadom, s ezentúl az én fiam lesz, és többet őt soha te hozzád közel nem bocsátom. Bevárom, hogy tedd a lelki apjával is azt, a mit a testi apjával tettél.

Azzal elereszté a nő vállait s eltávozott a teremből.

Idalia egy perczig ott állt, mint egy élő szobor: fehér éji köntösében, végig omló hullámos haja meztelen karjait eltakarta; azután izenkint összeroskadtt, s aztán nyöszörögve, mint egy halálra sebesült vadállat vonszolta magát a falig, ott talált valami zsámolyt, a mire lehajtsa a fejét. Hideg márványkő volt az. Megholt férje álló szobrának a talapja. Az talán csillapítá homloka lángját.

Páter Péter pedig visszatért az elhagyott lakrészbe s úgy találta, hogy a gyermek most is azon a helyen aluszik, a hol hagyta: csendes, mosolygó álma van.

A PÜSPÖK LAKODALMÁN.

Történt ez időben Magyarországon, hogy egy püspök megházasodott. Olyan rendkívüli eset ez a papi nőtlenség behozatala óta, hogy párját hiába keressük a krónikákban.

Thurzó Imre, nyitrai püspök volt az, a kivel az a csoda megesett s történetét megörökíté pergamen, márvány és az emberi emlékezet. A magyar felvidéken a Vág mentén minden háznál őrzik ezt a szájhagyományt.

Thurzó Imre utolsó férfi sarja volt annak a hirneves őcsaládnak, mely Magyarországnak annyi nagy hadvezért s nádorispánt adott s birtokainak tömege egy kis királyság volt. A püspökkel el kellett volna enyészni a nevezetes nagy családnak. Ez pedig országos veszedelemnek tekintődött.

A pápa segített a bajon. Egy bullát adott ki, valóságos bullát, nem holmi brévét «Sub annulo piscatoris» (a halász gyűrűje alatt: a mi a brévék pecsétje volt), hanem a valóságos ólom függő pecséttel, a mit a pápaság czímere ékesít, s a mi (kegyelmi ügyről lévén szó benne) sárga és veres zsinóron csüggött s abban a bullában dispenzálta Thurzót a coelibatus kötelme alól, oly módon, hogy megengedtéssék a püspöknek megházasodni és e célból lutheránussá lenni, ad hoc; tudniillik megengedettetett neki, hogy minden birtokaiban és méltóságaiban megmaradhasson: hanem a felesége szobájában, ott hadd legyen lutheránus.

A krónika és a szájhagyomány hozzá teszi, hogy a püspök nagyon bőséges hasznát vette annak a dispenzációnak. Egy álló egész esztendeig tartott a lakodalma a szép Nyáry Krisztinával.

Még látható a nagy vendégterem a bittsei várban, a mit a püspök a menyegzőre építtetett. Maga a várkastély is ott áll még épen, barokk izlésű mélybevésett szoborművü főbejáratával, körülfutó folyosói a világ minden hőseinek óriás alakjaival tele festve. A lakodalmi terem maga szélében, hosszában aligha engedne a budapesti vigadó nagy termének, s ennek a közepén látható még most is a hálóterem fülke-oduja. Egy valóságos portale, négy karcsú korinthuszlopon nyugvó. Az oszlopokra művészi faragványú inda-diszitmény kanyarg fel, zöld levelek, szőlők, keleti gyümölcsök, aranyozással, színes zománczczal ragyogók; a homlokzatán a két családi címer, s a kettő között aranybetűkkel egy latin arany mondat, a mi szerető házastársaknak szól, megszívelendő regulaképen.

E ragyogó fülke nehéz brokát függönye mögött látták az úri vendégek estéről-estére eltűnni a boldog püspököt, boldog asszonyát vezetve kezénél fogva, s tust ittak az eltávozó után, mind addig, a míg egy napon magát az újszülöttet nem hozta elő a karján a boldog apa, bemutatva azt a lakodalmas seregnek. Az esküvőtől a keresztelőig ott tartotta a vendégeit.

Ez volt aztán az úr! Ez volt aztán a főpap!

Egy egész esztendeig tartott a lakodalom. Hogy nem fáradtak bele? Változott a vendégek csoportja. Hiszen egész esztendeig nem igen hagyhatja el saját úri házát, gazdaságát rendes módbeli ember. Hanem a vendégek csoportjai váltották fel egymást. Ma jött egy csata a Mátyusföldről, mulatott egy hétig, mikor az odább ment, felváltotta a másik a Hegyaljáról, a Bánátból, a távol Alföldről, még Erdélyből, Lengyelországból, Havasalföldről és Morvából is jöttek régi jó ismerők, úri nagy családok. Mert a ki abban az időben lakodalomba ment, egész úri családját, eseléségét, minden pereputyját magával vitte, hogy is hagyott volna akár kicsiny, akár nagy gyermeket otthon? Inasa, hajdúja, lovásza, kocsisa, ken-

gyelűtője, udvari bolondja, dajkája, frajja, nevelője, udvari papja, íródeákja mind vele járt az, s társzekér vitte előre az asszonyi pompához való nehéz bagázsát.

Zene is annyféle volt, a hányféle a vendég. A lengyel urak elhozták a híres trombitásaikat, az erdélyiek a cigányaikat, a bánátiak a guszliczásaikat, a morvák a hegedűseiket, a nyiri pajkosok a csimpolyásaikat, s egyik banda a másikat váltotta fel asztal fölött és a mindenféle szövevényes táncznál, a mi akkoriban mind játék és társalgó keplet volt inkább, mint testrázó ugrabugra.

Míg a fiatalság, a ki hamarabb beleűn a hosszú étkezésbe, a terem egyik felében járta a fáklyatánczot, vagy a vánkostánczot, az alatt a másik részében a teremnek a terített asztal körül hordták még az inasok, apródok a végtelen étékfogásokat, szakácskönyv volna azoknak az előszámlálása; ott pattogtak a felköszöntések, a vidám zajban utat tört magának a fakó poeta latin epithalamiuma, vagy egy német minnesänger tréfás fescenninája; másfelől külön sátor alatt mulattak a meglett asszonyságok, s a melyiknek síró csecsemője volt, odavette, megszoptatta. Más asztal volt megint az úrfieskák számára megterítve egy mellék fülkében, a hol azok jámbor nevelőik felügyelete mellett traktálóztak, vidám zsivajjal kiáltva a férfi-lárma és zenebona közé gyermek hangon a visitó vivátot az asztalfőn ülő házigazdára és asszonyra.

Egy boltozat árnyékában húzódtak meg aztán a minden vidékről felsereglett barátok, szerzetesek; a kiket idecsődített a híre annak a nagy eseménynek, hogy egy püspök menyegzőt ül Magyarországon. Volt ott mindenféle fajta: nagyszombati veres barát, jászói præmonstratensis, diósgyőri paulinus, szepességi templomos, johannita, jezso-vita, karmelita, mezitlábos fapapucsos kapuczinus. Azok egy társaságba ültek, s ott pokuláltak in honorem domini és dominæ. Ezek voltak a legállandóbb vendégek, úgy az órák mint a napok tekintetében. Számuk csak a szaporodás által változott.

De még azonkívül volt egy állhatatos vendége a bittsei kastélynak, a ki elejitől fogva ott ült a hosszú lakodalomban, mind egész családjával együtt. Ez volt a mitosini kastély ura Graczián úr.

Szép leányát is elhozta magával.

Azok az úrhölgyek ott a sátor alatt azt suttozták egymásnak, hogy azért időz olyan sokáig itten Graczián uram, hogy valamiképen nem tudná-e valami ifjú úrral a hoppon maradt Magdolna leányát összeboronálni? Dejszen nem kell azt már féltetni, van annak már derék vőlegénye, a csinos lengyel, Bereзовszky. (Ezen aztán nevettek.) No ha ilyenek teremtetten volna az Úr Isten az első embert, Ádámot, bizony nem szakította volna le Éva anyánk azt a felpanaszolt almát a fájáról. Pedig, hogy somolyog az öreg vőlegény a halvány mátkájára, még a szemei is keresztbe állnak tőle! Nem restell a vén bolond a csámpás lábaival odaállni a tánczos ifjúság rendi közé, s ott hagyni az ivó asztalt; pedig hogy szomjazza a bort! De ha még jobban szomjazza a szép Magdolnának egy csókját! Azt pedig megnyerhetné, csak könyörülne rajta, hogy elvigye a vánkos tánczba. Akkor ott várhat ítélet napig.

A vánkos-táncznak, a hogy az öregek emlékeznek rá, az volt a sorja, hogy a legdélcezegebb ifjú tánczosnak egy selyemvánkost adtak a kezébe, (ezért selyem-táncznak is szokták nevezni). Az elébb azt a földretett vánkost egymagában körüllejtette a zene hangjai mellett, s azután kezébe véve, kiszemelt a körben ülő ifjú hölgyek közül egyet, odavitte a vánkost annak a lábai elé s ott térdelt az előtt, a míg az egy csókkal bűnbánó helyzetéből meg nem váltotta, azután mind a ketten körüllejtették kézfogás közben a vánkost, a mikor aztán a hölgy vette azt fel, s viszont ő keresett fel a leventék közül egyet, a ki elé letérdeljen egy csók váltságáért s folytatta azt a tündér lánczolatot tovább. Ilyen módon sok szívesen adott, vagy örömet eltűrt csók lett kicserélve egy estén a vánkos-

táncz alatt, gond levén arra is, hogy a nóta ne végződjék azon, hogy «hej szőke legény, barna lány, csókolatlan maradtál!» A vén Bereзовszky is ott dugdosta elő borvirágos pofáját, a mi úgy ragyogott, mint a napraforgó virága, várva, hogy majd megteessék valakinek; de biz azon még tisztességes özvegyasszonyok sem kaptak. Addig pedig, a míg őt valami asszonyféle bele nem viszi a tánczba, neki sincsen semmi jussa szép halavány mátkája elé letenni a vánkost, s annak a hófehér orcáján borostás szájával piros foltot hagyni. Az egész társaság össze volt esküdve ellene, hogy senki oda ne vigye eléje a vánkost.

S az úrhölgyek ott a sátor alatt azon nevettek minden este, hogy Gráczian úr a köszvényes lábával, Bereзовszky mazúr a kertbe néző szemeivel, hogy lesik itt hűségesen a vánkost-tánczot.

Hej pedig más valamire lestek azok!

A szép Karponay Idalia ama nagy leczke óta egészen megváltozottnak látszott. Úgy tett, mint a ki valóban megtört, megadta magát. Egész udvarában alig ismertek rá. Mindenkihez szelid, leereszkedő volt; elhagyta a káromkodást; alig vette észre a hibát, kártételt a háznál, holott máskor mindent meglátott a szeme, s mikor már a nyelve csattant, akkor a tenyere is csattant. Ellenben minden reggel eljárt a templomba, a misére, s csendesesen ült a nagy családi karszék faragott mennyezete alatt és ájtatoskodott. Hogy mindez mirevaló volt, azt nem tudta senki. Talán csak Péter Péter. A jezsovita barátoknak is nagyon megjavult az állapotja ez idő óta: egyik ajándék a másikat érte. Virágvasárnapjára épen egy pompás oltárterítővel lepte meg őket, melyet, úgy mondták, hogy saját kezeivel himezett légyen.

A Cupidó úrfiból is egészen új ember lett Péter Péter

kezei alatt. Hallották őtet fenhangon tanulni könyvből, a helyett, hogy pajkos nótákat dalolt volna; nem kísértette magát tizenkét kutyával a falun keresztül, uszogatva azokat rongyos emberekre, hanem szépen kezenfogva sétált a nevelőjével, s fogadta jámbor «mindörökké ámennel» a «dicsértesséket». Szegény embereknek tarsolyából fillérek osztott s vasárnap délelőtt ő ministrált a pontificáló papnak, s nem vegyített többé kénkövet a tömjén közé a füstölőbe. A körmönfont káromkodásokat felváltotta latin mondatokkal s kezet csókolt a nálánál nagyobb embereknek. És ime, ez mind a Páter Péter érdeme volt; fel is lett jegyezve az ő előnyére a convent előjáróinál s még a provincialisnak is be lett jelentve ez új papnak ritka malasztos működése.

Idália asszony huzamosb idő óta megszűnt ostromolni szíve indulataival elvesztett bálványát; a gyermekét pedig egészen annak a gondjaira bízta; nem látták egymást egyébkor, csupán az asztalnál.

Összeesett ezzel a megfoghatlan nagy változással az az idő, a melyet a püspök lakodalma betöltött. A mitosini uraság egész családotól odament, ott ragadt, s ez idő alatt Páter Péternek nem volt miért a földalatti rejtekházat lopva felkeresni; otthon lehetett éjjel-nappal a növendéke mellett, a kinek azóta, hogy a bolondjait távol tartotta tőle, s józan, egészséges életmódhoz szoktatta az eddigi eszeveszett divatlankodás helyett, egészen megjött az a rendes álma, a mi gyermekeknek szokott lenni, hogy a hol leteszik a fejüket, ott ébrednek fel, s alusznak nevető szájjal.

Vádolta ugyan egy kissé a belső bíró, hogy ebbe a nagy gondoskodásba némi önzés is vegyült: mert az ő rá nézve is kecségtető volt, hogy most már nem hált a gyermek szobájában még Herskó a bohóc is, a ki sokáig ébren tudott maradni, s a míg a kancsó fenekét meg nem látta, addig a szeme le nem ragadt. Most azonban nem kellett erre várnia Páter Péternek. A vasárnapi éj egészen az övé

volt. A mint Cupidót lefekteté, siethetett a rejtekút bejáratához, s beszélhetett hosszasan vigasztalan kedvesével, a ki arája is volt, özvegye is volt.

E búbajos vásárnapéji találkozásoknak azonban egyszerre véget vetett az egész Likavay család elutazása Thurzó lakodalmára.

Ez útrakelés olyan véletlenül jött, hogy a két szeretőnek össze sem lehetett beszélni, hogy mihez tartsák magukat?

Tudtak egymásnak izengetni galambpostával, innen is, túl is, apró levélkében tudósítva egymást: de ezuttal a postagalamb is elmaradt Mitosinból; csak a csaeska bolondtól tudta meg Páter Péter, hogy hová utaztak el? a püspök lakodalmára: hogy az el fog tartani egy egész esztendeig, s az alatt abból annyi lakadalom lesz, hogy új borig megnyújtja a farsangot. A vendégseregben a hány hajadon van, az mind menyasszonyfővel távozik el onnan. A búbánatos Magdolnára is ott vár az ő vőlegénye, a dúsgazdag Berezovszky.

Páter Péter nagyot fohászkodott magában: bárcsak még egyszer láthatná őt.

Pedig hát papnak nem szabad ilyen tiltott öröm után felsohajtani! El is vette a büntetését.

Mert mikor folyvást olyan nyugtalanul vert a szive arra a gondolatra, hogy vajha még egyszer megláthatná kedvese holdsugáros arczát, hát egyszer csak megkapta e kívánságára a legmagasabb placetumot; de nem volt köszönet benne.

Egy napon (lehetett már akkor harmadik hava is a Thurzóék lakodalmának) azt mondá neki Idália asszony:

— Páter Péter. Az egész világ ott járt már Bittsén, a püspök híres lakodalmán: csak még mi nem vettünk részt benne. Pedig anyám után nekem is rokonom a püspök, azonfelül bérnáló atyám is volt. Eddig is neheztelhet már reánk, hogy felé sem mentünk. S bizony igaza is van. Nekem pedig van egy szép igazgyöngy nyaklánczom, a mi nagyon fog illeni a szép új menyecske nyakára. Azt

elvigyük nászajándékul magunkkal, s ott maradunk, a míg ki nem vernek. Te is eljössz a kis fiúval. Hadd lássa meg az is azt a pompát, a milyent soha sem lát többet az ő életében.

Igy kapta meg Páter Péter, a miért olyan igen sóhajtozott.

De nem hogy megörült volna ennek, sőt inkább nagyon is elrémült rajta. Thurzó Imre lakodalmán össze kell majd találkoznia azzal az egész elhagyott világgal, a melyben néhány év előtt még olyan nagyon otthon volt. A szenvedés talán változtatott valamit arczvonásain, meg a hosszú szakál is, a mit lovag korában nem viselt, s ha a csuklyát homlokára húzta, fél arcza takarva volt vele. Aztán kinek a szeme akadna meg egy jámbor barátón, a ki félrehúzza magát egy szögletbe s nem lábatlankodik? A hajdan ismerős szép hölgyek odább fogják húzni az uszályaikat, hogy hozzá ne érjenek a csuhájához, s a vidám czimborák akár keresztül bukjanak benne, még sem veszik észre. Hanem lesz ott egy, a ki minden bizonynyal meg fogja őt ismerni, s jaj neki, ha elsápadásával elárulja, hogy ráismert: Magdolna. Csak ezen a helyen ne találkoznának a szemeik egymással!

Nem lehetett másként tenni. Páter Péternek kísérnie kellett urasszonyát Bittsére a hirhedett lakodalomra. Az úrhölgy is magával vitte egész udvartartását. Azt épen úgy fel kellett annak magára szednie, mint a selyem ruháit és az ékszereit. Egyetlen fiát pedig épen nem hagyhatta el magától. Az a legfőbb ékszere egy magyar nőnek. A többi uraságok is magukkal viszik gyermekeiket, s azé a nagyobb dicsőség, a kinek a fiaeskája egy szó hiba nélkül el tudja mondani a szép köszöntőt, a mire a hóp-mester betanította, sугás nélkül.

Az utazó nászsereg szerencsésen érkezett meg Bittsére Liptóból. Még akkor hat napi út volt odáig, csikorgó télen, rövid napok, ködös idő mellett.

A bittsei kastélyba késő este érkeztek meg a madocsányi

vendégek s az első éj az úti fáradoalmak kipihenésére volt szánva.

Másnap Idália asszony udvarlást tett fiával és Páter Péterrel a főúri párnál.

Thurzó Imre bámulatos emlékező tehetséggel bírt, mikor Páter Péter nevét hallá, a fölötti bámulatát fejezé ki, hogy ő ilyen nevű szerzetest soha sem erősített meg a püspöksége alatt, holott Madocsány az ő diocésiséhez tartoznék. Páter Péter azt felelé neki, hogy megerősíttetését a rend provinciálisától nyerte. És ezzel aztán egészen magára vonta a magyar főúr és főpap neheztelését; a jezsuita rend provinciálisai sokszor bitorolták a főpapok, sőt maga a pápa előjogait is. E bemutatás pillanatától kezdve «megjegyzett ember» lett a bittsei várban Páter Péter. Azt ő csak szerette. Legalább nem alkalmatlankodott neki senki a barátkozásával. Ott ülhetett még a többi barátok között is az asztalnál, a nélkül, hogy valaki jó appetitust kívánt volna neki a lakomához. A jezsuitákat a többi rend szerzetesei is irigy szemmel nézték.

Csak egy lélek ragaszkodott hozzá, Cupidó úrfi: az aztán ott is csüggött mindig rajta. A milyen pajkos, szilaj volt a gyermek addig, a míg az anyai szeretet elkényeztette, oly ijedező és hunyász lett, a mióta a képzelgését megtöltötték azok a rémképek, a miket az anyjának fenyegetése s a bolond meséi költöttek fel benne. El nem lehetett őt csalni a barát csuhája mellől.

Hej pedig de pajkos ficzko volt még csak ezelőtt egy esztendővel is! Arról volt nevezetes, hogy a hová az anyja magával hordta multságba, a dévaj urak mindenféle csintalan verseket, nótákat tanítottak be neki, s aztán mikor együtt volt a hölgytársaság, azt mondták neki: «no kis Cupido, mondj egy szép verset, danolj el egy szép nótát», az nem is kérette magát, hanem felugrott az asztalra s onnan szavalta és danolta el azt a tréfás dolgot, a minek a hallatára fülig pirultak a hölgyek, némelyik kaczagott rájuk, a szemérmesebbek elfutottak az asztaltól:

Idália asszony pedig végül az ölébe vette a kis csintalant s csókjaival jutalmazta. Ennek a virtusnak vége. Nem tud már csintalan dalokat a kis Cupidó, a mióta Páter Péter a nevelője; ellenben olyan szégyenlős lett, hogy még csak annak a kis köszöntő versnek az elmondására sem lehet semmi igérettel és fenyegetéssel rávenni, a mit odahaza már olyan jól tudott elmondani, mint a karikacsapás.

«No majd később», azzal vigasztalja magát Idália.

Lesz idő az ottmulatozás alatt; több vele egykorú gyermek van a násznéppel együtt a kastélyban, majd ha azokkal összebarátkozik, megjön a bátorsága.

De nem barátkozott össze. Ha egy-egy korabeli fiúval összetalálkozott, legelőbb is azt kérdezte tőle: «te! nem fenyeget téged az anyád azzal, hogy megöl?» A hozzá való kis leányok közé pedig épen nem szeretett keveredni: tavaly még kergetőzött velük, s valamennyit kis feleségének nevezte: most meg egy hajdani kis ismerőstől, a ki czukorsüteménynyel kínálta meg, azt kérdezte: «hm: nincs ebben méreg?»

Idália asszony pedig mulatott a vigadókkal. Az özvegyi fátyol rég leszakadt már a kontyáról; részt vehetett a tánczban. Nem is unta mellette magát senki: tudta a szót adni, s magát Thurzót is gyakran megnevelteté csipős ötleteivel. Mikor esténként belépett a terembe, pompásnál pompásabb öltözetekben, rögtön udvar támadt körülötte hízelgő leventékből, a kik közé nem egy szürke üstökű dalia is keveredett, a kinek volna még kedve két özvegységnek egy házassággal egyszerre véget vetni.

Csupán egy csoport vendég látszott visszahúzódni mindannyiszor onnan, a hol Idália asszony megjelent. Ezek voltak a mitosiniak. — Ha ahhoz az asztalhoz ült le Idália, a hol Graczián volt, az apa egy szót súgott a leánya fülébe, arra az fölkel, félre ült, nemsokára követte Graczián úr; s utánuk ment a lengyel s a többi hozzájuk tartozó atyafiság. Idália pedig csak azért is bosszantotta őket. Akkor volt leghangosabb kedve, mikor Graczián úr

haragtól szikrázó szemeibe nézhetett, s kaczer mosolyával keresztűzbe vette a lengyel vőlegényt, hogy annak az arcza vörös lett tőle, mint a sült rák.

Egy este, asztalbontás után, ismét tánczra kerekedett a társaság virága: az erdélyi cigányok húzták a láb alá valót. Thurzó nejével együtt ott mulatott még s hagyta mulatni a násznépet; a mulatság annál zajosabb lett: a borozó asztaloknál áldomásoztak, az asszonyok mesélgettek, a barátok a fülkében dalolták a kegyes zsoltosmát.

«Vinus, vina, vinum!

Nomen adjectivum

Nolo masculinum

Sordet foemininum.

Neutrius vinum

Solum est divinum!»

Igazán quadrál a nóta is a baráthoz: «ne legyen nőnemű, ne legyen himnemű, csak semleges nemű, ilyen az isteni bor!» Neutrius generis mind a jó bor, mind a jó pap!

A vén Berezovszky most is a tánczosok karéjában ögyelgett. A mazúrban, fáklyatánczban volt is elég része, a hol toporzékolni, meg rikkantani szükség; hanem a vánkos tánczból, a hol csókolózni is szoktak, mindenkor kimaradt. Pedig majd felfalta a szemeivel a szép Magdolnát.

Két pár szem ügyelt rá. Az egyik onnan a barátok asztalától. Egy ifjú szerzetes, a ki lehajtott fejét tenyerébe hajtva, szeme elé húzott csuklyája alól néz ki sovár tekintettel a mulatozó világra, ölébe hajtva egy alvó gyermeknek a feje; előtte az öblös billikom, a miből csak szörpölve szopogat néha, inkább hogy kiszáradt nyelvét, ajkait nedvesítse vele, mint hogy mámorba fojtsa a lelkét.

A másik pár szem pedig Idáliáé. Még mikor a tánczban forog is, nem veszi el a szeme elől Berezovszkyt, kíséri annak az epedő tekintetét Magdolna felé, s odavág a ka-

csintásával a félrehúzódt Páter Péter után, s egy-egy gúnyvillámot lövell a dühben forró Gráczian szeme közé. Ő mind a négynek a szívében olvas, s pokolbeli kedve volna mind a négybe négyféle mérget önteni. Egyikbe ilyet, a másikba amolyat: ide örültséget, oda halálíjedelmet, amoda dühöt, szerelemfáltést, egynek megvetést, másnak kétségbeesést, a harmadiknak szégyent: valamennyinek olthatlan pokolégést.

Páter Péter még a tenyerét is a szeme elé tartja árnyékul, mikor azt kell néznie, hogy viszik kedvesét a deli ifjak a tánczba. Némely táncznál csók a váltság. Ártatlan szűz csókot ki venne rossz néven? Játékszamba ment az hajdani időkben. Senkire sem féltékeny a délczeg levették közül; de olyankor a vér forr az ereiben, mikor azt látja, hogy a vőlegényül szánt kéjvadász hogy kapkod a mellette ellejtő karcsú alak után, a ki tündérkönnyen, szemérmes negéddel siklik ki ölelési szándéka elől. Hajh, ha most ő volna a leány tánczosa, milyet ütne a kapkodó kezére! Bekapná tudom, ha szurkos volna is! Hogy nem tud a tánczosnéjára jobban vigyázni az a kölyök! Nem is jól járják a tánczot. Mikor még ő ott volt, egész másképp ment az. Majd megmutatná ő, csak az a kámzsa ne volna rajta.

Még eddig olyan jól félre tudta magát húzni a vendégsürgés-forgás forrójából, hogy Magdolnával egyszer se találkozott össze. Arra ugyan akár szemben jöhetett volna, mert az a pilláit fel nem szokta emelni, a míg meg nem szólítják.

Következett a selyemtáncz.

Soha se tudnám megmondani, hogy miért tánczolták ezt arra a nótára, hogy: «Zsidó! Zsidó! mi van eladó?» Áll, hogy arra tánczolták. Ez a gúnyolódó, kihívó, egyhangú melódia volt az, a mely mellett a selyem vankos vándorolt a tánczkör egyik oldaláról a másikra, s e mellett kérték és adták a csókot. Pedig hát a csók nem eladó, csak cserébeadó.

A selyem vánkös végre Idália kezébe került. Sokáig kellett rá várnia, mert a fiatal tánczosoknak az a szokásuk, hogy mindegyik a szíve választottját keresi fel a csókölcönért, várnia kellett, a míg egy fiatal legény válik ki a sorból, a ki még nincs elmátkásodva, s a ki ő rajta nem lát egyebet, mint azt, hogy szép asszony. Idália megváltotta a térdeplőt. Akkor aztán az volt a táncz sora, hogy az egyedül maradónak ki kellett állnia a középre, s míg a zene ütenyére maga körül lejtett, valami olyanformát, minő a bajaderek tánca, azalatt a szemeivel mustrát tartott a körüle körben összefogózva rajzó tánczos koszorú fölött, hogy melyiket válassza ki magának.

Előre nevetett magában.

Odavágott a szemével Berezovszkyra, egy olyan bűbajos kacsintással, hogy annak a két szeme még jobban keresztbe állt tőle s aztán két csipőjén ringatva deli termét, oda oldalgott eléje s ott letette a vánkost.

Ilyenkor felbomlik a kör, s a kiválasztott magára marad.

Berezovszky fülig veres lett az örömtől, szemei ragyogtak, de nem az eléje térdeplő szép asszony szemébe ragyogtak, hanem az átellenben álló halavány jegyesre. A bajuszát előre kétfelé törülte a kétféle csókhöz. Az első csak a felszabadító csók; de a második lesz majd a lefoglaló.

Magdolna is elérte ezt az ácsingózó tekintetet, s az arca egész a homlokáig elpirult miatta.

Páter Péter öklében laposra nyomódott össze az ezüst pohár, s mind szétömlött belőle a bor az asztalon.

— Quid habes! kiáltának rá a conviva barátok.

Azonban mielőtt Berezovszky odahajolhatott volna Idáliához, hogy megcsókolja, egyszerre csak ott terem kétjük között Likavay Grácián, s a hosszú mente ujjánál fogva visszarántja a lengyelt nagy durván.

— Megálljon kegyelmed! Az én jövődöbeli vöm nem csókolhatja meg ezt az asszonyt itten!

Idália dühösen ugrott fel térdéről s a kontyára ütött tenyerével.

— Eb ura a fakó! Vagyok asszonynak olyan asszony, mint a milyen férfi kegyelmed férfinak!

— Az vagy! özvegyasszony, a ki megölte az urát, s aztán magához vette a szeretőjét, ott él vele együtt, ott tartja a házánál, barátnak öltözve. Itt ül most is a drága madár, még a gyereket is az ölébe adta, hogy hadd szokja meg az apaságát! Hát nem a te szeretőd ott az a barát la?

Azzal odaugrott a szerzetesek asztalához s lerántotta Péter Péter fejről a csuklyát.

— Tessék hát nevetni! Ki hát ez a barát? Csorbai Tihamér! Szép asszonynak latra, baráti ruhában! Hahaha!

Hahaha! Hahaha! hangzott a rengeteg nagy terem a feltörő hahotától. Minden ember ráismert egyszerre az eltűnt, holtnak hírelt Csorbai Tihamérra.

Dehogy halt meg! Beállt szép asszonyt szolgálni.

Páter Péter ott állt az egész kaczagó, csúfolódó vendég-sereg közepett. A széket, a melyen ült, jobbja ragadta, s ha most azzal nekivadul, emberhalál lesz itt!

— Petre! hangzott ki a zsvajból Thurzó Imre hatalmas szava. Pap vagy-e, vagy lovag?

Az ifjú keze aláhanyatlott e szóra, lehajtá fejét.

— Akkor távozzál innen! Jaj a botránykoztatónak!

Erre a buzdításra a barátok sem voltak restek: hirtelen leoldották a köteleket a derekaikról s elkezdtek a kitaszított vendéget azokkal agybafebe verni, szidva őt diákul és görögül.

Páter Péter csak arra ügyelt, hogy a gyermeket ne érje ütés, a kit csuhájába takargatva vitt ki magával sietve a vendég-sereg közül; azt sem látta, hogy aztán mi történt? Azt sem látta, hogy az a halavány leányzó hogy akart feléje rohanni? miért? tán, hogy megvédje? tán hogy szégyenében osztozzék? de apja megragadta őt durva kézzel s odaveté Berezovszky karjai közé:

— Ottan van a helyed!

Az a másik, az a szép fúria pedig villámló szemekkel, fogairól felvicsorított ajkakkal állt szembe Gráczyiánnal, rőt haja kiszabadult a fejkötő alul, melynek bogláros tűi rengettek a fején.

— No Likavay Gráczyián! Ráemlékezzél erre az éjszakára. Egyszer már megforgattam a szivedben a kést, megforgatom még másodszor is, de abba tudom, belehalsz!

Azzal kirohant a teremből, jobbra-balra taszitva, a kik nem álltak elég gyorsan félre az útjából. Mikor Thurzóék előtt elment, odafordult nagy dérdurral.

— Köszönöm a vendéglátást, püspök uram, püspökné asszonyom. Ennyivel vagytok jobbak, mint más!

S fittyet vetett az ujjáival.

Még abban a minutában, késő éjjel elhagyta egész úri kíséretestül együtt a bittsei várat. Fáklyákkal utaztak odább, farkasordító kegyetlen téli éjszakában.

A KISÉRTÉS.

A nehéz, szántalpakra kötött hintókkal csak nehezen lehetett haladni a rongált hegyi utakon. Az első etetőnél utólérte a karavánt egy utánuk vágató csörgős szán. Az pihenőt sem tartott a csárdánál, hanem eliszánkolt a hintók mellett. A szánban Gráczyián ült, s mellette az a bundába burkolt nőalak bizonyosan a leánya volt.

Idália kinézett az üveges hintó ablakán.

— Jó reggelt, szép asszony! kiálta oda Gráczyián úr hetykén; — megyek előre szálláscsinálónak!

Lehetett érteni belőle.

Az utazó társaságnak egy nap csak négy-öt mértföldet lehet tenni, s úgy ki kell számítani a dolgát, hogy olyan helyre vergődjék be éjszakára, a hol úri kastélyt talál, a hol magát, cselédségét, lovait illően el tudják látni.

A vendégszeretetet még most is nagyban virágzik ezen a tájon, az utazót tárt kapu fogadja és terített asztal és ve-

tett ágy és marasztaló házi gazda. Más alkalmatosság csak a falu végén van; a rozzant hosztina, a sajtesináló kopanicsája; ott pedig keserves dolog a meghálás. A cselédnép a lovakkal egy alomra szorul, az uraság kuczoroghat egy földszagú izzasztóra fűtött szobában, faggyúmécsvilága mellett, s nem kap más lakomát, mint zabkenyeret túróval.

Az előre vágatató szán tehát minden kastély kapuját bezárta Idália uti népe előtt, beharangozva úthosszat az egész vidéket azzal, a mi az özvegy asszonynyal történt. Idáliának egy ismerőse udvarára sem lehetett hazatértében behajtatni. Kénytelen volt kinn maradni pereputyostul a falu végén, a csárdában, vagy még örömelebb a bális faházában, az erdő közepett s ott tölteni az éjszakát.

Az egész hosszú téli éjszakát, a földre ágyazott szalmán fekve, egymás mellett azzal az utitárssal, mint férj és feleség, kettőjük között az alvó gyermek.

Egymás mellett, mint férj és feleség, a kik pörrel alusznak el, pörre ébrednek fel. Itt nem menekülhetett el tőle. Végig kellett hallgatnia keserű panaszait mind.

— Tudsz aludni a szégyen-gyalázattól? Szemedbe mondták: papnak lator vagy, lovagnak himpellér! Se pap, se lovag. Meggyaláztak engem annyi ember előtt! Mint egy piaczi czafrangost! Szemembe vágta, hogy szeretőm vagy, s te ott álltál, mint egy sóbálvány s sem azt nem mondtad, hogy igaz, sem azt, hogy nem igaz. Néztelek, hogy ugyan mit fogsz tenni? Melyik szivedtől kérsz tanácsot? Nézegettél szerteszélylyel. A tánczosok kardjai oda vannak támogatva a szegletbe, talán felkapsz egyet, ledobod a csuhát, s azt mondod: «no hát én vagyok Csorbai Tihamér, az meg ott az én asszonyom, s a ki kettőnk közé mer állni, az meg aztán halál fia!» Csak nem tetted. Azután nézegettél fel az égre. Vártam, hogy előállsz ezzel a szóval: «az én nevem Páter Péter. Pap vagyok, papi hitemre mondom, ez az asszony olyan ártatlan az én szerelmemtől, hogy ha minden büntől olyan ment

volna, olvasva is elmehetne a szentek között». Azt sem tette. Behúztad a nyakad a csuklyád közé, a mint a püspök rád kiáltott (a felesége viganója mellől) s aztán tűrted, hogy a többi barátok a kordáikkal agyba-főbe püföljenek. Oh be csúf voltál! Ha igazán szeretőm lettél volna, a szemed közé köptem volna. A szemedbe mondták: — dehogy a szemedbe! a hátadnak mondták meg, hogy nem vagy érdemes a papi névre; nem is vagy pap, soha sem is voltál; ha voltál, kicsapattál; hanem félénk, gyáva, makutyi katona vagy, a ki eltűri a korbácsütést, mert fél a kardvágástól.

— Mit akarsz még? Oda akarsz még mászkálni a kereszthez, hogy még a Krisztus is megrugjon az átszegezett lábával? Végig akarod magadon poroltatni ezt a barátsuhát városról városra? Fogadásod tartja, hogy csúffá tedd magadban a papi rendet, s botránykozás köve légy, a kitől szétfut a társaság, mikor közéje lépsz, ha javába tánczol is, s kiszalad a templomból a gyülekezet, mikor a kathedrában meglát?

Aztán megint.

— Tudsz alunni? Hogy ne tudnál? Hiszen férfi vagy: férfinak könnyű elnyögni a gyalázatot. De én asszony vagyok, skorpiókon fekszem. Letépték a fátyolt a fejemről! Letépték, lábbal taposták! Egy egész ország színe-java előtt tettek világ csúfjává! Krónika lesz a nevemből. A tót diákok fogják kántálni az ablakok alatt a gyászhistoriámat. A házaló olajkáros fogja hordani faluról falura Péter Péter meg a madocsányi urasszony históriáját, képekkel két dénárért! Minő förtelem! Te csak elbujhatsz a barátkámzsád alá, ott jó helyen vagy, de hová rejtsem én el magamat? Hogy álljam ki az emberek tekintetét, ezt a mindennapi ragyaverést az orczámon? Hová zárjam el magamat, a hol ember rám nem talál? Hol vesztsem el saját magamat, hogy az se találjon rám többet? Hogy éljek vele, hogy haljak bele ebbe a tövisbe? Mi gondod rá ugy-e? Hahaha! Azt mondod: Isten bün-

tetése ez rajtam, s megnyugszol benne. Te magad leimádkozod a litániákat s az alatt elalszol.

Meg-meg újra!

— Ébren vagy-e már? A kakas kukorít: valahára megvirrad már! Hosszú éjszaka annak, a ki a szemét le nem hunyhatja. Mért húzódol olyan messze tőlem? Ne félted a csuhádat Potifárnétól. Itt fekhetel már velem egy szalmán, hozzád se rúgok. Utállak már szívem szerint. Ha akkora darab kárbunkulus volnál, mint a mekkora lomha agyagbálvány vagy, a keztyűs kezemet ki nem nyujtanám érted, hogy fölvegyelek. Tartsd meg a szerelmedet az angyaloknak, vagy Belzebúbnak: nekem mindegy. Én csak a becsületedet kérem tőled vissza. Ha becsületes ember vagy, ha keresztyén vagy, tudnod kell, hogy mi a kötelességed. A milyen nyilvánvaló volt a meggyaláztatás, olyan istenigazában valónak kell lenni a helyrehozásnak is. Hallgass ide, aztán gondold utána egy nagyot. Te is, én is kitérünk a protestáns hitre. Elmegyünk Sáros-Patakra, vagy Kolozsvárra, ott ez minden ceremónia nélkül megvan. A hat heti oktatás sem szükséges hozzá. Akkor aztán megesküszünk. Nem kell én neked egyéb, mint a neved. Az a neved, a melyikkel még becsület jár együtt. Hiszen csak nem akarod tán, hogy Páter Péternének hívjon minden ember? Nem vagy te Thurzó Imre. Annak az élete párja lehet «püspökné» éjjel-nappal, de «barátné asszonyom»-nak nem hivatja magát valaki fényes délbén. Az én letépett fátyolomnak az ára a Csorbai Tihamérmé kontya. Nem bánom én aztán, ha szeretsz, — vagy ha mást szeretsz. Meg is szökhetsz tőlem, ha egyszer ki nem állhatsz tovább. Vagy együtt lakhatol velem, úgy hogy egyikünk az egyik ajtón jár ki, a másikunk a másikon, s az egyikünk este fekszik le alunni, másikunk reggel, hogy még csak álmunkban se találkozzunk össze. — Gondold végig a mit mondtam. Aztán fordulj faltul, s aludjál rá egyet: soká virrad még meg. Én addig virrasztok. — Nem sokat bánom ám, akármit felelsz rá.

Én a magam határozatával készen vagyok. Püspökök truczczára kitérek a hitből, kálvinista leszek. Férjhez is megyek újra. Ha te nem, lesz más. — Kapok moslókra kutyát. — De az illendőség, a világi tisztesség úgy hozná magával, hogy a ki miatt elvesztettem a becsületedet, azzal is szerezzem vissza. — De nem imádkozom ám hozzád többet. Ne félj, nem csúszok-mászok utánad térdemen, tenyeremen. Elválhatunk azzal a két szóval, hogy te azt mondod: «Isten hozzád kapubálvány!» én meg azt, hogy «gyöngyház! ha leszakadsz, lesz más!» — Ha nekem azt feleled, hogy «nem! nem!» hát akkor «én sem!» Nekem be se jösz a kapumon többet. A küszöbig eljössz, ott kifizetem a salláriumodat egy esztendőre, egy napra, s aztán «alá is út, fel is út!» velem egy földél alatt nem fogyasztod a levegőt! Csucsulj babám! Alugyál még! Anyjuk még ma megfőzi a rántott levest, holnap nem tudod, ki főz rád?

Páter Péter megrettent erre a szóra. — Ha őt Idália elűzi a kastélyból rögtön, akkor ő Magdolnával nem találkozhatik többé, mert az alagút bejárata csupán a kastélyából megközelíthető. Pedig neki is nehéz tervek forrongtak az agyában. Magdolnával okvetlenül beszélnie kellett; a leány el fog jönni a tudvalevő földalatti rejtekbe s ott várni fog reá vasárnap éjjel.

— Kérlek, asszonyom, mondá a nőnek. A mit mondtál, nehéz szó, hosszú gondolat. Engedj rá két vasárnapot, hogy tanácsot ülhessek azzal, a ki sorsomat intézi.

Idália azt gondolta, hogy Páter Péter a mindeneknek bölcs tanácsadóját érti alatta: ő pedig Magdolnát értette.

— Jól van. Várok két vasárnapig. De akkor határozott feleletet adsz.

— Bizony azt adok.

— Se jobbra, se balra nem ingadozó választ.

— Vagy okos lesz az, vagy bolond lesz; de egészen az lesz, a mi az egyik a kettő közül.

— Papi hitedre fogadod ezt?

— Lovagi becsületszavamra fogadom.

Erre a szóra aztán a nő egyszerre sírva fakadt.

A heves zokogásra felébredt a kettőjük között alvó fiúcska.

— Miért sírsz, anyám? nyöszörgé ijedten.

Idália hevesen ölelte kebléhez a kérdezőt.

— Téged siratlak, te árvám, te szerelmem, te angyalom, egyetlen kincsem a világon.

S minden hízogató névhez két annyi csókkal, tíz annyi könnyel áztatta a gyermek orcáit, szorongatva őt erőszakos két kézzel dobogó szívéhez.

— Hát szeret már téged — az atyám? rebegé a gyermek, odabujva az anyja ölébe. Igazán szeret már: hogy megint megcsókolsz, megölelsz?

— Azt megtudjuk majd nemsokára, suttogá fülébe Idália s aztán nagyot sohajtott.

Nemsokára elcsendesült a zokogás hangja, Péter Péter félkényőkre emelkedve hallgatá az anya és a fia mély álomlihegését és saját szívének nehéz dobogását.

Künn harmadszor szólt a kakas.

Nem Péter kakasa volt-e az? — Az első Péteré?

A DINOM-DÁNOM.

Másnap megérkeztek Madocsányba.

Harmadnap hozzáfogtak a dinom-dánomhoz. Még pihenőt sem adtak maguknak.

Úgy bizony: a dinom-dánomhoz. Nem záratta be a kapuit a madocsányi szép hölgy, a hogy az egész úton mondta, nem keresett sűrű fátyolt a fejére, hogy a világ szeme előtt elrejtse az arcát. Az az egy eldobott szó «lovagi becsületszavamra!» egészen új lángot gyújtott a szívében. Mit neki most már a világ? A kik őtet nem becsülik, ő sem becsüli azokat. Megvetésért megvetés! Nem vándorolnak világgá a kastélyból, hanem csapra ütik a

hordókat, megterítik az asztalt, megfuvatják a trombitát, s a hol terített asztal, muzsika, jó bor és szép asszony van, akad oda vendég elég.

Igaz, hogy szemét nép. Egy tisztességes pofa írmagnak se kerül közé. Talán ugyanaz a kortyondi had, a melyik a mitosini várban szokott dőzsölni, mikor ott van a dáridó. Ha ugyanazok az alakok, akkor egyikük sem vethet a másik szemére semmit. A mitosini kastélyban megszólják a madocsányi kastély asszonyát, a madocsányi kastélyban a mitosini urat: hizelkednek s isznak az egészségére annak, a kinek a borát iszszák.

S Páter Péter is együtt mulatoz velük. Nem énekel már zsolozsmákat éjhosszant, hanem hallgatja a mosdatlan szájak csintalan beszédét. Bezzeg nem gyalázza itten senki azért, a miért a bittsei várból kikergették. Nem szégyen az, hanem virtus. Szép asszony szeretőjének lenni! Annál derekabb, mert nem szabad. Hogyan is mondja a nóta: «Nem leszek én többé barát! Levetem a barátsuhát! Eldobom a könyvecskémet, megölelem menyecskémet!» Nevetnek itt azon hahotával, s ütögetik a vállát bizalmasan a feldicsőítettnek, «ne hagyd magad pajtás!» Elfogadják czimborának.

És ő neki ezt tűrni kell csendesesen, és érezni, hogy még van mélyebb sülyedés is, mint a becsületes emberek társasága által szidalmaztatni: ez a hitvány embereknek a magasztalása.

Velük tart mindenben. Azt is megteszi, hogy a szép úrnő czipőjéből áldomást iszik.

— Estenkint ki van világítva lámpákkal a kastély Vág felőli homlokzata, hogy lássák Mitosinból milyen nagy dáridó van itt. Azt is megteszik, hogy csörgős szánokra kapnak s fáklyavilágánál, zeneszóval, ostordurroztatással vágtatnak végig a Vág jegén, olyan közel a mitosini kastély alatt, hogy az ujjongásaikat meghallhatja «az» oda-fenn. Jó kedv van itt! Páter Péter abban is részt vesz.

— Irigylésre méltó ficzkó! Jó helyre tette le a csuháját! mondogatják a szemébe.

— Szeretnék káplánja lenni! — tréfálgatnak vele, mikor éjfél után kezét szorongatnak az aludni térővel, s dalt ordítva kísérik a hálószobájáig.

Egyedül marad az ott. A gyermeket, a mióta haza jöttek a bittsei lakodalomról, mindig magával hálátja az anyja, soha sem hajtja könyvet bújni, betűt magolni, csupa játékból áll ki az egész nap.

Páter Péter, mikor egyedül marad a szobájában, először is megiszik egy kanta vizet, a másikat meg a fejére tölti, lemossa arczáról a czimborák csókjainak piszoknyomát. Azután letérdel a fekhelye elé, s homlokát két összekulcsolt kezére fektetve, küzd lelke nehéz gondolataival.

Fel van benne támasztva a régi ember: a daczos, az erőszakos, a hő szenvedélylyel szerető. Ég és fázik. Büszkeségének ördöge tépi magáról a fogadalom lánczait. Utálja már a csuhát, a mit visel. Lelkét ne nyomja már a nagy adósság terhe. Azzal a meggyalázással, a mit rajta az apa ejtett, le lett róva a megölt fiunak a vérdíja. Nem jár az föl többé kísérteni hozzá. — A legutóbbi péntek napon a jezsuita zárdából nuntium érkezett a kastély urasszonyához, melyben meghagyatik neki, hogy először is ezen a böjtnapon ne süttessen a vendégeinek pecsenyét, másodszor, hogy küldje vissza Pétert, a kinek hibás magaviseletéért egyházi sedes elé kell állíttatnia.

Az özvegy küldött nekik vissza egy levelet, meg egy zacskót. A levélben ez volt: «Küldök nektek nem egy Pétert, hanem ezeret». A zacskóban volt ezer darab Petrustallér. S az atyák azt felelték rá, hogy «fiat piscis!» (Legyen hát hal!)

Csorbay Tihamér megutálta Páter Pétert. Nem tudta megtalálni a hitét többé.

Minden álom csábította. S azok olyan álmok voltak, a miket folytat az ébrenlét, mesemondta kincsek, a mikért

csak a kezét kell kinyújtani az ébren levőnek, hogy a mit álmában látott, megfogja, elvigye.

E néhány nap alatt Idáliára alig lehetett rá ismerni, annyira megváltozottnak látszott. — Naphosszant nem jött elő saját lakosztályából, nőcselédjeivel dolgozott, varrt, himzett, mint valami férjhez készülő hajadon, a ki kelengyéjét készíti. A nagy dáridó mulatságaiban ő maga csak addig vesz részt, a míg a tisztességes evés-ivás foly, azután eltűnik. Csak világ trucezára való a nagy lármazaj; ő a szemérmetest játszsza, mint a násznagyot váró menyasszony, a kinek már előre bementa a susogó asszony, hogy kérő jön a házhoz. Ha ez alatt véletlenül összehetalálkozott Páter Péterrel egyedül, visszahúzódott előle.

Vasárnap reggel szerteszét oszlott a czimboraság. Hat napon át egyél-igyál, a hetediken ájtatoskodni kell. Így van az megírva.

A reggeli harangszóra Idália templomhoz öltözködött, s kezébe vette a drágakövekkel kirakott imádságos könyvét.

Felhivatta magához elébb Páter Pétert.

— Én a templomba megyek, — talán utoljára ma a pápista templomba. Te ne jöjj ma oda: hadd legyek magamban. Viseld addig gondját az egyetlen gyöngyömnek.

S azzal elhalmozta csattanó csókokkal Cupido urfi orcáit, templomba indulván.

— Látod, hogy szeret most az édes? szólta Cupido Páter Péter nyakába csimpajkozva, s a kapott csókokat az ő ajkainak adva tovább. — (Megérzett a száján, hogy mézes pálinkát adtak neki innya.) A mióta haza jöttünk, mindig ilyen nagyon szeret. Ez azért van, mert te is szereted őt, már tudom, nekem megsúgta, nem Páter Péter a te neved, hanem Tihamér. Éjjel olyan sokszor mondja ezt a nevet, s olyankor engem ölel, engem csókol. Egyszer megkérdeztem tőle, hogy ki az a Tihamér? Elvörösödött rá: aztán elnevette magát, s a szájamra ütött, «te csacska!» hanem aztán mindjárt az ölébe vett és összecsókol. Hát

nem szép volna, ha azt kellene mondanod: Tihamér apa? — Hát bizony az senki sem más, mint te vagy. Tudom én, ne is tedd magad én előttem. Nem vagy te barát. Tudtam én azt, mikor legelőször elkaptad a labdát s a bolondnak a fejéhez vágta.

Cupido nagyon jól mimelte a mythoszi druszáját.

— Tudod-e, hogy hat nap óta min dolgoznak odabenn a palotában, az anyám meg a négy frajja? Gyere be, majd megmutatom, most senki sincs odabenn, mind templomba mentek.

S a gyermek bevonta magával Páter Pétert anyja legbelső szobájába, a hol az még soha sem volt. Úri kényelem és pompa büvtanyája volt az, Cupido oda futott egy czifra faragványú szekrényhez s azt felnyitotta előtte. Abban volt felakasztva egy pompás lovagköntös, dolmány, prémes mente boglárokkal, gombokkal diszítve, sujtással kivarrva, skófiummal himezve.

— Ezen varrtak, himeztek a hány fraj csak van a háznál. Látod? Kitalálod, hogy kinek készült ez ajándékba? Bizony csak a Tihamérnak, senki másnak. Azt mondták, ne mondjam senkinek; de te neked csak elmondom. Ma van vasárnap. Ma éjjel, mikor le akarsz feküdni, ott találod ezeket a szép köntöseket, eszermát, kalpagot is hozzá: aztán meg egy aranyos kardot az ágyadra letéve. Az ám. Aztán felpróbálhatod, hogy jól illik-e a termetedre?

Páter Péter a háta mögé tekintett: a kísértő dæmon vigyorgó arcát vélte maga mögött találni. Ez is egy lépéssel odább taszítja.

— Az ám, de többet is tudok ám még, folytatá Cupido, odalenn a kerti lakban lesz mátul fogva minden éjjel két paripa felnyergelve, s a hátulsó kis kapuba bele lesz dugva a kulcs. Kihallgattam, mikor a kulcsárral ezt a dolgot meghányták-vetették. Mert tudod, hát a barátok odaát a kolostorban éjjel-nappal vigyáztatnak a kapunkra, hogy ha egyszer Páter Péter szökni akarna innen a kastélyból, utána iramodjanak, megüldözzék,

megfogdossák, s akkor azután bezárják mély tömlőczbe, azért hogy el akart szökni. Hanem ha egyszer ti ketten azon a két jó paripán a hátulsó ajtón keresztül éjszaka kiosontok innen, — én is elférek egyiteknél a bunda alatt, szaladhat aztán már utánunk a barát, ütheti a patkónyomot.

Cupido nyilai mind célba találtak. Mind ez az előkészület olyan jól beleillett azoknak az őrjöngő álmoknak a tervébe, a miket az asceta napokon, éjeken át keresett ő maga, ha azok nem keresték őt. Készen az egész menekülési terv, csak az elhatározás kell hozzá. A merénylet akadályai el vannak háritva. A barátot, a ki szerzetes ruhában fut egy fehér személylyel, azt minden faluban feltartóztatják, megkötözik, visszahozzák; de egy úri párnak, a ki csojtáros paripákon vágat, ki állaná útját?

— Engem sem hagytok ám itten, azt előre mondom, folytatá Cupido. Nekem is készen van rókamálás bekecsem, nyúlprémes csizmácskám az útra. Ne félj, engem nem hágy el magától az édes. Most már megint mindig az ölében tartogat, mint mikor még kis ölbeli baba voltam, a mikor egy képre festettek le mind a kettőnket. Szeretnéd látni azt a képet? Neked csak megmutatom. Mert azt nem szabad ám minden bolond embernek meglátni. Be van az zárva táblával, de én már tudom, hogy hol kell megnyomni egy rugót, hogy a tábla kétfelé nyíl-jék. Ez ám a szép kép, hallod!

Azzal odafutott egy pusztán faragványremeknek látszó táblához, s a mint annak egy rugóját megnyomta, a tábla kétfelé vált.

Mikor az a kép kitünt, szinte megvilágította az egész szobát, olyan ragyogó szépség volt. Olasz művészi remek. Idália és Cupido. A valódi mythosi istennő, a szépség egész bűbájában: a mint a gyermekét készül fürösztetni. Szemei a ránéző szemébe néznek, epedőn, csalfán, csábosan. Corregio Venusának párja.

Az asceta szeme elé tartá kezét. E tünemény elvakít.

— Csukd le a táblát ismét! — dörög a fiúnak, az pedig nevetve veté magát térdei közé.

— No csak nem félsz tőle, hogy megöl.

Páter Péter kisietett Idália hálósobájából.

Az ajtóban szembetalálta magát az úrnőt.

Szemei elárulták a belső lázt szívében.

Idália kegyelmes akart hozzá lenni, s úgy tett, mintha nem venné azt észre. Lehajtotta a fejét, s lesütötte a szemeit.

— A templomból jövök. Atyám, vétkeztem, gyónni akarok.

Páter Péter bámulva tekintte rá.

— Igen. A templomban vétkeztem, azt jövök meggyónni. Hajtsd hozzám füledet. Vétkeztem a míg az oltár előtt térdepeltem, a míg imádkoztam. Így szóltam Istenhez: Köszönöm neked Uram, hogy nem akadályoztad meg, a mivel fenyegetőztem, hogy elrablom az oltárod elől, a kit szívem szeret, nem hagyom Te Nálad! Köszönöm neked, hogy szégyent, gyalázatot küldtél reánk, a mi elűzze őt a Te szent helyeidből. Köszönöm, hogy parancsot adtál a poklok ördögeinek, hogy bennünket egymáshoz lánczoljanak! Kérlek, imádlak óh Uram; engedd meg nekem, hogy én elvihessem őt magammal a kárhozatba. Zárd be mi előttünk a Te mennyországodnak kapuit. Minden szenteknek katholikus Ura és Istene; engedd meg nekem, hogy ezt az egy szentet kiragadhasam a te híveid sorából, s tegyem eretnekké, szentek megtagadójává. Küldd el még hozzám a Te sötét angyalaidat, hogy engem ebben a munkában megsegítsenek. Ez volt az én imádságom, a szent Ignatius de Loyoláról nevezett templom oltára előtt; a «Dominus vobiscum» zengése alatt; — bűn volt ez Atyám! mellemet ütöm: «pater peccavi». Előtted térdelek. — Feloldozasz-e?

Páter Péter kezét nyújtá a vezeklőnek s felemelé őt térdeiről.

Nyelve alig akart mozdulni erre a szóra,

— Én téged feloldalak. . . .

— Feloldozasz ? kiáltá a nő — szenvedélyesen szorítva meg a kezében feledett kezét. — Akkor te gyóntál meg nekem, s én megkötlek vele.

Azzal diadalmasan sietett hálószobájába, magára hagyva az ifjút.

A belső szobából Venus és Cupido kettős kacajának csengése tört elő. A kép még bizonyosan akkor is nyitva-tárva volt: azon nevethettek olyan nagyon.

A FÖLD ALATT.

Egész nap észre lehetett venni Páter Péter arcán, s minden tevés-vevésen, hogy szokatlan izgalmak láza gyötri. Reszketett, ha Idália diadalmas arcával találkozott. A nő azt hitte, hogy tökéletes győzelmet ül. Ezt a zavart tekintetet, ezeket az átabotába ejtett szavakat, ezt a balogsüti módot, mind annak vette, hogy a férfi lelke utolsó vonaglásaiban küzd már; még egy kegyelemdöfés s büszkesége, fogadalma mind kiszervenedett.

Este csak hármacskán vacsoráltak együtt. Szinte szokatlan volt a sok napi folytonos vendégeskedés után így egyedül maradni. Jól szokott az ilyen egyedül maradás esni, az egy családhoz tartozóknak. Férj és feleség olyan örömmel mondják egymásnak: «De szeretem, hogy itt voltak, de még jobban szeretem, hogy elmentek!»

Vacsora után a cselédeit mind aludni küldte Idália. A gyermeket átvitette szobájába, hadd aludgyék. Csak ket-tecskén maradtak.

A nő hárfája mellé ült és énekelt. Égről, paradicsomról, szerelemről, Páter Péter lelke pedig nem ott járt, a hová ő hívogatta.

A nagy fali óra tizenegyet ütött már. Páter Péter mint-ha parázson ült volna. Fölkelt a helyéről s nem várta végit a dalnak, pedig az épen arról szólt, hogy :

«Forrón szeretni szabad,
Addig is szeressük egymást,
Míg a szívünk megszakad.»

— Nyugalmas éjt!

— Már eltávozol? kérdé Idália elbámulva.

— Holnap lesz mindjárt.

— Azt vártam, hogy ha holnap lesz, akkor elmúlt a vasárnap s te válaszolni fogsz a kérdésemre.

— Az első vasárnap ez: én két vasárnapot kértem.

A nő összevonta szemöldeit.

— S neked oly hosszú idő kell, hogy leszámolj a földfelettiekkel?

— S a földalattvalókkal!

Páter Péter akarva nem akarva igazat mondott.

A nő lelkét egyszerre egy gyanú véstüze lobbanta át.

Az nem lehet, hogy férfi ily jégbálvány maradjon! Ennyi szerelmi csáb, ennyi inger, elárúlt szenvedély varázsa ellenében. Ez az ember mást szeret. Csak az maradhat ilyen halott, a ki már egy más világban él s ott idvezülve van.

Szelid mosolyt hazudott az arcza.

— Hát neked is nyugodalmas jó éjszakát. Hanem már most arra kérlek, légy kegyes a kis fiamat ismét magadhoz venni éjszakára. A mióta nálam hál, ismét nagyon rossz álmai vannak; te jobban tudsz vele bánni. Legyen nálad éjszakára.

Páter Péter arcza elárulta a nyugtalanságát. Ez most őt ismét késleltetni fogja a Magdolnával találkozásról.

— Jól van. Átviszem magamhoz, monda nyugalmat erőltetve.

— Mindjárt áthozom őt magam ide.

Idália hálósobájába sietett, s felköltötte Cupidót, ki egy gyermek-nyoszolyában ott aludt az ágya mellett.

A gyermek ijedten riadt fel álmából.

— No, mi az? meg akarsz ölni megint?

— Nem téged, nem. Kicsikém, angyalkám. Hogy akarnálak?

— Hiszen megint olyan képed van, mint mikor azzal fenyegettél, hogy a tűt a fejem lágyába szúrod.

— Álmodtad azt. Jőjj kis babám. Ma a jobb atyáddal hálsz, a Páter Péterrel.

— A Tihamérral? Hát hídd őt ide! Neki könnyebb ide jönni alunni, mint nekem odamenni ő hozzája.

— Szót fogadj, ha rossz képemet nem akarod látni! Mert mingyárt kidoblak!

Erre Cupido elkezdett sírni.

Ha a gyermeket az előálmából felköltik, s akkor az agyonsírja magát, akkor aztán úgy kimegy az álom a szeméből, hogy két óráig sem lehet elalvásra bírni.

Tudta azt Idália jól.

— Hallgass ide kicsi fiam. Te jó, okos kis fiú vagy s én a te jó anyácskád vagyok, az is leszek mindig, ha szót fogadsz; mindent megadok neked, a mit kívánsz. De megkínózlak, koplaltatlak, rongyban járatlak, ha én nekem kedvem nem teszed. Te kis okos. Tudod te jól, hogy Páter Péter nem az, a kinek látszik. De hogy jókkal van-e, vagy a rosszakkal, az ám a nagy kérdés. Látod, azt csak egy ilyen jó kis gyerek tudhatja meg, a milyen te vagy. Nézd csak, adok neked egy kis ezüst sípot, azt rejtsd el a hálóköntösöd alá. Most hagyd magadat a Páter Péter szobájába vitetni, a megszokott ágyadba. Azután, a mint lefekszel, egyszerre húnnyd be a szemedet, ásítsál nagyokat s aztán tégy úgy, mintha elaludtál volna. Húzd a hosszú lélekzetet, kását fújj, hagyd nyitva a szádat. Az alatt pedig ügyelj rá, hogy mihez kezd a Páter Péter, a mikor azt látja, hogy te alszol. Ha kimegy a szobájából, lábhegyen, vigyázva, felöltözködve egész csuhájába s aztán nem az ajtónak kerül, a hol én meglátnám, nem is a kastély pitvara felől, a hol a kapus megfogná; hanem ha talán az ablakon talál kimenni, a szőlőrostélyon lemászhat: akkor te, a mint jól odább ment, fújj bele ebbe a kis

ezüst sípba itten. Én itt leszek közel és meghallom. Akkor aztán bejövök hozzád, s majd megtudjuk, hogy jókkal van-e szövetkezve Páter Péter, vagy rosszakkal. Megértetted kis bubiskám?

— Megértettem. Jó lesz, jó lesz!

A kíváncsiság erősebb volt a gyermekben a félelemnél. Az a gondolat, hogy neki Páter Péter titkát el kell lesnie az anyja számára, nagyon megtetszett Cupidónak.

— Vigy csak hozzá az öledben. Ne félj, megcsalom, rá lesek.

A mint Idália átadta a gyermeket Páter Péternek, s az szobájába távozott, ő maga meghúzta magát egy rejtekajtós fülkéjében a folyosónak, a minőkkel tele voltak e régi kastély vastag falai.

Alig várt ott félóraig, a midőn hangzott az éles sípszó.

Elősiertetett rejtekéből s benyitott a gyermek alvószobájába.

Cupido fennült az ágyon s a gyermeki arczon meglepetés, csodálkozás, félelem és káröröm zagyva kifejezése volt látható.

— Bejöhetsz már!

— Lassan beszélj!

— Nem hallja az azt már. Nincs az itten.

— Hát hol van?

— Lement a föld alá: a pokolba.

— Beszéld el, mit láttál?

— Úgy tettem, a hogy te monád. Még az imádkozás alatt elkezdtem ásitózni, az Amenig már nem jutottam el, akkorra hanyattdültem és horkoltam. A Páter Péter térdre ereszkedett az ágyam fejénél s ő mondta el az imádság elmaradt végét. «Oh ne vigy minket a kísértetbe; de szabadíts meg a gonosztól, Amen!» S verte a mellét ököllel és nagyokat fohászkodott. — Azután felállt, összerázkódott egész teste, mint mikor valaki keserű orvosságot nyelt le, s a fejével neki futott a falnak, azt gondoltam

össze akarja zúzni; olyant koppant a homloka a falon. Azután odahajolt fölem, a fülét a szivemre tartotta, s szépen betakargatott. Akkor átment a maga szobájába s becsukta maga után az ajtót. Pedig máskor mindig nyitva szokta azt hagyni, hogy meghallja, ha fölébredek. Én aztán csendesen felkeltem az ágyból s odalopóztam az ajtóhoz s a kulcslyukon keresztül lestem, hogy mit csinál? Mikor meglátta azokat a himzett köntösöket az ágyára kiterítve, hej, hogy villogtak a szemei egyszerre. Nem sokat habozott: ledobta a barátsuhát, lerugta a pocsétkerülő czipőt s felszedte magára a dolmányt, paszomántos nadrágot, sarkantyús csizmát, utoljára a kalpagot is feltette a fejére. Hej, de szép legény lett belőle, ha láttad volna! Hát még mikor a kardot is felkötötte az oldalára; kihuzta a hüvelyéből, s megsuhintotta a levegőben! Hogy ragyogott hozzá az orczája. Senki sem mondta volna, hogy ez a Páter Péter. Én azt gondoltam szentül, hogy most tégedet akar meglepni. Tehozzád készül látogatóba: «Itt van a Tihamér!» Hanem azután csak elővett a szekrényből egy tolvajlámpát, abban meggyújtotta a viaszgyertyát, s megint becsukta a borítékját. Arra ismét fölvette a lovag köntös hegyébe a barátsuhát s a kámszát ráhuzta a fejére, a nyestes süveg fölé. S akkor megint ő volt a Páter Péter. Azután nem láthattam, hogy mit csinál, mert az ablakhoz lépett. Csak azt hallottam, hogy az ablak nyikorog, s azután a falon a szőlő venyigéje zörög. Hát erre én az ablakomhoz lopóztam s onnan leskelődtem ki. Sötét volt s a lámpása el volt dugva a csuhája alá. Mégis megláttam, hogy a Szent Nepomuk kápolnácskája felé tart, a mi ott van a kertünk szögletében a fal mellett. — Tudod, az a szent az, a ki előtt minden paraszt leveszi a kalapját s a kihez nem volt szabad közel mennünk játszani, se lapdával, se parittyával, se pilinczkfával; mert ha véletlenül megtalálja ütni a lapda, vagy a kő, vagy a hegyes fa azt a szentet, abból nagy szerencsétlenség támad, mert az a szent védelmez meg

mindnyájunkat falustól az árvíz ellen. Ugy-e igaz? Olyan nagy szent ez?

— Bánja ördög, akármilyen szent! monddjad szaporán, mi lett aztán?

— Hát a Páter Péter odament ehhez a kis kápolnához s felállt a Szent Nepomukhoz s azt körülölelte. Ne né! mondám magamban, a barát összecsókolózik a kőszenttel. De nem azt tette az, hanem ledöntötte a szent szobrot, arczczal a földre, s aztán maga állt föl a helyébe. No, mi lesz már ebből? mondok. Hát már ezután Páter Péter lesz a Nepomuk? Nem a. Hanem elkezdett lefelé sülyedni a föld alá, s mikor egészen eltűnt, akkor a Nepomuk szobor megint magától felállt és a helyére került. De nini, mért nézesz így reám? Hát megint meg akarsz ölni? Jaj, de csunya lettél egyszerre! — Hát rosszat beszéltem én most neked?

Idália homlokon üté öklével a gyermeket.

— Légy átkozott azért, a mit elmondtál! — Még a hangja is más volt, mint egyébkor. Érdes, mint a reszelőé.

A gyermek e szótól, ez ütéstől, ez arcztól úgy megijedt, hogy bebújt az ágy alá s addig ki nem mert onnan jönni, míg azt nem érezte, hogy egyedül maradt, akkor meg elkezdett félni az egyedüllétől, sirt, nyafogott: «anyámasszony, ne hagyjon itt magamban. A lelkek jönnek. Sírnak. Engem is elvisznek.»

Senki sem jött elő a nyöszörgésére.

Egyszer aztán a szoba gerendázatán valami haladó fényfolt jelent meg; mint mikor lámpással járnak odakünn a kertben. Erre Cupido előmászott az ágy alól s odament az ablakhoz, hogy megszólítsa, a ki ott jár.

Nőalak volt az, fekete köpenyben, fekete fátyol a fején, kezében tolvajlámpás. Annak a lámpásnak a felső világánál megismerte az anyja arczát.

Látta, hogy az egyenesen a Nepomuk kápolna felé tart, az is feláll a szobor talapkövére, átöleli annak a fejét s arra a szobor arczra dül csendesen.

Akkor aztán az asszony a szobor helyére lép, s néhány pillanat múlva eltűnik a föld alá: a szobor ismét a helyére áll.

— Az anyám is elment a pokolba! rebegé a gyermek s térdre esett. — Miatyánk Isten! ne haragudjál rám! Soha sem hagyom el többet az imádság végét: «és ne vigy minket a kísértetbe; de szabadíts meg a gonosztól, Amen.»

Hat kőlépcső vezetett le a Nepomuk szobor talajából a föld alá. A hetedik lépcső mozgó volt, egy középtengelyen ingott. Ha az egyik végére léptek, akkor a Nepomuk szobor odafenn magától a helyére emelkedett, ha a másik végére nehezkedett valaki, akkor magától felborult.

Jól választották ki a titok örét, a kik azt az alagútát tervezték. Az az egy hely, a hol a köztisztelőben részesülő szent áll, biztosítva volt arról, hogy ott soha sem fog kutatni senki; azt meg, hogy valaki a Nepomuk szobrot még arczra is döntse, fel nem lehet tenni ezen a vidéken.

Idália asszony fekete köpenybe burkolta magát. Egy kétesövű pisztolyt szúrt az öve mellé; a tolvajlámpást árnyékban tartá.

A husszita vakondokmű előtte tátongott; hosszú, sötét, fekete üreg: annál nyomasztóbb, mert nem egyenes irányú; hanem tekervényes. — Az egész katakombakomplexum alagút kemény agyagba van vájva boltozatosan. Olyan feketék már a falak, mint egy ravatal, a földalatti penésztől, melylyel vastagon be van vonva minden tárgy, a mi a földön hever, alig ismerni rá, hogy mi volt valaha.

S ezen a penészlepte talajon meglátszanak a lépések. Friss és kivehető nyomok; jövők és menők. A barát cipőjének a sarka öt szegnyomot szokott maga után hagyni. Ezek azok. Tehát többször is járt már itt! A legfrissebb lábnyomokatazonban már sarkantyús lovagesizma nyomta be a penészbe. Ez az ezüst patkónak a helye.

Idália követte a nyomokat sebesen.

Nem félt ő a földalatti sötétségtől s a láthatatlan világ minden rémeitől sem, a kik, ha együtt vannak, az a nevük, hogy «éjszaka»; fekete oszthatlan tömeg. A mit a lelkében hordott, az még feketébb volt ennél a sötétségnél is.

Egy kanyarodásánál az alagútnak megpillantotta az előtte haladó fényt. Mintegy kétszáz lépésnyire lehetett az előtte. Szurokfáklya fénye volt az. Bizonyosan a tolvajlámpával gyújtotta azt meg idelenn az alagútban, hogy jobban lássa az utat.

A ki fáklyát visz a kezében, annak az annyira elveszi a szeme világát, hogy nem veheti észre, ha valaki a háta mögött jön a sötétben, feketébe burkolva s a tolvajlámpát elrejtve a köpenye alá. Idália annyira beérhette az előtte haladó alakot, hogy egészen felismerhette azt. Páter Péter volt — a csuklyában; arany sarkantyús zöld szattyán csizma a lábán. Ő is sietett; de Idália még gyorsabb volt, csaknem utólérte.

Az alagút hosszú volt, egy-egy oldalüreg száda torkollott itt-amott belé. Idáliát az asszonyi kíváncsiság mindegyikbe kényszeríté betekinteni. Itt lámpájának egész fényét használhatta. Egyik melléküreg borospincze lehetett valaha. Nehány hordó még ott hevert az ászokon. Ebből azt következteté, hogy valahol egy nagyobb nyílású kijáratnak is kell lenni, mert a Nepomuk szobor alatti szűk gádon át hordókat ide nem hozhattak. Egy másik oldal-sikátor tágas nagy terembe vezetett, a hol egy faalkotvány romjai voltak egy szegletben. Mi volt itt? Titkos templom, husszita gyülekezet számára, vagy törvényszék, kivégzések színhelye? A magasabb boltozatot nem fekete penész, hanem csillogó salétromos nyirok fedi. Megint egy másik folyosó teli volt halomrahányt, rozsdavette fegyverekkel. Egy kupola alakra kivájt üregben pedig egyes-egyedül állt egy fenekével felfelé fordított hordó, a mi fényes és világoszöld volt. Mikor a lámpájával odavilági-

tott, azt látta, hogy az a hordó köröskörül be van burkolva rézlemezzel, a rézrozsa teszi olyan zölddé.

A hordó akonájából egy hosszú összesodrott kötél csügg alá. «Ha én most ezt a kötelet meggyújtanám, valjon mi lenne belőle?» — mondá magában — s aztán tovább ment.

Egyszer aztán az előtte haladó alak megállt. Egy nehéz vaspléhvel kiveret tölgyfa-ajtó zárta el az alagutat, s itt az már téglával volt kirakva; maga az ajtóküszöb faragott kő.

Itt a férfialak beleszúrta a fáklyát egy a falból kiálló vaskarikába, s hozzá látott az ajtó kinyitásához.

Egy talány-lakattal volt az bezárva, a minőt leginkább pinczék, földalatti ajtók elzárására használnak, ha megrozsdásodik is, kinyitható az által, a ki a talány titkát tudja; a ki meg nem tudja, az ki nem nyitja soha az életben. Egy vasrúd, a minek belül fogai vannak, van keresztül dugva tíz vaskarikán. A karikák párkányába betűk vannak bevésve, össze-vissza mindenféle. Már most, a ki tudja azt a nevet, a mi a lakat talányoldója, az addig forgatja a tíz karikát, a míg ez a név sorba kerül, akkor a karikákon belül kivágott rések mind sorban vannak, s a fogas rúd szépen kihúzható. Különben pedig elforgathatja azokat a karikákat itéletnapig, nem megy a zárral semmire.

Ennek a titkát is közölte Péter Péterrel az Aktit Tuketjer. Ő minden járásánál be szokta zárni ezt a lakatot.

A míg ő annak a kinyitásával volt elfoglalva, Idália körültekintett ezen a helyen.

Az ajtóhoz közel két mellékbejárat volt egymással átellenben.

Neki az egyikben el kellett rejtőzni, hogy jobban leskelődhessék.

A jobbról levőt választotta; a másikba bevilágított a fáklya, emez árnyékban volt.

Asszonyfeletti lélekuralom kellett hozzá, hogy fel ne

sikoltson, mikor a lámpával bevilágította az üreget, a melybe belépett. Az egy négyszögű szoba volt, czementtel kivakolva, a mi füsttől volt fekete.

A szoba ágyasház lehetett valaha, köröskörül padok, nyoszolyák. És valamennyien nőalakok feküdtek, némelyek esendesen, mintha elaludtak volna, egymást átölelve, mások a kinhalál végvonaglását tartva meg örökre; a szögletekben összekuporodva, a falnak neki támaszkodva. Egy ott ül az asztal mellett, fejét két tenyerébe támasztva, előtte a kitárt biblia. Ez olvas. A többiek hallgatják. Egy az asztal alatt kuporog, kezében az olvasó; ez pápista. Valamennyien nagy pompával vannak öltözve, arany, ezüst, csipke, boglár ragyog a ruhájukon. Csakhogy a ruha már félig lerohadt, s a ki viseli az csontváz. Annak az egynek, a melyik a könyvből olvas, szép szőke haja, úgy látszik, hogy még a halál után is nőtt (a hajról azt tartják, hogy az növény), mert körüle egészen beterítette a földet.

Ezek voltak ama nők, a kikről az Aktit Tuketjer említést tett. A kik itt várják a feltámadást.

Bizonyosan ezek is idejöttek próbálgatni a talánylatok rejtélyét, mikor élelmiszereik elfogytak, s aztán senkisem jött őket kiszabadítani, s itt aztán elvesztek nyomorultul. Mindegyiknek a hol elaludt örökre, oda van vésve a feje fölé a falba a neve, a vallása, s a nap, melyen meghalt. Az asztalon van egy pompás zománczos zsebóra, azon számlálták, hogy hány napot tett ki ez a hosszú éjszaka ide alant. Az utolsónak a nevét már nem írhatta föl senki. Az még hajadon volt; pártá volt a fején. Talán épen az oltár elől rabolták el.

Idália összeborzadva állt meg a halottak tanyáján. Úgy tetszett neki, mintha minden koponya ő reá bámulna azokkal az örök semmiségbe néző szemüregével; mintha azt mondanák neki: «vártunk, itt vagy; te is egyikünk vagy!»

Elfusson-e innen? visszaforduljon és meg se álljon

hazáig? Otthon leboruljon a Mária-kép elé; «Könyörögi érettünk!»

Álom az itt, a mit lát? — És a mit érez, a kín, a boszú, a rettegés, mind csak álom? Érezni-e ébren ily indulatokat?

Az ajtónyikorgás visszaidézte eszméletét. Kitekintett a rémszoba gádorából.

És az, a mit akkor látott, visszaadta lelkének egész lángoló dühét.

Páter Péter levetette a barátkámzsát s ott állt a délczeg lovagruhában, mint egy esküvőre induló vőlegény. Szép volt, deli volt, férfimagasztaló kevély merészség tündöklött orcáján. — Ah, hogy ez a másé! — Az övé csak ebben a rút, éktelen, idomvesztő szőrcsuhában, a mit lábaival megrugdos a nő, előrohanva rejtekéből, a mint a férfi kilépett az ajtón, s azt maga után behajtá.

Igy gázolja meg a szerelemföltő a szenteskedés álmezét: «Te hazugság takarója! Te szent maskara! Áhítatos komédia-köntös! Te aranyos pillangó hernyóbőre! Hát a míg hernyó, addig az én fámat rágja, de ha pillangó lesz, akkor a más virágjára repül! Átok, gyalázat, pusztulás reád, és arra, a ki viselt, s a ki viselni fog!»

S a hányat szólt hozzá, annyiszor rátaposott.

Azután nagy óvatosan felnyitotta az ajtót. Lámpáját letette a földre, nem nagy út volt már előtte, egyenes folyosó, téglafalakkal vezetett még mintegy száz lépésnyire. Az előtte haladó lámpása után ő is bizton mehetett; nem volt a mibe bele ütközzék. A folyosó végén aztán a lovag egy oldalfülkébe lépett be, s a mint abban eltűnt, a fülkéből halvány derengő fény vetődött folyvást az átelleni falra, a mi arra mutatott, hogy ott valami ajtó nyitva van, s a vándor céljához ért.

Csendesen lopózva sompolygott odáig. Az alásülyedt Szt. Antal oltárkép rámája volt az a nyílás.

Bekémlelt rajta. Egy kápolna belsejét látta maga előtt. Kik vannak a kápolnában?

Egy lovag és egy hajadon.

Mit csinálnak a kápolnában?

Egymást ölelik és ajkaik egymást lezárva tartják.

Nem hangzott a csendes éjszakában semmi sikoltás. A leány nem volt hát meglepetve. Bizonyosan várt rá.

Régen összebeszélhettek, hogy itten találkozzanak. Ezen az éjszakán. Ebben az órában. Azért sietett olyan nagyon — a barát!

A míg az a csók tartott, olyan hosszú idő múlt el. Csak egy percz ideje talán az óra lapján, de egy kárhozát ezredéve annak, a ki ezt irigyelve nézi. Ez a véghetetlen idő elég volt arra, hogy lángbaborult képzelete meg-elevenítse az előző pillanatok képét.

Igen, itt várt rá a leány, szomorú, kétségbeesett, összetört szívvel. Várta a hajdani kedvest, barátesuhában, a kinek fogadalma tiltja, hogy szive dobogjon. Várta a meggyalázott, a kikorbácsolt szerzetest, talán azzal az erős szándékkal, hogy elpanaszolják egymásnak mind azt a fájdalmat, a mi a földön meggyógyíthatatlan s azután együtt hagyják el a világot, a hol nincs mit keresniök többé. De mikor a megalázkodott remete helyett a hajdani délezege daliát látta az oltárkép rájárából kilépni, akkor egyszerre elfeledte, hogy itt fölötté templom, ez itt alatta kriptá, hogy ide sirni, imádkozni, halálra készülni jött, s odaveté magát a hódító szerelmes keblére!

Ezt mind végigmutogatta a féltő nő előtt a lázképzelet azon örökkévalósággal versengő idő alatt, a meddig egy megirigyelt csók tart.

S a mikor arcaik egymástól elváltak, a mikor szemeik egymásba mélyedtek, az két üdvözültnek a tekintete volt.

Hogy esik hát a pokol ajtajából nézni az üdvözültek összemosisolgyását?

Hüvelykujja a pisztoly sarkányával játszott, most megoölhetné mind a kettőt.

De a keserűség poharát is kortyonkint kell kiüríteni, mint a mámorét. Hátha még majd mást is megkinálna

vele! Uram, uram, szállok az úrnak! — Nem megy az ilyen pohárürités áldomás nélkül.

Előbb végig kell azt nézni, mit csinálnak? végig hallgatni, mit beszélnek?

A levente szétnézett maga körül, azután megragadta a leány kezét.

— Jöjj ki innen velem, mondá neki hevesen suttogva. A mit most mondani akarok neked, azt nem hallhatja meg templom, nem hallhatja meg szent kép.

A leány visszahúzódott.

— Az égre! Mit mondhatsz nekem olyat?

Oh, a hallgatózó tudta jól, hogy mit mondhat a férfi a leánynak, a mit ne halljon meg templom, ne halljon meg szent kép. Azt is jól tudta, hogy a leány vonakodása nem lesz legyőzhetlen: követni fogja a hívogatót.

Sietnie kellett onnan.

Vissza kellett futnia a tölgyfa-ajtóig, előbb, mint ezek az oltárkép fülkéjén át a folyosóra kilépnek, mert akkor az ajtónyitás, a megjelenő fáklyafény elárulná, hogy itt valaki rájuk leesett. Akkor aztán meg kell ölnie őket. És ő nem akarta ilyen olcsón adni a halált.

Ő előbb becsukhatta az ajtót, mint a mennyi idő alatt ráhagyta magát beszéltetni a leány, hogy kövesse kedvesét.

Idália megint oda húzta meg magát a hajdani szép asszonyok szobájába. Odatámaszkodott az egyik örökálvó mellé, fátyolát arcza elé vonva, s a tolvajlámpát elrejté sötét palástja alá.

Nemsokára hallotta az ajtó csikorgását, csoszogó lépéseket és sarkantyús topanásokat.

— Én reszketek, rebegé a leány.

— Mitől félsz, mikor itt vagyok én?

— Mindentől és saját magamtól.

— Az egész világtól megvédelek én.

— De saját magamtól?

— Nem szeretsz-e már?

— Azért félek magamtól, mert azt tudom.

— Ha szeretsz, akkor velem fogsz jönni.

— Hová?

— Ki a világba! A hová én viszlek.

— Hiszen te pap vagy.

— Nem vagyok az többé. A hogy föl lehetett venni a barátesuhát, úgy le is lehet azt vetni. Vezeklésem betelt. Az arczúlóttal, a mit kaptam, le van róva a kardcsapás, a mit adtam.

— És fogadalmad?

— Isten nem veszi azt számba s az emberekkel nem törődöm. Végig olvastam a szentírást és nem találtam benne sehol, hogy szeretni vétek, s a szerelmet megtagadni Istennek tetsző áldozat. E rémeszme emberi találmány.

A halottak szobájában egy a sok közül nem állhatta meg, hogy e szókra meg ne mozduljon. Saját szavait hallotta elmondadni — másnak! Hát még is megfogamzottak azok!

— Hallga! Valami mozgott itt az oduban.

— Maradj, ne nézz be oda!

— Mi van ott?

— Nők, a kik kétszáz év óta alusznak.

Magdolna felvette a lámpát és az odu bejáratához lépve, bevilágított vele félénken a szomorú tanyába.

— Milyen borzasztó látvány ez! Csontvázak menyasszonyruhában.

— Jöjj el onnan.

— Egynek a feje le van takarva fátyollal.

— Özvegyasszony lehet, csontkoponya van a fátyol alatt.

— Nekem úgy tetszik, mintha lihegne.

— Képzlődés az.

— A palástján keresztül világít valami.

— A reves csont néha világítani szokott.

A lovag elvonta az üreg szádától a leányt.

De néha a reves csontban még láng lobog s a koponya lát és hall!

A leány sirva fakadt rémületében.

Az ifjú karjai közé vette, úgy bátorítá.

— Hallgass reám, te üdvöm, mennyországom. Nincs ránk nézve más választás, mint ez az út a föld alatt, vagy fel az égbe. Mert én zárdámba vissza nem térhetek többé; sem kinzó ördögömnek csábjaiban elkárhozni nem akarok.

— (Kinzó ördögének! Az én vagyok! suttogá magában az ott a fátyol alatt.)

— S mi sors vár te rád? Hozzá lánczoltatni egy eleven behemóthoz; feláldoztatni kegyetlenebbül, mint a kit a vérszomjazó istenségeknek megáldoztak.

— Nem! Nem! Meghalok inkább!

— Én akarom, hogy élj és boldog légy.

— Nem azt ígérted-e nekem, hogy kolostorba fogsz vinni?

— Akkor azt hittem, hogy magam is ott végzem világomat. De most tudom, hogy még nem vagyok felszentelt pap. Thurzó a püspök ezt szemembe mondta, s lehordott a «páter» cím bitorlásáért. De ha az volnék is: rajtam áll, hogy megfordítsam a sorsot. Ha protestans hitre térek, nem köt többé semmi fogadalom. Elmegyünk Erdélybe, áttérünk a magyar hitre; hisz oly sokan követik azt, igaz, jámbor, istenfélő emberek; az ország egy harmadrésze protestans; minket sem ver meg érte az Isten.

(Ah! Ezt is én tőlem tanulta! Milyen jól emlékezik rá!)

— Elmegyünk messzire, a hol senki hirünket nem hallotta soha. Vásárlók uri birtokot s ott élünk kényelemben. Olyan gazdag lehetek, a milyen akarok. Nézz ide a másik fülkébe. Egész halommal áll itt a kincs, csak válogatni kell belőle. Ez mind az enyim. Nekem hagyományozta az, a ki ide rejtette valaha; nálam az irás róla. De kétszeresen is az enyim, az ezüst, arany edényeken családom czimere van felvésve: lietevai várunkból rabol-

ták el ezt egykor a husszíták; ez az én örököm. Tekints oda!

A lovag bevilágított a kifalazott üregbe a fáklyával. A leány szeme elkáprázott a kincstömeg felett, a mi ott egymásra volt hányva.

— Annyit vihetek belőle, a mennyit a vállam elbir.

A leány szomorúan mondá:

— Én nem vágyom a kincsek után. Ki tudja, milyen átok van rajtuk?

— Ugy is jól van. Tehát itt hagyjuk ezt a vidéket szegényen, s elvándorlunk egy nyomorult faluba, a hol kakasos torony van. Én leszek ott prédikátor, tanító, lévita; te pedig leszel a szegény kálvinista lelkész felesége, a ki maga főz, gyomlál és ültet. Elrejt bennünket egy nád-födél s velünk fog lakni a boldogság.

(Még ezt is én adtam a szájába!)

— Oh, milyen szép volna ez, ha álom nem volna!

— Meg fog valósulni minden, csak neked kell e szót kimondanod: «legyen úgy!»

— Oh, ne csábíts, ne hitegess! Ne élj vissza azzal, hogy te erős vagy, én pedig gyenge. Eddig is annyit tettem már, hogy nincs a világon asszony, a kit megitélhessek. Én vagyok a legbűnösebb valamennyi között. Rá hagytam magam beszélni; nem tőled: a szivemtől, hogy éjszaka, az Urnap éjszakáján, mikor minden jámbor lélek alszik, lopva elhagyjam a házat. Az Isten hajlékát, a templomot választottam találkozó helyül veled. Szemem elé huztam a hajadoni fátyolt az emberek előtt, s hátra vettem azt ott, a hol a szentek láttak. Bűnösebb vagyok a mitosini asszonynál, mert én teszem azt, a mit ő csak gondol, s járok az ártatlanság mezében.

— Esküszöm neked, hogy szentebb vagy azoknál, a kik ott a falra vannak festve. S ha vádol a lélek, hogy félig szerettél, nyugtasd meg azzal, hogy szeress egészen!

— Mire kívánsz rávenni?

— Arra, hogy jer velem még ez órában, még e pillá-

natban. A menekülés útja el van készítve előre. A mado-
csányi kastély kerti lakában áll két paripa felnyergelve.
A hátsó ajtó zárában benne a kulcs. Nesztelenül, észre-
vétlenül elmenekülhetünk. Mire megvirrad, mire rájön-
nek három hegyen-völgyön túl leszünk akkorra.

(Az én saját szökési tervem!)

— Ne bánts! Az égre kérlek, ne csábíts. Engedj egy
hetet

— Nem, nem!

— Egy napot legalább, hogy végig gondoljak egész
szándékomon. Ha el akarok válni Istentől és minden szen-
teitől engedd legalább, hogy kisíriam magamat előt-
tük, — hogy elmondjam nekik, miért szeretlek téged
jobban, mint őket és az egész mennyországot.

(Ah! hát te is tudod ezt? Pedig te nem is tőlem ta-
nultad.)

— Engedj még egyszer visszatérnem. Csak egy napra.
Csak holnapig még. Anyám emlékeitől kell még búcsút
vennem. Szelid arcképétől bocsánatot kérnem. Kis ere-
lyéimet összeszedgetnem. Szegény galambkáimat szaba-
don bocsátnom. Aztán még egyszer megcsókolnom azt a
kezet, mely annyiszor megvert, s melyet mégis áldok.
Nem mehetek veled, míg atyám kezét meg nem csókolom
utoljára!

— Jól van. Hát legyen úgy. De ígérd meg, hogy holnap
visszajössz ide.

— Igaz hitemre fogadom, eljövök.

— S aztán követsz a világba.

— Isten bocsássa meg, a mit tenni fogok.

— Úgy visszabocsátlak. Áldjon meg az Isten!

S megcsókolta a leány homlokát.

— Kisérj vissza a templomig a lámpáddal. A mióta bü-
nöm van, félek a templomi sötétségtől.

Azzal ismét kiléptek az ajtón át a folyosóra, az ajtó be-
csukódott.

Idália előjött rejtékhelyéből. A reves csont!

Lerázta köpenyéről a halottak porát, a mi reá ragadt az együttlétből. Közel volt hozzá, hogy rögtön kitörjön egész indulatlavájával.

A becsukott ajtófél karikáján rajta függött a talányos zár. A nyitó név ez volt: «Hieronymus». Csak azt a vasrudat bele kellene dugni a másik forgantyúba, s aztán a karikákat összezavarni, s akkor megverni ököllel a nehéz ajtót, s átkiáltani rajta:

— Most már szerencsés utat, szerelmes galambpár! Mehettek neki a két medvének, meg a harmadiknak, az apátoknak! Köszöntetem mind a hármat.

Vissza tudta magát tartóztatni.

Nem azt! Nem így lesz az.

Holnap is nap lesz. Az lesz csak az igazi dies iræ.

Most már nem volt semmi megtudni valója többé.

Fölkapta a lámpását s előre sietett, futvást, néhányszor el is esett a nyirkos földön.

Mikor valami ezer lépésre haladt, akkor visszatekintett a háta mögé s megállt egy kis ideig. A fáklyafényt nem látta közelíteni. — Hát hisz azoknak még búcsút is kell venniök egymástól s az időbe telik. Aztán még egyszer visszajönni, s újra búcsút venni. Így szokás az.

Csendes éjszaka volt még, a mikor az alagút végét elérte. A bejáratnál helyt adott a megérkezőnek Szent Nepomuk, s aztán megint helyére igazította magát.

Idália sietett fel a rejtett csigalépcsőn Páter Péter szobájába.

A gyermek az alatt féltében elaludt az ágy előtti medvebőrön.

Az anyja feltette az ágyra, s befedte a takaróval. Az nem ébredt fel.

Aztán az ablakból leste, hogy mikor bukik fel megint a szent kép?

Beletelt jó félóra, míg Páter Péter alakja ismét előbújt a föld alól. — Tehát félóráig tartott a búcsúzásuk.

A ki az ablakon keresztül távozott el, annak az ablakon keresztül is kell visszajönni.

Bevárta egész odáig, a míg az a szőlőrácsen újra elkezdett felkapaszkodni. — Akkor aztán betakarta a köpenybe az alvó gyermeket, s bevitte magával a hálósobájába : azzal Páter Péternek nem szabad beszélni többé.

A MEGÁRADT FOLYÓ.

Ez az éjszaka nem volt alvásra rendeltetve.

Idália halálra sebzett szívvvel járt egyik terméből a másikba, maga sem tudta, mit keres ?

Megállt a tükre előtt s sokáig elnézte saját alakját. A mély búbanat, az enyhítetlen szenvedés még szebbé tette az arcát. A szemeiben ragyogó könny vonzó varázst bűvölt vonásaira.

— Hazudsz ! Nem vagyok szép ! Ördög vagyok. Az ő üldöző ördöge vagyok !

A tükör aztán most azt mondta neki, hogy — rút vagy ! Most aztán tudta már, hogy mit fog tenni.

Leült levelet írni.

«Nemzetes és vitézlő Likavay Gráczian úrnak.

Nemzetes uram.

Megigérttem kegyelmednek, hogy megforgatom szívében a kést. Szavamnak állok.

Ha meg akarja kegyelmed tudni, hogy kinek a szeretője valósággal Páter Péter, maradjon kegyelmed ma éjjel ébren. És a mikor azt az éjféli harangkongást meghallja kegyelmed, a miről azt hiszi, hogy a lelkek húzzák a harangot kötél nélkül, hát a helyett, hogy a bundája alá bujnék a fejével féltében, ne sajnáljon fölkelni az alomjából s elfáradni cselédei kíséretében abba a lélekjárta kápolnába, ott azután majd megtudja kegyelmed, hogy kettőnk közül melyikünknek van oka rá, hogy a megégett becsületéről kolduljon ? A mit mondtam, megmondtam.

Ma éjjel, éjfél után. Ha megfogadja kegyelmed, úgyis jó, ha nem fogadja, az is jó. Én nem bánom, akár hajt rá kegyelmed, akár nem hajt rá; de még jobban megbánja, ha nem hajt rá.

Maradok

alázatos szegény szolgája
özvegy Karponay Ferenczné.»

Lepecsélte a levelet a czimeres gyűrűjével.

Az alatt megvirradt nagy nehezen.

Felhivatta magához a bolondot.

— Herskó te! mondá neki. Át lehet-e még menni a —
Vágon?

— Nyúlnak meg kutyának még lehet; de embernek bajos.

— Miért?

— Mert az éjjel megmozdult a jég, s ha meg nem akadt volna a szigeten, azóta vígan menne.

— Át mernél-e még menni rajta ezzel a levéllel?

— Ha két fejem volna, s az egyiket ott veszthetném, a másikat itt hagyhatnám, nem mondom, hogy neki nem vágnék.

— Hallgass, Herskó. Kapsz tőlem tetőtől talpig új ruhát, ha átvered magad ezzel a levéllel; ha megkerülsz, annyi bort, amennyi egész életedre elég lesz.

— Ha pedig ott veszek, annyi vizet, a mennyi egész életemre elég lesz.

— Próbálkozzál csak meg vele. Nem olyan nagy vesze-delem az. Nézd ez erszény pénzt. Csupa ezüst. Ez is a tied lesz, ha szerencsésen megjáród az utat.

A bolond csak csóválta a nagy fejét; nem akart bele menni az a biztatás, hogy próbálkozzék meg, fog-e úszni a víz felett mint a tök?

— Hallod-e Herskó. Tudom, hogy mindig szerelmes voltál belém. Hát ha ezt a levelet átviszed, és vissza-kerülsz, — hozzád megyek feleségül.

Erre a szóra a bohóc nagyot ugrott s a két tenyerével a két bocskorára ütött.

— Ej ha! De nem tréfálsz? No hát ha nem tréfálsz, adj foglalóba egy csókot!

Idália odanyujtotta az ajkát az idomtalannak.

Az ugrálva futott ki a szobából az átvett levéllel, s aztán nyargalt a Vág felé, nagyokat vetve magán egy öles fűzfa-rúddal.

Idália odaállt az erkély ablakába s onnan nézett a levélvivő után. A Vág folyón már mozgott a jég. Egyes jégmezők megindultak a közepén s óriási jégtáblák torlódtak egymás hátára. Más, mint bolond, neki nem vágott volna ennek az útnak. A levélvivő alakja hol eltűnt a jégtorlatok között, hol előbukkant ismét; nehányszor bele szakadt a jégbe, a keresztülvetett dorongnál fogva megint csak felküzdte magát; egy órai istenkisértő küzdés után átjutott a mitosini partra.

— Szerencsésen megérkezett, mondá Idália, otthagya az erkélyt.

Az ugyan Herskóra nézve nem lesz nagy szerencse; mert Gráczian úr, a mint azt a levelet elolvassa, első furiájában azonnal létrára fogja huzatni a levél hozóját, s annyi korbácsot veret rá, a mennyi csak egy szép asszony csókjával felér; hanem hát a nyíl oda talált. Benne van már a szigonyos végével a szívben!

Most lehet menni a reggelizéshez.

Páter Péter már ott várt az étkezőben. Nem látszott az arcán semmi változás.

— Az úrfit nem találtam ott reggel az ágyában, mondá egész derült arczczal.

— Nem ám; szólt magába fojtott nevetéssel Idália. Mikor lefektetted, elaltattad, becsuktad a két szoba közötti ajtót, erre ő fölébredt s megijedt, hogy magára volt hagyva s aztán visszafutott én hozzám, velem maradt. Még most is alszik.

Páter Péter arcza nyugalmat erőlködött mutatni,

A nő hamiskásan mondá:

— Kitaláljam-e, hogy miért csuktad be a két szoba kö-

zötti ajtót? Találtál szobádban egy öltözetet, s nem akartad, hogy a gyermek észrevegye, mikor te azt felpróbálad. Ugy-e, úgy van!

Páter Péternek zúgott a feje. Veszedelem volt azt mondani, hogy nem tette azt. Megeshetik, hogy a nő odahozatja az egész öltözetet, s akkor észre fogja venni, hogy a zöld szattyáncsizma sarka már sáros úton járt. Neki is mosolyogva kellett a kérdésre válaszolnia.

— Igaz. Úgy volt.

— No, és jól illik rád az öltözet?

— Azt más mondja meg.

— S mikor mondja meg más?

— Mikor arra a minapi kérdésedre választ adok.

— S mikor tudom meg a választ?

— Holnap.

A nő tenyereibe tapsolt felkaczagva.

— Haha! Holnap! Tehát nem várakoztatsz meg egy hétig? nem hagyod a jövő vasárnapig? Holnap lesz a napja, a mikor megtudom, hogy Páter Péter vagy-e, vagy Csorbai Tihamér! Holnap! Már holnap!

Azzal felugrott a székeről s elkezdte maga körül lejteni a selyemtánczot, csábosan, nevetősen dalolva hozzá a táncznótát: «Zsidó! zsidó! Mi van eladó?» Egyszer csak lekapta a fejről a főkötőt, s odadobta azt a férfi lába elé s arra térdelt le vánkos gyanánt.

Ha akkor Csorbai Tihamér megteszi vele azt a tréfát, a táncz-regula szerint, hogy megváltja a térdeplőt egy csókkal, bizonyosan azt tette volna vele a nő, hogy abban a pillanatban a szívébe veri azt a mérgezett hegyü tört, a mi az övébe volt dugva; s akkor legalább az a másik megmenekül. De a lovagnak nem jutott eszébe most ilyen tréfa. A nő felugrott hát a térdéről csókolatlanul és tovább tánczolt, míg kitánczolt a szobából. Egy vonása nem árulta el, hogy mi az, a mi odabenn forr.

A hálószobájába ment a kis fiát felköltetni.

Csupa szeretet volt hozzá.

Cupido úrfi elpanaszolta, hogy milyen iszonyú álmai voltak a mult éjjel. Láttá, hogy először a Páter Péter, azután meg az anyja, hogy döntögették fel a szent Nepomukot, s azután elmentek egymásután a pokolba.

— Lásd kis bohó. Sok szilvaizes lepényt ettél vacsorára.

— De nem álmodtam én azt. Láttam ezzel a két szememmel. Ott voltam a Páter Péter szobájában.

— Oh kedveském. Egész éjjel itt feküdtél mellettem. Nem győztelek betakargatni, annyit rugdalóztál.

— Hát az ezüst sipom hol van?

— Hahaha! Ezüst sip! Lelkecském, azt otthagytad az álmom országában.

— Még most is fázom, reszketek.

— Lázad van, kedveském, maradj ma egész nap az ágyban, idehozom a játékaidat; főzök neked jó édes, szagos herbatejet, majd meggyógyulsz szépen tőle.

A LELKEK ÓRÁJÁN.

Likavay Gráciaán elolvasta kétszer, elolvasta háromszor azt a levelet s nem tudta megérteni. Az üres fejbe legnehezebben megy be valami. Mátyás mestert kellett ehhez segítségül hivatni.

— No nézd ezt a levelet; bolond hozta, bolond írta, bolond a ki megérti.

— No én pedig egészen okos vagyok ettől a levéltől, mondá rá Mátyás mester.

— Hát hogy-hogy, szolgám?

— Ugyebár, kegyelmed nem felejtette még el, hogy mi szégyent ejtett Páter Péteren a bittsei lakodalomnál? Én is ott voltam, láttam, emlékeztem arra a képre, a miről kegyelmed lerántotta a csuklyát. Egészen Csorbai Tihamér volt.

— Jól odataláltam neki, ugy-e?

— Ugyan oda. S az ilyen sebet nem szokták elfelejteni.

Kivált ha még egy be nem hegedt sebre esik. Azt is tudja kegyelmed, hogy Csorbai Tihamér a Magdolna leány-asszony kikoszarozott vőlegénye. És aztán olyan közel vagyunk egymáshoz, hogy a két kastély ablakai farkasszemet néznek egymással.

— Hát te azt hiszed, hogy Magdolnáról van szó a levélben?

— Több fehérchseléd nincs a familiában, de hogyha mindjárt mind ez a sok szép asszony, leány csupa eleven volna is, a ki itt a rámaokban ki van pingálva, még akkor is csak a Magdolna leányasszonyhoz huzna a szive a Tihamérnak, mert ha csak szép asszony kellene neki, közel találná azt Madocsányban; nem is kellene neki érte búcsút járni.

— De hát megállj. Nézz ki az ablakon. Látod, hogy zajlik a Vág? Még mikor a bolond átjött rajta, akkor kezdett indulni a jég; de most már csak úgy hömpölyög. Nézd, hogy döntögeti fel a kalyibákat a parton; hogy aratja le a vastag fákat derékban. Jöhet ezen a vizen keresztül teremtettt lélek ma éjjel?

— Kegyelmes uram. Én a bibliában olvastam, hogy az akkori Péter száraz lábbal járt a vizen; az pedig a tenger volt. Én pedig azt, a mi bibliában van, mint igaz lutheránus ember, tartozom elhinni.

— No az akkor volt. Szent Péter volt. Annak minden lehetséges volt. De ma van ma!

— Kegyelmes uram! én csak azt tudom, hogy sok kitelik egy paptól, még több egy szerelmestől! de ha e kettő egygyé lesz, attól minden!

— Hányjuk-vessük ezt meg Berezovszkyval.

Az öreg vőlegény a bittsei lakodalomról való visszatérés óta, folyvást ott tanyázott a mitosini kastélyban. Úgy volt, hogy megesküszik a szép Magdolnával s aztán elviszi haza Halicsországba; a dispensatio is megvolt már. Csak azon mult, hogy az ipa és vő minden nap reggelig adogatták egymás kezébe a bratinát, s akkor aztán a vőlegényt úgy

kellett kezénél, lábánál fogva az ágyába vinni, a honnan délig se tüzi-lárma, se gyilkos támadás ki nem birta volna zavarni. Délután pedig a bigott úr nem akart semmi egyházi szertartásnak részese lenni, s így az esküvő csak maradt egyik napról a másikra. A lakodalmat, azt megölték a vendégek előre minden nap.

Ma is hiába ránczigálták a vőlegény urat, hiába kurjongattak a fülébe; minden biztatásra csak a kezével legyintett: «hess légy!» vagy a lábával rugott: «czoki kutya!» s tovább aludt.

— No megállj! szólt Gráezián úr, valamit gondoltam most. Előveszem a leányt.

Azzal elment a leányát felkeresni.

Ott találta Magdolnát a nyitott ablaknál.

— Ejnye leányom, de tüzes véred van! hogy az ablakot is kinyitod ilyen jégtörő időben.

— A galambjaimat eresztem szabadon. Nem lesz, a ki etesse őket, ha engem ma-holnap elvisznek a háztól.

— Hát már tudod, hogy esküvőre fogsz menni, ha ma nem, holnap?

— Tudom, édes atyám.

— S nem téped már a hajadat? nem fakadsz sirva? nem mondd: inkább százszor meghalok, mint hozzá menjek?

— Nem sirok előtted többet atyám.

— Hát akkor nagyon megváltozott a természeted. Talán a bittsei lakodalom óta. Mikor lerántottam a csuklyát a hajdani kedvesed fejéről, s megtudtad, hogy az a szép asszonynak a szeretője most. Ez fordított meg úgy-e?

— Az rettenetes pillanat volt, édes atyám!

— Hát nem szereted a papot?

— Esküszöm rá, édes atyám, hogy «a papot» nem szeretem.

— Az szörnyű dolog is volna! Nem tudom, hogy mit csinálnék veled, ha még csak álmodni is mernél róla? Hát ebbe a kis táskádba miket szedegetsz össze?

— Szegény jó anyámtól kapott apró kis ereklyéimet. Zománczos arczképét kis nyakravalómban, egy fürt haját virágnak megkötve, azt a kis ezüst keresztet, a mit a nyakamban viseltem, mikor gyermek voltam. Hadd jöjjenek velem, ha egyszer messze útra elmegyek innen.

— Hát hiszen te egészen megtértél, egészen jó leány lett belőled. Még megérem, hogy megáldalak.

— Óh áldj meg csak egy szavaddal, esengett a leány, térdre esve atyja előtt. Engedd, hogy egyszer megcsókoljam a kezedet, s aztán tedd azt a fejemre.

Gráciaán odahagyta vonni a kezét a leánynak az ajkaihoz.

— Mondd csak egy szóval, hogy megbocsátasz, mind azért a sok keserűségért, a mit neked akaratlan okoztam.

Gráciaán tunya lelkét megcsalta ez a könyörgő szó.

— No, jól van no, nem haragszom! dörmögé, s egyszer végig simítá a tenyerével az előtte térdelő leány fejét — olyanformán ütött az ki, mint valami megáldás. — No hát csak már most légy készen. A pap már itt van. Ma este jókor lefekszünk, hogy holnap jókor fel tudjunk kelni, holnap meglesz az esküvő! Addig dalolgasd magadban azt a nótát, hogy: «Zörög a kocsi, Pattog a Jancsi, Talán értem jönnek. Fölteszik a ládám, Azután az ágyam: Magam is elmegyek!»

Gráciaán úr visszatért a szobájába, a hol Mátyás mestert elhagyta.

— Csáléra jársz, öcsém! mondá neki. Kivallattam a leányt. Egészen meg van az terve. Nem sír, ha az esküvőről beszélek vele. Pedig megmondtam neki, hogy holnap lesz a napja. Azt mondta, hadd jöjjön, s még a kezem is megcsókolta szépen.

— Hát hisz ez a legnagyobb bizonyosság, hogy benne van a kuhiban! Búcsút vett, azért, hogy még az éjjel elszökjék a kedvesével a holnapi menyegző elől. Azért egyezett bele olyan könnyen! — Jaj! Jobban ismerem én a fehér népet!

— Ezer pokolraszállt lélek! most mondasz valamit. Ha ez csakugyan úgy volna? Tüzet eszem, mérget iszom, vasat okádom, ha ez igaz! Verjetek lelket a lengyelbe azonnal! Költsétek fel, ha fél halott is! Ez olyan düh, hogy egy ember nem elég a kifújására! Lármázd fel az egész népet!

— De sőt ellenkezőleg cselekszünk. Dehogy csapunk lármát a dologból: akkor megtudnák s vigyáznának magukra. Inkább hagyunk aludni kit-kit, a mig magától fel nem ébred, s estére a medvéknek is halbódítót adunk a moslékjukba, hogy elő ne jöjjenek. Valami titka van annak a templomnak. Az az éjféli harangkongás, az a kísértetjárás a kivilágított templomban, a mit kegyelmes uram maga látott és hallott, nem történik emberi tudomány nélkül. Ez alatt valami lappang. Bizza én rám, kegyelmes uram, azt a dolgot. Estig én elkészítem az egész stratagémát úgy, hogy ha maga Belzebub van is a játékban, még azt is megfogom a kelepceében.

Késő estig folyt a sűgás-bűgás a mitosini kastélyban. Az asszony népet távol tartották a titoktól.

Az alatt, a mig Magdolna leányasszony az ebédnél volt, a templomot megrakták Berezovszky fegyveres csatlósaival. Maga a feldühített vőlegény is ráállt, hogy jelen legyen a megrohanásnál.

— De megölni nem szabad a papot! szabadkozik a mazúr. Papot ölni nagy veszedelem. Megtörtént egy öreg-apámon, hogy papot öletett meg; s azt élve vitték el az ördögök.

Meg kellett neki ígérni, hogy Páter Péter életben hagyatik. Büntetésül majd inkább valami iszonyú kínzás nemét fogják a számára kitalálni.

Alkonyatra válván az idő, maga Berezovszky is beosont a kápolnába, s ott aztán fegyveres hiveivel együtt elrejtőzött a sirboltba. Adtak nekik egy hordó sert is, meg egy ostábla játékot, hogy teljen az idő.

Alig hogy besötétedett, Gráczian úr nagy fennszóval

adta ki a parancsolatot, hogy «minden ember jókor dögölni menjen; mert holnap korán kell kitörülni a szemeikből az álmod; esküvő lesz a háznál: egész éjjel se vendég, se szolga egy mukkanást ne tegyen; pincze, kamra be legyen zárva!»

A diákok este dalt virgináltak a menyasszony hálószobájának ablaka alatt, s azzal ki lett oltva minden világ a kastélyban.

S aztán olyan mély csendesség lett, mintha senki sem volna ébren. Csak a zajló Vág jégropogása harsogott folyton a csendes éjszakában.

A mint a nagy kastélyóra a tizenkettőt ütötte, Magdolna felkelt ágyából, felvette a köntösét, csipőjére kötötte a kis tarsolyt erekljeivel, nyakába keríté kis subácskáját s nesz-telenül, lábhegyen lopózva leosont a hátulsó csigalépcsőn az ismeretes kis ajtóig, mely a medvés kertbe vezetett.

Körülnézett: még a medvék sem voltak elől. Gyertyaszentelő után a medve még újra kezdi a téli álmod, ha ott kinn lágyul az idő. A medvék nem állták útját.

Félelem nélkül ment el a templomajtóig. Onnan még egy Istenhozzádót sóhajtott az örökre elhagyandó apai háznak, s belépett az ajtón.

A holdvilág megint besütött a templomba s megvilágította az átszurkált szenteket, a név nélküli sirköveket, s az oltárképet ott a faragott rájában. — Most már tudott tőlük félni, mert megtudta, hogy mit szenvedtek azok a szentek, a beléjük lőtt nyilaktól; kik alusznak ott a pusztán hagyott sirkövek alatt, s mi a neve azoknak a rémeknek, a kik a képre festett remetét ijesztgetik és csábítják. Legjobban rettegett attól a bűbajos nőtől.

Csak közelítene már minél előbb a megszabadító kedves.

A baglyok szokatlanul sokat vijjongtak ma a toronyban.

Egyszer csak megkondult a harang, megvilágosodott az oltárkép. A szerető közelit már!

Milyen igazi oltárkép volt, mikor az elsülyedt képnek a helyén megjelent! Egy szent László! Ez az igazi magyar

szent! Nem holmi pogányoktól agyonkinzott szent, hanem pogányokat agyba-főbe verő szent. A ki le is száll az oltár-rámából, és megvigasztalja a térdeplőt.

— Jó, hogy siettél! Holnap már el akarnak vinni Lengyelországba. Soha se láttál volna többet.

— Siessünk hát szerelmem!

— Csak egy perczig várj még. Itt bátyám sirboltja előtt hadd mondjak el egy utolsó imát.

— Csatoljuk hozzá az enyimet is.

S aztán mind a ketten odamentek, letérdeltek a megölt testvér sirköve elé, s elmondták, egymás kezét fogva, az engesztelő könyörgést. — Ámen. Ámen.

A leány megszókolta a sirkőbe faragott mellképet.

— Úgy-e megbocsátasz én nekem, édes bátyám! szólt a leány.

— Hogy ne bocsátanék meg, édes hugom? hangzott fel egy rekedt hang a mélységből, s azzal kitárult a kriptajtó, s előrohant rajta Berezovszky fegyveres csapatja, maga a sértett vőlegény legelől, kihuzott pallossal.

Csorbai Tihamérnak is egyszerre öklében volt a kard.

— No hát, ha nem vagy pap, akkor meg is öllek iziben! ordítá Berezovszky, s rárohant, iszonyú csapásra emelve pallosát; de Tihamér gyorsan eléje vágott, s úgy sujtá hóna alatt, hogy a támadónak az egész karja vállban leestt: maga hanyatt dült, végét sem érte a küzdelemnek.

— Visszatakarodtok a föld alá, gyávák! ordítá Tihamér, emberölő csapásokkal paskolva a támadók közé, a kik rettenetes haragja elől a kriptajtóig hátráltak vissza. Ekkor feltárult a templomajtó, s fáklyákkal, fegyverekkel rohant be Grácián úr csatlós hada a templomba. Ő maga csak a mankós botját hozta a kezében.

— Ide barát! ordítá Grácián. Elém állj, szerzetes! Te Páter Péter! Leányok elcsábítója! Bottal légy agyonütve! Az én botommal.

S vakon rohant előre felemelt mankójával.

Magdolna oda veté magát a két férfi közé.

— Minden szentekre! Atyám! Tihamér! Ne bántsátok egymást. Tapossatok inkább engem össze!

— Félre az útból, lotyó! orditá az apa, s felrugta az eléje térdeplő leányt. — Jó szerencséje, hogy egy fegyveres csatlósa eléje vetette magát, s felfogta saját fejével a lesújtó kardvágást, a mivel Tihamér akarta ezt neki megfizetni.

Még két csatlós dült el halálsebben a dalia ádáz csapásai alatt, ekkor a kard markolatban kezébe szakadt.

De még azért nem győzte le a pipogya had. Ha nem volt kardja, ott voltak az oltáron hatalmas rézgyertyatartók, felkapott egyet s olyan ütlegeket osztott vele jobbra-balra, hogy szabad lett előtte az út; a ki megfogta, esze nélkül ereszté el: egy ugrással fenntermett az oltáron, ott állt az oltárkép helyén: mögötte volt a folyosó. Ha a tölgyfa-ajtót becsaphatja maga mögött, s a reteszt eléje tolja, soha meg nem fogják.

Hanem a mint onnan az oltárról egy pillantást vetett vissza a fáklyafénytől vereslő templomba, meglátott valamit.

Az a látvány megfogta, megdermeszté.

Azt látta, hogy Likavay Gráciaán megragadja Magdolna szétbomlott hosszú haját s annál a hajánál fogva hurczolja az elalélt leányt végig a kövezeten a templomajtó felé.

Ez végképen elvette az eszét. A düh kioltott lelkéből minden emberi gondolatot; nem volt már egyéb, mint vadállat: a nőtényét vesztett him oroszlán. Fájdalmában orditva ugrott le egy szökéssel az oltárról a földre. Most már mind a két kezébe kapott egy nehéz kandelabert, s azzal, mint két buzogánynyal rohant a csatlóstömeg közé, törve-zúzva, a mi emberi csont eléje akadt. Úgy dült a szolgasereg fegyveres gomolya közt, mint örült Hercules a Nessus-inggel a testén: a templomajtóig tört utat magának, a hol kedvesét az apja kihurczolta. — Ott utólérte az öreget, s egy csapást mért a fejére a nehéz gyertya-

tartóval, a mit Grácián az öklével fogott fel. Akkor hátulról egy köpenyeget vetettek Tihamér fejére, s egy szolgál a lábai elé vetette magát, akkor aztán elnyomták, leteperték, megkötözték.

A SZÉP ASSZONY ÖRÖME.

A Vág egyre jobban zajlott. A legvénebb emberek sem emlékeztek rá, hogy ilyen nagyon meg lett volna indulva. A jeges özön a madocsányi patakon át feltódult egész a malomgátig, ennek sem kell sok, hogy keresztül törje s akkor meg nem áll a kastély faláig.

— Lásd, rebegé Cupido úrfi anyjának. Minek döntögettétek fel a szent Nepomukot, te is, meg a Páter Péter is? Most a szent ezzel fizet meg.

— Ejh! álmodtad te azt!

— De láttam én azt: most is reszketek bele.

— Ha reszketsz, akkor hideg lel: eredj vissza az ágyadba, ne nézegess ki az ablakon. Majd ide küldöm a Herskót. Meséljen valamit.

(Herskót ám! Ki tudja, hol lógg az most?)

— Küldd ide inkább a Páter Pétert, az majd megmondja az igazat.

Azt, azt! A Páter Pétert.

Hajnal óta legalább tizszer volt odaát Idália a Páter Péter szobájában megnézni, hogy otthon van-e? Sem ő maga nem volt ott, sem a czifra lovagköntös. A nyitva hagyott ablakon át pedig bedudolt a szél.

Azután megint kiment az üveggel fedett erkélyre az úrnő, s végig bámult azon a nagy jeges tengeren, a mit most a Vág csinált a völgyből, a minek a közepe sebesen folyik, a két szélén meg hegylánczokká tódulnak a jég-torlaszok.

A mitosini kastély nagy bádog tornyát sütötte a reggeli nap: jól idelátszottak.

Egyszer úgy tetszett neki, hogy egy fekete pont elválik a túlsó partról, s aztán a jégzaj közé törtet. Nem sokára kivehette egy látcsövön keresztül, hogy az egy dereglye, a miben öt ember ül.

Vajjon mit hozhat ez a dereglye?

Öt embertől itt meg nem ijednek. Huszonöt csatlós, vadász, hajdú áll itt készen, mindegyiknél puska, kopja.

Azoknak a munkája ott a dereglyében valóságos istenkísértés. — A jégtorlaszok minden perczen összezúzással fenyegetik a járművet. Néha kiugrálnak négyen a jégtáblára, s úgy vontatják a dereglyét keresztül rajta. Egy óriási jégtábla az imént, a mint magasra felemelkedett, s aztán egyszerre alázuhant, majd ott csapta valamennyit, mint egy csoport vizipatkányt.

Nagyon erős szándéka lehet valakinek még ma eljutni Madocsányba. Vajjon ki lehet az?

Négy ember cselédféle, azt messziről ki lehet venni. Az ötödik meg úgy be van burkolva déczbundába, hogy találgatni sem lehet.

Eljutnak biz azok szerencsésen egész a malomgátig.

Ott a révészek kiugrálnak a dereglyéből, azt kihúzzák a jégre s megkötik egy fűzfához, akkor aztán a déczbundás ötödik alak is felkél és kiszáll a szárazra.

Az első lépésénél megismeri aztán Idália, hogy ki az? Sántit. — Ez a biczcentő tappogás a szomszéd várurá. — Likavay Gráczian közelit!

Az ellenség, a kinek a szívében már megforgatta a kést másodszor is.

De csak egyedül jön. Vajjon mit akarhat?

Azért keresi talán föl a vén medve a régi ellenségét, hogy azt, mint a vadmacskát egy ökölszorítással megfojtsa?

Tapasztalni fogja a medve, hogy a vadmacskának körmei vannak, s azokat az használni tudja.

Idália asszonyon hosszú prémes orosz kaftán volt, annak bő ujjában jól el lehetett rejteni azt a mérgezett

hegyű tört, a mivel egy karczolás elég, hogy a legerősebb férfit holt emberré tegye. — Azonkívül a szomszéd szobába lettek lesbe állítva a hajdúk, meg a sáfár és az ispán, hogy a legelső segélykiáltásra berohanjanak, s a ki az asszonyukat bántja, azt csákányaikkal leverjék.

Fölösleges előkészület!

Likavay Gráczsián minden fegyver nélkül jött; se kardja, se csákánya nem volt vele; — nem is tudta volna hasznát venni: a jobb karja a nyakába volt felkötve, kötelékbe pólyált ököllel, s a vásznon keresztül verte magát a vér. Péter Péternek az utolsó ütése a templomi gyertyatartóval az ő fejének szolt: a tenyerével fogta azt fel, s az ütés nyomorékká tette a kezét. A balkezének meg elég dolga volt a mankóval, aztán meg a levett süveggel.

Alázatosan, meghajtott fejjel, meggörnyedt lélekkel, santa lábát a másik után húzva, járult az úrnő elé. A hangja hasonlított az ajtó előtt kápsáló kolduséhoz.

— A föld poráig megalázva jövök, nagyasszonyom, kegyelmedhez; szegény halott, eltemetett öreg ember. Elismerem, hogy meg vagyok verve, agyontörve, semmivé téve. Azt is elismerem, hogy megérdemeltem. Én voltam a bűnös, és voltam a ludas. A magam házának a tornyáig ért a gyalázat, s én azt a kegyelmed házának a pinczéjében kerestem. Én vádoltam kegyelmedet azzal a förtelemmel, a mi nekem mindennapi kenyerem volt. — Meg van boszúlva kegyelmed, legyen megnyugodva felőle.

— Mit tett kegyelmed? Én nem akartam, hogy öljön, gyilkoljon!

— Óh, ne ijedjen meg! Hiszen tudom, hogy érzékeny szive van. Sajnálná, hogy egy jó szava miatt: egy igazi barátságos, atyafiságos, szomszédi figyelmeztetése miatt a dühös, bolond Likavay Gráczsián rendre fojtogatott volna férfit, leányt. — Dehogy tette. Inkább az őlt minket rakásra.

— Péter Péter?

— Az bizony, Péter Péter. Csakhogy Csorbai Tihamér

képében. Az derék egy lovag. Előbb halálra sujtotta leendő vőmet, a jámbor Berezovszkyt, azután bénává szabdalta egy pár derék csatlósomat, s hogy egyszer a kardja markolatban szakadt, kapta: az oltár gyertyatartóival törött, zúzott össze bennünket; nekem is jutott belőle egy csapás: tekintse meg kegyelmed.

S azzal lebontotta jobb kezéről a véres köteléket, s Idáliának meg kellett nézni az összezúzott kezét. Eliszoryodott tőle. Segíteni akart Gráciának újra bekötni a sebhedt öklét, de az nem engedte.

— Ne fáradjon vele nagyasszonyom! A fogammal, meg a balkezemmel majd megkötöm valahogy.

— S mi lett Páter Péterrel? szorgoló a nő.

— Utoljára mégis elnyomták. — Sok lúd disznót győz.

— És megölték?

— Dehogy ölték. Mondtam már, hogy nem ölök én meg senkit. Szelid, kegyes ember vagyok én már. Sem én nem ölöm meg Páter Pétert, sem az én szavamra nem öli őt meg senki.

— Hát mit fognak vele tenni?

— Az majd az én gondom lesz. De egy haja szála sem fog meggörcsülni, azt előre mondom. Még arra is hitemet teszem, hogy tovább fog élni, mint én magam.

— Hát a leányával mit tett kegyelmed?

— Óh, a miatt se legyen nagyasszonyomnak semmi aggsága. Még azt sem öltem meg. Tömlöczbe sem zártam. Meg sem korbácsoltam. Jámbor, ártatlan ember lett már én belőlem.

— Hát mit tett kegyelmed? Megbocsátott neki?

— Nemcsak, hogy megbocsátottam; de el is bocsátottam. — Úgy bocsátottam el, a hogy megígértem neki, ha még egyszer találkozni próbál Csorbai Tihamérral.

— Csak nem örült meg!

— Talán hallotta volna már kegyelmed, nagyasszonyom, hogy mit ígértem neki? — Igen is. Hogy akkor egy csónakra teszem; s berúgom csónakostul a Vág fo-

lyóba, aztán uszszék Isten hírével, a merre a vizek viszik. Most épen nagyon jó alkalmatosság a Vág folyó az ilyen utazásra.

— S kegyelmed megtette volna azt?

— Bizony meg. Ha éjfélt után egy órakor hallgatózott volna kegyelmed a csendes éjszakában, hallotta volna sokáig a segítségért való kiáltozást a jégzaj közepén. Én nem sokáig hallhattam, mert ellenkező szél fújt s a jég ropogása elnyomja a hangot.

— Kegyelmed rettenetes ember.

— Dehogy vagyok. Alázatos, földön csúszó féreg vagyok. Sánta, béna nyomorék vagyok. Földredöntött pudvás fűzfa vagyok. De hát mit panaszlom én a magam baját kegyelmednek? Hisz nem azért jöttem én a jeges árvizen keresztül, pokollal daczolva, ide a madocsányi kastélyba, hogy a magam nyomorúságát elsiránkozzam. Nem akarok én ezzel még kegyelmednek is rossz órát szerezni. Hanem jöttem egy nagyon komoly dologban, a mit még ma el akarok kettőnk között intézni. — Én eladom kegyelmednek a mitosini uradalmamat.

— Hogyan mondta kegyelmed?

— Az egész mitosini birtokot kastélyostul, minden ingó-bingójával, lábasmarhájával együtt. Eladom kegyelmednek örök áron. Meg akarta azt már venni tőlem a kegyelmednek a megboldogult jó ura: mikor egyszer a fiam sok adósságot csinált, meg voltam szorulva. Akkor ígért nekem a birtokomért hatvanezer tallért, meg harmincezer aranyat. Nem adtam. Inkább eladtam a feleségem hozta jó buzatermő alföldi birtokomat; de az ősi mitosini kastélyt nem bocsátottam szomszéd kezére. Büszke voltam. Nem vagyok az már. A fekete földig vagyok megalázva. A gyalázatot, a mi a házamat érte, száz ember látta, száz szájjal beszéli: tovább nekem ezen a vidéken nincsen maradásom. El kell vándorolnom olyan országba, a hol még csak nem is érti senki azt a nyelvet, a min itt beszélnek. Moldovába, vagy Kis-Oroszországba. Azért

megkínálom most kegyelmedet a birtokommal. Ha meg akarja adni érte az árt, a mit a megboldogult kínált: háládatos köszönettel fogadom; ha le akar kegyelmed alkuadni: ez ellen sem protestálok. Szökni akarok a birtokomtól, s eladom azt akármilyen áron, mint a hogy eladja a halódó ember a nyoszolyáját, hogy koporsót vehessen rajta magának.

Idália büszkén emelé föl fejét, a bogláros tűk rezgettek a kontyában. A kielégített boszú *dæmona* emelgeti így a szarvait. A bittsei nap vissza lett fizetve! Busásan, kamatok kamatjaival együtt! A földregázolt fátyol ki lett engesztelve egy egész szemfödéllel! Őt akarták innen elűzni, s ő kergette őket világgá. Most már kevélykedni akar diadalával.

— Jól van, nemzetes Likavay Gráczian uram! ha kegyelmed el akarja nekem adni örök áron a mitosini birtokát, én azt az árt, a mit a szegény megboldogult uram felajánlott, most is megadom érte. A pénz itt van nálam készen: nem szoktam uzsorára kiadni. Akármikor átveheti kegyelmed.

— Most azonnal. Mert én velem már holnap ilyenkor a mitosini bagolyvárban teremtettt lélek nem beszél. Tehát most mindjárt. Hisz az hozott ide. Elhoztam magammal készen a contractust, a mit még a megboldogult küldött át hozzám két párban. Csak a nevek és az összeg helyét kell bennük kitölteni, aztán aláírni, megpecsételni, tanukkal coramizáltatni. Van kegyelmednek két írástudó embere a keze ügyében?

— Ugyan itt vannak.

Idáliának nem kellett messze fáradnia; ott voltak a mellékteremben a sáfár, meg az ispán, mind a kettő tudálékos ember, diákul is értő. Azokat beszólíthatá.

Ekkor aztán megkínálhatta a vendégét, hogy foglaljon helyet abban a karszékben; még vánkost is helyzetetett a köszvényes lába alá, hogy kényesebben üljön.

A két írástudó férfi aztán fogta a két párt az adásvevési

szerződésből és összeolvasta, hogy tökéletesen egyezik-e a szövege? Azután beleírták a neveket, meg a tallérok és aranyok mennyiségét.

A két fél odairta a nevét egymás alá, ugyanazzal a tollal. Veres spanyol viaszkkal ráütötték a pecsétjeiket.

— Nekem talán feketével illet volna! dörmögé a fogai közt Gráczian. No de ki tudhatja még azt?

Azután a két tanu is aláírta és megpecsételte az okiratot. Kiki eltette a maga példányát.

Azután került a sor a pénzátadásra.

Idália felhordatta a nagy tölgyfaasztalra az ezüst és arany pénzt. Mind kisebb-nagyobb tonnácskába volt az elteve, a miknek a fenekét kétfelé lehetett nyitni: fel volt írva rájuk az összeg.

— Kivánja kegyelmed, hogy megszámláljuk, vagy fontal mérjük meg? kérde az úrnő.

— Se nem számláljuk, se nem méregetjük; a ki ide-tette, bizonyosan jól megszámlálta már.

— No, no uram: «pénz számlálva...»

— Asszony meg verve jó.» Egyik sem igaz már. El-hiszem, hogy mind rendben van. Miért akarna engem valaki megcsalni, a ki se nem barátom, se nem atyámfia? Itt van fiam, a fáradságtokért egy kis borraavaló. Aztán csukjátok le a hordókat.

Azzal a balkezével belemarkolt az egyik hordóba, nem is az ezüst, hanem az arany pénz közé s beledobta, a mennyi a markába fért, mind a két tanunak a földön he-verő süvegébe.

— Rendben van az alkú, nagyasszonyom. Itt van, ezennel átadom a kastélyomnak a kulcsát, magam az éjjel az ispán lakásán hállok. Holnap reggelre beáll a Vág megint: érzi a sánta lábam előre, hogy nagy hideg lesz; akkor átszánkázhatik kegyelmed a cselédjeivel, bevonul-hat a négytornyú tyúkültetőmbe s vendégsereget is hívhat a statutióra. Tele van a pincze, kamara. Hanem most már arra kérem, legyen hozzám olyan engedelmes, kül-

desse le utánam a dereglyéhez ezeket a pénzhordókat a cselédjei által. Én előre megyek : majd ottan megvárom.

— De legalább pecsételje le kegyelmed a hordók nyitját a saját gyűrűjével.

— Minek volna az a nagy gond? Hogy csalnának meg engem ezek az emberek? Hiszen nem atyámfiai! Csupa idegen emberek, a kikkel sohasem tettem semmi jót. Megbizom én bennük.

— Lelke rajta.

— No már most hát nagyasszonyom, búcsú fejében adjunk kezet utoljára egymásnak. Sajnálom, hogy a jobb kezem nem nyújthatom. Elválhatunk egymástól békében; egyikünk sem tartozik a másiknak semmivel ezen a világon.

S e szóknál kezét nyújtá Idáliának: azt a balkezét.

— Hanem, hogy a pokolban aztán mekkora rovásunk lesz együtt? azt majd megmondja a Belzebúb!

Ezzel eltaszítá magától hevesen a megszorított kezet, s aztán baljába kapva a mankóját, felcsapva tar fejére a süvegét, Istenhozzád nélkül bicegett ki a szobából, s hátra sem nézett, míg a dereglyéhez nem ért.

Tizenkét csatlós vitte utána saroglyákon a sok pénzes hordót. Azokat elhelyezték mind a dereglyében. Meg volt-e mind, nem volt-e? Senki sem vette számba.

— Nincs több?

Akkor odaült a hajó farába s a révészeknek mondá:

— Taszítsátok be a vízbe a dereglyét.

A dereglye most még nehezebben hatolt előre, mint idejövet; nem csoda: tiz mázsa arany, ezüst pénzzel volt nehezebb.

AZ ARANY SÍR.

Jó időpróféta volt Likavay Gráczian úr köszvényes lába bizonynyal: alig jutott el a dereglye a Vág közepéig, már megállt a jég s a dereglye odaszorúlt a zaj közé;

akkor aztán az egyik révésznek nagy életveszedelemmel kellett kihatolni a jég hátán a partra, a kastélyból a cselédséget előlármázni, azután egy hosszú kötéllel visszavonni a dereglyéhez, a minél fogva elvégre a nagy sokaság belekapaszkodván a kötélbe, Gráczian urat a sok pénzes hordókkal együtt kivontatta a jégen át a partra.

Ott várt készen az érkező uraságra Mátyás mester egy muszka háromfogatú troikával, szántalpon. A hordókat mind felrakták a kasba; maga Gráczian úr a kocsisülésbe szorult, Mátyás mester mellé, a ki a lovakat hajtotta.

Mikor az udvarra behajtottak, akkor azt mondta Gráczian Mátyás mesternek:

— Üsd fel az egyik hordónak a fenekét, szógám, aztán fizesd ki belőle az egész cselédhadat, egész esztendőre; tisztartó, kasznár, ispán már ki van fizetve s szekéren a motyója; nekem innen egy óra alatt minden teremtettség eltakarodjék, mert a kit még azontúl itt talállok, azt meglövdözöm; te maradsz itt velem egyedül.

— Engedelmet kérek, hogy visszaszólók; mondá Mátyás mester; de minthogy minden ember tudja már, hogy mennyi sok pénzt hoztunk át Madocsányból: attól lehet tartani, hogy ha az éjjel magunkra maradunk, még kirabolnak bennünket.

— Ne tarts te semmitől. Éjszakára betoljuk az egész troikát abba a templomba; oda nem törhet be senki, aztán a mint feljön a hold, befogjuk a lovakat, mi ketten felülünk s azzal neki a világnak, meg sem állunk veres Oroszországig. Pénz van, ott is urak leszünk.

— Azonban nemesak arannyal, ezüsttel él az ember, valami vacsoráról kellene gondoskodni.

— Készen van minden. Az ispánházban el van rendelve a mai kolláció, meg az útravaló elemózsina is. Vedd a kulcsát, megtalálod. Ott lesz egy átalag másolás is, a miből a mai «tört» megiszszuk, a többit az útra elviszszük. Hát legalább is taszítsátok be a szánkót a templomba.

Úgy tettek. A lovakat meg, nehogy az őrizetlen istállóból

elsuvassza valami félkéz-kalmár, bekötötték csak oda a sekrestyébe.

Egy pénzes hordó kinn maradt: abból Mátyás mester kifizette az egész eselédséget teljes egy esztendőre s aztán kituszkolta valamennyit az udvarról, a kaput is bezárta utánuk. A kastélyba úgy sem lehetett már bemenni, mert annak a kulcsa ott volt Madocsányban.

— A hordó nem ürült ki egészen. Mit csináljak a maradékkal? kérdé Mátyás mester.

— Tömd a tarsolyodba. Hasznát veszed magad.

Mátyás mester nem mondatta ezt magának kétszer.

— Édes szógám, soh'se csókolgass nekem kezét: nem érdemlem én azt; hanem ide hallgass. Te ezermester vagy. A kőművesmunkához is értesz. Hozd ide a szerszámodat a templomba.

Mátyás mester teljesítette a parancsot, előhordta a vakolatos dézsát, a csapókanalat, a simítót.

— Már most gyere velem, s hordd utánam a szerszámaid.

Gráczian úr elvezette Mátyás mestert az oltárráma üregén keresztül (a szent kép ki volt már dobva belőle) a rejtett folyosóba, azután ahhoz a nehéz tölgyfa-ajtóhoz, a mit ha kívülről nyitnak, furfangos gépezet által megkondítja a toronyban levő harangot.

Ez ajtón túl következett a hosszú alagút, s mindjárt az alján két oldalbenyíló.

Az egyik bejárat előtt egy halmaz téglá volt lerakva.

Gráczian úr bevilágított a sötét üregbe.

— Nézz oda.

— Rettenetes hely ez! — szólt fogvaczogva Mátyás mester. Micsoda asszonyok ezek?

— Csontváz asszonyok, a hogy látod.

— Hogy kerültek ide?

— Azt ők tudják. Hanem azt nem tudták, hogy hogy kerüljenek ki innen? Látod pedig, hogy próbálgatták. Itt az ajtó melletti falat igyekeztek kibontani, késükkel kívá-

ták a téglákat, kiszedtek két sort, három sort; akkor belefáradtak s abba hagyták. Egy egész öl széles itt ez a fal.

— Az ám.

— No hát. Tudod mire lesznek jók most ezek a téglák? Befalazod velük annak a másik fülkének a nyílását.

— Azt megtehetem.

— Hanem előbb megesküszöl nekem a szent evangéliumra, igaz lutheránus hited szerint, hogy semmit azokból, a miket e helyen látni és hallani fogsz, ezen világi életedben senkinek ki nem beszélsz.

Azzal elővont a tarsolyából egy apró betűkkel nyomtatott kicsiny bibliát: Mátyás mesternek arra kellett tenni a kezét s úgy mondani utána az esküt.

— No már most fogj hozzá.

A fülke mélyéből egy keserves énekhang révedezett fel.

— De profundis ad Te clamavi, Domine . . .

— Ki van ott? suttogá borzadozva Mátyás mester.

— Vedd a fáklyát és tekintsd meg.

— Mátyás mester bevilágított az odúba.

Ott látta Péter Pétert, megkötözve, a barátsuhába burkolva, álló helyzetben, csipőig körülrakva arany, ezüst edényekkel, kincset érő drágasággal: azok tartották fennállva. A kámzsa az arczára volt lehúzva, azt nem lehetett látni.

— Péter Péter, suttogá Gráciánhoz fordulva Mátyás mester.

— Ördögöd van, hogy kitaláltad. Ez bizony Péter Péter.

— Ki hozta őt ide?

— Én magam a sánta lábammal, az összetört kezemmel.

— Hát nem ölték meg!

— Hallottad, hogy énekelt?

— Azt akarja kegyelmed, hogy én most ezt itt befalazzam?

— Nem egészen. Hagysz a falon egy akkora nyílást, mint egy kis hordófenék, hogy meg ne fulladjon.

— De hát aztán, ha mi ezt a tájat itt hagyjuk, ki ad be neki enni?

— Hát az Illés próféta hollója. A mi a bibliában van, az mind igaz. Ha megtörténhetett egyszer, hogy a holló kenyeret hordott az éhező prófétának, megtörténhetik másodszor is. Láss hozzá. Te kezdted el ezt a munkát, neked kell ezt be is végezni. Láss hozzá, édes szógám, szép szerével; vagy különben szétlövöm a koponyádat. S aztán meg ezét a másikat!

Mátyás mesternek a hátához fagyott a veríték a nagy rémülettől. Elkezdte a munkát.

— Míg te elkészülsz, én egyet sétálok ebben a szép földalatti paradicsomban.

S azzal egy lámpát a zúzott jobb kezére akasztva, tova biczegett a sötét alagút tekervényes folyosóján, minden bicczenésnél számlálva a lépteket. Mikor az ötszáz negyvenediket számlálta, akkor ott volt azon üreg előtt, a melyben az a nagy rézrozsdás hordó állt.

Felemelte a tetejét.

Azon alul vastag viaszréteg következett, azon lyukat vájt a bicskájával. Az volt abban, a mit az első meglátásnál gyanított: lőpor.

Kivett belőle egy csipetet s a gyertyára hintette. Szépen lobbott vetett az. A lőpor szárazon maradt a viaszréteg alatt annyi sok esztendő óta.

Akkor aztán kigombolta a bekecsét, s lecsavargatta a derekáról a sokszorosan körültekert gyapotzsineget. Azt pedig hozzá kötötte ahhoz a kanóczhoz, a mi ennek a hordónak az akonáján kiesüggött, a balkezével és a fogával. Akkor aztán megindult visszafelé, s a gyapotzsinórt maga után eresztve. Annak is éppen ötszáznegyven sing volt a hossza. Mikor véget ért, akkor meggyújtá azt a végét a lámpa mécsénél. Azután kihúzta a hasitékból az ezüst óráját: s megfigyelte rajta, mennyi idő telik el az alatt, a míg az izzó kanóczból egy singnyi végig parázslík. Éppen egy percz. Hát már most ötszáz negyven percz hány óra?

Ez sok volt az ő fejének. Majd megmondja a Mátyás mester.

Mire visszakerült a fülkéhez, már akkor készen volt a fal, csak a gömbölyű nyíláson simítgatott még a pallér.

Különös, hogy arra nem gondolt Gráczian, hátha a befalazott Páter Péter összebeszél Mátyás mesterrel az alatt, a míg ő odakószál, s ráveszi azt könyörgéssel, ígérettel, fenyegetéssel, hogy hirt adjon felőle? Vagy talán nagyon is gondolt rá. Arra való a kanóc; meg még talán valami más is?

— Készen vagy, szógám? Mondsza csak, hányszor van meg hatvan az ötszáznegyvenben?

— No hát: hatszor kilencz ötvennégy: kilenczszer.

— Igazság az. Hatszor kilencz ötvennégy. Ezt az egyet soha se birtam megtanulni a kétszerkettőből. Tehát kilencz. Az épen elégséges. No hát, én is készen leszek mingyárt. Már most hát eredj fel, édes szógám, az ispánházba, fűtsd be a kandallót, terítsd meg az asztalt, rakd fel a vacsorát. Én egy kicsit itt maradok búcsút venni a «fiam uram»-tól.

A mint a mindenes eltávozott, Gráczian úr visszament a templomba, s a pénzes hordókat leszedve a szánról, egyenként áthengergeté a rejtek folyosón, s felállítgatá a befalazott fülke elé. Mikor mind valamennyi ott volt akkor bedugta fejét a fenhagyott nyíláson.

— Üdvözlöm kegyelmedet, szerelmetes szép vejem uram, Páter Péter. Hát, hogy éli világát a lakodalom napján? Ugyan szép menyasszonyra tett szert kegyelmed, no mondom! De hát ne mondja, hogy «egy szál ruhában» vitte el tőlem az egyetlen egy leányomat; generosus apa leszek: odaadom a hozományát is, kiadom apai, anyai jussát egyszerre, hadd élje világát a maga kedvére. Van-e még több ilyen jó após a kerek földön, mint én?

Azzal kinyitotta az egyik hordót, a balkezevel ráfektette a sebesült jobb karjára: nem gondolt a testi fájdalommal, betöltötte a csengő tallérokat a nyíláson.

Utána a többi hordók tartalmát, a mikben ezüst pénz volt.

— Idáig az anyai juss. Most jön az apai. Akkor az arannyal telt hordókat vette elé, s töltötte belőlük a kincszáport a befalazott vő fejére.

Utoljára a pénzgarmada egész a két válláig lepte a befalazott férfit, csak a feje maradt ki belőle.

— Miserere mei Domine! hangzott az élve eltemetett nyögése az üregből.

— Hahaha! kaczagott fel Gráczian. Hát talán még nóta is kell? Énekeljek is valamit? Tetszik ez? — *Veni-tus mortis dolores inferni, Circumdederunt me.* — Talán jobban bevág ez: — Komáromba kell menni. Létánia fog lenni. Hej az én rózsám, a barát, Tartja a létániát! Hahaha! Nem kell belőle több! A másiktól talán? — *In paradisum inducant te angeli!* — Óh ez nagyon keserves nóta! Sokkal szebb ennél az, hogy — Azért addam egy petákot, Szeresd lányom a barátot! — Össze tudod-e rá verni a bokádat? Pedig mindjárt itt lesz a táncz; hallod-e a frissét? — *et cum Lazaro, quondam paupere vitam habes sempiternam!* Hahaha, hahaha! Patientia-barát-táncz. — *Kyrie eleizon!* — Hahaha!

Azzal kezébe kapta a fáklyát, s a folyosón végig bandukolva, ott is rikácsolta a liturgiával kevert népdalt. Nincs a barátnak subája. Hideg a reverendája. *Circumdederunt me!*

Ördögi kaczagása volt az utolsó emberi hang a földalatti üreg éjszakájában.

A TOR.

Nagyon okos ember volt ám az a Mátyás mester; túl járt annak az esze minden másén. Mikor magára hagyta Gráczian urat, ezt gondolta magában:

— Ej no! Most én valami olyan titokban lettem tudós, a mi olyan erős, hogy keresztül esik magát az edény falán.

Igaz, hogy megesküdtem az evangéliumra, hogy el nem árulom soha senkinek a dolgot; de vajjon hisz-e nekem tökéletesen Gráczian úr, holott az evangéliumnak sem hisz? Egy holt emberbe azt hiszem sokkal több bizodal-mát vetné. S milyen könnyű egy eleven emberből holt embert csinálni! Egy befaló harapás valami jófélével bepáczolt sonkából, egy korty valami præparált szopókanyalókából, s aztán nyugodalmas jó éjszakát! A holt embert aztán nem kell strázsálni.

Ezeket gondolta végig, mikor azt a sonkát megszelve, a mit az ispánházbán talált s a mászlásos átalagot felállítá az asztalra s a czintányérokat szépen megtörülgette.

Gondolt ki valamit.

Még maradt a háznál egy eleven állat, egy kopó. Azt behívta a szobába. Adott neki egy darabot a sonkából is, a kenyérből is, a kutya megette mind. Azután töltött neki a tálba a borból. A kutya szomjas volt, megitta. Nem lett tőle semmi baja.

«Még eddig» hát sem étel, sem ital nincs megvesztegetve. Az azutánra nézve pedig majd a kezére fog vigyázni Gráczian urnak!

Sokáig kellett rá várnia; az aranytemetés időbe telt. Egyszer aztán megkondult a kis torony boszorkányos harangja; a jeladás, hogy a földalatti folyosó ajtaján át közelít valaki. Gráczian úr biczegett elő a templomból. Nem voltak már a kertben a medvék. A bőrük ott lógott a kerítésre felfeszítve. Azokat tegnap rögtön lerántatá róluk a gazda, jutalmul a hűtelen felvigyázásért.

— A lelkek harangoztak megint, dörmögé Mátyás mester a visszatérő Gráczian úr elé.

— Ne félj, utoljára harangoztak.

Azzal letelepedett a terített asztalhoz.

Nagy, hosszú, bőszárú lengyel csizmák voltak a lábain, azoknak a hüvelyében egész szerszámtár elfért.

Az egyikből elővette az ezüsttokba dugott görbe kését, két águ villáját: idegen evőeszközzel igazi úr nem jár a

Utána a többi hordók tartalmát, a mikben ezüst pénz volt.

— Idáig az anyai juss. Most jön az apai. Akkor az arannyal telt hordókat vette elé, s töltötte belőlük a kincszáport a befalazott vő fejére.

Utoljára a pénzgarmada egész a két válláig lepte a befalazott férfit, csak a feje maradt ki belőle.

— Miserere mei Domine! hangzott az elve eltemetett nyögése az üregből.

— Hahaha! kaczagott fel Gráczian. Hát talán még nóta is kell? Énekeljek is valamit? Tetszik ez? — *Memento mortis dolores inferni, Circumdederunt me.* — Talán jobban bevág ez: — Komáromba kell menni. Létánia fog lenni. Hej az én rózsám, a barát, Tartja a létániát! Hahaha! Nem kell belőle több! A másiktól talán? — *In paradisum inducant te angeli!* — Óh ez nagyon keserves nóta! Sokkal szebb ennél az, hogy — *Azért adtam egy petákot, Szeresd lányom a barátot!* — Össze tudod-e rá verni a bokádat? Pedig mindjárt itt lesz a táncz; hallod-e a frissét? — *et cum Lazaro, quondam paupere vitam habes sempiternam!* Hahaha, hahaha! Patientia-barát-táncz. — *Kyrie eleizon!* — Hahaha!

Azzal kezébe kapta a fáklyát, s a folyosón végig bandukolva, ott is rikácsolta a liturgiával kevert népdalt. Nincs a barátnak subája. Hideg a reverendája. *Circumdederunt me!*

Ördögi kaczagása volt az utolsó emberi hang a földalatti üreg éjszakájában.

A TOR.

Nagyon okos ember volt ám az a Mátyás mester; túl járt annak az esze minden másén. Mikor magára hagyta Gráczian urat, ezt gondolta magában:

— Ej no! Most én valami olyan titokban lettem tudós, a mi olyan erős, hogy keresztül esik magát az edény falán.

Igaz, hogy megesküdttem az evangéliumra, hogy el nem árulom soha senkinek a dolgot; de vajjon hisz-e nekem tökéletesen Gráczian úr, holott az evangéliumnak sem hisz? Egy holt emberbe azt hiszem sokkal több bizodal-mát vetné. S milyen könnyű egy eleven emberből holt embert csinálni! Egy befaló harapás valami jófélével bepáczolt sonkából, egy korty valami præparált szopókanyalókából, s aztán nyugodalmas jó éjszakát! A holt embert aztán nem kell strázsálni.

Ezeket gondolta végig, mikor azt a sonkát megszelve, a mit az ispánházbán talált s a mászlásos átalagot felállítá az asztalra s a czintányérokat szépen megtörülgette.

Gondolt ki valamit.

Még maradt a háznál egy eleven állat, egy kopó. Azt behívta a szobába. Adott neki egy darabot a sonkából is, a kenyérből is, a kutya megette mind. Azután töltött neki a tálba a borból. A kutya szomjas volt, megitta. Nem lett tőle semmi baja.

«Még eddig» hát sem étel, sem ital nincs megvesztegetve. Az azutánra nézve pedig majd a kezére fog vigyázni Gráczian urnak!

Sokáig kellett rá várnia; az aranytemetés időbe telt. Egyszer aztán megkondult a kis torony boszorkányos harangja; a jeladás, hogy a földalatti folyosó ajtaján át közelít valaki. Gráczian úr biczegett elő a templomból. Nem voltak már a kertben a medvék. A bőrük ott lógott a kerítésre felfeszítve. Azokat tegnap rögtön lerántatá róluk a gazda, jutalmul a hűtelen felvigyázásért.

— A lelkek harangoztak megint, dörmögé Mátyás mester a visszatérő Gráczian úr elé.

— Ne félj, utoljára harangoztak.

Azzal letelepedett a terített asztalhoz.

Nagy, hosszú, bőszárú lengyel csizmák voltak a lábain, azoknak a hüvelyében egész szerszámtár elfért.

Az egyikből elővette az ezüsttokba dugott görbe kését, két águ villáját: idegen evőeszközzel igazi úr nem jár a

szájához; a másiktól meg kihúzta a békatekenő-tokba csukott arany poharkáját, azt a talp nélküli gömbölyű kelyhecskét, a mit «bratinának» hívnak, egy hújjában ki-hörpönteni való.

— Lássunk hozzá, szógám, szelj magadnak, szelj nekem is. Látod, hogy nekem csak fél karom van.

Azzal leültek egymással szemközt az úr és a szolga s elébb ettek egy verset. Éhes lehetett az úr is: reggel óta egy falat nem volt a szájában.

A kutya ott ugrált körülöttük: kutya baja sem volt, se ételtől, se italtól.

— No már most igyunk is egyet, édes szógám, ebből a közös bratinából; elébb majd én, azután te. Látod, az ilyen bratina azért jó, hogy a házigazda nem mérgezheti meg az itallal a vendégeit, a hogy a taliánok szokása, mert ez körüljár: mindenki «egy» pohárból iszik, s maga leg-először a gazda.

S azzal megtöltötte magának az arany poharkát s ki-irítette: «a te egészségedre, édes szógám».

Átadta neki a poharat: az meg ő rá köszöntötte azt.

— A kegyelmed egészségére, édes uram.

Azután következtek rendre a többi áldomások.

— A boldog menyasszony egészségére.

— Isten éltesse a derék vőlegényt.

— A madocsányi szép asszonynak is vivát!

És így sorba, egyszer az egyik, másszor a másik kézbe vándorolt a «szálló pohár», jó barátira, ellenségre, vegyest: míg csaknem kifogyának mind a kettőből. Ez alatt a holdvilág is feljött s besütött az ablakon.

Akkor így szólt Gráczian úr Mátyás mesterhez:

— Ugy-e bár, édes szógám, te neked is van egy férjhez ment leányod?

— Van ám.

— Teplán lakik, szegény?

— Ott biz az.

— Hány gyereke van?

— Hat biz annak.

— Még azokért nem ittál, úgy-e?

— Nem ám.

— No hát ne is igyál, édes szógám, értük. Mert eleget ittál te már; eleget bizony, nem csak a mai napra: de az egész életedre. Holt ember vagy te már, velem együtt. Ez a bratina, a miből ittunk, maga volt megmérgezve, jó fain olasz méreggel, a mi órára dolgozik. Még két órád van élni való, hát csak szedd fel magadat s indulj neki. A jég beállt, átvándorolhatsz Teplára, a leányodhoz, ott lefektetheted magadat az ágyba, papot hívathatsz, testamentumot tehetsz, s aztán legalább lesz, a ki a szemedet lefogja. Ez volt a vége a komédiának.

Mátyás mester rémülten ugrott fel a helyéről, a haja szétborzadt a fején; már kezdte érezni belső zsigereiben a közel halál előreküldött nyilallásait. Átkozódva rohant ki a szobából, ott hagyta pénzzel tömött tarsolyát is s kintől ordítva rohant ki a kastély kapuján, aztán neki a befagyott Vág jég hátának.

Gráczian úr pedig teletölté poharát a borral s iddogált tovább, egyedül, magában áldomásozva, sorban mindazokra, a kikkel valaha jót tett, s a kik vele rosszat tettek, s aztán megint azokra, a kik vele csak jót tettek, s a kikkel ő rosszat tett mindig. És minden pohár egy új méregital volt, úgy van az csinálva, hogy lassan adja ki az erejét. Sietnie kellett. Be akarta váltani a szavát, a mit a madocsányi szép asszonynak adott: «hitemre mondom, hogy a Páter Péter tovább fog élni, mint én!»

VOLT — NINCS.

Idália ezen az egész éjszakán nem volt képes lefeküdni; kerülte szemeit az álom, üldözte lelkét a gond.

A jóllakott boszú rossz hálótárs.

Folyvást a rémjelenetek bontakoztak, váltakoztak kép-

zeletében, áldozatainak szörnyen megcsúfolt torzalakjaival.

Az a leány ott a csónakon, a kit a jeges vizár ragad magával: sikoltásait elkapkodja a szél!

Hát a férfi? Az imádott alak, a kit, hogy elveszített, még kevésbbé tud oda engedni akár embernek, akár ördögnek. Fájt érte a szíve nagyon.

Sok szép szobája volt a szép asszonynak; de még sem elég arra, hogy helyét találja: tele siratta már valamennyit. Ki-kiment az erkélyre s a jégvirágos ablakon a lehelletével karikát olvasztott, akkorát, hogy kitekinthessen rajta a Vág vizére.

A nagy sivatag jégmező terült el előtte, a mi a mitosini vártól egész a madocsányi kastélyig terjeszkedett már. A holdvilág sütötte a halott tájképet.

Reggeli három óra tájon, mikor ismét ott állt az erkélyen, s mint egy tébolyodott bámult ki a jégkietlenbe: egyszer csak úgy tetszék neki, mintha egy fekete pont mozogna azon, a kastély felé közelítve. Emberalak, ha tovább nézik.

A mint az alak közeledett, el-elbukva a torladt jég között, meg föltápáskodva, ki lehetett venni a czélját, hogy egyenesen a kastély felé törekedik.

— Valaki Mitosinból!

Idália kiment a pitvarba, felzaklatta az alvó cselédek, s megparancsolta nekik, hogy menjenek a jégre, vigyenek saroglyát magukkal, segítsenek egy embernek, a ki ott tör a jégen keresztül, s alig bír már előre haladni, hozzák ide a kastélyba.

Az az ember volt Mátyás mester.

Mikor odahozták a szolgák Idália asszonyhoz az embert, alig lehetett annak az arczára ismerni, annyira kék volt az a fagytól és a kintől, kikelve minden vonásaiból.

— Mitosinból jövök, hörgé az ember, összegörnyedve a medvebőr-szőnyegen a kandalló előtt, a hová letették.

— Hozzatok neki egy pohár melegbort, parancsolá az úrnő.

— Ne! nem! Semmi bort! nyavalygott az. Hagyjanak magunkra. Elég volt nekem.

Mikor aztán egyedül maradt az úrnővel, összekulesolta a kezeit előtte s térden állva rimázkodott.

— A mennybéli Isten szerelmére kérlek, asszonyom, szabadíts meg engem!

— Mi lelt? ember!

— A mitosini úr megmérgezett engem, saját magával együtt, verje meg a Jehova Isten érte! Asszonyom, segits, mert meghalok.

— Hogy segítsek én te rajtad?

— Oh ne tartóztasd vissza! Hiszen tudod jól. Meg vagyok mérgezve a bratinával: pedig nem is látszott benne semmi méreg. Azt beszéli a világ, hogy mikor te megmérgezted az uradat, te is úgy tettél, hogy egy pohárból ittál vele, hogy gyanút ne fogjon: te is ittál a méregből; hanem a mint az odalett, te félrementél és bevetted a «méregölőt»: megmaradtál, az elpusztult.

— Meg vagy te bolondulva!

— Nem, nem! Adj nekem abból a méregölőből. Te tudod annak a titkát. — Ha te engem megszabadítasz: én is tudok egy titkot, a mit te sem fogsz megbánni, ha elmondom.

— Micsoda titkot?

— Azt, hogy hol van most Péter Péter?

A nő erre hevesen odaugrott hozzá s felemelte két karjával a medvebőrről, s oda fekteté a kerevetre.

— Micsoda? Te tudod, hogy ő hol van? Él még?

— Él, és semmi baja nincs még.

— Hol van ő?

— Add a méreg ellen valót gyorsan!

— Nem! Nem! Az még ráér! Tudni akarom előbb a titkot. — Addig nem szabadítlak meg.

A kínlódó ember homlokáról nagy verítékeseppek hullottak alá.

— Én Istenem! Megesküdtetett az úr a szent evangéliumra, hogy nem mondom el senkinek. Pokolra jutok miatta.

— A pokolra eljutsz így is, úgy is. Csak azt vedd, hogy később-e, vagy hamarabb? Ha megmondod, a mit tudsz, várhatnak rád az ördögök, ha megtartod, készen vagy már, csak tűz kell alád. Beszélj szaporán, vagy gebedj meg!

— De hát adsz a méregöléből, úgy-e?

— Adok. Hozom. Itt van. Nesze. A mint elmondtad, dugom a szádba. Magammal hordom mindig. A gyűrűm kövében van. Látod milyen zöld. Hogy fénylik a sötétben. Ha az egésztestet odaadnám, százesztendeig élnél tőle. No hát beszélj.

A halálkínoktól marczangolt ember megvallott mindent.

A mint a halottak szobájáról, a mint a kincses odúról beszélt neki, Idália meggyőződött róla, hogy az ember igazat mond. Más nem tudhat e helyek létezéséről, csak a ki ott volt, látta.

— Jól van, mondá neki. Hát vedd be a méregölét. Aztán eredj haza szépen Teplára a leányodhoz, s hallgasd el, a mit tudsz.

Az pedig, a mit a szép asszony Mátyás mesternek adott, épen nem volt valami ellenméreg, sőt inkább még gyorsabban ölő gyilkos szer. Megétette, azért, nehogy azt a titkot még egy harmadik embernek is ideje legyen elmondani.

Mire Mátyás mester haza vergődött Teplára a leánya házához, már akkor a nyelve nem forgott a szájában, csak annyit tudott hebegni, hogy: «Páter Péter — befalazva — föld alatt — kincs között — Mitosinban — eleven még — engem öltek meg.» Többet nem birt elmondani. Mire papot hívtak hozzá, már kiszenvedett.

— — — — —
— — — — —

Idália magára maradt a kicsikart titokkal.

Egyszerre föllángolt régi szenvedélye egész tűzoszlopnyi nagyságában.

A kedves ifjú tehát még él. Eltemetve mély föld alá és befalazva. Elhagyva Istentől és emberektől. A régi halottak társaságára bízva.

Ott hallgatja most, hogy mit beszél a siketnéma éjszaka?

Megfosztva szerelmétől, elárulva, kétségbeesve.

Nincsen már neki senkije. Nem várhat már semmire, csak a rettenetes halálra.

Ha most valaki leszállna ebbe a borzasztó sirba, s benézne hozzá az üreg szűk nyílásán: nem olyan volna-e ez arcz ránézve, mint a mennyből lenéző angyal arca? S a ki őt a kriptá odvából kihozná, az Isten világára ismét, nem olybá tekintené-e azt, mint újjá teremtményét? Lehetne-e neki össze nem roskadni azon szerelem erőhatalma előtt, mely a sírokat is feltöri azért, a kit nem enged oda sem Istennek, sem ördögnek?

Nem habozott sokáig.

Vállára vetette fekete palástját; fegyvereit övé mellé dugta, egy nehéz csákányt keresett elő; «jó lesz ez falat keresztül törni», meggyújtotta a tolvajlámpást s kilopózott a kastélyból. Az éj vége felé sűrű köd ülte el a tájat, senki sem vehette észre, hová megy?

.... És aztán — nem is tudta meg senki, hogy hová lett?

Reggel hat óra tájban irtóztató földalatti dördülés verte föl a tájat, melynek földingató erőszakos kitörése alatt tornyok hullottak le, kastélyok repedeztek össze, maga a jezsuita kolostor minden boltozatával bedült, s a mitosini kápolna egészen halomra omlott. A kik az időben ébren voltak, azt állíták, hogy a Vág folyam közepéből óriási lángoszlop lövelt fel a magasba; a füstfelleg még a ködön keresztül is sokáig látható volt, tábor sötétségével; s a széttört jég egyszerre megkezdett rohammal indulni,

de nemcsak előre, a maga medrében, hanem szerteszét, elárasztva a völgyet egész szélességében; csakúgy septe maga előtt a falvakat utczástul, az erdőket gyökerestül.

Mikor aztán lezajlott az ár, s a Vág visszatért a medrébe, akkor ott hagyta a látogatása nyomait, a hogy szokta, vastag rétegeiben a görgeteg kavicsoknak. Mert a Vág nem olyan, mint más jámbor folyam, a mi ha kiárad, termékeny iszappal hordja meg az ártért; a hová az kitör, ott csak kavicstengert hágy maga után.

A nagy elemi csapás mellett egészen feledékenységre hanyatlott a családi rémtörténet, a mi ugyanakkor a két szomszéd kastélyban lefolylt.

Csak napok múlva jöttek rá a Likavay család rokonai, hogy Gráczian úr ott fekszik halva a kastélya cselédszobáinak egyikében. Azt nem érte el az árviz. Hanem a kis templomnak még a fundamentuma sem maradt meg. A romboló kitörés arra felé nyitott utat a felülről beomló árnak s az erőszakos folyam az alagúton át kiforgatta azt egész alapjából s követ, gerendát pozdorjává tört kavics-torlataival.

Épen így járt Madocsányban a Nepomuk szobor az alagút másik bejárata előtt. A hussziták alagútja egyszerre megtelt kavicssal, s azon keresztül tört ki a vizár a vidékre.

Csak sok idő múlva kezdtek el a Likavay család tagjai azután tudakozódni, hogy hová lett az a sok pénz, a mit ősük a madocsányi úrnőtől birtoka árából kapott? Sohase jutottak nyomába.

És ez elejétől végig való történet. A családok levéltárai őrzik az adatokat. A nép ajkán most is ismeretes alak a Páter Péter. E vidéket többször látogatja a földrengés; olyankor azt mondják: a Páter Péter átfordult a sirjában a tulsó oldalára.

És valahányszor a mitosini kastélyt és birtokot új vevő kezére bocsátják, a régi mindannyiszor kiköti a szerző-

désben, hogy ha az elrejtett kincsek feltaláltnak, azokat magának visszaköveteli.

A nép pedig azt rebegi, hogy nem találják meg azokat a kincseket mindaddig, a míg a Páter Pétert ki nem hozzák a befalazott sírból.

Lehet, hogy úgy van.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ASSZONYT KISÉR — ISTENT KISÉRT

REGÉNY

Országos Széchényi Könyvtár

Éjfél után három óra volt, mikor odahagytam a «Kék macskát»; már most mit csináljak még annyi ideig?

Meguntam már nagyon ezt a históriát; — mindennap ugyanazok a chansonettek, az előre ismert több mint kétértelműségekkel; ugyanazok az énekesnők, hol szőke hamis hajjal, hol barnával, az a visitozás, kiabálás, ser, bor, punch, szivar és hajkenőcs-bűz, merész tánczfigurák és őszinte oldalbadöfések, salicilsavas pezsgő, s hölgyek, a kiknek az is jó; leányok, a kikkel az ember per tu van, s férfiak, a kiknek a «Lauskerl» már titulus: az embernek utoljára ettől is elmegy a gusztusa.

Már most, ha regényíró volnék, untomban azt tenném, hogy leírnám a Kék macskabeli életet, épületes olvasmányul az érettebb korú fiatalság számára; hozzátéve a végén, hogy mindez azért lett a maga természetes mivoltában egész élethűséggel leírva, hogy irtózzanak vissza tőle mindazok, a kik még nem ismerik, s aztán igyekezzenek saját tapasztalataik nyomán meggyűlölni azt a förtelmes életet. Le tudnám én azt írni olyan szépen, hogy igazán csúnya volna.

Hanem hát minden fluidum között csak az egy tinta az, a mitől alaposan irtózom: azt nem itatják meg velem semmiféle alakban.

Pedig igazán mondom, megérdemlené, hogy egy regényíró lefirkálja azt, a mi velem történt.

Mondtam már, hogy három óra volt éjfél után, s én nem tudtam elhatározni, hogy hová menjek most.

Hazamenni még korán van: ha lefekszem, úgy elalszom, hogy délig föl nem ébredek, pedig ma nagy névszerinti

szavazás van az országházban: ha elmaradok, a párt ki-nyomatja a nevemet a szökevények közé.

Ha az ember a feleségét felhozta volna magával, hát legalább várna rá az a kellemetes emotio, hogy hazatértet kivallatják: hol járt? Lehet aztán szebbnél szebb hazugságokat löni: s az is sport; végül lehurrogatják, s az is élvezet; de hát a tavalyi rossz termés nem engedte meg ezt a luxust. Túrni kell ezt a nyomorú életet! Mindennap Kék macska, Orpheum meg Folies caprices! Robot ez!

Felnézhetnék a Casinóba: ott még ilyenkor találni tarokk-partiet. Csakhogy azok reggel felé már nagy pénzben játszanak, s nekem ma éppen a vesztő napom van.

Távíratozhatnék talán a választási elnökömnek odahaza. Be megörülne neki, ha reggel fél négyre kiugratnák az ágyából, azzal a szóval, hogy itt egy távirat, s olvasná hevenyében, hogy Rothschild megbukott, a bankó százzal ötre devalváltatott, a muszka czár kikiáltotta a respublikát. — Csak azt tudnám, hogy valjon kisasszonyok végzik-e ilyenkor a távirda-hivatalban a szolgálatot?

Gondoltam valamit. Gyerünk fel a szent Gellétre. Soha sem láttam még a napot fölkelni. Azt mondják, hogy nagyon szép. Odáig kifujja a friss szél a gőzt a fejemből. Visszatértet aztán státiót tartunk a «Három kapásnál», a hol pompás korhelylevest lehet kapni, fuchsintalan rácz ürmössel.

Nincs olyan bolond, a mit meg ne tegyek, ha indítványozva van.

Fel a Gellért ormára.

A lánczhid előtt a konstabler megfogott, hogy hová megyek? Azt mondtam neki, hogy Somosköit üldözöm, a ki a braziliai császárné gyémántjaival megszökött, segítsen elfogni. Utoljára ő könyörgött, hogy ereszszem el, soha se áll az utamba többet.

A mint a lánczhidnak az első oszlopánál befordultam a kanyarulóba, a nagy kandelaber oszlopa mellett egy nőalakot pillanték meg.

Nőalak, magában véve is érdekes előttem; hát még a lánczhid oszlopa előtt, éjfél után három órakor.

Egyszerű, szegényes fekete ruha volt rajta, a vállaira hanyagul odavetve egy kopott, koczkás nyakkendő, kezei keztyűtlenek, a kalapja gyűrődött, valami vedlett tollal az oldalán; hanem volt aztán, a mi mind azt fejedelmi módon kárpótolta; két olyan tömött tekeresben aláomló szénfekete haja, hogy az ember keresztül akadt benne, ha ránézett.

A nőalak csikorgó lépéseim neszére odalapult a candelaberoszlop mélyedésébe s úgy látszott, mintha merev tekintettel azt méregetné, hogy milyen messze lehet innen a Dunáig?

Megálltam a háta mögött: mire ő boszusan rántotta fel a fejére a koczkás nyakkendőt, s az egész arczát eltakarta vele.

Megharagudtam érte, s odább mentem.

— Sohse félj, hugám: még annyira nincs elerköletelenítve századunk és nemzetünk (a jelen kormány átkos befolyású rendszere által), hogy a leányokat elraboljuk erővel: jönnek azok maguktól is, csak rájuk kell nézni. Servus!

Hanem aztán, a mint a másik candelaberoszlopig haladtam, a hol a gyalogjáró megint bekanyarodik, még sem állhattam meg, hogy vissza ne tekintsek felé.

Hát ekkor már az én nőalakom hirtelen ledobva magáról a nagy kendőjét és a kalapját, erősen kapaszkodóban volt a lánczhid-oszlop kőkorlátjára; csak épen hogy oda-futhattam, mielőtt a Dunába levetette volna magát.

A mit megkaptam, az az egyik gazdag hajtekerese volt. Látszik, hogy igazi, mert fogva maradt általa.

— Uram! Ne huzza ön a hajamat! kiálta rám, s az alatt az egyik kezével eltakarta tőlem az arczát.

— Hát mijét, húzzam kérem?

— Bocsásson el, hadd megyek utamra!

— De már azt a bolondot nem teszem. Szálljon le onnan.

S mert szép szerével nem akart szót fogadni, nyalábra fogtam minden instálgatás nélkül s leemeltem abból a veszedelmes positióból.

Akkor aztán egészen közel jutott az arcza az enyimhez.

Soha sem láttam életemben tökéletesebb szépséget.

Milyen szemek! Még lámpa világánál is!

Sohase ragyogtak rám szebb szemek életemben.

Hogy mennyire szépek voltak? azt majd bővebben fel fogja világosítani az én történetem.

Mikor még csak először néztem ezekbe az élő csillagokba, akkor az jutott eszembe, hogy ezeket kár volna a Dunának odaengedni.

— Mi indítja önt e szörnyű elhatározásra? szoltam hozzá atyai kegyességgel. Ilyen fiatal még! Tán boldogtalan szerelem?

— Nekem nincsen szeretőm.

— Hát talán megsértette a gazdasszonya?

— Én nem vagyok cseléd.

— Bocsánat! Tehát: zilált anyagi viszonyok?

— De ne vallasson ön! Hanem ereszsze el a ruhámat; mert ha elszakítja, nincs több.

— Mindenekelőtt jöjjön el innen a lánczhidról.

— Minek? Ha most átad ön a rendőrségnek, becsuknak, kikérdeznek, s a mint szabadon eresztenek, megint csak idejövök; mert ez leghamarább megvan.

— Hallgasson csak rám. Mondja meg, mi baja? Hát ha talállok ki valamit? Én a haza atyja vagyok: tehát önnek is atyja. Kötelességem a szenvedők ügyét felkarolni: tehát az önét is; programmomban van.

— Mit segíthet ön az én bajomon? Holnap licitálják az apámnak a házát, meg a gyárát. S aztán — nagyon is tudom mi lesz belőlem!

— Mennyire megy a tartozása az atyjának?

— Ejh. Nagyon sokra.

— Hátha én előkeríthetném azt az összeget.

— Csak még egyszer mondjon ilyet, mindjárt beleugrom a Dunába.

— No no, lelkem! Hiszen ne értsen félre. Nem úgy gondolom, hogy én magam teszem ezt, hanem elindulok egy aláírási ívvel a képviselőházban: ott ez mindennapi imádság. A képviselők úgy sem fizetnek egyéb adót, mint a jótékony-ság adóját. Igen szívesen teszik s összerakul.

— Az egy igen nagy összeg.

— Teszem föl.

— Úgy tudom, hogy ezer forint, azonfelül még a prókátoré.

(Ezer forint. No annyi van most épen a zsebemben. Ezt ugyan a Kapaun váltójának a kifizetésére szántam holnap. De hát azt hiszem, hogy ha azt mondom Kapaunnak, hogy az eddigi «két per méze» helyett «három per mézét» ajánlok neki, hát prolongál. Dobtam én már máskor is ezer forintot a Dunába egy pár szép szemért: s az nem is volt ilyen szép.)

— Hiszen ez még nem oly nagy halálélesztő summa. Lássuk csak! Hátha én azt az ön atyjának átadnám?

A leány oly fájdalmasan nézett rám ennél a szónál.

— Ereszszen ön el, uram. Ne akarjon még ön is oka lenni annak, hogy a Dunába ugrom.

— Ne értsen félre, kérem. Tudom, hogy önnek szépsége mellett lehetetlen volt elkerülni olyan ajánlatokat, a mik önt megsérthették; de engem ne tartson olyan embernek. Miféle tárggyal működik az ön atyjának a gyára?

— Nitroglycerinnel.

(A chemia soha sem volt erős oldalam. A glycerinről csak azt tudom, hogy kétféle glycerin van; a hogy egy erdélyi barátom mondta Herman Ottónak, hogy csak kétféle pók van a világon: a kaszás pók, meg a keresztes pók, a miből majd párhaj lett. Tehát az egyik glycerin az, mikor a feleségem megkeni vele a kezét, s én kezét csó-

kolok neki, hát édes lesz utána a szám; aztán meg van egy képviselőtársam, a ki nagy borász, az glycerint tesz a borba: azt mondja, hogy az nagyon jó, ez a másik. A «nitro» alkalmasint salétrom. A kettő együtt nagyon jó lehet: csak azt tudnám, hogy hogyan iszszák?)

— No hát én leszek ezer forintig üzlettárs abban a nitroglycerin-gyárban. Ne tekintsen ön olyan gyanakodva rám. Én minden hazai iparvállalatnak buzgó pártfogója vagyok. Erre engem programmom kötelez. Az én nevemet mindenütt ott találni. Alapító tag vagyok a balaton-boglári gőzhajótársulatnál, a gyöngyös-kassai selyem házi-ipar vállalatnál, a miskolci kiházasító kelengye társulatnál, a palotai törökmeggyfapipaszár-neveltető egyesületnél, az ujbpesti esernyőelloatásellen-biztosító társulatnál; meg a Corvinánál! tele van én nekem ilyen részvényekkel a fiókom otthon. Abból élek én. Aztán hazaatyja vagyok. Nekem módomban van, ha egyszer magam is érdekelve vagyok a nitroglycerinben, olyan törvényt hozatni, a melynek folytán az ország köteleztetik nagyban fogyasztani a nitroglycerint. — Hát ez nálam egészen üzleti természetű ajánlat; a mi által kegyed semmi tekintetben sem érezheti magát érintve. De talán legjobban elintézhethők ezt tisztelt ura atyjánál; ha megmondaná, hogy hol lakik?

A lányka e szavamból erősen meggyőződhetett, hogy tisztán emberbaráti céljaim vannak, s abban hagyta a válogatást, hogy nekem higgyen-e inkább, vagy a Dunának?

— No, engedje ön, hogy hazavezesse atyjához. Hol lakik?

— Az nagyon messze van.

— Itt áll egy bérkocsi a szegleten. Elvisz bennünket nagy hamar.

— Nem lehet oda bérkocsival mennünk.

— Nem bizik talán ön lovagiasságomban?

— Én nem tudom, mi az a lovagiasság? Azért mond-

tam, hogy nem lehet bérkocsival odamennünk, mert abba az utczába hintó nem jár soha.

— Hát micsoda utca az?

— A «Suttogó-utca».

— De furcsa neve van! Talán a kik abban az utcában járnak, csak suttogva beszélnek?

— Meglehet.

— No hát elkisérem önt oda gyalog.

A leány végig nézett rajtam.

— Ilyen öltözetben nem jöhet ön oda.

— Hogyan? Nem volnék tán elég salonképesen öltözve? Az igaz, hogy az ingallérom egy kicsit le van már törve.

— Ellenkezőleg. Egyszerre megismerik önön, hogy úr.

— Most? Hiszen éjszaka van.

— Vannak emberek, a kik éppen ilyenkor járnak az utcán.

— Ön nem félt ilyenkor ott járni?

— Én még az este eljöttem hazulról, s azóta mindig a Dunaparton járok, egyik hidtól a másikig s nézegetek le a vízbe.

— De hát ne aggódjék ön miattam. Nem ütnek engem agyon. Jártam én ennél fucsább helyeken is éjszaka, Londonban a Rother-hydeon, Párisban a Mont-martreen; zsebemben a life preserverem, s tudok boxolni, mint Heenan, vagy Bonami Price.

— Ejh! Nem lehet önnek így engem odakísérni.

— Hát tudja mit? Itt van a Dorottya-utczában a «Gránátéros pincze», igen elegáns lebuji, átellenben a szabadelvű klubbal. Ott én jó ismerős vagyok. A koreszmárostól kérek egy viselt öltözetet: olyat a minőben ő jár ki Kőbányára sertést vásárolni; abban egészen polgár-jogot szerzek az önök «Suttogó utcájához». Kegyed pedig az alatt megiszik egy pohár tojásos punchot: nem fog ártani, a hideg éjszakai séta után. Az úton majd gondoljunk ki valamit, hogy mit mondjunk az uraatyjának?

— No azzal ebben az időben úgy sem beszélhetünk.

— Miért?

— Csak!

Kitaláltam: bizonyosan olyan állapotban szokott lenni ilyenkor a derék úr, a mikor az emberre nézve ez a planéta nem létezik.

Szabad önnek a karomat nyujtanom?

Még mindig láttam, hogy nincs bizodalma hozzám.

— Ön engem még nem ismer eléggé, mondtam neki, én nem olyan ember vagyok, mint más. — Ismeri ön Sztupa Györgyöt? Hiréből? No én kicsiny hija, hogy az nem vagyok. Minden fővárosi bölesödének, kiseddápólóintézetnek, szeretetháznak és a veres keresztnek buzgó és tevékeny tagja vagyok. A feleségem választmányi tag valamennyi jótékony női intézetnél.

A «feleségem» szó kapacizálta. Átlátta, hogy loyalis emberrel van dolga, a ki nem adja ki magát nőtlen legénynek, hogy szegény tapasztalatlan leánykákat elszédítsen csábító hazugságokkal; hanem bevallja mindjárt, hogy törvényes házasságban él.

Erre a vallomásra elfogadta a karomat: aztán eljött velem a «Gránátéros pinczébe». Mikor a kezét megfogtam, hogy jobban a karom alá vonjam, éreztem, hogy ez a kéz kicsiny ugyan és gyöngéd, hanem a tenyerei durvák, s az ujjá hegyei tűszúrásoktól érdesek: ez a varróasztal és mosóteknő mellett keresi a kenyerét. A lebujban még nem volt akkora a dohányfüst, hogy a korcsmárost meg ne találhattam volna benne, s miután egy katonapéket, a ki két széket elfoglalt azzal, hogy rajta aludt, letettem szépen az asztal alá, folytassa ott, helyet csináltam számunkra egy szögletasztalnál s kényszerítém a halálból megmentett hölgyet a belül eső székre letelepedni. Most már reszketett minden tagja.

A korcsmáros hamar megértette a kívánságomat, s bevezetve a hálószobájába, átöltöztetett szépen. Olyan tökéletes volt az átalakításom, hogy mikor véletlenül meg-

láttam a tükörben magamat, megörültem neki, hogy a nagyváradí disznókereskedő jön a mangaliczáimra aludni. Félesztendeje, hogy várom.

Ilyen átalakulásban tértem vissza elhagyott védenczemhez. Olyan nagy volt a szinpadi csalódás, hogy mikor letelepedtem mellé a másik székre, erélyesen tiltakozott: «ez a szék le van foglalva».

Aztán mikor a hangomról rám ismert, elmosolyodott szegényke. Csak egy futó pillanatig mosolygott, de mennyire átváltoztatta ez az arcát! Mintha zománczozott porcellánból lett volna ez az arc, a mire a testszín csak úgy rá van lehelve. Minden vonása finom, ideges; a szemei tele magnetismussal, s a megnyílt ajkai között egy kivillanó gyöngysor, s a mi legjobban tetszett, hogy olyan tiszta derült homloka volt.

Hanem a párolgó punch érintetlenül állt előtte.

— Mért nem iszsa meg? kérdém tőle.

— Irtózom a szagától! felelé; épen olyan, mint mikor késő éjjel az atyám haza jön, s aztán megfogja a két kezével a hajamat s megrázza a fejemet, s azt suttogja az arczomba: «hát mégis megvagy?» Ezt érzem a lehelletén.

Derék paterfamiliás lehet az én jövőendő üzlettársam!

Elvittem a punchot s kávéhozattam védenczemnek, azt megitta és megköszönte.

— Már most hát mehetnénk. Elég becsületére válok így a Suttogó-utczának, nemde?

— Igen. De kérem, hozzon magával egy nagy botot is; mert ott sok harapós kutya van, s éjjel mind szabadon járnak.

— Én mást gondoltam ki. A koresmárosnak van egy lova meg egy fakó szekere, a min a sert hordja Kőbányáról. Azt megfogadom. A kocsis ülésben elférünk. Önt ültetjük a középre.

Ez a neme az ekvipázsnak megnyerte a tetszését.

A koresmárosnak előadva ajánlatomat, az azt azon módosítvánnyal fogadta el, hogy nem bánja, odáig, a

Suttogó-utcza szögletéig elvitet, de magába a Suttogó-utczába nem reszkirozza a szekerét. Derék egy utcza lehet, hogy még olyan szekér sem mer belemenni, a melyik mindennap megjárja a Stáczió-utczát kétszer!

A szekér előállt, s én felsegítettem a vódeczemet a kocsis mellé; én magam állva foglaltam helyet a hátuk mögött, hogy ne legyen zsenirozva. Még eddig a keresztnevét sem kérdeztem meg tőle.

De most már tegyünk ide három csillagot, mint mikor új fejezet kezdődik: képzeljük, mintha három pohár rostopsin volna, a mit a kocsissal jó barátság kedvéért megiszogatunk.

* * *

A Suttogó-utcza csakugyan az elsőrangú nevezetességei közé tartozik a magyar fővárosnak. Ezt mutogassátok meg az anglusnak, a ki itt keresztülszalad, ne a corsot; ilyet, fogadom, hogy még Londonban sem látott.

A mint az osztrák államvasut töltése elrekesztette a Terézváros északi oldalát, az arrafelé torkolló utcák ezzel mind egyszerre be lettek zárva. Ők csakugyan megtalálták a világ végét, a hol az rájuk nézve be van deszkázva. Nekik ez a töltés a láthatáruk; ez a Khokonoor hegyláncz, a min nem lehet keresztül mászni.

Mindjárt a szép Sugár-uton túl, a városerdőn innen fekszik ez az örök elveszésre kárhóztatott provincia, a minek létezéséről, az ott lakókat kivéve, az egész fővárosi lakosság kilenczvenkilencz századrésznének még csak sejtelve sincsen.

Ennek az elzárt zugnak az utczái egy minden mértani szabályokat vakmerően kihívó keresztbe-hosszába szelt vonalak tömkelegét képezik, a mikben Theseus legyen, a ki Ariadne nélkül eligazodik. Kidült, bedült palánkok, vakolatlan vályogfalú viskók, a miknek a meggörcbült tetején vastagra nőtt a zöld moha; salátás kertek, kankalikos kútakkal, s azoknak a közepén tarkára festett kalyibák,

vasuti waggonokból degradált kunyhók, a miket ki tudja hogyan sikerült ellopni, pléhfüdelű putrik, a miknek az ablaka a földet éri, s az egymás hegyire hátára épített deszka, lécz, vályog, ól, szín, istálló, szárnyék, a mi mind egymást támogatja, ha egy kiugranék közülök, a többi mind összecmlana. A melyik ablak papirossal van bera-gasztva, az még az aristocratiához tartozik: a népszerűbb üvegpótlék a szalma. Itt-ott egy udvar tele halomra ro-hadt fával, másutt a világ minden részéből halomrahányt ócska ablakrámak pozdorja Bábele. A mi fa a kertekben ácsingózik, azon több a száraz ág, mint a levél: ez is mind portól, szénfüsttől szürke és fakó.

Kövezetről természetesen szó sincs, azt pótolja a széna, szalma-törmelék, a mit a szél minden városnegyedből ide hord össze, s a mi aztán itt megragad. Mert itt mindig sár van. A csatornáknak nincs hová kifolyni; ott marad min-den az utcán. Néhol a tollszárat öntötték a ház eleibe, a mivel resteltek a szemétdombig fáradni, a mi ott magaslik az útfélen. Egy-egy régen leégett háznak az ablaka, kapuja be van szegezve deszkával s a falain mindenféle száraz kóró szomorkodik gyászszorsa felett. Hanem azért abban is laknak. Egy nagy veres téglafalra látszik még felírva valami töredéke e szomorú hírmondásnak: «Wasserhöhe 1838». Ez az egyetlen megmaradt régészeti emléke egy boldogabb hajdankornak.

Aztán ide vette ki magát mind az a neme az iparnak, a mit a büzéért a többi finnyás orrú városnegyed nem akar megtűrni. Érezni itt égetett csontbűzt, szappanlúgszagot, eserillatot, kátrányfüstöt, bőr rohát, keményítőposajt, salétromdohot, a fehérnyegyár vérbűzét, a mi aztán mind szépen összevegyül az általános fokhagyma athmosphærá-ban, a mit a kertek halomrahányt zöld trágája bűzölög ki magából.

De van aztán egy csinos utcája is e tömkelegnek. Nem hosszú, de görbe. Egy sor rendes ház közepén áll egy emeletes épület. Az a vendéglő. Olyan alacsony emelete

van, hogy beválnék földszinti háznak. Hanem azért ezt a büszke nevet viseli: «Hotel». Még pedig «Zur rothen Rose».

Nevezetes vendégfogadó ez. Ezt magát is úgy lopták össze. A tégláit a losonczy vaspálya építéstől lopták el; a gerendákat helyettesítő vas sineket az osztrák államvaspályától, a tetejéhez való zsindelyeket a kártoly-fonoda építéséből, a meszet és homokot a lipótvárosi bazilika luczaszékéből, a butorzatot, felszerelést, iminnen-amonnan. Mindent apródonkint, és becsületesen több helyekről úgy, hogy egy sem vette észre a hiányt. Az egész ház úgy van összelopva. Képzelmek, hogy mik lehetnek még, a kik belejárnak.

A sorjában épült házak azzal árulják el nagy bizodal-mukat, hogy valamennyinek kerítése és kapuja hegyes szegekkel van kiverve. Egyébiránt, nem kell őket felténi, mind valamennyiben zálogra adó lakik, más néven «orgazda».

Ebben az utczában már van valami kezdetleges nyoma a gyalogjárónak. Nem egészen tökéletes, de kezdetnek elég. Téglából van és olyan formán támadhatott, hogy az utca szegletén egyszer valaki házat akart építeni, téglát hordatott már; hanem aztán megbánta és felhagyott vele, inkább otthagyt a téglát, meszet, homokot s eltagadta, hogy az övé a fundus. S aztán éjjel minden azon menő elvett kettőt-hármat a téglahalmazból s azt egy-egy lépésnyi távolban maga elé rakta a sárba, s így aztán megalakult végig a trottoir, czélszerű házakkal.

Hanem ennek a boulevardnak nagy hamar vége szakad; egy hatalmas nagy posvány elállja az utját. Abba már nem lehet belemenni a mi egylovas szekerünkkel; mert odaragad. Le kell szállni: itt kezdődik a Suttogó-utca.

Az utolsó olajlámpás ott pislog a szegleten, egy lámpásfára feltűzve: túl rajta mélységes sötétség, melynek a magas horizontján egy-egy visító tűzszemű gőzmozdony sikamlík egyszer-egyszer végig.

— Ez a mi utczánk. Suttogá a védenczem, a mint lesegittem a kocsikulcsból.

Itt a salétrombüz uralkodik.

— Az ott az apám gyára, szólt egy nem igen magas vaskéményre mutatva, a miből fehér füst szállt volna fel, ha a szél le nem verte volna.

Most aztán szükség volt a nagy botra.

A végig döcögő szekeret minden oldalról csaholva kísérték a szemétdombokon ögyelgő kóbor, csikasz ebek, azokat el kellett verni a testemről, s azontúl is vigyázni ugyan magamra, hogy a mint egy-egy kapu előtt elhaladtunk, az udvarból orozva meg ne rohanjon egy éhségben dühös kuvasz, a mit, ha a kapu alatt visszaszalajtottam: azon volt, hogy a kerítésen keresztül ugorják a nyakam közé.

Aztán pedig itt a lába alá kell vigyázni az embernek. Mert nincsen ilyen utcza több a világon sehol. Minden háznál van valamiféle gyár, a mi különbnél-külömbféle disznósággal foglalkozik. Annak mindegyiknek az udvarából jön ki az utcza közepére, minden szemérmetes takarózás nélkül, egy széles és mély árok, a mi a gyárból a mindenféle moslékot levezeti. Azokat aztán felveszi egy közös csatorna s abban aztán ott is maradnak.

Ezért nem lehet ide szekérrel bejönni.

Azokon az egész utcát keresztül szelő árkokon aztán egy-egy szál gerenda vezet át, a miről ha letalál lépni az ember, nyakig esik bele valamibe, a mi akármi, csak nem parfume.

Alig haladtunk egy pár árkon keresztül (az árkokat nevezem stációknak), a mint egyszerre vészett láрма támad a korcsma felől; a miből annyit lehetett kivenni, hogy valakit a fényes vendéglő kebeléből a dicstelen sárba kidobtak és míg a kocsmajót be nem csukták, valami kintorna hang visítózott az éjszakába. A kellemetlenül érintett egyéniség pedig elkezdett káromkodni és szitkozódni. Káromkodott magyarul és szitkozódott németül.

Együtt szép az. A mellett a koresmaajtót kezdte döngetni valami tégladarabbal. Akkor aztán kijött a koresmáros, s a hogy a pufogásából kivehettem, a bika-csökkal jó sort vert a rendőri kihágást elkövetőnek a nyaka közé a nélkül, hogy a büntető codex életbeléptetését bevárta volna. A kifizetett honfitárs azután ordított, mintha a haza volna veszedelemben, s az által, hogy a szenteket és a szűz Máriát emlegette, azon megnyugtató elővéleményt költé maga iránt, hogy nem zsidó, hanem igazhitű kereszttyén.

— Jaj, kérem, siessünk, rebegé rémulten az én kis védenczem, hogy utól ne érjen bennünket.

Sietni pedig lehetetlen volt, mert válogatni kellett az utat, hogy az ember egy-egy követ találjon, a mi a sárból kiáll.

— Ne féljen kisasszony ; biztatám. Nem jön az ebbe az utcába.

— De ide jön. Ide tart az, én tudom.

— Aztán nem lát az meg bennünket a sötétben.

— Dehogy nem lát. Olyan az, mint a bagoly ; mindig éjjel jár, nappal soha sem jön az elő. Messziről észrevesz bennünket s akkor utánunk rohan s belénk köt.

— No az neki lesz rossz : mert akkor ezzel a bottal olyat nyujtok rajta végig, a melyet még nem kapott a Suttogó-utczában.

— Az Istenért, dehogy teszi azt ! Hisz ez a bátyám ! Ismerem a hangjáról meg a nótáiról.

A jajgatás és káromkodás elvégeztével ugyanis az irányadó egyéniség elkezdte dalolni azokat a szép Gassenhaureket, a mikben a német népköltészet úgy excellál : különösen szép az, a miben poloskák jönnek elő.

— Tehát önnek bátyja is van ? kérdezém védenczemet, a ki előttem sietett, oly biztosan, mintha sötétben is ismerne itt a járást. Valjon miféle mesterséget űzhet, hogy csak éjszaka van mellette ébren ?

— Nem. Ne gondolja ön. Nem tolvaj. Csak azért nem

jöhet ki nappal, mert szökött katona. Valamit elköltött, azért szökött meg.

Respektábilis atyafiság! Egy bátya, a ki szökött katona.

— Tehát csak bújában iszik? kérdezém. Különben jó fiu. No majd beszélek a honvédelmi miniszterrel meg a katonai főparancsnokkal, s szükség esetén a hadügy-miniszterrel is, ha Bécsbe felmegyek a delegációval, s ki-
eszközlöm, hogy nézzék el a vétségét, s mentsék fel a büntetés alól. Majd talán egy kis alkalmazást is találunk a számára.

— Azt, azt! az Isten megáldja érte! sohajta a leány s úgy látszott, hogy kezdett már hozzám bizni.

Az érdemes bátya pedig, a kinek nincsen egyéb hibája, mint hogy szökött katona, a ki valamit elköltött, s azért bújában iszik, nappal aluszik, s ha fölébred, verekedik, a midőn a Suttogó-utca bejáratánál meglátta azt a szeke-
ret, mely bennünket idáig hozott, természetesen hogy belékötött a kocsisba. Eleinte csak összefeleseltek, utoljára a kocsis az ostornyéllal a nyaka közé huzogatott, akkor az elkezdte a kocsist tégladarabokkal hajigálni, arra a kocsis kapta magát, elhajtattott, ott hagyott engem a magam sorsára: a kedves bátya pedig futott utána, torkaszakadtából kiabálva: «fogjátok el! tartsátok fel!» Legalább ezt elvitte a nyakunkról egy időre.

Végre egy helyen egy kút elé értünk, mely a leggeniálisabban az utca közepére volt elhelyezve, s onnan vezetett be egy deszkavályu egy rozzant palánku udvarra, hogy az arra menőnek a kutat körül kellett kerülni, ha nem akart a vályun keresztül mászni. Itt az én véden-
czem megfogta a kezemet s azt mondta, hogy már csak bizzam rá magamat, majd ő elvezet ebben a tömkelegben, a mi következik. Mert soha se hallották itt hírét fővárosi közmunka-tanácsnak. Minden ember azt épít és oda épít, a mit és a hová tetszik; a mi üres tér, az mindenkié; ha a szomszéd elejbe épít a szomszédja ajtajának egy putrit, akkor az meg van fogva; ellenben, ha nem tetszik a szom-

szédnek, hogy a másik szomszéd utjában áll, rést tör a kerítésen s bejáratot csinál magának az udvaron keresztül. Ilyenformán kellett az én nytroglycerines compagnonom házához is eljutni egy harmadik szomszéd udvarán keresztül. Jó szerencse, hogy ez nem tartott kutyákat, mert zsidó. Tudva van, hogy a közrendű héber polgártárs kutyát meg madarat nem szokott tartani, inkább kis gyereket szerez magának, annak a tartása sem kerül többbe.

Innen aztán egy fakilincsre járó ajtón át egy kertfélébe jutottunk, a miben legtöbb volt a fosztott tollszár és csonthalmaz; egy szögletben még a sátoros ünnepekről ott maradtak a száraz lombok négy karóra rakva, ahhoz voltak kötve különféle kötelek, a miken válogatott rongyos mindenféle lebegett, a mit fehéreneműnek hittak fiatal korában.

Az erre következő palánkon keresztül már látható volt a gyár kéménye, sőt érezhető is annál a földre szálló füstnél fogva, a minek olyan émelygős, langyos, sós-édes illata van.

Ennek a palánknak ajtaja is volt, de az be volt zárva. Belül pedig egy irtóztató nagy dühös szelindek ugatott ránk s szakgatta fogaival a kapu alját: ugrált fel a kerítésre, de az nagyon magas volt neki.

— Maradjon ön itt, kérem, szólott erre a védenczem, míg én valahol bejutok, s aztán a kutyát megkötöm s az ajtót kinyitom.

A kedves teremtés talált a palánkon egy olyan helyet, a honnan egy deszka kijárt. Ugy látszik, szándékosan csinált rés volt, a bennlakók kényelmére: hogy ne kelljen kapukulesot hordani magukkal. Azon keresztül jutva, láttam, hogy bement a házba: bizonyosan a kapukulesért; s én egyedül maradtam a neheztelését folyton nyilvánító kutyával. Volt a zsebemben (azaz a korcsmáros kabátjában) egy knakkwurst; azt elővettem s behajigáltam neki a kapu alatt, hogy ne csináljon olyan nagy lármát.

— No, gondolám magamban, a mint itt egyedül marad-

tam ebben a putribabylonban, ha most engem az én védenczem itt felejt, ellenben a «szomszéd» rajtakap, hogy a kutyát iparkodom megvesztegetni: összeröfienti a népséget, azt sem tudom merről jöttem ide: elcsipnek, bekísérnek Thaisz Elekhez, s holnap ott lesz a Zsornálban, hogy X. képviselő «auf frischer That ertappt», a mint épen a fehérneműeket akarta a kötélről ellopni!

Aggodalmaim nem sokára megszűntek: a sötét házban egy ablakot láttam megvilágosodni az emeleten (a ház emeletes volt), azután egy ajtó nyílt meg az udvar felé, s onnan is világosság támadt elő. Védenczemet láttam kilépni, egy hosszú, csontból alkotott hölgy kíséretében, a kinek, a szokatlan látogatási órához képest nem egészen elfogadáshoz illő volt a toilettje. Ennek a kezében volt egy sodronnyal bevont lámpás.

A mig a csontvázhölgy a nagy szelindeket odacsalogatta magához, hogy a lánczához hozzá kösse, az alatt az én ismeretlen nőm kinyitotta előttem az ajtót s bevezetett az udvarra.

Tarjagos hordók, kádak tátongtak mindenütt szerte-szélllyel, némelyikben gyanus folyadék, lúg vagy micsoda.

— No! csakhogy hozott már haza valahára a kisasszony egy urat magával! Csinos legényke!

Ezzel a szóval köszönte fel az élő csontváz; végig világítva rajtam a kocsilámpással.

A leány boszúsan ütött a szájára.

— Fogd be a szádat! Ez az úr az atyámat keresi üzleti ügyekben.

A palaeontológiai hölgynek nem nagy fáradság kellett hozzá, hogy vigyorogjon.

— Tudjuk azt már! Így szokták azt. Én is voltam egyszer fiatal: nekem is volt szeretőm.

(Terringettét! Ez akkor lehetett, a mikor a halál még garçon volt.)

— No csak tessék felsétálni a kisasszony szobájába! mondá, hozzám fordulva s megtapogatva a karomat. Ez a

legalkalmasabb óra. Én kinmaradok a konyhában s ha az alatt megjön az ifjú, majd kituszkolom. Az öreget aztán majd szépen meglepjük, ha fölébred.

Ez alatt beteretelt a házba, a minek a falai ragyogtak a lámpásnál a nyiroktól. Egy rozzant csikorgó lépcső vezetett fel az emeletre, a melynek az első lakosztálya volt egy konyha: abból lehetett felmenni a padlásra. A konyhát nagyon kevés edény diszíté; ellenben ott volt felállítva a csonthölgy toilette asztala, egy tükörrel, a miről az amalgama már mind levált s annak a fiókjából kilógó chignonnal. A tűzhely mellett volt az a szétnyitható pad, a mi feltárt alakjában nyoszolyát helyettesít. Minthogy épen most keltek fel belőle, tehát az utóbbit képviselte épen.

— No csak tessék besétálni a kisasszony szobájába! unszolt a derék hölgy, az öklét a hátamba fúrva: majd szólok, ha az öreg fölébred. — S azzal meggyújtott egy gyertyát, s aztán betette utánunk az ajtót.

Széttekintettem a kis szobában. A lehető legnagyobb egyszerűség uralkodott benne. Se szőnyeg, se tükör. Egy tiszta fehérrel behuzott ágy, egyetlen kicsi vánkosaival. A fölött volt egy kis fekete rámába foglalt kép, fátyollal letakarva. (Azt szerettem volna tudni, hogy kinek a képe lehet?)

Azután volt egy ócska diván, meg egy pár szék az asztal körül; azon az asztalon volt egy pohár tele valami kékes zöld folyadékkal, — aztán meg egy — borotva.

Mikor egyedül maradtam a leánynyal a kis szobában, az egy olyan sajátságos tekintetet vetett először rám, azután meg az asztalon levő tárgyakra, a miből mindent megértettem. Ez a leány előbb válogatott a halál neveiben, mielőtt elhatározta volna magát, hogy a Dunába ugrik. Mit keres egy leány asztalán a borotva? — Most is válogat?

— Ön el van fáradva, szóltam hozzá; meg is fázott. Pihenjen le. Én odakinn a konyhában fogom megvárni, míg az atyja fölébred. Jó alvást.

Azzal magára hagytam s kimentem a konyhába.

Ott pedig sötét volt; mert az a néember magával vitte a lámpást.

Még is rátaláltam valahogy az ülökére. Már megint paddá volt visszaboszorkányozva. Arra leültem s elkezdtem rajta gondolkozni, hogy mi lesz ennek a vége? mint valami modern novellairó, a ki maga is szeretné, ha megmondaná neki valaki, hogy lyukad ki az ő megkezdett históriája?

A leány hálósobájának az ajtaja épen szemben volt velem. Annak a felső részén végig volt hasadva a deszka s keresztül szűrődött rajta a világosság.

Én bizony nem kértem engedelmet a lelkiismeretemtől, hogy odalopózzam és beleskelődjem a szobába. Ime meggyónom, s felold a bűnöm alól a pap — vagy a papné.

A leány még mindig ott állt az asztal előtt s merően bámult arra a két veszedelmes tárgyra. Nehányszor végig törülte homlokát, mintha zilált hajtincseket simítana el onnan; a mik pedig nem voltak ott. Majd meg mind a két kezével eltakarta az arcát. Azután undorodva összerázkódott. A kezeit összekulcsolta görcsösen. Végre fölkapta azt a poharat az asztalról, az ablakhoz ment vele, azt felnyitotta s kiöntötte a sötétbe a pohár tartalmát. Az valami jóféle méreg lehetett. Azután a borotvát vette fel a kezébe, felnyitotta, megnézte a pengéjét; olyan furesán mosolygott hozzá, talán megtetszett neki, hogy a fényes aczélemez tükre milyen fintorképet mutat neki vissza. Beszélgetni látszott hozzá. Alkudoztak egymással. A borotva tagadta, mintha ő olyan híres nőcsábító volna. Nem kér többet, csak egy csókot. Csak egyszer fáj az, többször nem. Ha jó nem volna, nem kívánnák. A leány nem adta meg magát. Fejével tagadólag intett, s azután becsukta a borotvát, megbiztatva, hogy no majd máskor! s végre eldugta az ágya fenekére.

Akkor aztán keresztbe tette a két kezét a mellén és egy

nagyot sohajtva, felemelte az arcát. Ha én most festeni tudnék!

Most egy heves mozdulattal lekapta a fátyolt az ágya fölötti képről, a mi addig be volt takarva, talán, hogy ne lássa a mi itt történik. Én is ismerem azt a szép fiatal «Urat»; sokszor láttam: rendesen tövis koszorú van a homloka körül. Az előtt térdre borult a leány s úgy maradt, arcát ágytakarójába temetve mozdulatlanul.

Én pedig visszamentem a lóczára s a fejemet a kezembe téve, gondolkoztam tovább, hogy hol végzem én ezt el?

Kinn a konyhaajtó előtt lassú csoszogást hallottam: bizonyosan a halál felesége közelített. Csendesen viseltem magamat a sötétben.

Csakugyan ő jött be. A lámpást kívül hagyta a folyosón, s aztán lehuzta a papucsait a lábáról, hogy ne csoszogjon velük, úgy lopózott az ajtóhoz, aztán beleskelődött a hasadékon. Nagyon gyötörhette a kíváncsiság. Hagytam egy ideig bajlódni s aztán megszólítottam a sötétben.

— Egyedül van.

Erre odafordult felém.

— Nini! hát az úr hol van itt?

— Ülök a padon.

— Minek ül ott?

— Várom, hogy megvirradjon.

— Ezt odabenn is megvárhatná.

Boszantott a jó asszony.

— Ugyan kérem, hogy lehet az, hogy kégyed oly sovány maradt?

Erre a surcoupra nem volt készen.

— Hogy én ilyen sovány maradtam?

— Mikor a többiek rendesen mind olyan kövérek.

— Micsoda? az úr engem talán olyan asszonynak néz.

— Csak olyannak hallom.

— Rosszul teszi. Én becsületes asszony vagyok. Gazdasszonya vagyok az úrnak husz esztendő óta. Nincs nekem gondom senki szép leányára. Hanem ezt a miénket

sajnálom nagyon szegénykét; szeretném, ha elvinné innen valaki.

— Már akár becsülettel, akár a nélkül?

A sovány hölgy behozta a lámpást s letette az asztalra. Ugy tett, mintha nem hallotta volna a kérdést.

Azután leült mellém a padra.

— Épen tizennyolcz esztendeje, hogy ebben a mi környékünkben hire futamodott annak, hogy egy menyasszonyt esketni visznek a vőlegényével; fehér koszorú volt a fején; úgy szaladt utánuk minden ember ennek a csodájára.

— Hát azóta nem házasodnak?

— De igen. Hanem csakugy koszorú nélkül.

— Szép kis fertály lehet ez a maguké.

— S a Suttogó-utcza annak a feneke.

— Ez volt a válasz ugyebár arra, a mit kérdeztem?

— Ez ám. Ugyan kinek jutna eszébe a Suttogó-utczába jönni háztüznézőbe? Násznagyokat küldeni ide? Messze van ide a templom. Kinek mutogatná itt valaki a fejkötőjét? Még letépnék a kontyáról. — No de menjen az úr, ne magyaráztassa magának, mintha nem is tudná levágni odáig, a meddig megsült. Hát hol halásztta el ezt a leányt?

— Biz én, kincsem, kicsiny hija, hogy a Dunából nem halásztam ki. A lánczhidon fogtam el, mikor le akart ugrani a korlátról.

— Ott van ni! Mindig mondom az atyjának, hogy ne bomoljon vele, mert egyszer ez lesz a vége. Oh lelkem! Ezen a mi vidékünkön nem csak az esküvő ritkaság, de még a temetés is. A mieinket többnyire a Rókusból hordják ki. Azért szeretném, ha valami derék ember elvinné innen ezt a jámbor szép leányt. Olyan kár volna a halaknak! Pedig elébb-utóbb oda jut, mert olyan furcsa teremtés ez. Nem való ide a Suttogó-utczába. De hiszen nem is itt laktunk mindig. — Mert lássa az úr, ennek az apja egy nagyon tudós ember, csakhogy nincsen neki helyes

esze. Ez mindent kitalál, a mi csak lehetetlen. Olyan fátylát készít, a mik a víz alatt is égnek. Tud olyan mesterséget, a mivel a legerősebb várat egy óra alatt el lehet pusztítani. Azt mondja, hogy ha idegen kormánynak árulná el a titkait, hát milliókat adnának neki érte, mert azokkal csak úgy söpri el az egyik ellenség a másikat; de nem akar hazája ellen dolgozni. Inkább meghal éhen. — Aztán az a legkülönösebb benne, hogy reggel is más, meg este is más. Reggel, mikor felkel a nagy katzenjammerrel, mindjárt nekem áll veszekedni. Mikor aztán velem kiczivakodta magát, akkor megy a leányával zsörtölődni. Szidja, hogy mégis itthon van a nyakán? Mért nem megy szeretőt fogni? Valami gazdag szeretőt, a ki eltartaná! Valami nagy urat, honatyát, a ki a magas kormánynál berekomendálná az apja találmányait. Addig szidja, míg csak el nem megy a leány dologra. Egy varrónénál dolgozik szegény. Kap havonként nyolcz forintot. S késő estig ott kell neki ülni. Este aztán már retteg, mikor haza kell kerülni, csak úgy bujkál a háznál, mert az apja már akkor várja a kancsukával. Már akkor részeg az öreg s egészen más ember, mint délelőtt volt. Akkor meg azért üldözi a leányát, hogy merre járt? Bizonyosan szeretőt keresni járt. Iszonyú nagyra van a becsületével, s úgy prédikál a jó erkölcsökről, mint egy barát. Rendesen meg is veri a szegény leányt. Az meg csak sir, nem tesz egyebet. Csodálom, hogy eddig kiállta.

A némbér a szemét törülgeté a kötényével.

A csontváznak hát szive is van.

Aztán megint elvigyorodott.

— Lásza az úr. Azért örültem meg, mikor az urat megláttam, hogy majd mikor reggel megint idetoporzékol a gazda, hát azt mondhatom neki, hogy ne lármázzon, megvan már a mit keresett s legalább azután délelőtt nem veri meg szegény Ágnest.

Ekkor tudtam meg, hogy Ágnesnek hívják.

Nem állhattam meg, hogy megjegyzést ne tegyek rá.

— De hát ön miért nem védelmezi a szegény teremtet? Ön izmos, erős asszonyságnak látszik.

— Az is vagyok én, lelkem, megbirkóznám én két olyan emberrel is, mint ő kegyelme, de bolond ember ám az nagyon. Ha megfogom a kezét s nem engedem, hogy kedve szerint kiverelkedje magát rajtunk, hát azzal fenyegetőzik, hogy lemegy a gyárba, s valamennyünket levegőbe vettet.

— Hogyan?

— Hát a nitroglycerinnel, a mit gyártanak.

— Mi az a nitroglycerin?

— Mi az a nitroglycerin? Hogy még azt se tudja az úr. Talán bizony disznókereskedő méltóztatik lenni? Hát az az a szer, a mivel a bányákban, meg az alagutakban a kősziklákat repesztik. Egy akkora töltény belőle, mint az ujjam, elég arra, hogy ezt a házat szétdőntse, s rendesen van belőle valami husz mázsa ide lenn alattunk. Most kivált nagyon sok van, mert igen lement az ára s az öreg esküszik, hogy inkább felrobbantja az egészséget, mint hogy ilyen olcsón adja. Attól pedig a holdvilágig repülünk. — Kitelik az öregtől akár reggel, akár este. Mert ha ivott, eszébe jut a becsülete s akkor dühös, reggel meg, ha józan, eszébe jutnak az adósságai s akkor kétségbeesett. Repülünk mi elébb-utóbb.

Kedves kaland! Mondhatom. Egy dynamit-töltény-gyár fölött. Ezen a néven már ismerem a portékát. De jót választottam ki stiller Compagnonságra!

— Azért szeretném, ha elvinné innen valaki az Ágnest! mondá végül az asszonyság.

Ezt mondva, eloltá a lámpásban a petróleum mécset a nő. Az ablakon bederengett a hajnalvilágosság. Már a milyen hajnalfény Pesten van, a Suttogó-utczában: egy harmada köd, egy harmada bűz.

A hajnalfény azt eredményezte, hogy az úrfi hazakerült. Neki nem kellett kapunyitás, ő a kerítésen szokott bemászni egész becsülettel, elébb a hugának az ablaka alatt

eldanolt egyet azokból a fertelmes gassenhauerekből, a miknek nem tudok jobb nevet adni, mint «a költészet muzsájának a cholerája», azután felfelé esdegélt valahogy a lépcsőn s egyszer csak nagy kaparás után bedűlt az ajtón.

Gyönyörű példány volt. A hol nem rongyos, ott sáros. Összegyűrt kalapja mellett egy piszkos csinált virág; ruháin alig volt már gomb; nyakravalójának a csombókja hátul lógott ki a nyakából. Duzzadt, vörhenyes képe az egyik fele ütlegfoltokkal tarkállott, a mik különböző dátumuak voltak, piros kék és barnazöld színeik szerint osztályozva, — az egyik füle vérzett. Valamikor fiatal korában szép fiú lehetett. Most olyan huszonkét esztendő forma aggastyánnak látszott, a jobb kezében volt egy nedves szivarsutak, a melyeknek hol az egyik végét dugdosta, hol a másikat a szájába, abban a hitben, hogy a másik ég. A bal kezében volt egy főkötő.

A szikár asszonyosság sietett őt elfogadni mindjárt a konyhaajtóban.

— No csak fel a padlásra, minden ceremonia nélkül.

A részeg ficzkó megbikacsolta magát.

— Nem megyek, Frau Rézi, ott megesznek a svábok.

— No csak eredj fel. Ott az ágyad.

— Jaj: ne fogja a nyakamat, Frau Rézi, mert kiabálok.

— Kiabálj, kiabálj! majd kijön az apád, s akkor olesó lesz a spanyol nád.

— Dehogy jön, dehogy jön: részeg az, mint a tök.

— No hát, hol akarsz lefeküdni?

— Ott a szobában. A hol a leány van.

— Nincs itt semmi leány, te bolond.

— No, no, no Frau Rézi, hehehe. Dehogy nincs.

— Szamár te! Az a hugod.

— Hoztam neki egy főkötőt.

— Bizonyosan valami hozzád illő dámának a fejéről tépted le.

— Az mindegy. Jó lesz neki. Még nincs neki.

— Eredj a pokolba.

— Mindegy az.

S hogy mennyire mindegy, azzal bizonyította be, hogy pofonesókolta a csontasszonyt; a miért aztán kapott attól egy jól megérdemelt nyaklevest, s egy még jobban megérdemelt címet.

Jónak láttam interveniálni, előlépve a tűzhely mellől.

— Hallja csak, fiatal igyatom polgár:

— Nini, hát «egy» már van itt! csuklá az ifju úr vissza-hőkölve.

— Itt van egy forint, nemzetem reménye, fogja s menjen vissza a koresmába; s keresse fel, a kit abból a főkö-töből elvesztett.

Ennek nagyobb hatása volt rá minden szónoklatnál. Visszavette határozati javaslatát s beleegyezett az én módosítványomba.

— Ha kettőt ad az úr, estig ott maradok.

Ne fukarkodjunk, mikor a felnőttek neveléséről van szó, mondtam magamban, s megdupláztam az eredeti javaslatot.

Ezzel aztán teljesen meg volt elégedve s elkezdett mindenféle szép instructiókat adni nekem, a mik nem találhatók professor Wolff «Der Umgang mit den Weibern» illemtanában, míg Frau Rézi ki nem taszigálta az ajtón, akkor aztán valahogy lepotyogott a lépcsőn, folyvást danolva s nem harapta el a nyelvét.

No ezzel kedves dolog lesz sógorságba keveredni.

Még is föllármázta az öreget eltávozásával, odalenn a földszinten valami rekedt lárma volt hallható, a miből nem lehetett semmi szöveget kivenni.

— Fölkelt az úr? mondtam.

— Még csak kezdi. Most még csak az első verset káromkodja. A fiát szidja az ablakon keresztül. Azután következik majd, hogy a Kozákba vesz bele. Azután elkezdi a csizmájának a megteremtőjét szidni, a miért nem megy

fel a jobb lábára való fele a bal lábára. Akkor kijön a nagy kutyát beszipni az ólba. Akkor átkiabál a szomszédra, a ki az éjjel megintide eresztette át a pálinkamoslékját. Azután feljön hozzám veszekedni. Utoljára marad az Ágnes. Akkor van nálunk «jó reggel».

Mondhatom, hogy a tisztelt házatya pontosan megtartotta azt a programot. Félhat volt, mikor az első «Kruzifix sakkermenttel» beharangozott odalenn s hét órára került elő a felső traktusba, áldását osztogatni a hívekre, az alatt csak a köhögés szakította félbe nála a káromkodást, egyszer-egyszer a torkán akadva.

Jött már fel a lépcsőn. Rézi asszony a tűzhely mellé állt, mintha tüzet készülne rakni.

— Tudja az úr. Ha még nem raktam tüzet, akkor azért vesz belém, hogy még sem készítem az ő reggelijét, ha pedig már ég a tűz, akkor meg az a baja, hogy mit vesztegetem a drága köszönet.

— Hogy a hetvenhétágú mennykő csapja be azt az ajtót! hangzék az ajtónyitás közben. Mindig letörik a köröm a kilincsen.

Berúgta azt szépen.

Soha sem csalódtam még így a képzeletemben. Azt hittem a kegyetlen dörgő hang után, hogy valami herkulési alakkal fogok találkozni, s hát aztán előttem állt egy kis ötödfélláb magas gnóm: elül-hátul púpos, két hosszú keze a térden alul nyulkált, s a lábai közül az egyik befelé görbe volt, úgy hogy minden lépésnél úgy tett az egész alak, mintha fel akarna dűlni. Hanem hatalmas nagy feje volt, s bozontos haja, a mi úgy állt szerteszélylyel, mintha minden egyes szála irtóznék a másikkal való érintkezés-től. Arczán a pedáns önhittség regnált, vegyítve a mámorra következő undorral.

Mikor meglátta, hogy egy idegen is van a konyhában, a szájába szakadt a szó. Nyaknélküli fejét azon a púpos törzsön olyan furesán tudta elfordítani. Épen olyan volt, mint Mezőtúron csinálnak olyan kancsókat, a miknek

a födele egy medvefő, aztán ha azt a főt fél oldalt teszik vissza a kancsóra. Frau Rézi ránézett s hosszú kezével az Ágnes szobaajtájára mutatott.

Siettem az asszonyságot megelőzni, míg valami bolondságot nem mond.

— Jó reggelt, uram! Azért jöttem ily korán, mert a Közlönyből olvastam, hogy ezt a nitroglyceringyárat ma akarják árverezni. Meg akartam a dolgot előzni. Mivelhogy én nekem épen ily gyárra van szükségem, magam azonban nem értek hozzá, ellenben az ön szaktudósága e téren országosan elismert köztudomású tény, annál fogva kísérletet óhajtanék tenni, hogy nem lehetne-e az ön üzleti bilanceának államháztartását olyanformán egyensúlyba hozni, hogy ezen közhasznú gyár továbbra is kielégíthesse az országnak nitroglycerin iránti igényeit.

Ez, valljuk meg, hogy szép szónoklat volt. Pedig le sem volt nálam írva. — De a házatya nem találta annak.

— De van-e az úrnak pénze? Ez volt az előzetes kérdés, mely a házszabályok 166-ik §-a szerint, mielőtt az érdemleges kérdés föltétetnék, eldöntendő volt.

Elővettem zsebemből az egész csomagot, mely még az „Első Hazai» szalagjával volt átkötve, e szépen hangzó felirattal: «100 darab 10 frtos = 1000 frt o. é.»

Ez nem volt beszéd, de szép volt.

— Akkor gyérünk be ide a leányom szobájába.

— De a kisasszony talán még alszik.

— No iszen majd felköltöm én!

— Nem lehetne más szobába menni?

— Ne papoljon az úr nó. Odabe a magam szobájába nem vihetem, mert az disznóól, a mi tiszta szobám van, azt meg lepecsételték a birói foglaláskor. No hát, már most tudja. Tessék!

Tudtam, hogy a leány felöltözve feküdt le, nem fogom őt nagyon zavarni.

Mikor benyitottunk a szobájába, már az ablaknál ült

(ez volt neki a tükör), s a gyönyörű szép haját fonta be.

A púpos ráförmedt kegyetlenül.

— Hát te felöltözve fésülsz? Össze akarod piszkolni a zsiros hajaddal a tiszta ruhádat? Vesd le mindjárt.

A leány hozzákészült, hogy szót fogadjon.

Az öreg széket tett nekem az asztalhoz, az ablakkal szemközt. Én azért is a másik székre ültem, hátat fordítva a ruháját levető leánynak.

— Mit fésülsz az ablakban? rivallt most újból rá az öreg. Az kell, hogy az egész világ meglásson?

(Egész világ!)

Az egész világ állt három verébből a száraz szederfán.

— A leányával akar az úr veszekedni? vagy üzletéről akar beszélni? kiáltottam aztán én még hangosabban. No hát akkor üljön le; aztán vegyük ki a jegyzőkönyveinket a zsebünkből s kezdjünk el kalkulálni.

— De hát hogy hívják az urat?

(A' biz Isten ezt magam sem tudom még. Az igazi nevetem meg nem mondhatom: mert arról rám ismernek, s megtudják, hogy semmiféle vegyítésben nem használok a glycerint. Valami közönséges nevet nem választhatok; mert lehet, hogy más ember is viseli s az megharagszik érte. Ragadt meg egy furcsa név az emlékezetemben még patvarista koromból.)

— Az én nevem Koribanya Ignác.

— Ah! Jól ismerem ezt a nevet, Nyerges-Újfaluról, úgy-e? Sokszor rendelt meg nálam az úr dynamit töltényeket a márványkőbányájához.

(— Ejnye de jól eltaláltam! Már csakugyan elvettem hát egy eleven embernek a nevét! Szerettem volna már visszaadni.)

— Hát hogyan akar az úr most rajtam segíteni? Megrendel? Előlegez? vagy kölcsön ad?

— Egyiket sem. Mint «csendes társ» akarok belépni az urnak az üzletébe, egy ezer forint erejéig.

— Az nem lehet. Már van egy «csendes társ».

— No, hát leszünk ketten.

— Az nem lehet. A Kozák nem tür meg maga mellett másik csendes társat.

— Hát akkor kifizetjük a Kozáknak a maga letett részét s mehet másfelé.

— Kozáknak nincs itt semmiféle befizetett pénze, ő a munkavezető. Az pedig olyan ritka madár, a kit nem lehet minden bokrban fogni. Mit gondol az úr? A ki egy nitroglycerin gyár vezetésére elszánja magát! Éjjel-nappal józannak lenni! Úgy érteni a dolgot punktumosan, hogy minutára összetaláljon a munka. Mert ha csak egy grádusnyi meleget elhibáz, ha egy centigrammot eltéveszt a keverékben, ha csak egy kész patront kiejt a kezéből, hát akkor nem csak ez a ház, hanem a «Veres rózsza» korcsmának is minden téglája oda megy vissza, a honnan ide-lopták. Ide nagyon, nagyon helyre való ember kell, a ki eszén járjon.

— Tehát Kozák úr épen ilyen derék ember. No, annak igen örülök. Rajta leszek, hogy megnyerjem bizodalmát, s elfogadjon második csendes társnak.

— Hallja az úr! Az nehezen fog menni. A Kozák nem tür maga mellett embert, kivált fiatal: még segédet sem. Inkább maga dolgozik kettő helyett.

Azzal közelebb hajolt hozzám s odadörmögött a fülembe: «szerelmes a lányba».

Fenhangon folytatá:

— Aztán olyan bolond ember az, hogy már egyszer öt esztendőre volt elítélve, le is ülte, a miért a hűtelen kedvesét, meg annak az elesábitóját revolverrel összelövdözte. Azért is marad itt meg, mert másutt sehol sem fogadnák be.

(Egy új kellemes részlet. Egy dühödt imádó, a ki revolverrel jár a vetélytársa nyomában, s már egyszer öt esztendőre volt elítélve.)

— Azonban hát ne töltsük hiába az időt. Ha nem akar

az úr Kozákja egy másik csendes társat türni, akkor egyszerűsítsük a dolgot. Én veszek az úrtól ezer forint ára nitroglycerint s az úr nyugtatványozza az árát. Aztán majd elviszem, mikor szükségem lesz rá.

— Hm. Előbb meg kell gondolni ezt a dolgot.

— De ne sokat gondolkozzék ezen az úr! hanem szaladjon ezzel a pénzzel a prókátorhoz fizetni; a mig ki nem jön a licitáció. Mert az ám a legnagyobb betegség, a miből az embert a doctor juris gyógyítgatja: s nem is az a legdrágább folyadék, a mit a patikában adnak, a doctor medecinæ recipéjére, hanem a másik doctornak a tintája: hát csak iparkodjék kigázolni, mig bele nem fullad.

A pupos a fejét vakarta.

— Ad vocem «tinta». A kalamárisomat becsukták a tiszta szobába, mikor mindent összeirtak: az ajtó le van pecsételve, nem tudok az urnak nyugtát adni.

— Hát nem lehet a szomszédból valahonnan egy kis tintát kérni?

— Nem ád én nekem ebben a környékben senki még egy csepp tintát sem.

— Annyira haragusznak az úrra?

— Nem azért, mintha haragudnának: ámbár haragudhatnak is, ha akarnak, mert én bizony nem igen nyájasodom senkivel; — hanem inkább félnek tőlem. Hiszen végig vándoroltam én már az egész várost a gyárammal; először a Ferenczvárosban kezdtem: ottan addig áskálódtak a szomszédok ellenem, mig a tanács kitiltott; akkor odább mentem a Józsefvárosba: ott megint rám rőffent valamennyi milimári, hogy szétrobbantom őket; kisajátítottak; majd meg letelepedtem a Terézvárosban: itt is addig tologattak, mig utoljára ideszorultam a Suttogó-utczába, a hol aztán csupa olyan ember lakik, a ki nem szereti az igazságát a városházán keresni. Ezek aztán csak úgy magánúton törekszenek a gyárammal együtt maguk közül megszöktetni: nem kapok én itt tintát, ha magamnak nincs.

Elkezdtém a korcsmáros kabátjának a zsebében kotorászni. Az ilyen korcsmárosnak szokott a zsebében írószerszám lenni. Csakugyan találtam egy üvegesét. Piros tinta volt biz az: valószínűleg fuchsin. (Nem iszom nála több vörös bort.)

— No ez jó lesz. Tollat majd huzunk ki a tollseprüből s megfaragjuk. Papirost szakítok ki a tárczámból. No hát írja az úr. Nyugta ezer forintról.

— Előbb beszéljünk a Kozákkal.

— No hát hívassa fel az úr a Kozákat.

— Nem jön az ide fel.

— Miért nem jön fel?

— Ejnye már no. Hiszen mondtam. Szerelmes a leányba s aztán haragszik rá.

— Azért haragszik, mert szerelmes? fel tudom fogni csekély eszemmel. No hát menjünk mi le a Kozákhoz.

— Nem bánom, menjünk: de nem felelek róla.

Az emeletbe vezető rozszant lépcsőkön csak lejutottunk ép kézláb, de a souterrainhez vezető lépcsőknél már nagyon jó volt a púposnak előlmenni, hogy ha a nyirkos lépcsőn el kell esnünk, ne ő essék az én nyakamba, hanem én az övébe.

Egy kis szűk kamra, a minek az ablaka egy harmadrészen a földszinen fölül emelkedett, volt a Kozák úr tanyája, a kit látogatni jöttünk. Egy szalmaszék meg egy hárságy volt benne; az ágy alja volt a könyvtár.

Az említett férfiú mintegy harminczöt éves lehetett; a fakó bőr megfeszült az arczsontjain, bajusza, szakálla olyan volt, mint a jégverte vetés, a mire feliben sem vállalkozik kaszás; ellenben a savószínű haja hosszan volt leeresztve a vállaira. Mélyen beülő szemeinek fenyegető tüztét csillapítá a szemüveg. Egész tekintete ünnepélyes, komor, visszataszító volt.

A púpos bemutatott neki a fölvelt nevemen.

Erre a tisztelt úr odalépett hozzám s ráhágott a lábamra.

Már most én aztán nem tudtam, hogy azért történik-e ez, mivel hogy abban a szűk szobában, ha három pár láb közül az egyik lépni akar, okvetlenül a másik két pár közül egyre rá kell lépni, vagy pedig, hogy ez az a bizonyos jeladás, a miről a nihilisták egymásra ismernek? Azt már tudtam egy ujságíró barátomtól, hogy a nihilisták nem titkos kézszorítással (mint a szabadkőművesek), hanem titkos lábra lépéssel üdvözlik egymást. A ki nem adja vissza az üdvözlést, vagy azt mondja utána, hogy «pardon!» az nem a szövetséghez való.

A gyáros mondta a csendes társnak, hogy én dinamitot akarok vásárolni — en gros.

A csendes társ megszólalt olyan hangon, mintha talpa alul beszélne.

— Miféle minőségben? Mint töltényt? Bickford gyutacs-sal? Egyszerűt? Összetettét? Azt csak tudnom kell nekem.

Nem akartam elárulni, hogy nem értek hozzá.

— Mindenféle fajtából vegyest: a mi csak itt kapható!

Azok a sötét szemek úgy villogtak felém a szemüvegen keresztül.

— Jöjjenek velem.

Azzal előrement, keresztül-kasul vezetve egy rettenetes büztámasztó kádak és retortákkal teljes pinczebolton, egy vasajtóval lezárt raktárig. Üveggel fedett lámpa volt a kezében, a mit senkinek sem adott oda. A pokol tornácában jártunk.

A kész árú ládába volt csomagolva s mindegyik ládára felírva lángveres betűkkel, hogy hány dynamit-töltény van benne.

Kozák úr felnyitogatta a ládák tetejét, a mik különböző nagyságú töltényeket tartalmaztak, s kérdezte tőlem, hogy melyik tetszik?

Én úgy tettem, mint a ki ért hozzá. Mind valamennyit kicsinylettem. Nagyobbakat szeretnék látni.

Végre a legbelső szegletből huzott egyet elő.

— No, úgy hiszem, ezek elég nagyok lesznek. Mondám olyan bölcs képpel, mintha csak a czukoradó-törvény-javaslatához szólnék.

— Elhiszem azt. Egy milliónyolecszázézerszeres ellenállási erőre vannak számítva.

— Ugy hiszem, hogy ez elég lesz nekem.

— Tehát ez tetszik? kérdé tőlem gyanusan, s a mig a ládát nyitogatá, a balkarján feltúrte a kék blousea ujját, s ott láttam a bőrére tetovirozva a nihilista jelvényt: egy veres zérust, alatta két keresztbe tett törrel.

Ez csakugyan jeladás!

Csakhogy én azt nem tudom visszaadni; mert ilyen jelvényem nekem nincs a karomra tetovirozva, hogy én is előállhassak vele.

— Igen is, ez kell.

Arra Kozák úr fejébe huzta a sipkája ernyőjét, s rideg durva hangon mondá:

— Ez pedig nem eladó!

— Miért nem?

— Mert már ennek gazdája van; a ki el fog érte jönni.

A púpos vitatkozni akart vele; de arra Kozák úr neki lódult a lámpással s kiment az ajtón; ha sötétben nem akartunk maradni, utána kellett nekünk is mennünk. Ránk sem ügyelt többet, visszament az odujába, hanyattvágtat magát a hárságyra; felvette a székről az oda letett brochure-t, s elkezdett olvasni; mig a púpos dühösen szidta és capacitálta. Én ott hagytam őket s felmentem a lépcsőn. Végezzék el egymás között.

Nem sokára a gyáros is utánam jött, egészen rekedtté veszekedve magát a csendes társsal.

— No, lássa az úr! ilyen bolond ez! Hiába mondom neki, hogy mindjárt itt lesz a licitatio, s akkor aztán dobra ütök minden készletünket, csak azt feleli rá, hogy annak, a ki e nagy töltényeket birni akarja, az utolsó pillanatban meg kell jelennie. — Fanaticus egy ember ez!

Szép egyetértés van ennél a háznál. — Itt minden ember fél egymástól, a szegény leány valamennyitől s az egész háztól fél az egész városrész.

S ez nekem nagyon tetszik.

— Hanem hát már most, uram, egy negyed nyolczra. Ha ön nem siet, másfél óra múlva itt lesz a végrehajtó s elkótyavetyélik magát Kozák urat is, ha nem akar a helyéből mozdulni. Annál fogva én azt tanácsolom önnek, hogy fogadja el tőlem a kínált összeget, mint előleget, s azután majd ledynamitozzuk apródonkint a tartozást; nem kell az nekem egyszerre.

— Gyerünk fel a szobába: itt ne beszéljünk, minden szomszéd füle itt van.

«Szoba» annyit tett, hogy Ágnes szobája.

A leány készen volt már a hajával, a gazdasszony meg a reggelivel. A czikóriás kávé valami átlátszó tejjel ott párolgott az egyetlen asztalon, természetesen abrosz nélkül, ellenben két füle hagyott findzsában. Egy tegnapi zsemlye volt hozzá megapritva szeletekre.

Kértem az öreget, hogy lásson hozzá, mig el nem hül. A krapula utáni mogorva kedélyre nagyon jótékonyan hat a forró kávéféle. A leány is hozzá ült: nem mondta, hogy ma már kávézott egyszer. Tőlem is megkérdezték, hogy hát én iszom-e? de én azt feleltem, hogy csak paprikás szalonnát szoktam reggelizni.

A közben egészen ráértünk az üzletünkről beszélni.

Nem volt olyan könnyű azt az ezer forintot nyélbe sütni.

Az öreg abban gyanakodott, hogy hát ha szép czim alatt ki akarom őt a pokoltüzes gyárából firunczvánczigolni ezzel a pénzráeröltetéssel. Szerelmes volt a gyárába: valószínű pyromaniacus volt.

— Hát nem bánom; én odaadom önnek ezt az összeget — kölcsön; — váltóra. Váltó mindig van nálam.

De az az öregnél is volt.

Most meg azon gyanakodott, hogy hátha uzsorás vagyok.

Mert hej, furfangos nép az! Mikor megtudja, hogy valakit exequálni akarnak, odamegy hozzá: «Azt hallom, önnek pénzre van szüksége? Én adok kölcsön. Csak ötös kamatra.» — «Ide vele!» Mikor aztán a pénzeszámlálásra kerül a sor, akkor sül ki, hogy hónaponként volt értve az ötös kamat. Három hónap múlva aztán ő jön exequálni.

Tehát legelőször is azt kérdezte tőlem a púpos:

— De milyen kamatra?

— Megmondom őszintén, hogy igen nagy kamatra adom. Azt kívánom kamat fejében, hogy a míg az úr e váltót be nem váltja: addig a leányát sem egy rossz szóval, sem pedig tettelegességgel érinteni nem fogja.

Ágnes erre felugrott az asztaltól. Tűzláng lett az arca.

Az öreg azonban nem engedte elfutni. Odahúzta magához.

Most értette meg egészen a dolgot! Hiszen nem uzsorás ez a vendég úr. — Hanem sokkal rosszabb. Egészen az ő ideálja ez az úr.

Odavonta a keblére a leányát s megcsókolta a homlokát gyöngéden.

— Mátul fogva áldásom reád!

A leány reszketett.

Vettem észre a púpos szándékát: hogy oda akarja ültetni a leányát arra a székre, a melyiken én ülök. — Én hát fölkeltem róla.

— No hát áll az alku? kérdezém.

— Áll! E naptól fogva szentség lesz ezen szoba.

Derék férfiu!

— De nehogy feledésbe menjen az a szép ígélet, hát tegyük írásba.

Kaptam egy darab krétát (a koreszmáros zsebében szokott az lenni: nem is volt dupla) azzal fölirtam az ajtóra kívül is belül is:

«Ezen szoba szentély mindenkire nézve!»

A púpos ez alatt megírta a váltót a piros tintával.

Abból tudtam meg, hogy «Templomtornyai Haggeusnak» hívják. Jó családból való lehet.

A mint aztán a pénzt és a váltót kicseréltük, megveregette a leányának az orcáját.

— No most én elmegyek dolgaimat rendezni. Te pedig ma nem mégy a varróba. Soha sem mégy oda többet. Nem engedlek többé idegeneknél dolgozni. Megélsz mint az én leányom, magadhoz illő módon. A mig én odaleszek, itthon maradsz, és a mi drága jó barátunkat illendően elmulattatod. Engemet aztán itt a kis ajtón eresztess ki, hogy Kozák ne lássa meg, hogy magamba megyek ki. Kérem az urat is, kedves jó barátom, hogy ha máskor meglátogat bennünket, ezt a kis ajtót használja. Innen egyenesen az utczára lehet jutni. Senki se veszi észre. Holnapra csináltatok hozzá egy extrakulesot.

A derék jó ember maga vitt oda a kis szobából nyíló kamrácskába, a honnan egy kis ajtó nyílt, a melyen nem nagy ugrással le lehetett jutni egy káposztás kertbe s onnan ki az utczára: némi kis kapaszkodással ugyan-ezen az úton vissza.

Ez hát egészen rendben van. Jobb embert kívánni sem lehet mint Haggeus úr — délelőtt.

Mikor visszaléptem a leány szobájába, a szegény ott állt sápadtan az asztal mellett s nagy búsan nézett arra a kis kosárkájára, a miben mindenféle kötő, varró szerszámok álltak. Azzal szokott karonfogva sétálni a varróig máskor.

Nem várta, hogy én szólítsam meg. Nagy bátorság volt benne.

— Tudja ön, hogy mi jót tett ön most velem?

Nem tudtam kitalálni.

— Azt, hogy most már az atyám mind azt a bántalmat, a mit eddig reggelre és estére szokott felosztani, ezentúl megduplázva adja ki egyszerre este.

— Ne féljen semmit. Gondoskodom én arról, hogy ez az én feliratom itt az ajtón este sötétben is respektálva legyen. Hanem előbb kérek öntől valamit.

Csak a fejét rázta. Nem hitte, hogy olyasmit kérhetek tőle — az előzmények után — a mit okvetlenül meg ne kelljen tagadni.

— Adjon nekem most egy kötőtűt.

Ne azt ugyan soha ki nem találta volna.

Ezt nem tagadhatta meg, kihuzott egy kötőtűt a kosarából s kíváncsian várta, hogy ugyan mit kezdek vele?

Én pedig azt kezdtem vele, hogy a kabátom ujját feltűrtem a karomról, s aztán a veres tintába mártott kötőtűvel apró pontokat raktam fel a bőrömrre, a mikből egy zérus meg két összetett tör került elő.

Mikor a leány észrevette, hogy mi sül ki ebből, ijedten ugrott oda hozzám s megkapta a kezemet.

— Mit akar ön? Tudja ön, hogy mit cselekszik ön most?

— Tudom.

— Az Isten szerelmére! Hisz ön akkor el van veszve!

— Sokszor elveszttem én már, úgy látszik rossz pénz vagyok, mindig megkerültem.

Nem feleselt velem többet: bátor gyerek volt ez. Kapta a zsebkendőjét s letörülte a karomról az abracadabrát. Még nedves volt.

Nevettem én azt. Azért ott maradt a tetovirozás.

— Nem megy ez le, — ne féltse; — a jóféle fuchsint szappannal se lehet lemosni a bőrről. Ne is féltsen engem a semmitől. Én hetedik gyerek vagyok. — Megyek vissza Kozák úrral beszélni. — Ön pedig csak menjen a maga varróintézetébe. Legjobb önnek ott. Aztán este ne féljen haza jönni. Nem fogja önt bántani sem az apja, — sem más valaki.

Milyen öröme volt a szegénynek, hogy azt a kis kosárkát megint a karjára ölthette!

Milyen boldogság az némely leánynak, mikor a kézi munkájához visszaszabadulhat. Nem értjük azt mi férfiak.

Kezemet nyujtottam neki s ő azt megszorította.

De már most tegyünk ide megint három pontot, mintha három dynamit bomba volna.

* * *

Én is azon kezdtem Kozák urnál, hogy rá léptem a lábára.

Már akkor munkában volt, fűtötte a katlant. Mint igaz demokrata, nem szégyelte a legalacsonyabb munkát sem.

Visszahágta a lábamat.

Erre én felgyűrtem a kabátot és a máncsetlit a karomról s odafigitottam a jelvényt.

Ezt meglátva, keresztül huzta az újját a száján, a mi nem tudom, hogy ismét nem valami nihilista jeladás volt-e? Minden gesticulatioja ennek az embernek valami olyan különös volt, a milyet közönséges emberek soha sem használnak.

— Tehát itt az idő? kérdezé tőlem, hosszú haját a füle mögé igazítva.

— Itt van. — Mit mondhattam volna neki egyebet?

— Akkor átadom a Phlegeton cseppjeit. E szóknál a jobb keze mutató újjával a baltenyerébe bökött. Nekem pedig ki kellett találnom, hogy a pokolbeli tűzfolyamnak a cseppjei nem lehetnek egyebek, mint a kérdéses dynamit töltények.

— Nagyon jó lesz. Az ára?

— Semmi. — Közöttünk minden köztulajdon. A mi az enyim az a tied, a mi a tied, az az enyim. Most én adok a szent célra, majd mikor kell a szent célnak, akkor rákerül a sor arra, a mi a tied.

(No, ha az a szent cél megkaphatja azt, a mi az enyim: az összes adóságaimat, attól lesztek igazán nihillé.)

— Hanem egy gyenge scrupulusom van, mondám, nincsenek ezek a holmik hatáságilag összeírva és lefoglalva?

— Hát ismerünk mink hatáságot? lefoglalást? A mit itt

nem találunk, arra megesküszünk, hogy nem volt itt. Nekünk semmi közünk se Péter apostolhoz, se Pilátushoz. A mi megváltónk Barrabás, a kit a nép szabadon bocsáttatott, míg a másikat keresztre feszítetté.

— Jól van, kifordított apostol barátom. Tehát a Phlegeton cseppjeit elvitethetem, ha akarom.

— Nem, hogy ha akarod, hanem ha kötelességed.

— Ezzel a bányában nagyszerű robbantásokat fogok elkövetni.

E szóra megölelt, megcsókolt.

— Igen. A «bányában». Abban a bányában, a hol a nép véres veritékéből ássák az aranyat, abban a bányában, a hol a nép könyjeiből vágják a sót, abban a bányában, a hol a nép lánczaihoz való vasat teremtik elő . . .

— Én a nyergesújfalusi márványkő-bányát értettem.

— Ejh! testvér! szólt galléromat megfogva. Minek ez bizalmatlanság? Engem az álnévvel tévútra nem vezethetsz. Tudom én az igazi nevedet jól. Láttalak elégszer abban a «bányában». Mikor ti odalenn dolgoztatok, mikor furtátok azokat az aknákat a nép szívébe, sokszor ott voltam a karzaton, azt is tudom, mely helyen ülsz, a jobb oldalon. Helyes. Így még jobban takar az álarcz. Semmi bizodalمام azokhoz a mindent kifecsegő szélbalokhoz. A ki a mi hívünk, az hallgat és tesz. A te neved (megmondta hogy hivnak).

Resteltem a dolgot. Ezt szerettem volna titokban tartani.

— Értelek egészen. Monda ő. Ez előtt a vén bolond előtt titokban kell maradnod. Ez délelőtt a pénzt szereti, délután a bort, este meg a becsületet. Délelőtt kész volna elárulni a szent ügyet pénzért, délután borért, este becsületért. Előtte titkolózni kell. Hanem a leánya mindent tudhat.

— Tud is. Neki megmondtam az igazi nevemet és állásomat.

— Tehát már ismeritek egymást?

Azt hittem, most mindjárt tört ránt elő s keresztül ront rajtam. Ellenkezőleg, megölelt s az orrát az orromhoz érintette.

— Így már nagyon jól van. Akkor megnyertük, a mi még hiányzott. Mert vigyázva kell minden lépést tennünk. Köröskörül vagyunk fogva a rendőrség kémeivel. Minden mozdulatunkat titkos rendőrügynökök kísérik figyelemmel.

(Ahán! Ezért nincs hát arra mifelénk semmi rendőr, mert mind a Suttogó-utczában van összpontosítva!)

— Ha mi ezt az egész láda robbantó szert innen egyenesen a te lakásodra szállítanók, egyszerre megtudnának mindent. Ezt úgy kell áthordani egyes darabonként. S az ismét egyenlő baj volna, ha akár te járnál ide gyakrabban, akár én látogatnék el hozzád. A kémek mindjárt rosszat gondolnának. Hanem a leány mindennap elvihet a kötőkosárcájában egyet-kettőt hozzád, s abból senkisé sem fog semmi rossz gondolatra jönni. Te fiatal vagy s gazdag, a leány szép és szegény. Senki sem gyanakodhatik rá.

A bámulat meglátszhatott az arczomon, mert a talált testvérem hozzáfogott a commentáláshoz.

— No hát micsoda? Azt fogják róla hinni, hogy nem becsületes leány. De hát micsoda képtelenség az az egész becsületről való ábrándozás? Hát az nem olyan önzés, mint a birtokvágy? Egoizmus és kizárólagosság. Magán becsületet nem szabad senkinek tartani, csak közös becsület lehet.

In genere el kellett fogadnom a thesist, de mégis gyöngescrupulusomat fejeztem ki az iránt, hogy in specie az emberiség szebbik nemének miként fog hasznára válni az a collectiv becsület?

— Az csak fogalomzavar. Társadalmi előítélet, a mit meg kell törni. Ehhez nekünk semmi közünk. Ki nevezi a rózsafát becstelennek azért, hogy a rózsáját leszakítják? A közügyet szolgálni kell mindenkinek, testével, lelkével. Kiki azt hozza áldozatul, a mi legkedvesebbje, egyik az

eszét, másik az erejét, harmadik a vagyonát, negyedik a szépségét. Ezt én sokszor magyaráztam annak a leánynak, de nem találtam nála fogékonyságot annak megértésére. Ha neked jobban sikerült, annak örvendek.

— A patvart! Pedig föltenné rólad az ember, hogy szerelmes vagy abba a lányba.

— Hát mi különbséget tesz az? A mi az enyim az a tied is, s a mi a tied, az az enyim is. A míg nem a tied, addig az enyim sem, s mihelyt a tied, akkor az enyim is.

Ez aztán a philosophia! Csak ezt kell elfogadni, mindjárt vége a párbanak.

— Tehát számúzve van közöttünk minden féltékenység?

— Értsük meg egymást. «Közöttünk!» Ez az alapige. Csak közöttünk. Ha nem volnánk «hivek», az, a ki e kincs után kinyújtja a kezét, parázsba kapna. Nekünk van törünk! A becsületes urak legyenek becsületesek! A ki a mienkhez nyúl, meghal. Hanem kettőnk között nincs semmi indulat. Mi testvérek vagyunk. Annálfogva «ő» mindennap elvihet hozzád egy párt ezekből.

— S mi feladatom lesz nekem ezzel?

— Hát a mit már elmondtál magad, a bányát nagyszerű robbantásokkal megmozdítani.

— Értjük alatta a képviselőházat a Sándor-utczában.

— Igenis azt. Tudod jól.

— Felvettetni egyszerűen a levegőbe?

— Mikor legjobban tele van. Tudod te azt.

— Tudom hát. Csak egy nehézség van a dologban. Annak a szóórló malomnak nincs pinczéje.

— Ismerem a körülményt. Szándékosan építették úgy, hogy ne legyen pinczéje. Már akkor, mikor a fundamentumát lerakták, tudták előre, hogy ebben a házban fogják a hazaárulás és a népelpusztítás műveit végrehajtani s nem csináltak alá pinczeboltot, hogy egy új Guy Fawques fel ne vettethesse egy napon az egész pokolsanhedrint. — De azért nagyon csalatkoznak, ha azt hiszik, hogy sorsu-

kat kijátszották. — Tudni fogod jól, hogy a teremben, a miniszteri padok előtt van három szelelő-lyuk. Azokat öntött vasrács födi. Ezeknek a csillagalakú lyukain keresztül le lehet eregetni ezen töltényeket. Egy képviselő, a ki az ülés előtt bejárhat a terembe, mikor még senki sincs ott, ezt könnyen megteheti. Naponként egynehányat. S mikor aztán valamennyi a helyén lesz, akkor bevárni a legkedvezőbb alkalmat, s mikor mind együtt vannak, egy nagy névszerinti szavazás alkalmával . . .

— De megengedj! Talán mégis meggondolandó lenne, akkor a szélső bali honfitársakat is a levegőbe repítjük.

— Hát repülni fognak! Mi közünk van nekünk az országgyűlési szélbalhoz? Nincs azok között egyetlen egy hivünk sem. Ők itt nem másforma ellenzék, mint Franciaországban az imperialisták. A kormánypártiaknak van okuk, hogy béke és nyugalomszeretők legyenek, azért azokat csak hideg vérrel ítéljük halálra, de a szélbaliak, a kik épen olyan fanatikus ellenségei a mindent felforgatás nagy művének, valóságos passzióval végeztetnek ki általunk. Nékik is van egy nagy emberük, a kit imádnak, nekünk pedig nem kell nagy ember, a kinek a neve a többieké közül kihangzik! Nálunk a semmi a minden! Azért a levegőbe velük!

— És aztán, a ki ezt végrehajtja, az maga is repüljön együtt?

Az én emberem a két mutató ujját egymásba akasztá.

— Épen nem úgy lesz. Gondoskodva leend mindenről. Mi a hiveinket nem áldozzuk föl szükségtelenül. Hallgasd meg további utasításaimat.

— Hallgatom.

— Mikor a tűzakna megtöltése végre lesz hajtvá, akkor az utolsó Bickford gyutaeshoz egy hosszú, vékony rézsodronyt erősítesz meg. Ezen sodrony észrevétlenül elhúzható a termet fedő szőnyeg alatt az elnöki szélig. — Az elnöki széken van egy villanygépezet. Arról húzódik

le egy sodrony az elnöki szék és az előadói szék szegletében. Ez adja meg a folyosók csengetyűin a beidéző jelt. Szoktak a képviselők, a névszerinti szavazás előtt az emelvény lépcsőin üldögeálni. Te tehát kiválasztod az alkalmat, a midőn legtöbben lesznek együtt. A nagy budgetvita után. Vagy a boszniai administratio kérdésénél. Mikor aztán az elnök kimondja, hogy névszerinti szavazás lesz, akkor öt perczre az ülés felfüggesztetik. Te ez idő alatt a Bickford gyutacshoz vezető sodrony végét rácsavarod az elnöki villanycsengetyű-gép vezető sodronyához. Akkor aztán sietsz ki a házból, bérkocsidba vágod magadat s vágtatsz, a hogy a ló vihet ki a városból, mert a mint az elnök az öt percz leteltével megnyomja a villanygép pistontját, az már akkor a más világon megjelenésre fog csengetni, (ámbár ugyan nincs más világ) és a mi ott körülbelül palota van, az mind halomra dül mint Babylon és Ninive. É ha éppen akkor a múzeumban is ülést tartanak a főrendek, akkor egy csapással két legyet!

— Egészen megértettem.

— Tehát a szerint fogsz cselekedni. Ezt parancsolja a Kozmósz. Mert minket csak csufolnak nihilistáknak, mi magunkat Kozmisztáknak nevezzük. Minden tag egy «atom» a nagy Kozmószban.

Tehát készen légy, hogy naponkint reggel hét órakor meg fog nálad jelenni a közvetítő.

(Tudniillik: Ágnes.)

Bizonyos voltam fölöle, hogy azt Ágnes nem fogja megtenni, ha valamennyi demiurgus parancsolgatja is az atomokat egy új kozmosi alakításhoz.

— Nem tartom azonban fölöslegesnek megjegyezni, édes atómtestvér, mondám én, — hogy ha ez a goromba púpos atom megtudja azt, hogy az ő leánya közvetíteni jár, az azt mindenek előtt is agyoncsapja.

— Tudom. Az öreg délelőtt a pénz bolondja, délután a becsületé. Lesz gondoskodva róla. Ezentúl a leányát nem fogja bántalmazhatni, az én mellem fogja őt védeni. Most

már ő a mi közös hitbizományunk. Én őt te reád bízom, te viszont én reám. Egy rossz szó miatt sem szabad neki többé szenvedni. Én itt leszek.

Hát hiszen csak azt akartam elérni.

De már ide ismét tegyünk három csillagot: mintha a képviselőház három szelelőlyuka volna.

* * *

Most már tökéletesen értettem, hogy jöhet egy szegény leány arra az elhatározásra, hogy a lánczid közepéről a Dunába ugorjék?

Hanem azt nem értettem, hogy mint fogom én ezt megakadályozhatni?

Hisz a hermelinnek az a szokása, hogy inkább meghagyja ölni magát, mint hogy neki menjen a sárnak. S ez köröskörül van véve sárral. Egyedüli kijárás a lánczid.

Aztán minek avatkozom én ebbe bele?

Azért küldtek engem ide a választóim, hogy regényt csináljak?

S aztán csak tudnám, hogy mi lesz a következő fejezet ebben a regényben?

A bonyolulat már megvolna. Egy tönkrejutott apa, a ki a leányát este azért üldözi, a minek az ellenkezőjeért gyötörte reggel. Délelőtt gyáva rabszolgakereskedő, délután büszke hidalgó. Egy korhely bátya, a kinek nappal nem lehet kijönni az utcára, — egy nihilista imádó, a ki compagnont keres egy szerelmi vállalathoz, melyhez a saját kapitálisa nem elégséges, — egy dynamitgyár, aztán meg egy képviselőház, a mit innen fel akarnak robbantani, — aztán egy leány, a kinek a lelke — hermelin, a ki mind attól, a mit lát, hall és sejt, retteg és kétségbeesik. S aztán egy véletlenül közbejött védelmező, a ki maga is tréfának szokta venni az életét, s a kinek van már otthon egy felesége,

meg három kis porontya, azonkívül sokkal több hitelezője, mint a mennyi egy regényben szükséges.

Vajjon mi lesz ennek a vége?

Aztán pedig még egy főszemélyt ki is felejtettem az expositióból.

Ez a főszemély az — ipam uram.

Igen derék, okos és becsületes ember. Nincs az emberi szívben oly erény, a mivel ő ne ékeskednék, s nincs a földön oly tudomány, a miben ő járatos ne volna.

De három dolog nem megy sehogy sem a fejébe, a mik pedig a legközönségesebben elfogadott tények közé tartoznak. Az egyik az, hogy mint lehet valakinek többet költeni, mint a mennyi a jövedelme? A másik, hogy mint lehet az embernek más nővel szóba állani, mint a kivel a pap összeeskette? A harmadik, hogy mint lehet az embernek olyan dolgokba belekapni, a mikhez nem ért?

«Ezen három» oknál fogva sehogy sem tud kibékülni azzal a faktummal, hogy miért vagyok én itt Budapesten országos képviselő?

Mikor a szállásomon becsöngettem, hazatérvén, az inasom azzal a hírrel lepett meg, hogy a «tekintetes úr» megérkezett.

(Más tekintetes úr nincs a világon, csak az «apósok». Mi vők már mind nagyságosak vagyunk. De ő nem engedi magát másként czímeztetni. Rám is orrolt a nagyságos czimért. «Mi jogczimed van neked magadat nagyságoltatni?» kérdé számonvéve. «Hát legelőször is tiszteletbeli zsidó vagyok». (Elég volt neki, nem kérte elő a többi.)

Tehát megérkezett az ipam s jó gazda levén, nem a vendéglőbe, hanem az én szállásomra hajtatott egyenesen. Föl is kelt már régen, kávé is hozatott magának s csak én rám vár.

Jó izlésű ember lévén, nem kérdezgette tőlem, hogy honnan jövök ilyen korán? nehogy valami olyan magyarázatra kényszerítsen, hogy most végződött a konferencia

az 5-ik §. fölött. (Minden törvényjavaslatnak az 5. §-a az, a mit az ellenzék legjobban meg szokott támadni, ez köz-tudomású dolog.) Hanem egyenesen a tárgyra tért, a hogy mi «statusszónokok» szoktuk mondani «in medias res».

Azért jött, hogy hazavigyen.

Olyan meggyőző érveléssel gyakorolta előadói tisztét, hogy én nagyon megnehezítve éreztem ellenében állás-pontom megvédelmezését.

«Édes fiam uram! Önnek a napidijai két hónap óta le vannak foglalva a hitelezői által, ha még a harmadik hó-nap is hozzájárul, akkor önnek a ház határozata szerint, kényszerülve kell beadnia a mandatumáról való lemondását. Ha pedig ezt megelőzve, önként lemond, ezt indokolhatja igen plausibilis argumentumokkal. A gazdasága személyes felügyeletet igényel. Nyolcz hónapig itt ülni, Budapesten, annyi a falusi gazdára nézve, mint tönkre menni odahaza. *Oculus domini saginat boves.* A gazda szeme hizlalja a tulkot. A ki nem olyan nagy úr, hogy jószágigazgatót tarthat, az maga kénytelen a cselédei után látni. Asszony ezt a munkát meg nem bírja, annyival kevésbbé, mert szegénynek a gyermeknevelés is egészen az ő gondja. A képviselőség csak pesti újságírónak és próká-tornak való, a ki a nélkül is itt lebzsel, vagy nagy földes úrnak, a kinek az sport, vagy olyan nagy államférfiúnak, a ki miniszter és államtitkár akar lenni, vagy olyan ügye-fogyott embernek, a kinek az is élethivatás, hogy napon-kint öt forint huszonöt krajczárért segítsen telepipázni az országház folyosóját, de semmi esetre sem olyan ember-nek, mint Ön. Azt hiszem, hogy meg is elégelhetette ön már a dicsőséget. Mindennap leszidatni magát az ellenzék által, csufoltatni mameluknak, hazaárulónak, a nép vérét szívó piócának, lefestetni magát az élczlapokban majom, kutya, elefánt, sárkánykigyó, vaddisznó, rabló, tolvaj, koldus, ökör, számár, ló, teve, zsiráff, rinócerós, papagály, drótos tót, cigány, részeg ember, hóhér legény, kis kölyök, vén asszony, három grácia alakjában, azt hiszem, hogy elég

volt eddig mulatságnak. Hiszen még azt sem szereti a föld, hogy hat esztendeig folyvást buzát vessenek bele, hát még hat esztendeig konkolyt? Megunhatta biz azt már fiam uram. Én azonban korántsem akarom valami compromittáló lépésre kényszeríteni. Én tudom, hogy mi az ildom, a loyaltás. Nem kívánom, hogy most rövid időn, elhirtelenkedve mondjon le a képviselőségről, ez hazafiatlanság is volna. Itt most szükség van minden szavazatra. Maradjon ön itt, a mig a budgetvita, meg az appropriatio kérdés bevégeztetik, s csak akkor tegye le a mandátumát, mikor már nélkülözhetőnek látja magát. Azt is jó előre bejelentse a pártjának, hogy utódjáról kellő időben gondoskodhassék az. Addig az ideig majd én respiriumot szerzek a hitelezőinél, hogy a lefoglalást megszüntessék s azután majd kielégítem mind valamennyit, hogy semmi kellemetlen reminiscencia itt Ön után ne maradjon» . . .

Catilina nem érezhette magát jobban megszorítva Cicero által, mint én az ipam által. Észrevételeim csupán személyes kérdésekre vonatkoztak. El kellett fogadnom a törvényjavaslatát en bloc. A részletes tárgyalás alatt aztán meg kellett ígérnem, hogy új váltónak többet alá nem írom a nevemet, tiz krajezárnál magasabb pénzben nem tarokkozom, s a husvéti szünidőt odahaza töltöm. Otthon aztán majd megalkuszunk. A szolgabíró felküldi a kerület helyettem képviselőnek, mert nagyon hanyag, semmit sem dolgozik, másképen nem tudnak tőle megszabadulni, engem pedig megválasztanak helyette szolgabírónak.

Annak a derék jó asszonynak a nevét elő sem hozta meggyőző érvelése alatt, a kiért én valósággal az életemet odaadnám, s a kinek még csak sejtelve sincs arról, hogy az ő férje itt Budapesten — regényt csinál.

Minden pontját a kapituláczióknak el kellett fogadnom. Mindent megígérttem s aztán szavamat adtam rá, hogy megtartom.

Akkor aztán elkérte a hitelezőim lajstromát s azt mondta, hogy az ügyvédjéhez siet vele, a dolgot rendbehozni;

már most csak menjek nyugodt lélekkel az ország-házba.

Az első becsengetés hangjára eszembe jutott, a mit az a dynamitos atyafi mondott. Odamentem megvizsgálni a kérdéses villanykészüléket. Nem úgy van az, a hogy azt a tisztelt barátom kikémlelte. Az elnöki szék villanygépezetéhez sehonnan sem lehet hozzá férni. Az a sodrony, a mi a szónoki pulpitus szegletében a padlat alá bevonul, a gyorsírodába szolgál. A gyorsírófőnök ezzel ad jelt az alattvalóinak, ha azok a rájuk következő sorban óra-negyedre meg nem jelennek. De ez az eset hat hétben egyszer ha előfordul. Ettől tehát semmi pokolgép el nem sül a névszerinti szavazás alatt.

A szelelő lyukakon azonban mégis csak kíváncsi voltam lekémlelni, hogy nem tette-e már meg valami más bolond azt a tréfát, a mit az én barátom rám bízott; de nem volt ott semmi.

Mikor aztán megesett az általánosságban való névszerinti megszavazás, következett az az amabilis confusio, a mikor minden képviselő elhagyja a maga helyét, összeállnak anekdotázni, vasutakat terveznek, miniszttereket nyeggetnek információkkal; a jegyző pedig az általános Bábelzaj közepett olvassa a részletes tárgyalás alatt levő paragrafusokat egyenkint ilyenformán:

«5-ik §. (fenhangon) mind azon eseteknél pedig, a melyekben, (aztán halk hangon;) Piff puff puff, — s a többi. Philosophia, philharmonia, philanthropia, philomela, phylloxera, — hová tetted a penicizilusom? — továbbá pedig . . . telegraph, typograph, lithograph, photograph, hectograph, — este hat órakor konferenczia! el ne maradjatok! — hasonlatosképen . . . alfa, betta, gamma, delta, ypsilon, omega . . . (megint fenhangon) elrendel-tessék!»

Elnök kérdezi: «elfogadja-e a tisztelt ház az 5-ik szakaszt?»

Hogy ne fogadná el, mikor annyi jó van benne?

Engem azonban kihivat a házból az apósom, mert már egy óra, ilyenkor tisztességes ember ebédelni megy.

Uteunque mindent rendbe hozott már. A délután arra való, hogy a prókátoroknál eligazítsuk együtt a váltók dolgát.

Ezért aztán hálából este együtt megyek vele a népszínházba. A nemzetibe nem szeret járni. Olyan nagy nála a hűség, hogy a mióta az ő régi kedvencz művészei letűntek a színpadról, az ifjakat meg sem akarja nézni. Ezek az öregek azt hiszik, hogy csak az a jó, a mit ők láttak.

A népszínházban legalább kárpótlást kapott: igen erkölcsös darabot adtak: a «Pipacsot». Nem állta ki végig az öreg.

«A feleségem meg találja kérdeni, hogy mit adtak? s nem merem neki elmondani a tartalmát.»

Aztán elvittem vacsorálni az orpheumba. Eleinte győzte a mulatságot azzal, hogy az előadó művésznőknek hátat fordított, de annyit megvallott nekem, hogy «igazán mondom, a két orcám jobban meg van sülvé az orczapírlástól, mintez a beafsteak!» s mikor eljöttünk, arra kért, hogy meg ne mondjam otthon az anyósomnak, hogy itt jártunk, mert soha sem ereszti Pestre.

Az apósom kedvéért én is korán lefeküdtem s aztán az egész éjjel nem tudtam aludni attól a gondolattól, hogy hát ha mégis megteszi az a leány, hogy holnap reggel csak beállit hozzám a tele kosár dynamittölténnyel, mikor az apósom is itt van. A dynamittöltényre még csak ráfoghatom, hogy az a szakbizottság küldeménye: de a leányról hogy világosítsam fel, hogy az az országgyűlési iroda személyzetéhez tartozik?

Egész éjjel mind erről álmodtam.

Szerencsémre az öregnek az a jó szokása, hogy már reggel öt órakor felkel, s ha Budapesten van, el nem mulasztja a Rudasfürdőbe elmenni: az az ő kedvencz tepidariuma.

A mint nagy lábhegyen, hogy fel ne költjön (csikorgó csizmákban) végig ment a szobámon, a hol én háltam, alig húzta ki a lábát, magam is felugrottam az ágyból, felöltöztem s egy bérkocsiba vágva magamat, elhajtattam a «Veres rózsza» hotelig, hogy a Suttogó-utczában hírt adhassak a közbejött elháríthatlan akadály felől. Ez uttal pedig át sem öltözhettem korcsmárosnak. Azt hiszem, nem is nagy szükség van már arra.

De bizony még is későn érkeztem; pedig még nagyon korán reggel volt; a mindenféle gyárak csatornáiból akkor eresztették ki a friss moslékot, az ott párolgott végig az utczán, mint valami izlandi geyzer. Átmászva a szomszédon, zörgettem a kapun, míg kinyitották.

A kapuban elém jött a csont alkotmányú hölgy; nagyon szívesen is fogadott. Felvitt magához a konyhába s leültetett a pädra; nagyon derült kedélyben látszott lenni.

— Senki sincs már idehaza, mondá. A miről meg is győződhettem, tárva nyitva lévén minden szobaajtó; — most már a tiszta szobáé is s az a bizonyos kellemetes porillat, a mi söprés után támad, hirdetvén, hogy a tisztelt hölgyet épen a buzgó takarításból zavartam elő. «Mind elmentek korán reggel még, ki erre, ki arra.»

— Nem tettelegeskedett az öreg a leányával tegnap este? kérdezém hevenyén a dologra térve. «Aztán azért csak folytassa a takarítást, asszonyosság, miattam ne feshelyezze magát, láttam én már herczegasszonyokat is, bartwischsal a kezükben.»

— Tette volna, ha lehetett volna, felelé a szikárság istenasszonya, ismét kezébe véve a porcsináló eszközt. «Mert hát az öreg nem szokott ám délután arra emlékezni, a mit délelőtt ígért. — Ilyen ő nála a bevett rend. Délután három órakor elmegy a Veres rózsába, s ott nyolcz óráig búra issza magát; akkor haza jön, a mint meglátja az Ágnest a varróból visszajönni. Ott kell szegény leánynak a korcsma ablaka alatt elmenni, mert a Suttogó-utczába csak egy oldalról lehet bejárni: a másik végén

elzárja a vasút. Itthon aztán az öreg dül-fül, veszekedik; nincs az a csúf név, a mit a leányra rá nem rak. Olyan gyalázatos dolgokkal vádolja szegényt, a mik annak még a gondolatjában sem fordultak meg soha. A leány csak hallgat és nem sir, mert ha csak egy szót szól, vagy ha sirva fakad, akkor bizonyos, hogy megverik, de ha hallgat, akkor beérik vele, hogy megfogják két kézzel a két hajfonadékát elől s aztán úgy mondják a szemébe, hogy «te ilyen! te amolyan! ugy-e most itt jártál? ott jártál?» Mikor aztán ennek vége szakad, akkor megint elmegy az öreg buvában a «Három dobba» s ott vígságra iszsza magát puncscsal. Onnan aztán már úgy hozza haza mindig a házi szolga a hátán s lefekteti odalenn a szobájában; ott alszik ő kelme reggelig. E szerint a második elménetelétől reggelig akármi történhetik a háznál. Kilencz órától reggelig.

Ez utóbbi corollariumnál megállt az asszonyság kezében a bartwisch, a mivel az összesöprött szemetet a pléhlapátra hidalta s azzal az egész szemetes lapátot elem tartá, mintha azt mind nekem kínálná — az utóbbi mondatnál együtt.

— Folytassa csak asszonyság.

— A hogy mondtam: én nem merek a veszekedésbe közbelépni, mert ha kidobom az urat, azzal fenyeget, hogy lemegy a gyárba s a levegőbe vettet bennünket; hanem tegnap az történt, hogy mikor hazakerült s aztán rákezdte a veszekedést; — most már dupla kedvvel, mert arra is emlékezett, hogy reggel volt itt egy úr, a ki azt kívánta kamat fejében, hogy a leányát ne bántsa; — tehát az bizonyosan szeretője neki; hát arra egyszerre felrohant a Kozák a lépcsőn s be a leány szobájába, a hol az öreg patvarkodott. Soha sem szokott pedig ide jönni. Ott az apa elé állt s megfogva az öreg gallérját, odamutatott arra az írásra az ajtón; «ez a szoba szentély mindenkire nézve». Ez még csak olaj volt a tűzre. Erre a figyelmeztetésre az öreg egyszerre kitalálta az egészet, hogy

ezt egy nagy úr írta fel oda az ajtóra mind a két oldalon, a ki a leányába szerelmes, s az a leány épen annál volt most látogatóban. — Azért akarja agyon csapni. Csoda történt. — A Kozák, a ki késsel fenyegette a leányt, ha egy férfinak a köszönését el merte fogadni, azt mondta erre az öregnek: hogy nagyon jól tette az Ágnes, ha meglátogatta azt az urat; csak a szent ügy érdekében cselekedett és ezentul is akkép fog cselekedni, s azért őt ne merje bántani senki. — Ezen aztán csunyául összekapott az öreggel. Meg is ütlegették egymást, utoljára lehemperegtek mind a ketten a lépcsőn, s folytatták a huzakodást az udvaron. — Mi meg csak néztük Ágnessel egymás szeme közé bámulva, hogy mi történt itt? Meg is voltunk rémülve, hogy az öreg most mindjárt felvetteti a házat velünk együtt. De a Kozák nem eresztette be a gyárba, hanem kitaszigálta a kapun. Akkor aztán elment az öreg a «Három dobba» s következett a napirend, a hogy szokott. A Kozák azonban feljött hozzám s azt mondá: «mondja meg az Ágnesnek, hogy ezentul oly szent és sérthetetlen fog lenni a személye, mint egy királynée! Holnap reggel pedig, mielőtt kimenne, majd mondok neki valamit.» Mikor ezt az Ágnesnek elmondtam, ő olyan furcsa hangon mondta rá: «ezt ő nekem megígérte előre, hogy nem enged többet megverni». Nem világosított fel róla, hogy ki volt az «ő».

Én sem világosítottam fel róla az asszonyságot.

Az asszonyság nem üldözte már tovább azt a kis maradék szemetet, a mi még ott maradt az ajtószegletben; ott hagyta magnak s azzal odaült mellém, a két karját kötényébe takarva, s folytatá az előadást.

— Reggel aztán az Ágnes olyan korán felkelt, hogy még sötét volt; a kávé sem várta meg. Bizonyosan azért sietett, hogy a Kozákkal ne találkozzék. Csakhogy ez meg egész éjjel ébren volt, s a mint az ajtónyikorgást hallotta, már ott volt a lépcső előtt s utjába állt a leánynak. — Én az ablakon keresztül hallgatóztam, de csak azt kaphat-

tam el a beszédjükből, a mit hangosabban találtak mondani; mind a kettő suttozott. «Önnek oda kell hozzá mennie!» Ezt többször mondta a Kozák, mire az Ágnes mindannyiszor hevesen tiltakozott: «Soha, soha!» A Kozák toporzékolt baragjában: «A szent ügy úgy kívánja.» A leány kezeit tördelte. «Istenem, istenem!» — «El kell oda vinnie . . .» (Nem hallottam, hogy mit?) A leány didergett, mintha a hideg rázná. «Én megengedem, mondta a Kozák, — én kívánom . . . és parancsolom! . . .» «Nem! nem!» suttozá a leány. — «Ő kívánja! . . . ő parancsolja . . .» — Erre olyat sikoltott, mintha a szívébe döft a volna, aztán azt suttozá: «jól van!» s odanyújtá a kötökosárcáját a Kozáknak s aztán ott maradt a küszöbnek támaszkodva, s a két kezét a szívére szorítá. A Kozák visszajött a kosárral. A leány kikapta azt a kezéből s egy szó nélkül elfutott vele. «Megálljon még! elkisérem a Sugárútig!» dörmögé a Kozák; de előbb visszafutott a törbotjáért. Azt hiszem, hogy utólérte, mert nagyon sokára jött vissza.

Eleget hallottam. Sietnem kellett a hazatéréssel.

— Megálljon még, tartóztatott az asszonyság. — Hadd mondjam el még az öreget. Mikor ma reggel felkelt, s senkit se talált, a kivel veszekedjék, a kávé is egyedül várt reá, hát nagyon csendesen viselte magát. A kávé után olyan ravaszul hunyorgatott a szemével, mikor Ágnes felől kérdezősködött. Nagyon meg volt elégedve vele, mikor megtudta, hogy lánya nem kávézott itthon. Azt mondta, hogy «a nagy urak theát reggeliznek, tojással, meg írósvajjal». — (Szegény leány, bizonyosan egy zsemlyét eszik végig az utcán.) — Aztán azt mondta nekem, hogy azt a tegnapelőtti urat meg kell hívunk egyszer vacsorára. A mire nem állhatam meg, hogy tripla nevetéssel ne kiáltsak fel: «vacsorára!» Mert ha az ember meggondolja a mi állapotunkat, hát lehetetlen, hogy háromszoros oka ne legyen a nevetésre, mikor ilyen szót hall. Arra aztán elővett egy kulcsot a zsebéből, a mivel a há-

tulsó kis ajtó nyílik ki, s azt kérdezé tőlem, hogy nem tudok-e itt a környékben valami becsületes lakatost, a ki ennek a kulcsnak a párját el tudná készíteni? Hogy ne tudnék? Annyi tolvajkulcs csináló lakik itten mi körülöttünk, hogy az egész várost elláthatjuk vele. Arra fölkerelkedett s elment — alighanem a lakatost ment keresni. Előbb azonban az újjaival egy csókot vetett az ajtóra irtmondás felé s a hosszú kezét a vállamra tévé, mondá: «ez egy dicső ember!» No csak hallotta volna, hogy este milyen titulusokat rakott rá.

Magamat ajánlottam és siettem vissza a bérkocsimhoz. A Veres rózsa előtt épen egy kis kellemetes scéna folyt le. A bérkocsisom egy fiatal embernek a nyakát szorongatá, s a fejét a falhoz ütögette; a kiből én Ágnes reményteljes fivérére ismertem. A derék ifjú, hogy a tegnapi napot ma reggel hasznosan fejezze be, felhasználá az alkalmat, a midőn a kocsis egy pohár grogra betért a korcsmába, hogy az egyik lópokróczot áruforgalomba vezesse; a mit azonban a bérkocsis még a terelés stádiumában meghiusított azzal, hogy kirohant s a vállalkozót liquidálásra kényszerítette. Fenyegetőzött, hogy beviszi a rendőrséghez. A széptehetségű ifjú, a mint engem meglátott, gyönyörű lélekjelenléttel hivatkozott rám, hogy én őt már jól ismerem s kezességet vállalhatok érte. Nem is késtem a kiszabadításával. A bérkocsist megnyugtattam azzal, hogy ezen ifjú ember igen solid üzletet gyakorol — lószörgyűrűkkel, s ezuttal is csak a művészetéhez megkívántató alkatrészeket akarta megszerezni; s aztán leporolgattam az ifjú hátáról a meszet, s megintettem, hogy térjen haza az atyai földél alá, s igyekezzék továbbra is szülőinek mentől több örömet szerezni. — Ezzel megszabadultunk egymástól. — Csak hazatérve vettem észre, hogy a szivartárczám hiányzik az oldalzsebemből. — Ezt bizonyosan a pártfogoltam tartotta meg emlékül. Birja békével!

Nagyobb aggodalmam volt most a miatt, hogy mi lesz

most, ha az a szegény leány csakugyan odavetődik a szál-
lásomra azzal a veszedelmes küldeménynyel s helyettem
az apósomat találja ottan? Mit fog mondani a szerencsét-
len? mikor nem kenyere még a hazudás.

Egészen megkönnyebbült a mellem, mikor az inasom
azt mondá, hogy nem járt nálam semmiféle leány.

Otthon maradtam egész tizenegy óráig; nem jött oda
a leány. Tudtam én azt jól. Aztán a hazakerülő ipamat
elvittem magammal az országházba, leültünk a karzatra:
magam is ott maradtam vele s magyarázgatva neki, hogy
melyik fej melyik képviselőé? biztattam, mikor már ási-
tozni kezdett, hogy ne menjen el még; a miniszterelnök
beszélni fog; a mit onnan tudok, hogy két szemüveget
tart, az egyik az olvasó, a másik a szónokló szemüvege.
Most az utóbbit tette fel. Ezért mégis csak ott ma-
radt.

Ezzel szerencsésen kihúztuk két óráig az időt, azután
megebédeltünk együtt, akkor megnéztük az iparműtárla-
tot, megalkudtunk egy cséplőgépre; az alatt beesteledett,
az öregemnek nem akarózott többet semmiféle színelő-
adást megnézni: inkább a klubba kívánta magát felvezet-
tetni, a mit én is legélvezetesebb mulatságnak találtam.

Mikor a Lloyd-épület kapujában leszálltunk a komfor-
tableből, jó szerencse, hogy az öreget előre bocsátottam s
nem vehette észre a meglepetésemet. A kapu alatt ott állt
Ágnes.

Abban a szerény fekete ruhájában, azzal a koczkás
nagy kendővel, azzal a kötökosárkával a karján.

Mikor engem meglátott, félrefordította az arcát, —
mintha nem ismerne. Bizonyosan nem akarta, hogy kö-
szönjek neki. Pedig kétségtelen, hogy rám várt ott.

Siettem az öregemet felbugzirozni a klubba, s ott nagy
hirtelen összeszereztem a számára egy whistpartiet; mi-
kor aztán így jó biztos hivatalba tettem, siettem vissza a
kapu alá.

A leány már nem volt ott. Vajjon hová lehetett? Hi-

szen rám kellett várnia; hiszen tudnia kellett, hogy visszajövök, ha itt láttam.

De most már tegyünk ide megint három csillagot, mintha három whiszmárka volna.

* * *

Az volt első gondolatom, hogy megyek a lánczhidra. Ha babonás volnék, vagy hinnék a clairvoyanceban, azt mondanám, hogy ez sejtelemből történt; de azt hiszem, hogy realisabb kútforrása volt ez ötletemnek annál. Csak egy pillanatig néztem a szemébe, mikor a kapu alatt találkoztunk; de ez alatt is volt valami beszédszerű a szemében; mintha azt mondta volna, hogy «megint utban vagyok ám már oda, a honnan egyszer visszahoztál». Ez az a Duna fenekét néző tekintet.

Nem csalódtam. Ott állt megint a lánczhidoszlop kandelaberéhez lapulva, s a mellvéden át lenézett az oszlop gerinczén megtörő habokra. A járókelők nem ügyeltek rá.

Odatámaszkodtam mellé csendesen.

Mikor észrevett, karikára felnyitotta a szemeit, s elfulladt hangon suttogá:

— Hogyan talált ön utánam?

— Úgy, hogy tudtam, miért keres ön? s miért fut előlem?

Egyszerre felém fordult heves mozdulattal.

— Ugy-e, hogy nem ön parancsolta nekem «azt».

— Kitaláljam, hogy mit?

— De ne mondja meg! Csak azt mondja, hogy nem igaz.

— Ha ön azt hiszi, hogy az valami rossz, akkor bizonyosan nem igaz.

— Tudtam én azt!

— Mit tett ön azzal a tárggyal, a miről azt mondták önnek, hogy azt nekem kell átadnia?

— Ön hát tudja, hogy mi az?

— Hogy ne tudnám, hiszen megvettem!

A leány elsápadt és reszketett.

— De ön nem akarja azt a rettenetes dolgot elkövetni vele?

Elkezdtem kacagni. «Csak nem vagyok bolond!»

Erre ő is elkezdett nevetni. Olyan az, mint mikor valaki nagy kint szenved, s visszatartja a jajszót, míg egyszer aztán kitör belőle; s az olyan jól esik. Olyan volt a kacagása, mint a galambnevetés; az arcza mégis egészen átmelegedett tőle.

— Hát ugy-e bár csak tréfa volt öntől az, a mit annak az embernek mondott?

— Csak az az egy nem volt benne tréfa, hogy ez által kényszerítettem azt az embert önnek védelmére kelni az atyja ellen.

— Inkább hagyott volna ön mindennap megverni. Hiszen elmulik az, s nem fáj nagyon.

— Hát aztán hová tette ön azt a veszedelmes eszközt, a mit hozzám kellett volna hoznia? Csak nem hordja magával?

— Oh nem. Reggel, még sötétben eljöttem vele ide a lánczhidra, s itt beledobtam a vízbe, a hol legmélyebb. A partról azért nem akartam bedobni, mert ott megláthatná valaki, s a sekély vízben rámehetne valami hajó, s még felrobbanthatná.

— Azt nagyon okosan tette.

— És azután — egyet sétáltam a rakparton, s úgy kerültem vissza a híd másik oldalán.

— Azt is nagyon okosan tette.

— Jól van. De már most mi lesz, ha haza megyek? Ugy-e arra nem gondolt ön, hogy valamit kell felelnem annak az embernek, ha azt kérdezi, voltam-e önnél? Akár azt mondom, hogy igen, akár azt hogy nem, csak az én kínom lesz.

Mélyen elpirult az arcza, még csak a szó kimondásától is.

— Hát ez igen egyszerű dolog. Megmondja ön neki az igazat. Otthon nem talált. Szállásomon egy idegen falusi úr telepedett le, aztán rám várt a klubb előtt, s ott találkoztunk a kapu alatt. Ennek aztán önre nézve semmi következése nincs.

— De hát a dynamit-töltény?

— Azt én átvettem öntől, s többet nem tud róla.

— De ez már nem igaz. A töltény a Duna fenekén fekszik.

— Én is oda dobtam volna azt.

— És aztán holnap és holnapután meg mindennap, míg a töltényeket mind elhordtam, folyvást azt mondjam neki? De hát arra nem gondolt ön, hogy egyszer az az örvöngő követelni fogja a munka sikerét, s miután az nem következik be, önt számadásra fogja vonni.

— Hát az az én dolgom lesz.

A leány összetette a kezeit, úgy könyörgött.

— Uram! Ne kezdjen ön ezzel az emberrel semmit. Se tréfából, se komolyan. Ön nem képzei, minő ember ez? Velem, nem bánom, akármi történik. Nyomorult némberek vagyok. Ön nem sejti minő mélység fölött jár!

Oly rémület volt a szemeiben kifejezve, mint mikor valaki egy holdkórost lát a torony tetején mászkálni s várja, hogy mely perczben esik le?

Még soha sem láttam valakit olyan szépen könyörögni a szemeivel. Ez a szegény leány nem magát félti, hanem engem.

— Egy cseppet se busuljon azon Ágnes kisasszony. Már sexta korom óta benne vagyok én mindenféle conspiratióban. Egyből se lett soha gáliczko. Tréfa annak a vége nálunk. Ismerem én a mi talajunkat, nem terem az meg abban. Sok levelethoz, de termésre soha sem kerül a sor. Az én magyarom duzzog, pattog, fenyegetőzik, aztán mikor kezében a kés, előtte az ellenség, a kire azt kifente, akkor leszel vele neki egy darab kenyeret, «nesze ilyenadta! Ne koplalj, mint otthon!»

Azt gondoltam, hogy megnevettetem vele, de csak a fejét ingatta csendesen, nem állt most már a nevetés olyan könnyen nála. Elég volt egyszer.

— Csakhogy ez nem az ön «magyarja». Ez nem olyan ember, mint a kikkel ön össze szokott ülni, víg poharazás közt, ország-világ füle hallatára székel puttsot csinálni. Ez magában tervez és nem ismer semmi emberi érzést. A mi érzése van, az vagy állaté, vagy ördögé. Egyszer már megölt egy leányt, azért, mert nem akart kutyája lenni. S ezzel a tetteivel még dicsekedni szokott. A vetélytársra is rálőtt és megsebesítette. Sok esztendeig ült a börtönben, ott elszokott mindentől, a mi élvezet: bort, dohányt, nem osztanak ott. Megtanult dolgozni és tervezni. S most is ugyanazon életet folytatja, mintha még mindig Szamos-újváron ülne. Naphosszant nem hagyja el földalatti odúját. Megvonja szájától a falatot, mikor a gyár nem dolgozik, elmegy a gabonacsarnokba zsákot hordani, vagy az indóházhoz hordár-kisegítőnek, semmi munkát nem ártall, s a megtakarított pénzen gépeket szerez össze, a miket nem hágy megtekinteni senkinek, és könyveket, a mik angol, francia, olasz nyelven vannak írva. Járat orosz lapokat, a miket csak titokban lehet megszerezni. Minden nyelvet megtanult magától, s ha idegen jön hozzá, eltagadja valamennyit, azt mondja, csak magyarul tud. Nem is beszél semmiről, a mi a világban történik. Aztán senkit sem szeret. Előtte nincs sem Isten, sem nagy ember. Költői művet nem olvas soha. A nők számára csak egy elnevezése van, — a mit én ki nem mondhatok. A kinek vagyona van, az ő előtte tolvaj, a kinek becsülete van, az ő előtte csaló. A kire valamit rábiz, az után alattomban kémkedik. S a halált úgy megveti, mint a hogy csak megvetheti azt egy dynamitgyártó, a kinek minden lépése alatt úgy döng valami folyton, mintha egyik sírdombról a másikra lépne. Oh uram, ezzel az emberrel még egy városban lakni sem jó. Én ha futhatnék, a föld tulsó oldalára futnék előle.

— Mind azzal, mit ön mondott felőle, csak érdekesebbé tette őt előttem. Kezdek belészeretni. Van nekem már egész gyűjteményem ilyen furcsa ismerősökből. Csak hogy még eddig mindegyikre kisült, hogy nem igazi, csak utánzat. A kit ebben a nummismatikai gyűjteményemben egy darabig mint néplázító, mint attentátum tervező demagogot tartogatok, egyszer csak a revers oldalán úgy mutatja be magát, mint legújabbán kinevezett adórectificáló hivatalnok. Én merem önnek ígérni, hogy ha sokáig ismeretségben leszünk Kozák úrral, én becsinálom őt valami állami gyárba műszaki felügyelőnek, s majd meglássa, hogy milyen derék jámbor ember lesz belőle.

— Azt én nem hiszem.

— Pedig ez természetes. Az embereket elkészeríti az, ha tehetséget éreznek magukban s azt nem érvényesíthetik, de mihelyt elismeréshez jutnak, az egyszerre megváltoztatja világnézeteiket.

— Bár lenne úgy. De ettől távol vagyunk. Holnap és azután napról-napra el kell hoznom önhöz egyet ezekből a rémszerekből. Itt fogunk találkozni holnap is, e helyen?

— Kedves Ágnes! Önt kínozza az a gondolat, hogy önnek velem találkoznia kell. Az van önnek mondva, hogy tőlem valami bizonyítékot vigyen vissza ugy-e bár? a miről megtudják, hogy csakugyan átadta nekem, a mit küldtek.

— Igen, egy papírlapra írva azt az álnevet, a mit ön tegnap az atyámnak mondott.

— No hát én leirom önnek azt a nevet ötven papírlapra, s aztán mindennapra adjon ön át egyet belőle, akkor nem lesz ön kénytelen velem találkozni.

— Hm. — Csakhogy azt az embert nem lehet ám bolonddá tenni. Mikor ezzel a küldeménynyel elsiettem, ő utánam futott s aztán az egész Sugár-uton végig elkísért s az alatt sokat elbeszélt a mit önről tud. Hogy ön kinn járt egyszer Garibaldinál is, s Páris ostroma alatt a com-

munében részt vett, hogy Bakuninnal jó barátságban van. Önhöz nagy a bizodalma. De azért mégis gyanakszik. Azt mondta, hogy ezentúl mindennap fog ön egy levelet kapni, a miben csak egy név lesz írva, s ezt a nevet kell azután átadnia nekem, mikor a történyt átveszi. Ezt a nevet előre sem én nem tudom, sem ön. És így mindennap kénytelenek vagyunk mégis egymással összetalálkozni.

— Ez a kénytelenség csak önre nézve kellemetlen. Én nagyon szeretem, ha önt láthatom és önnel beszélhetek. Tehát holnap e perczben ismét itt ezen a helyen. Most aztán járjuk körül a hidat.

Az egyik oldalon át Budára, a másik oldalon vissza Pestre. Épen úgy, mint Kazinczy Ferencz idejében a pesti tudósok, a kik egy magyar Almanach kiadására conspiráltak, s erre a hajóhid gyalogsorát találták ki legalkalmasabb találkozóznak. A Dunának nincsenek fülei.

— Tudja ön, hogy miért álltam én rá ennek a küldeménynek az elhozatalára? kezdé a leány menetközben. Azért, mert arra gondoltam, hogy ha én meg nem teszem ezt, megteheti más. Én tudtam, hogy mit fogok csinálni, de nem tudtam, hogy más nem adja-e át önnek valóssággal?

— S aztán félt ön, hogy akkor én megteszem azt, a mit elvállaltam?

— Igen. Nekem baj az, hogy minden emberről azt hiszem, hogy az rosszat akar a másiknak.

— De most már nem hiszi ön?

— Nem. S ez most nekem olyan, mintha valamiből meggyógyultam volna. Hanem a helyett megint valami más szorítja össze a szívemet. Ha ön nem hajtja végre ezt a pokolbeli tervet, nem teheti-e azt meg valaki más?

S e szóknál oly élénk félelemmel tekintte a szemeim közé, azokból a beszédes szemekből az volt kiolvasható: «olyankor, a mikor te is ott vagy, a ki nekem semmim sem vagy, mégis az egész világon mindenem vagy?»

— Erről holnap bizonyosságot fogok szerezni s aztán majd elmondom önnek. Biztatám én. A pesti hídfőnél aztán elváltunk, ő ment a Suttogó-utca tája felé, én meg a klubba vissza, nézni az apósomat, hogyan whistezik.

Másnap korán reggel már ott volt a jelzett levél az asztalomon. Ez a név volt benne: «Herostrat».

(A később napról-napra egymásra következő levelekben szintén mind ilyen czélzatos nevezetességű nevekkel lettem megajándékozva, a kik nagyszerűek voltak a robbanás munkájában: Nabukodonozor, Brennus, Soliman, Sámson, Pugatseff, Booths, Batukhán. S mikor a föld feletti nevek elfogytak, következtek a föld alattiak: Lucifer, Leviathan, Belzebub, végre az újabbkori celebritásoké, kik magukat hirlapilag megörökítették Orsinitől Hartmanig.)

Este, a megegyezett óranegyedben ott voltam a lánczhíd oszlopánál. Ennél jobb helyet hasonló találkozásokra kigondolni sem lehet. Az oszlopot körülkerülő karzat szeglete a járókelőktől félreesik. Szemközt nem jöhet senki, mert az ellenkező oldalról jövők a tulsó gyalogsorban járnak, onnan meg az oszloptól nem lehet oda látni. Átellenesünk csak a széles Duna és a Margitsziget: senki sem hallgatja ki, mit beszélünk?

Egy percz múlva már Ágnes is odajött.

Időjelzőnk az volt, mikor a lámpásokat meggyújtják a hidon.

Volt már bizonyos inger a titkos találkozásban. Mikor oda simult hozzám, nagyon közel kellett egymáshoz lennünk, hogy suttogva beszélhessünk.

Mindenek előtt átadtam neki a mai napról való keresztnévemet.

— Mi történt tegnap odahaza? kérdezém.

— Ugyanaz, a mi tegnapelőtt. Ön tudja azt. Hadd ne mondjam el.

— Kozák nem engedte önt bántani?

— Oh Istenem! hisz ez még rosszabb, mint a mi eddig volt! Eddig ha az atyám hazajött, durva, erőszakos volt

hozzám, meg is vert, de az nem fájt olyan nagyon, mint az, a mikor azt látom, hogy én miattam veri meg az atyámat valaki más. Utoljára is odarohantam közéjük, mikor egymással dulakodtak, s nem tudom, hol vettem egyszerre azt az erőt? szétválasztottam őket; ne bántsátok többet egymást! mert ha még azt látom egyszer, hogy az atyámat megüti valaki, hát megölöm magamat! Oh mennybéli Isten, minő élet ez! Az atyám aztán elment hazulról, s azt kiabálta, hogy revolvert vesz és meglő. Ma reggel pedig rám akart erőltetni egy kulcsot, hogy hozzam el önnek, ön már tud róla.

— Nem tudok semmit.

— Nem is hoztam el. A másik ember nagyon mogorván fogadta azt az értesítésemet, hogy önnel csak egy rövid időre találkoztam, járó-kelő emberek útjában. «Ostoba guvat!» azt mondta rá. Azt hiszem, hogy én ismerem ezt az embert. Egyszer a Rézi asszony hozott nekem haza egy pacsirtát, az igen kedvesen énekelt már korán reggel, oda volt az ablakom fölé fölakasztva a kalitkája. Ez az ember apró kavicsokat hajigált föl rá, hogy elhallgattassa. Egyszer megszólítottam érte. «Ön nem szereti a pacsirtát?» «De igen — sülvé». Engem is ilyen pacsirtának néz.

Magam is azt hiszem.

— No hát ennél öröndetesebb hírt mondhatok önnek, mondám. Ma össze-vissza vizsgáltam a képviselőháznak mindenféle rejtett zege-zugát s biztosíthatom kegyedet róla, hogy semmiféle lehetőség nincs arra, hogy abban valami örült merényletet lehessen elkövetni. Pinczebolt a képviselőház alatt nincs. A légfűtő kemencze egy külön épületben van, a bejárata nehéz vasajtóval elzárva, maga a kemencze ismét vasajtóval fedve, a légvezető csövek, a mik a falakban vannak vezetve, rácszal elzárva. Az a három szellőztető lyukforma a terem közepén tulajdonképen csak kettő, a harmadik vasrács (a honvédelmi miniszter előtti) csak a symmetria kedvéért van ott. A másik

kettő a terem légváltoztatását eszközli. A kultuszminiszter előtti pinczegéje a terem meleg levegőjét vezeti ki, az igazságügyminiszter előtti pedig a külső hidegebb levegőt bocsátja be. A szivarfüst az egyiknek a rácsozatán alá száll, a másiknál felcsapódik. E kis üregből egy szűk csatorna vezet ki a föld alatt, a melynek a torka nem az utcára nyílik, hanem egy szűk kis udvarra, a minek a létezéséről a 433 igazolt képviselő közül 432-nek tudomása nincsen. Ott a házmester családja ültetget virágzó bokrokat s nevel gránit koczkák között epret, málnát, ezekhez a nyílásokhoz tehát idegen ember nem férhet s azonfölül még sűrű vastag öntöttvas rostély fedi őket, a min egy borsószem sem fér be. Belülről a teremből a szellőztető üregekbe semmit elrejteni nem lehet, mert azokon száz ember jár keresztül-kasul, s mindent világosan meglátni bennök, s azonfelül is mindennap kitisztogatják azokat a teremőrök. A mi Kozák barátunk tehát alaposan tévedett, a mikor azt hitte, hogy ezen az úton lehet valami Guy Fawkesi merényletet tervezni. A képviselőházat, ha már az egyesült ellenzék glycerinje, a szélsőbal salétromával párosulva szét nem robbantotta, a Suttogó-utca nitroglycerinje ugyan ki nem forgatja.

Ezzel az előadással nagy örömet csináltam a leánynak.

Azok után, a miket naponként olvasok a hirlapok vezérczikkeiben a magyar képviselőház felől, igazán nem hittem volna, hogy akadjak olyan jószívű teremtsére a földön, a kinek örömet szerzek azzal, ha felvilágosítom róla, hogy nem lehet a képviselőházat a levegőbe vettetni.

Ettől a naptól fogva igen rendes életet éltem. A milyen pontosan megjelentem reggel fél tízkor az országházban, öt órakor a klubban, olyan szigorúan ott voltam félhétre a lánczhid első oszlopánál, hogy mintaképül szolgálhattam volna egy burocratának.

Az ipam folyvást itt volt és rendezte a dolgaimat. A hitelezőim megnyugodtak, s a napidíjaím fölszabadul-

tak a lefoglalás alól. Én pedig tanultam azokból tisztességesen megélni. A mi nem lehetetlen. Ha az ember lemond az egyforintos szivarról, beéri ötvenkrajczárossal s nem szí ki naponként többet csak tizet, hát még marad is huszonöt krajczár kosztra.

Egy este azzal lepett meg az én kis védenczem a szokott találkozóznál (akkor épen Béliál volt a nevem), hogy új ruha volt rajta, sőt még új kalapja is volt és divatos prémes ködmenkéje.

Nem hallgattam el azt az észrevételemet, hogy «ejnye, de kicsipte magát».

— Az apám vette, monda ő, különös szomorú hangon. Butorokat is hozatott a szobámba, szebbeket, mint a mi-lyeneket én megérdemlek.

— No talán jó fordulatot vett az üzlete újabb időkben.

A leány csak vállat vont s nem nézett fel reám.

— Arra kéreti önt az atyám, hogy ha ráér ön, holnap látogassa meg őt, sürgős üzleti ügyek végett.

— Jól van, elmegyek korán reggel.

A leánynak nagyon rossz kedve volt ezúttal. Pedig hiszen örülnie kellett azon, hogy új ruhája van. Nem is sokáig állt meg velem beszélgetni, végig sétáltuk innen is túl is a lánczhidat s azzal elváltunk a viszontlátásig.

Másnap jókor reggel ellátogattam a suttogó-utczai gyárba.

Haggeus úr már akkor kijózanult állapotban volt, s még az udvaron fogadott, látszott, hogy rám várt.

Ő azonban egészen más látszatot akart maga körül teremteni.

— Nagyon örülök ennek a véletlen szerencsének. Épen most kísértem ki a leánykámát. Nem tetszett vele találkozni az úton? A conservatoriumba járatom, énekelni, zongorázni taníttatom, tudjon tisztességesen megélni, ha én nem leszek.

A hány lélekzetet vett, annyit hazudott.

A mint később észrevettem, egyike volt Haggeus úr azoknak a kiváló talentumoknak, a kik folyvást, a legkisebb megerőltetés nélkül tudnak hazudni, mint a hogy némely ember tud folyvást versben beszélni.

Felvezetett karonfogva az emeletre.

— Tessék ide a tiszta szobába.

Hanem abban a tiszta szobában akkora port vert megint Rézi asszony, hogy meg kellett hátrálnunk. A gleichenbergi Inhalations-apparat, mely a betegeket por alakban tömi meg a gyógyszerrel, nem végezhet tökéletesebb munkát, mint Rézi asszonynak a seprője.

S én elég naiv voltam észre nem venni, hogy kiszámított tendentia volt ez a nagy porcsinálás a tiszta szobában, hogy Haggeus úr azt mondhassa: «no nem tesz semmit, hiszen bemehetünk a leányom szobájába, ott is lehet végeznünk».

Meg akarta mutatni a leánya szobájában az új butorokat — meg még valamit.

Csakugyan új butorok voltak, t. i. nem subjective, hanem csak objective újak, erre a szobára nézve azok. A hány darab, annyiféle garnitúrához tartozott valaha, voltak közöttük tisztességesek és mások, a mik kopott elegantiával kérkedtek. Luxust árult el maga a superlátos ágy, melynek himzett vánkös cziháiból kivirított a kék selyem párnahéj. Vajjon a borotva és a cyankali ott van-e alattuk?

— Tessék leülni, ide a balzacra, kedves barátom uram. Parancsol egy szivart? Megkinált a saját tárczájával. — Milyen szivarokat szokott színi?

Majd feleltem neki rá valamit. «Ezt kérdezd meg az első szülöttedtől, az már tudja.»

— Lássunk a dolog után, uram; sürgetém, elutasítva a szivarjait. Ön engem hivatott a leánya által.

— Igenis voltam olyan bátor, mondá a pupos, megnyalva nyelvével az ajkát.

— De hát hogy gondol ön olyat, hogy egy fiatal csinos

leányt küldjön izenetekkel egy iérfihoz? kérdezém tőle haragosan.

A pupos a szemeit forgatta az ég felé.

— Oh uram, kezdé rá, olyan erőltetett vékony, reszkető hangon a mi a színpadi koldusokra emlékeztet, az én leányom olyan, mint, mint egy szent, olyan, mint egy angyal. Őt az ártatlansága beburkolja, mint egy pánczél, mint egy nimbus, mint egy láthatatlanná tevő palást. Képes volna bűnösöket megtéríteni. Önt pedig úgy ismeri, min jóltevőjét, élete megmentőjét, második atyját. Tekintse őt uram leányának. Szeresse őt mint édes gyermekét. Engedje neki, hogy önt úgy szerethesse, mint édes atyját. Ő még valóságos gyermek, a kinek minden gondolatja csupa ártatlanság. De hát tessék a saját szivarjaiból rágyujtani.

— Soha sem szoktam hölgy szobájában szivarozni; — még a saját feleségemében sem.

Most már talán csak abba hagyja a rableány magasztalását.

Dehogy teszi. Hisz a feleséges embernek még előnyei vannak a nőtelen fölött a rabszolgakalmárok szemében.

— Küldhettem volna, az igaz, a fiamat is; de az sulyos betegen fekszik.

(Tudom: részeg.)

— A szemei nem állják ki a napvilágot.

(Meg a rendőröket.)

— Azért határoztam el magamat, hogy felhasználjam az alkalmat.

— Micsoda alkalmat?

A pupos a kezeit dörzsölte és nevetett.

— A compagnonom elmondta, üzlettársának kötelessége volt elmondani, hogy ön megrendelést tett nála, hogy önök megegyeztek, s e végett önnel Ágnes naponkint találkozik. Ő elmondta azt nekem hiven.

(Hiven bizony, a hátadnak ököllei.)

— De hát akkor azt is elmondta önnek, hogy a kis-

asszony soha sem találkozott velem másutt, mint az utcán, a hol legtöbb ember jár.

A pupos horizontális helyzetbe hozva az arcát, sohajta fel: «ő valóban elébb megöletné magát, mint egy idegen férfinak a küszöbét átlépje».

— Hanem hát térjünk át már egyszer az üzletünkre.

— Igen is, kérem alásan. Tehát a mikor legelőször szerencsém volt uraságodhoz, azt méltóztatott mondani, hogy be akar lépni az üzletembe csendes társnak s nekem ezer forintot tetszett kínálni. Ezt akkor én visszautasítottam: azt állítva, hogy van már egy csendes társam, s az nem tűr el maga mellett egy másikat; de most megvallom az igazi okát. Nem fogadtam el önt azért, mert azt hittem hogy üzletem ruinálva van: nem akartam önt berántani, mert előttem első dolog a becsület. Most azonban egyszerre váratlan, reményeimet túlhaladó lendületet vett az egész üzlet: A fiumei Scaramelli gyár roppant mennyiségű dynamitot rendelt meg nálam torpedók számára.

— Ugyan kinek csinálja azokat a torpedókat — háború után?

— Titokban maradjon. — De hisz ön mindenbe beavatandó. — Itt megállt, széttekintett, felkelt, kinyitotta az ajtót, szétnézett a konyhában, nem látott senkit, visszajött, leeresztette a függönyt az ablak elé, s azután folytatá fülemhez tartva a száját: tehát . . . az irredentisták számára.

(Úgy tudott ez hazudni, mint a jó galamblövész, kapóra.)

— Most tehát a legalaposabb reményem van önnek a nagylelkű kölcsönét rövid időn visszafizethetni. E szóknál a keblébe nyúlt.

— Csak hagyjuk azt még. Jó helyen fekszik.

— Nagyon megtisztelő e bizalom rám nézve, szólt Haggeus, s nem bántott meg többet azzal, hogy a tárczájához kapkodjon a zsebébe. Tehát akkor mást mondok. Kész vagyok önt üzlettársnak elfogadni. Most már az én

találmányaimnak érkezett a korszaka. Feljött az én napom. Pokolbeli nap, hahaha! Az irredenta megveszi a pyranastator találmányomat.

— Miféle csoda az?

— A mi a világot ki fogja forgatni a sarkából. Egy olyan gép, mely léghajóból, torpedóból és tempirozó óraműből van kombinálva s perczre kiszámítva zuhantja alá bevehetetlennek hitt várakra szétromboló tűzakkáját.

Megkísértém a hazafiui érzelmeit tűzbe vinni.

— Nem lesz abból egy kis baj, ha az ország ellenségeinek adunk el ilyen találmányt?

Oh de könyv nélkül tudta már ő erre a mentséget.

— Hisz az irredenta csak Ausztriának ellensége, nem nekünk. S ha nem méltányolja a hazai találmányokat ez az ország? Kináltam én ezt a magyar kormánynak is. Hát hallgattak rám? Még kiüldöztek mint veszedelmes embert, jó hogy egy Suttogó-utca van a világon, a hol meghúzhattam magamat. Itt hagynak nyomorogni, magamat, gyermekeimet éhséggel küzködni, annyi tudománnyal és kísérleti tapasztalattal, a mennyivel én bírok. Az én emberkaszáló gépemmel a muszkákat meg lehetett volna semmisíteni még Plevna alatt. Hát vették figyelembe? Most aztán itt az elismerés! Kétszázezer lirát kapok érte, uram, kétszázezer lirát! Hát vádolhat engem azért ember, vagy önlelkiismeret, ha mint családapa, mint üldözött hazafi, mint találmányára büszke tudós, két kézzel kapok az ajánlat után? E találmány meg fogja örökíteni nevemet, mint Congrève nevét a röppentyűk.

Hagytam beszélni. Meg voltam felőle győződve, hogy egy szó sem igaz mind abból, a mit most hallok.

— S ezt az összeget azonnal lefizetik, a mint a legelső minta, kicsiben, elkészül. Szólt Haggeus kevélyen hátra igazítva a fejét a két vállá közé. Ehhez azonban szükséges valami kétezer forint: — tudja ön; a léghajó, az irányzó önmozdony, a tempirozó óramű, et cætera . . .

S itt előhúzott egy mechanikai képet a zsebéből, a mi-

nek az ákombákjaiból elkezdte nekem magyarázni a rettenetes pyranastator szerkezetét, hegyről tövire: míg tökéletesen megértettem a dolgot. — Egy olyan gépről van szó, melylyel az én zsebemből kétezer forintot ki lehessen húzni. Dejsz ilyen masinát ki nem találsz öreg pupos!

Mikor egészen fölvilágosított, fölkel a helyéről, a kezét a vállamra tette, s büszkén fejezé ki magát.

— Midőn üzletem nyomorral, bukással volt összekötve, nem akartam ahhoz önt osztályosul fogadni; — most, midőn dicsőség és gazdagság kínálkozik, én jövőm kinálni a szövetséget.

Nagylelkű férfiú!

No megállj! Majd mindjárt kigyógyítlak én ebből.

— Nekem azonban, édes tudós barátom, ez idő szerint épen nincsenek meg azok a kétezer forintjaim.

— Ah, bohó! Henczegett a barátom, ledobva magát a karszékebe, s a féltérdét a két keze közé emelve, és úgy himbálva idomtalan trapezium termetét. Hát hiszen csak nem képzeled ön azt, hogy azért fordultam önhöz, hogy önt megszivattyúzzam? Távol áll tőlem! Mit? Hiszen ha ilyen roppant megrendeléseknél akár a fiumei czégnek, akár az Irredentának mondanám azt, hogy kétezer forintra van szükségem, hát holnapután itt volna az asztalom. De azt én sohasem teszem. Előleget kérni a megrendelőtől, kivált az olasztól, mindig hátrányos dolog; mert akkor az észreveszi a gyáros megszorultságát s negyedrészt árt ígér. Jóhiteű czég soha sem kér előleget! Nincs is arra szükség! — Megesnék bele! — Ha egy szilárd czég megakadna nyomorult kétezer forint miatt. Erre «mi» nem szorultunk. «Nekünk» van hitelünk.

Még nem sejtettem, hogy abban a «nekünk»-ben én is benne vagyok.

Haggeus úr csakhamar megértette ezt velem. Keblébe nyúlt, kivette a tárczáját s bankári non-chalanceal vont elő annak rejtekéből egy hosszú papirost, melynek narancs-

sárga színéről már megtudja minden szakértő, hogy az váltó. Már ki is volt töltve, s Haggeus úr «elfogadom»-jával ellátva.

Ez ám a pyranastator.

Ismerem én «ezt» a pokolgépet régen, édes puposom! Hej de sokszor a levegőbe vetettek már engem ezzel az én «irredentistáim».

Nagyot bámultam rá, s azt kérdeztem tőle, hogy «mire való ez?»

Ez a kérdés olyan nagy szemtelenség volt tőlem, hogy ennél csak az övé volt nagyobb, mikor felelt rá:

— Nem érdemes a szóra, szólta, a fél lábát keresztül vetve a szék oldaltámláján. Pusztán formalitás. A pesti takarékpénztárak megkívánják, hogy három aláíró legyen egy váltón. Az elfogadó én vagyok, tehát én fizetek a lejáratkor; a kiállító Kozák úr, a társam: önnek csak azt a szivességet kell megtenni, hogy hátul írja rá a magáét, a hol már semmi írás nincs. Úgy-e megteszi azt édes Kori-banya úr?

— Uram! mondek elszántan. Ez a kéz még soha a Kori-banya nevet váltóra le nem írta.

No már ilyen igazat soha életemben nem sikerült mondanom, pedig próbálgatom hébe-hóba.

— Uram! mondá ő, olyan ártatlan képet csinálva, mint a ki soha váltó-óvást nem látott az életben. Se jótállásról, se fizetésről nincs szó. Hát nincs önnek a becsületemben bizalma? Csak a nevét kérem: és semmi egyebet.

(A nevemet ám? de melyiket? Hogy az igazi nevemet többé semmiféle új váltóra le nem írom, erre becsület-szavammal köteleztem magamat az apósomnak, s most hevenyében megszegjem ezt a parolámat? S ugyanakkor fel is kell fedeznem a valóságos állásomat Haggeus úr előtt s azzal egyuttal elárulom, hogy engem semmiféle üzleti érdek nem hozott ide; hanem csak a leányát kísérem haza? Vagy pedig irjam alá azt a nevet, a mit vak-

tában kikaptam az emlékemből? Egy idegen ember nevét? Hisz az meg valóságos váltóhamisítás! Még hogyha kedvem volna is az obligóba lépéshez: a miről tudok már annyit — sok esztendei praxis után, — hogy az egyértelmű a fizetéssel, azt bizony meg kell gondolnom, hogy az ilyen aláírás által az a váltó «pincze váltóvá» változik s az aláíró t könnyen a pinczébe juttatja.)

Azt gondoltam ki, hogy majd elrontom én ezt a váltót. Két forint bánja meg. Csak nincs a puposnak a zsebében egy másik blanquett tartalékban. Csalogathat aztán engem ide többet akár mézeskaláccsal!

— Jól van, hát hol az írószer?

— Mindjárt szolgálok vele. Minő tollal szeret ön írni?

— Ludtollal szeretek. A réztollal bele akadok a papírosba.

— Mindjárt készítek egyet: tessék addig előkeresni a kalamárist a leányom íróasztalából. Ott lesz a fiókban. Nem úgy mint a minap, a mikor veres tintával irtunk.

Haggeus úr kiment a konyhába a tollseprőt megkeresni, a miből a pennának csinálendő tollat kirántja, s ott hagyott engem, hogy kutassak addig az íróasztalka fiókjában.

Mi archæologok ezt tartjuk a legkellemesebb kutatásnak: fiatal hölgyek íróasztalkáinak rejtekeit feldulni. Itt egy száraz virág (a kőkorszakból), emitt egy levélréteg (a bronz előidőkből), ásatag albumlapok, petrifikált czukorszívek, himes tojások ó-chaldeai rajzokkal tele karczolva, összecsavart hajszálak valami anteadamita embermajomtól, középkori divatú ifjak fényképei s más efféle őslénytani maradványok; — egy gazdátlan fogpiszkáló, gyönyös hüvelylyel, melynek hőse ki tudja hol esett el? Az ilyen kutatásoknak én mindig szenvedélyes Romer Flórisa voltam.

Itt azonban nem sok felfedezni valóm volt: arra is mindjárt rátaláltam. Legfelyül volt, egy levélborítékba dugva: — a saját arczképem; nagy kabinét-alak, panyóka mentében.

Először nagyot dobbant rá a szívem. Aztán meg valóságos düh fogott el. — Lehetetlen volt keresztül nem látnom a goromba szövevényen. Ez az arczkép azért van ide téve s azért vagyok ide utasítva ebbe a fiókba, hogy találjam azt meg, s aztán higgyem el ennél fogva, hogy az a leány én rólam ábrándozik. Ezt a képet senki sem tette ide más, mint maga Haggeus úr. A leány bizonyosan nem tud róla semmit. A fényképemet könnyen meg lehet kapni, ott van az Ellinger kirakatában száz más hasonló országházkerülő társaságában. De ha ezt onnan szerezte meg az öreg, akkor egyuttal a nevemet és az állásomat is meg kellett tudnia. És most mégis engedné nekem, hogy egy idegen embernek a nevét irjam rá egy váltóra, hogy aztán azzal üldözhesen valaki, mint Lugarto Gontrant öt felvonáson keresztül! Ej de magharagudtam erre a puposra! Kedvem lett volna őt egyenesre kalapálni, mikor újra elém biczebóczázott.

Ő hozta a kalamust, én meg a kalamárist.

Ravaszul sunyított felém. Gondolta, hogy: megtaláltad az egérfogót ugy-e? odakapta az ujjadat?

Igaz, hogy reszketett a kezem, mikor a tollat belemártottam a tintába.

Cseppentettem is egy akkora malaczozt a váltó hátára, hogy csak a füle meg a farka hiányzott: a négy lába megvolt.

— Ném tesz semmit, monda az öreg; s felnyalta a nyelvével a tintát.

Mondtam neki, hogy azt ne tegye, mert az méreg.

Nevetett ő azon. Hozzá szokott ő már, hogy deci-számra igya a mérget.

Én aztán másodszor is neki akasztottam a tollat a papirosnak s a kezdő K betűnél mindjárt olyan két új tinta fecscset dupláztam ki belőle, hogy annak már most minden attribútuma megvolt, a mi egy malacznak szükséges. De ezt már én törültem el a kabátom ujjával.

— De már, édes barátom, mondék, eldobva a tollat,

ilyen elcsufított váltóval a takarékpénztár előtt meg nem jelenhetünk, mert ott majd azt mondják, hogy malacz csordára nem zálogoznak. Ezt már én rontottam el. Itt van két forint; vegyen ön másikat. Aztán majd holnap visszajövök; jobb tollat, jobb tintát hozok magammal, s aláírom, szépen, a hogy illik. Most pedig sietek; várnak, magamat ajánlom.

A kis gnóm vette észre, hogy miben sántikálok? s ő jobban értett a sántikáláshoz: ő volt a «preferenciás sánta», a hogy a ferbli műnyelven nevezzük. Elkezdte a szemeit felfelé forgatni.

— Csakhogy nekünk erre a váltóra már holnap reggel okvetlenül szükségünk van; mert kilencz órán túl nem veszik fel a cenzurára. Sokkal egyszerűbben lenne a dolog, ha ön, kedves üzlettársam, ma délután, úgy este felé ellátogatna ismét hozzánk. Én ugyan nem leszek itthon, sürgős ügyben kell eltávoznom. De itthon lesz a leányom. Ő nála fogom hagyni a váltót. Másra nem merem bízni; mert óvatosnak kell lenni az embernek. Aztán, hogy a Kozáknak, vagy más valakinek ne tűnjék föl az ön idejövetele: kérem, legyen szives ezt a kulcsot magához venni, a melylyel a kerten keresztül a kis ajtón át bejöhet: ön ismeri már a bejárást. — No hát Isten önnel uram. Remélem, hogy nem fog rólunk megfélekedni... s addig szorongatta a kezemet, míg bele nem szorította a markomba azt a kulcsot. S aztán kikomplimentirozott az ajtón.

De már ide megint tegyünk három pontot, mintha egy váltóra ejtett három szörnyű tintacsepp volna.

***

A szokott óranegyedben ismét ott voltam a lánczhídi sétán.

Ágnesnek visszajáról volt föltéve a kalapja, a tollal előre. Kérdeztem tőle, hogy tán fogadása tarti a tollal

előre viselni a kalapot? El sem mosolyodott rá: azt mondta, «hogy úgy is jó az nekem».

— Bizonyosan nem nézett a tükörbe, mikor föltette.

— Nem sok kedvem van a magam szeme közé nézni. (Úgy látszik, az enyim közé nézni sem volt kedve.)

— Hát akkor mire való az a szép álló tükör a szobájában?

— Ön látta azt? kérdé csaknem megijedve.

— Hogyne? Hisz ön kért fel, hogy látogassam meg az atyját.

— S ő ott fogadta önt el?

— A másik szobában takarítottak.

A leány különösen szomorú volt ma.

— Ön ma másodszor teszi meg ezt az utat a lánczhidon ide, meg oda? kérdém tőle.

— Nem. Reggel nem voltam itt.

— Hát a dynamit-töltényt hová tette? Én még mindig kapom a Kozáktól a leveleket a historiai álnévvel: mi azt mutatja, hogy még mindig tart a rakétákban.

— Egy idő óta nem hozom ide azokat, hogy a Dunába dobjam.

— Hát mit csinál velük?

— Visszatérek az útból, mintha otthon feledtem volna valamit s a dynamit-töltényt elrejttem az ágyam fenckére.

— S aztán rajta alszik ön ezen a pokolgépen?

— Nem bánt az engem.

(Érdekes hálótársak! Borotva, cyankali és dynamit-töltény.)

— Talán elfogy már. Veté utána.

— Alig hiszem. Egész ládával volt.

Itt megint megakadt a párbeszéd. Nem szóltam neki semmit a tolvajkulesről.

— Volt ön ma reggel óta odahaza?

— Igen, most otthon ebédelek.

— Mióta?

— A mióta új ruhám van, és új bútorom.

— Beszélt ön az atyjával ma délbén?

— Ő beszélt hozzám.

Ennél a szónál már egész tüzláng volt az arca.

— Bizott önre valamit, a mit nekem át kell adnia? kérdezém.

— Igen: egy váltót. — De azt ön nem teszi ugy-e bár? veté utána hevesen.

— Hogy mit nem teszek?

— Nem jön oda aláírni azt a váltót?

Nem akartam megérteni.

— Be van ön avatva a mi közös üzletünkbe?

— Semmit sem értek belőle. Én nem tudom, mire való az? Haszon lesz-e belőle vagy kár? Én csak azt tudom, hogy ön nem jöhet oda azt a váltót aláírni.

— Ért ön valamit a váltókhoz?

— Semmit. Én csak azt értem, hogy arra önnek egy nevet kellene fölírni, a mi nem az ön neve, s hogy ezt nincs a világon az a kincs, a miért ön megtegye.

— Megtehetném egy esetben. Ha az a váltó nem kerül közpénzintézetbe, hanem magán hitelező kezébe. Ott azt boríték alá lehet lepecsételni, s aztán mikor vagy az ön atyja kapja meg a fiumei cég megrendeléseért járó összeget, vagy én kapok a birtokomból nagyobb összeget, teszem: a gyapju, vagy a konda eladásánál, akkor beváltjuk a váltót, s összetépjük, nem beszél róla senki.

— Tehát szabad valamit elkövetni, a mi nem igazság: ha rsak titokban marad? kérdezé erősen a szemembe nézve.

— Nem szabad; de szokás.

— Jó embereknél is szokás?

— Ha valami jó eredményt érhetnek el vele. Például, ha egy családapa, a kinek bizonyos reménye van, hogy három hónap múlva az üzlete sikert fog aratni, annak az időnek a megnyeréseért folyamodik ezen nem épen correct, de senkinek kárt nem okozó fogáshoz.

— Képes volna ön ilyen fogáshoz folyamodni a saját ügyében?

— Nem.

— És akkor igen, ha máson segíthet vele?

— Ez már egészen dogmatikus kérdés.

— Akkor kell rá dogmatikus válasznak is lenni.

— Jöhetnek rendkívüli helyzetek, a mikben az ember kizökken a rendes észjárás kerékvágásából.

— Ezt én nem értem. Én csak azt tudom, hogy ha valaki nem bírja a saját lelkét megnyugtatni, mikor az irtózik valami tettől, akkor ha körülötte száz ember, minden ember teszi is ugyanazt, még akkor se békülhet ki saját magával.

Ki sugallja az ilyen gondolatokat a Suttogó-utczában, a városi mocsárbűz közepett felnőtt leánynak? — Vele születik tán és együtt nő fel némely emberrel a tisztaság érzete: az iszonyat a szennytől?

Talán az embernek «is» meg van adva az az ösztön, mely visszaborzad az «első» sárbalépéstől. Érzí, hogy csak a besározott lábhegy szégyen, fülíg sárosnak lenni már dicsekedés!

Egyszer volt egy béresem, a ki minden vasárnap úgy leitta magát, hogy az árokból kellett előkeresni a sár közül. Mikor ezért megfeddtem, azt mondá: «csak egyszer próbálná meg az úr, hogy milyen jó abban a sárban feküdni; sohasem kíváncznék többet pelyhes ágyba!»

A lánczhíd végéhez értünk. Itt el kellett válnunk.

— Ugy-e, hogy nem jön el ön ma oda? szólta a leány s könyörögve tette össze a két kezét.

— És ha a saját aláírással látnám el az ön atyjának a váltóját?

— De azt ön nem teheti; mert becsületszavát adta valakinek, hogy több váltót nem ír alá.

— Kitől hallotta ön azt?

— Attól az embertől, a kinek a parancsára ide jövök mindennap. Az mindent tud, a mi önnel történik. És utoljára is, ha ez önnek a legkönnyebb volna; ha ezt ön meg sem érezné, (pedig tudom jól, hogy a mit ön ránk paza-

ról, az olyan, mintha az oltárról lopná el), még akkor is azt kellene kérdeznem: mire ad ön? mi zálogot kap? ki fizeti vissza? Mije van az adósának, a mit elvehet tőle? A lánczra kötött kutyáját?

A leány e szónál a nyakán függő vékony fekete zsinórba akasztotta a hüvelykujját; — a szemei azt beszélték:

— «Im, ez az a lánczrakötött kutyája az apámnak!»

Azután az ajkai is megrebbentek:

— Küldjön ön még ma ki hozzánk a hordár által levelet, melyben az atyámmal tudatja, hogy nem jöhet el.

Azzal választ sem várva elfutott.

Én pedig azt csináltam egész éjjel, hogy hol én kerestem az édes eszemet, hol az keresett engem, nehezen találtunk egymásra.

Máskor, hasonló esetekben, nem szoktak engem ilyen aggodalmak elővenni. Egy édes óráért sokszor el tudtam én azt felejtetni, hogy annak egy keserű esztendő lesz a következése. Vannak bizony gonosztettek, a mik a jó társaságnál virtus-számba mennek. Minden ember kinevetne vele, a kinek elmondanám, hogy itt van nálam egy kulcs, a mivel a paradicsom ajtaját lehetne felnyitni s én nem merem azt használni; hanem hazamegyek vele, leteszem magam elé az asztalra s úgy beszélgetünk ketten egymással.

Itt már vagy be kell menni, vagy vissza kell fordulni; de a küszöbön állva maradni nem lehet.

Még álmomban sem tudtam menekülni azoktól a szép szemektől, a mik ha lecsukták a szempilláikat, engem is úgy odacsuktak, hogy börtönbe zárt fogoly voltam alattuk, ha pedig rám néztek, úgy eltaszítottak, hogy azt hittem, a holdba röpülök.

Másnap pedig nagy ütközet volt az országházban. Generális szavazás, névszerinti, a budget felett, négy heti kemény vita után. Minden párt összekaparta mindenünnen a legelrejtettebb szavazatait is. Láttunk ismeret-

len ábrázatú képviselői lopvanöszöket, mint a gombákat előteremni, a kik különben egész esztendőn át, mint sporák nyugosznak a levél alatt. Hallottuk a horvátokat «tam»-mal szavazni. Még a betegeit is felhozta minden párt; sőt még azok is elhagyták az ágyat, kik reggel szoktak lefeküdni. A szavazás kezdete előtt a zárbeszédék után 32 fok hőség mellett már opált játszott ide benn a teremben a levegő s a sűrű gőzkör olyan volt, mint a tengerfenék, a melyből a szélsőbali övig érő szakállas alakok úgy tünedeztek elő, mint egy-egy tengeri isten. A legfelső szélső padon ült egy, a ki emlékeztetett a hydrára, a ki nyolez miniszttert szokott a gyomrába eltemetni. A karzatokon főtt a szorgalmas hallgatóság a közös párában; de kitartott mindvégig; pedig rég elmúlt dél. Azok a tisztelt úrhölgyek odafenn bizonyosan nem otthon ebédelnek s azok a tisztelt diák urak valószínűleg sehol sem. — Egyszer csak megakad a színházi látcsővem egy ismerős arczon. Ez a sápadt tekintet, ez az összehúzott, fenyegető homlok: ez az én csendes üzlettársam, Kozák úr.

«Tyhü, ezer ménkü! Erről jut eszembe, hogy én nekem ma ezt az egész házat, a benne levőkkel együtt a levegőbe kellene röptenem! — Egészen megfeledeztem róla. — Ez most azt nézi onnan a karzatról, hogy mikor kelek föl a helyemről? mikor megyek oda az elnöki tribünhöz a villanygép sodronyát összezsátozni a pokoltűzakna sodronyával? hogy akkor ő is menekülhessen. Biz ez most édes csendes társam lemaradt a napirendről! A te indítványodra nem kerül a sor. — Mivel fizessem ki, ha majd feleletre von? — Kiadatott a kérvényi bizottságnak!»

Az «átkos kormány» ezuttal is győzött. S nem sülyed el alatta a föld, kimondhatatlan súlyos büneinek terhe alatt.

Az ipam csak ezt a nagy eseményt akarta bevárni: még az esteli vonattal szándékozott hazamenni. Kikisértem a vasuthoz. Tudom, hogy minden apósznak jól esik az, ha Budapestről hazaindultában a vasuti herczehurczánál a

veje feladja a bagázsiaját: — valljuk meg, hogy eza vőknek is jól esik. Az döngött a fejemben, hogy ma este már ismét szabad ember vagyok: nem kérdezi tőlem senki, hogy hány órákor jövök haza?

A tolakodó utazósereg és hordár-raj közepett egyszer csak nekem jön egy hordár-zubbonyos ember, mintha csak szándékosan tenné s jól hátba lök egy málhával, a mit a vállán visz s azonkívül a lábomra tapos. — Jól le akartam hordani: hanem aztán mikor az arcát megláttam, még én mondtam neki, hogy «pardon!» Kozák volt az.

Kétségtelen, hogy velem akar beszélni. Semmi sem olyan alkalmas hely a conspirációkra, mint az indóházak előcsarnokai s ha az ember egész biztosságban akar lenni, nézzen szét, hol áll egy rendőr? álljon oda mellé.

Utána mentem: nehogy ő jőjjön én utánam.

— Mit csinálsz itt? kérdeztem tőle, tyukszemére lépve.

— Pénzt keresek. Otthon szünetel a gyár, válaszolt sipkaernyőjét lerántva a szemére.

— Hiszen nagy megrendeléseket kaptatok az irreden-tától.

— Ki mondta? A pupos Thersites? Az mindig vagy álmodik vagy hazudik. — Azok oda át az Adrián túl előbb egy csattanós ténynyel akarják bebizonyítva látni, hogy szövetségükre méltó nép vagyunk; nem pedig csupa nagyszájú árulókból álló nemzet.

— Erős szó.

— S a te részed a legerősebb benne! Miért maradt el a mára tervezett katastropha?

— Hát édes atyámfia, az tiszta lehetetlenség, a mit te terveztél. Hiszen nincs az elnöki csengetyű villanygépének semmi megfogható része benn a teremben, a két sodrony a gyorsírodába szól. Azután a szelelő lyukakhoz sem lehet ám úgy hozzáférni, a hogy te gondolod; mert a mint a termet kinyitják, egy teremőr rögtön elhelyezkedik oda-ben s az a hely soha őrizetlen nem marad.

— Hát a Phlegeton cseppjei hova lettek ?

— Azokat úgy elrejtettem, hogy ember rájuk nem találhat

— Ez mind hazugság !

— Uram !

— Semmi «uram» ! Mi nem szoktunk párbajt vívni. Ez marhaság. Mi, a kit halálra ítélünk azt ledöfjük hátulról. Ez az okosság. Köztünk nem szabad senkinek sértve érezni magát, ha szemébe mondják az igazat. Vagy közénk tartozol vagy nem tartozol. Ha az első áll, akkor engedelmeskedneć kell és hallgatnod: ha a másik áll, akkor közénk lopódzott kém vagy s el vagy ítélve. Oh ne csinálj olyan fitymáló képet. Téged nem törrel végezőnk ki, ha áruló vagy.

— Arról biztosítalak, hogy nem árultalak el senkinek.

— Oh az árulásnak nem csak egyféle neve van. Nem csak azt nevezzük árulásnak, ha valaki följelent bennünket a rendőrségnek. Hanem azt is, ha valaki megcsal.

— Teringettét ez már sok ! Én csallak meg benneteket, a ki kész pénzt adtam a rakétáitokért ?

Az ember egy krajezárt fogott a fogai közé s azt összeharapva mondá : (Úgy szokott mindig beszélni, hogy a fogait szét nem vette.)

— Pénzt adtál igen is azért, hogy azt a leányt elcsábitsd ! Jól tudok mindent ! Ő szerelmes beléd s ezért megvet engem. Szemembe mondta. Gyűlöl engem, mert téged szeret. Így nem alkudtunk, testvér ! Ez a XVIII-ik századbeli fogalom, hogy egy férfi nem tartozik hűséggel «egy» nőnek: hanem ő neki hűséggel tartozik «kettő is» ; meg valamennyi. A szerződés csak két oldalú lehet. Vagy cosmista légy, vagy filister. Ha cosmista vagy, ne foglald le egymagadnak azt a leányt, a ki nekem is jó lenne ; ha pedig filister vagy, eredj haza a feleségedhez s maradj ott mellette szépen. Te Ágnest egészen rabnőddé akarod tenni.

— Ez ellen tiltakozom.

— Nekem bizonyítékom van rá. Az a pupos lélek-kalmár nem megalkudott már veled? Csak nem akarod tán letagadni? Hisz azon a kétezer forintos váltón az én nevem is rajta van.

— De az enyim nincs.

— Még nincs. De a mint rajta lesz, az olyan csallhatatlan bizonyíték lesz ellened, mintha egy egész népgyűlés hallotta volna, hogy mit alkudtál ki érte. Ezt pedig én rögtön meg fogom tudni. Mert az a sor, hogy «kinek a rendeletére» betöltetlen maradt. Én nem tettem meg Haggeusnak, hogy «saját rendeletemre» töltsen ki a váltót. Akarom tudni, hogy ki lesz forgató? Tehát a mely este te aláírod a váltót, én másnap reggel már tudni fogom azt. S ha az álnevedet irtad oda, akkor már a következő napon valamennyi Volksblatt tele lesz azzal a hirrel, hogy X. képviselő egy idegen ember nevét írta egy váltó alá! Ha pedig a saját igazi nevedet irod oda, akkor egyenesen annak az öreg úrnak irok, a kit ide kísértél s a ki neked apósod, s felfedezem előtte, hogy először is megszegted a szavadat, hogy több váltót nem irsz alá, másodszor, tönkre teszed a családodat, a midőn könnyelműen pazarolva dobálod ki a pénzt, a mi nem is a tied, és harmadszor, megcsalod a feleségedet és én annak is fogok írni. Így öllek én meg; nem gyilokkal. Ismerem jól a viszonyaidat. Mind a két esetben rád van csapva a koporsófödél.

Rabiatus ember ez. Ezt jó lesz nekem lánczra kötni.

Mert abban az egyben nagyon csalódott a tisztelt testvér, hogy engem fenyegetésekkel el lehet riasztani. Ellenkezőleg: az engem csalogat. Ha azt mondják: «veszedelem van!» — akkor menjünk oda! ha pedig azt mondják, hogy «nagy a veszedelem!» — akkor éppen siessünk.

— Egészen félreérted a dolgot, édes testvérem, mondtam én nyugodtan ezekre. Rólam tégy fel bárminő kutya-ságot; de az előtt a leány előtt térdet, fejet kell hajtanod. Az egy nagy jellem: az egy Sasulics Véra!

— Hagyd el. Tudom én azt. De azért lehet valaki

nagy jellem, és a mellett a bibliai Rahab: az első cosmista nő.

-- Csak azért mondom, hogy még ha én nekem volnának is önző céljaim, azok az ő aczél jellemén mind megtörnének. Ha én segédkezet akarok nyújtani Haggeusnak, aláírva a váltóját, már akár a saját nevemmel, akár a máséval, ez nem történik egyéb célból, mint hogy ő elkészíthesse a mintáját a pyranastatornak az irredenta számára. Ez magas cél, azt el kell ismerned.

-- No jól van. Szavadnál foglak. Tehát hozzánk tartozol és hívünk akarsz maradni. Hanem ezt be kell bizonyítani, próbák által. Mert nekünk a szövetségeseink nem hisznek. Azt mondják, hogy a magyarnak nincs elég elhatározottsága. Ez nem tud úgy tenni, mint az olasz, meg az orosz, hogy ott robbanthatja el a pokolgépet, a hol legtöbb ember csődül össze: a mi barátaink mind olyan helyekre rakják el a petárdáikat, a hol senkiben nem tesznek kárt. Poéta népek vagytok. Hanem ezúttal nagy csatányra van szükség. Jól van. Azt már látom, hogy nincs olyan rhinoceros szívű ember sehol a hazában, a ki a Sándor-utezai barakkot, mikor tele van, a levegőbe röpítse. Szelidebb módszert ajánlok. — Most már csak egy akkora kis pokolgépről van szó, a mekkora egy képviselő padfiókjában elfér. Ennek a felrobbantása pedig egy saját-szerű készülék által hajtatik végre. Bizonyosan hallottad hírét Thomas pokolgépének, a minek egy tengerre szálló hajót kellett volna elsülyeszteni. Az én találmányom is ilyen forma. De inkább hasonlít az artilleristák tempirozó eszközéhez, a mivel a bombákat szerelik fel. Ez olyan, mint egy zsebóra. Fel lehet húzni és arra a perczre igazítani a mutatóját, a melyben akarjuk, hogy elrobbanjon. Mikor a fogaskerék ahhoz a perczhez elér, akkor egy kiugrott szeg keresztül töri a gyútükröt s attól felrobban az egész tűzakna. Te ezt hát igazíthatod egy olyan időpontra, a mikor már a képviselőház üres. A robbanás nem fog emberéletbe kerülni, a falakat sem dönti szét, csak leg-

feljebb azt az egész padosztályt zúzza forgácsokra, a hol az archimamelukok szoktak ülni. S ez tüntetésnek elég nagyszerű lesz. Mi bebizonyítottuk a cosmista nagy szövetség előtt, hogy méltó testvérek vagyunk, s befolyásunk potentiára emelkedik. Kezedet rá.

— Itt a kezem.

— No már most hát egy ideig megszűnnek a leány találkái veled. A míg én a pokolgéppel elkészülök. Ha az meglesz : a szokásos levélke reggel tudatni fogja veled egy historiai név által, hogy estefelé a kitűzött órában rád vár ő. A helyet, a hol találkozni szoktatok, még előttem is titokban tartja. Nagyon helyesen. Nekünk csak az első és az utolsó lépésről kell számot adnunk egymásnak ; a közbeesőkről nem is szabad. Tehát akkor majd elveszed tőle azt a kis játékszer. Sajnálom, hogy csak játékszer. Gyermekeknek való tréfa. Egy más alkalommal pedig majd a tempirozó gépet, nevezzük azt «tűzórának», fogja átadni neked, a mihez előbb az alkatrészeket kell több különböző helyről összevásárolnom.

— Mindannyiszor ott leszek.

Az ember rám nézett félig lehunytt szempillái alól.

— Hanem aztán ráemlékezzél, hogy ez nem gavallér-tréfa ! És ha megtalálász csalni, ha elárulsz, ha bolonddá teszesz, akkor aztán csak fuss ebből a városból és addig meg ne állj, a míg otthon a faludban a kályha mögött nem érzed magadat ; mert a kéz, a mit most megszorítottál, gyors és messze elér !

— Meg vagyok felőle győződve.

— Most végül még egyet. A váltót és az aláírást illetőleg. Hogy a felvett neved irjad reá, az ellen in thesi semmi kifogásom. Csak a konkrét alkalmazásra nézve van különböztetésem. Hamisítani «nekünk» igen is szabad, sőt erény : ha egy koronát kell valakinek a fejéről leejtenünk ; de hamisítani azért, hogy egy leánynak a fejéről a pártát leejtsük : halálbűn. Ezt tartsd eszedben.

Ezzel tovább vitte a málháját.

— «Ejnye de soká alkudtál azzal a hordárral ottan!» jegyzé meg az apósom, mikor visszakerültem hozzá.

— Negyven krajczárt kért a ficzkó a málha feladásáért; én pedig bebizonyítottam neki a taksából, hogy két és fél kilóért nem jár neki több huszonöt krajczárnál. Itt van a visszajáró pénz.

Az édes jó öregem megölelt, megcsókolt: «de már látom, hogy jó gazda lesz belőled!» s jutalmul nálam hagyta a visszajáró három krajczárt.

És már most tegyünk ide megint három pontot: mint-ha egy tékosló fiúnak szerencsepénzül nyert három krajczárja volna.

* * *

Physikus diák korom óta, mikor először udvaroltam egy szép szőke kis leánynak, a Tapolczán keresztül, s túlboldog voltam, ha a vizen áthajított virágomat a keblére tűzte, ilyen naiv kedély-hangulatban nem voltam, mint most. Mintha most kezdeném tanulni valami tánczmestertől, hogy hogyan kell egy szép hölgy elébe járulni, hogy ninesen-e még az első francia négyesre foglalkozva? Azok a lánczhidi esték, holdvilággal és anélkül, csak akkor tűntek fel előttem egész ingerlő bűbájokban, mikor már elmúltak. Egészen megszoktam már, hogy a mint az utczai lámpákat gyújtogatják, szaladjak le a klubból, s aztán sietve a lánczhidra. A melyikünk elébb odajön, megvárja a másikat az első oszlopnál. Még azután is, mikor már tudtam, hogy senki se vár rám, nem volt nyugtom: a szokott órában végig kellett mennem a lánczhidon, s aztán abban a kis ismerős zugban megállanom és nézegetnem a tolakodó habok közé, s aztán megint tovább sétálnom. Ez igen kellemes mulatság. Senki sem jön szemközt: nem kérdezi, hogy vagy? hová mégy? mért van olyan rossz kedved? meddig tart még az országgyűlés? van szerencsém! jó éjszakát! — Csak egyszer hágott a sarkamra könyomatú ujságíró, azt kérdezve, hogy mit

nézek olyan nagyon arra a Margit-sziget felé? Azt mondtam neki, hogy az a Margit-híd Pest felőli oszlopa szemlátomást süllyed lefelé. — Másnap benne volt minden ujságban. Az építész majd a guta ütötte meg ijedtében.

Szegény kis leány! Mennyire hozzá szoktam, hogy bánatos arczát lássam minden nap. Most vettem csak észre, hogy egészen úgy tekintettem már, mintha hozzám tartoznék.

Aztán pedig csak rajtam áll, hogy újra meglássam. Tudom, hogy merre nyilik a Suttogó-utczának a szája! Zsebemben van a titkos bejárásnak a kulcsa. S az már tudtomra volt adva, hogy Haggeus úr második elmenetelétől reggelig akármi történhetik a háznál.

Hanem az akadályok csak úgy tornyosodtak egymás elé, a mik visszatartóztatnak.

Ha odamegyek, legelőször is játszom egy leánynak az ártatlan szívével. Ez magában is elég volna lelki furdalásra. Azonkívül játszom pedig az életemmel, a vagyonommal és becsületemmel. Az is meglehet, hogy a vetélytárs orozva agyonlő, a részeg apa a levegőbe röpít a gyarával együtt, de az meg egészen valószínű, hogy a családomnál denunciálnak; elvesztek asszonyt, gyermeket, még az apósomat is, s azzal benne vagyok a bukásban; ha pedig még azt is megteszem, hogy két szép szem ragyogásáért aláírom azt a váltót a fölvelt névvel: akkor aztán retteghetek minden napfelkeltétől, a mi megtalálja világítani ezt a titkot, a mi ha kipattan, egyenesen löhetem főbe magamat.

És még sem tudtam ezt a fejemből kiverni.

Istenkisértés ebben minden lépés, a mit teszek, s mégis minden gondolatom oda visz hozzá. Tudom, hogy bolond vagyok: nagyobb bolond, mint azok mind, a kik a Lipótmezőn kényszerzubbonyt viselnek, s nem akarok eszemre térni.

Mentül több nap mulik el, hogy őt nem látom, annál elviselhetlenebb lesz bennem a daemon, a ki arra ösztö-

nöz, hogy keressem föl őt magam. Olyan az, mint mikor az ember a toronyból alánéz, aztán valami úgy csalogatja, hogy ugorjék le.

Egy reggel aztán megint ott találok az asztalomon az ismeretes kézvonásokkal czimzett levelet, a mit Kozák szokott hozzám küldözni. Ezuttal a nevem és hivatalom így hangzott benne: «Petőfi örültje.»

Ahán! Tudom én azt könyv nélkül.

«Beások a föld közepéig.
Lőport viszek le,
És a világot a levegőbe röpítem.
Hahaha!»

Tehát ma este ismét találkozni fogok Ágnessel.

Egész nap valami lázforma volt rajtam. Semmi hasznomat sem lehetett venni. Alkalmatlan volt nekem minden ember, a ki megszólított: mind azt kérdezte, hogy mi bajom van? Utoljára azt hittem el velük, hogy nagy szónoklatra készülök a székely kis pálinkafőző üstök tárgyában, akkor aztán békét hagytak, alig vártam, hogy vége legyen a napnak. Azt sem tudtam, hogy ebédeltem-e valahol?

Nem volt nyugtom az estét bevárni. Valami úgy hajtott a Dunaparton felfelé: észre sem vettem, mikor már a Margithidon túl voltam. Itt már megszűnik az ismerős világ és a kövezet. Kezdődnek a puszták telkei, a mik közül az járt legjobban, a melyiket tűzifaraktárnak használnak.

Egyszer csak egy ilyen jövő századbeli utcza szegleténél szemközt jő rám Ágnes.

Milyen önkénytelen öröm lobbant fel a szegény gyermeknek az arcán a véletlen találkozásnál.

— Hol jár ön itt? kérdezém tőle.

— Hát ez az én szokott sétám, mikor önnel kell találkoznom, a míg a lámpagyújtás ideje eljön.

— Én azt sejtettem. Valami úgy hítt errefelé. Akkor

talán ne is mennék a lánczhidra: itt még jobban beszélgethetünk; senki sem ügyel ránk. Fogózzék a karomba.

Oda öltötte a kezét engedelmesen, a kosárkáját a másik karjára akasztva.

— No, nincs már a kosárban semmi? kérdezém. Nem küldtek öntől nekem valamit? Talán azt is a Dunába dobta már?

— Nem biz én. Otthon hagytam.

— Tán csak nem tette azt is a vánkosa alá?

— De igen, odarejtettem.

— De hát miért?

— Nem mertem vele kijönni az utcára. Féltem, hogy nálam találják, s kérdőre vonnak, hogy mi az. És én tudom, hogy mi az?

— De azért nem kellett volna önnek a vánkosa alá tenni. Tehette volna az íróasztala fiókjába. Ott is elfér.

Figyeltem az arcára, ha nem pirul-e el, mikor az íróasztala fiókjáról beszélek? semmi változás sem látszott a vonásain.

Bizonyosat akartam tudni.

— Mondja csak kedves, Ágnes: megvan önnél már az én arcképem?

E kérdésre ijedten tekintte rám s a kezét kihuzta a karom alól.

— Ön már megtudta? hebegé elsápadva s a falnak húzódott.

— De hát, hogy jutott ön hozzá? kérdezém tőle; meg akartam tudni, hogy az apja hozta-e neki haza?

— Megláttam egy fényképkirakatban és megvettem. Haragszik ön érte?

— Mit gondol? Ha tudtam volna, hogy elfogadja, én magam adtam volna azt kegyednek. De hol akadt rá?

— A Kerepesi-úton van egy fényképész.

— A Kerepesi-úton? Ott én soha se vetettem le magamat.

— Pedig ott volt. Sokszor láttam, mikor azon jártam a varróba: már több esztendeje.

— Lehetetlen az. Csak az idén vettem le magamat, a társaság kedvéért.

— Biz az pedig ott volt: ott szereztem meg. Igazán nem szid meg érte? Nem szemtelenség tőlem? Megengedi, hogy megtartsam? Itt van nálam. Épen most vettem a számára egy álló rámát, hogy oda állíthassam az asztalomra. De nem fog ön érte neheztelni rám?

— De ugyan mutassa már.

Erre bájoló szemérmetességgel vette elő kötőkosárcájából az összecusukható étuit, a miben a kérdéses arczképem volt, s odaadta azt a kezembe.

Csak hogy ez nem az a fényképem volt, a mit az írőasztala fiókjában találtam meg — véletlenül, hanem egy egészen más. A miről én már régen megfeledkeztem.

Valamikor, több év előtt, füredi fürdő évad alatt, a ottani fényképész örököltette meg földi lakom képmissát — körülvéve a feleségem és három kis porontyom által. A legkisebbik az anyja ölében egy kis lovon ülő huszárbubát tart a kezében s azt felém nyújtja, a legnagyobbik meg a térdemet öleli át, a nő arczáról sugárzik a boldogság. Az a fényképész bizonyosan Pestre költözött át s így találta meg nála Ágnes ezt az arczképemet.

A hires Fire Queen extincitor nem olyan alkalmas egy nagy tüzet egyszerre kioltani, mint a hogy az ilyen képpel ki lehet oltani egy vérsztüzet a szívben.

— S ön ezt az arczképemet akarja az asztalán tartogatni?

— Ha ön nem tiltja meg . . . .

Oly igazi, oly mesterkéletlen ártatlanság volt e szavakban, hogy nem birtam magamnak parancsolni többé. A köny a szemembe szökött.

Ő észrevette azt, s mielőtt megelőzhettem volna, megcsókolta a kezemet. Én akartam azt vele tenni épen.

Akkor aztán odaszoritottam a keblemhez, s megcsókoltam a homlokát. — Eredj haza, szegény kis lány, s iparkodjál elfelejteni!

Most már csakugyan azt hittem, hogy úgy válunk el, hogy nem átkozzuk meg egymást. — Megvallom, hogy még eddig, a hány nőnek szerencsétlensége volt velem megismerkedni, az mind többé-kevésbé megátkozott. Tudom jól: mert megfogott valamennyi átka.

Ez az egy hadd gondoljon felőlem jót. — Ne találkozzunk többet.

Én is haza siettem. Reggel óta nem voltam otthon.

Az asztalomon egy levelet találtam, a minek a czimzése hirdette már, hogy ki írja? «fiui szeretettel».

A legnagyobbik fiam irt: az, a melyik a térdemet öleli át ott azon a képen. Sokat javult az írása, a mióta nem láttam. Már nem lineázott sorok közé irt.

Azt írja, hogy hála Istennek, ők odahaza mindnyájan egészségesek, a kis Miczu sokat mászkál a fára: kívánnak nekem is hasonlót. A faluban kiütött a fekete himlő: ezért a mama elhatározta, hogy a mint meleg idő lesz, ögtön felpakolja a gyerekeket s elmegy velük Balaton-Füredre. Tanulni fogunk uszni. Minthogy pedig már tegnap óta nyár van, még tegnapelőtt tél volt, azért a mama elhatározta, hogy holnap mingyárt útra kelnek. Kéreti a mama a papát, hogy ha várna rájuk reggel fél hatkor a pesti indóháznál: mert a mama nem akar időzni, hanem egyenesen át akar menni a budai indóházhoz, onnan a vonat hét órakor indul Füred felé. Csókolják mind valamennyien. De még azután külön-külön is csókoltak. A középső is irt bátyja levelébe: arról tudósított, hogy ő náluk is van iskolai takarékpénztár s abba ő minden pénzét berakja. (Ejnye de az apjára ütött!) Aztán, a legkisebbiknek is (a melyik a képen a babát tartja), volt ott egy pár padlásra lépegető verébfejű sora, a miben az állt, hogy «még nem érik a szeder», hanem azért mindennap felmászok a fára; vigyázok én is, hogy le ne essem: vigyázzon papa is.»

Úgy látom, hogy «Pál fordulása» lesz ebből.

Meghagyta az inasomnak, hogy reggel már négy órakor felköltson s bérkocsit rendeljen a vasúthoz.

Olyan korán érkeztem oda, hogy még a lámpások is mind égtek a pálya mentében. Nem volt kedvem a kantinba beülni, elindultam a szép hajnali időben sétálni a pályatöltésen végig. A reggeli köd burkolta be még az egész várost. Egy felhő, a mi csupa emberi rosszaságból van összelehellve. Mielőtt a pompás városligeti villákhoz érnék, meg az állatkert bagolyvárához, elébb egy rongyos háztömkeleget kell meghaladnunk, a mi az osztrák államvasut, s az összekötő pálya Csimborassó-magas töltései által szegletbe szorítva, apródonkint elpusztulásra van kárhoztatva. A mi ledül, azt fel nem emelik többet. Egy-egy szemérmetes ákáczfapagony eltakar belőle egy részletet. Csak igen jártas szem találja meg e tohuva-bohu között azt a fehér füstöt eregető vas kéményt, mely a Suttogó-utczából pipázik fölfelé. — A Kozák már ébren van, s főzi a légtűzpokolgéphez való olthatatlan tüzet. Hát az a szegény leány mit álmodik ott, a pokolgéppel a vánkosa alatt; — az arczképesoporttal a feje felett? Milyen nagy volna az öröme, ha itt lehetne és láthatná, mikor azok megérkeznek, a kik ott a képen vannak. A derék, kedves asszony azóta egy kissé meghúzódott, a fiuk pedig megnöttek; hanem azért egyszerre mind a nyakamban fognak lenni: azt sem tudom, melyiket öleljem meg elébb?

A villanycsengetyű jelezte, hogy a vonat Kőbányára megérkezett. Visszafordultam, egy «jó reggelt» kívánva az alvónak. Álmában talán meghallotta.

A mint a vonat berobogott az indóházba, a hány fej, mind az ablakon volt már kidugva, s khorusban zengett mikor engem meglátott.

Percz múlva általános ölelkezés és csókolózás.

Végzetetlen volt az öröm. Fél év óta nem láttam őket. (Persze: az ország gondjai!) A fiuk milyen nagyot nőttek! A kedves jó asszony is igen jó színben van most: használt a falusi lég.

— Nem fájdult meg a fejed az uton?

— Fájt, de most egyszerre elmúlt.

Tudom én: csak a kezemet kell rátennem, már nem fáj; de hát mikor ezt a kezemet lekötve tartja az országos kötelesség!

A táskákat leszedték, egy hordár hátára rakták. Azt, a miben az ékszerek voltak, az asszony nem adta ki a kezéből, ahhoz meg, a miben a nélkülözhetetlen úti elemózsia állt, a legnagyobbik fiu ragaszkodott; a fehér egerek kaliczkáját meg a legkisebbik nem engedte senkinek; a középső tudományos férfiú volt, neki egy könyves táska az elválhatlan útítársa; a szobaleánynak jutottak a kalapdobozok.

— Hát a nehéz málha hol van? Kell társzekér?

Nagyon megnyugtató volt a válasz. Azt előre küldték a tehervonattal, az az összekötő vonaton egyenesen megy Füredre: nem kell vele útközben vesződnünk. Csak egy nagy bőrönd van, az felfér a kocsis ülésbe.

Aztán felpakoltunk «egy» bérkocsira. Én kettőt akartam fogadni, mert sokan vagyunk; de senki sem akart a másik kocsira ülni, mind velem akart jönni. Hát valahogy csak összeszorultunk. Minden embernek jutott egy tartani való táska, meg egy doboz. A fiakker maga a nagy bőröndön lovagolt, onnan hajtotta a lovakat.

Szerencsésen átjutottunk a budai pályafőhöz; ott a hiveket leültettem a reggelihez, aztán megvettem az utijegyeket, feladtam a bőröndöt, megvásároltam a trafikban, a mi csak okos és bolond ujság volt kapható, s úgy tértem vissza hozzájuk.

Még eddig egyebet nem beszélhattünk egymással, mint «hol a kis táska? hát a czekker? itt-e a nagy doboz? kinél vannak a plaidek? melyiteké ez a sipka? hol szaladgál az a gyerek? El ne tévedj, mert itt maradsz! Ki nem reggelizett még? Hol a Lizi? Miért nem iszsza meg a kávéját? Ön az én hordárom? Nem az? No hát küldje Nro 7-et! Pinczér! Fizetek! Mindjárt csengetnek! Mi kell még a fiakkernek? Hidpénz, meg alagutpénz? Váltson frissen!

Ne pakold fel azt a táskát, az azé az úré! Itt ne hagyjátok az esernyőt! Én fogom azt a gyereket, te meg a másikat; el ne tapossanak valamelyiteket. Elsőt csengetnek.. Csak utánam Isten nevében! Héj kalauz! Melyik waggon megy Siófoknak? Nem dohányzók számára. No csak fel, egymás után! Minden itt van? — Tessék a borraival. Tele a coupée! Nincs több hely!» Csak azután, mikor a második csengetésre becsukják ránk a kocsiajtót s látják, hogy én is ott maradok, kezdődik rá a concert: «nini, hát a papa is velünk jön? elkisérsz bennünket», s kezdődik a nyakamba borulás, lábamra taposás. Ezt a nagyszerű áldozatot nem várták tőlem. «Siófokig jön velünk a papa?» — «De Füredig is elkisérlek.» — Akkor meg már azt kérdezik, hogy «ott is maradsz velünk?» Az asszony aztán lecsitítja őket, hogy most még nem maradhat ott az apa: elég, ha odáig eljön velünk. Minden nap dolga van az országházban. Hanem egy üdvteljes megnyugvó tekintet mutatja, hogy mennyire boldoggá van téve ez által a csekély töredéke által is a családapai kötelességnek.

Mikor aztán megindul a vonat, elhelyezkedünk egymással szemben; a kedves jó asszony hozzá fog az ott-honi állapotok megismertetéséhez, s Budától Siófokig oly világos exposéját nyújtja közgazdasági állapotunknak, hogy annál tisztábbat én még a pénzügyminisztertől sem hallottam.

A vetéseink pompásan állnak, a tavasziak szépen keltek, a szőlő nem fagyott el, birkák, marhák jól teleltek; a tavalyi és a harmadévi bort már jó áron kérik, de jó lesz még tartani, mert följebb is megy; ellenben a gypjura már van alku egy pesti kereskedővel, a tavalyinál tíz forinttal magasabb áron: itt a szerződés, csak nekem kell aláírnom. Az átvételkor fizet a vevő négyezer forintot azonnal. A sertéseket is kérte már a nagyvárad-i kereskedő, öt forinttal magasabban, mint az ősszel; ha elfogadhatónak tartom, csak írnom kell neki. Az idén, ha az Isten valami bajt nem hoz ránk, az elmúlt mostoha

évek terheit nagyban leróhatjuk. Olesó pénzt kínálnak, kedvező törlesztési feltételekre. A katasternél a földeinket nagyon megrótták; de az asszony kidisputálta az igazságot; hasonlóul a jogtalanul öregbített adót is lejártá egy harmadrészszel. A szőlőmunkát kiadta általanýba: így kevesebbe jön, mint a szakmányba dolgoztatás. A rét-ségen vizárkot huzatott s ezzel helyrehozta a kaszálókat, a roskadozó malmot helyrehozatta s ez által megint molnárt kapott bele, a ki rendes bért fizet. Az üvegházzal felhagyott, s az által a drága műkertész fölöslegessé lett. A tejet nem adja a bálisnak, a ki csak sajttal fizet, hanem beküldi a városba. A négyes fogatot leszállította kettőre. Summa summarum: annyi fölösleg maradt, hogy a fürdőre is kitelik a költség. Sőt még arra is marad, hogy a gyermekek számára nevelőt lehetett fogadni. Eddig a közös iskolába jártak; de ott mindig van valami ragályos betegség: most is az elől menekülnek. Jobb volna, ha az őszre valami tisztességes fiatal embert lehetne szerezni a házhoz, a ki a nagyobb fiut magasabb tudományokra, a kisebbeket pedig elemi dolgokra oktassa. Négy-ötszáz forintot rászánhatnánk.

Erre én aztán azt feleltem neki, hogy tudok én egy erre alkalmas egyéniséget, a ki a jövő őszre beállhat ebbe a hivatalba. Nem igen fiatal ember már; nem is valami világ lámpása; de a gyermekeket szeretni fogja, s aztán nem annyira a fizetésre, mint a jó bánásmódra fog nézni.

— Nem bánom, csak jó magaviseletű ember legyen.

— Biz az, a mi a magaviseletet illeti, sok elnézni valót vesz igénybe: az erkölcsében, ha nem is javíthatlan, de nem egészen primæ classis.

— No, akkor én be nem ereszttem a házamba!

— Dehogy nem eresztetd, drága kincsem, de még olyan szívesen találod őt fogadni, hogy magamat is féltékeny-nyé tennél erre a korhely ficzkóra, ha az történetesen nem az édes apámnak az egyetlen fia volna.

Az asszony ráütött a keze után nyuló kezemre s azt

mondá: «te bohó vagy!» hanem aztán ott tartotta a kezemet magánál s az a távolba néző csendes boldog tekintet mutatá, hogy ez rá nézve már nem is meglepetés; bizonyosan beszélt erről neki az atyja, hogy én öszre itt-hagyom a képviselőséget s haza megyek — a magam képét viselni, de addig nem tudta elhinni, a míg tőlem nem hallotta. Nekem mindent elhisz. Ha azt mondanám neki, hogy a mióta nem látott, nem ittam bort és nem szivaroztam, azt is elhinné.

Még az idő is kedvezett; nyárnak is beillő tavaszi napunk volt.

A gyermekek, mikor a waggonablakból meglátták a Balatont, ujjongtak örömükben. Gyönyörű látvány is az: az a magyar tenger, a hogy a szittya büszkeség nevezi. A csillámló tó felszine mintha ezüst volna a fodrozott haboktól, a tulsó part hegyei alatt meg oly csendes a víz, mint egy tükör, az egész szakadatlan egy kert apróbb-nagyobb kolnáival, kastélyaival, tornyaival a vizből felforgatva néz fel reánk. Karesú halászgémek ácsorognak a viz-sekélyben, lomhán felreppenve, ha a prüszkölő vascsoda közelít; a pásztorok gulyáikat itatják, usztatóig behajtva, s halászok huzzák a pirittyét, követve a nehéz csolnaktól; a gyermekek a hátamra mászva kiabálnak: «ahol van Balatonfüred!» — Van velük dolgom a gőzhajón, hogy együtt tartsam őket, a míg a hajó Fürednél kiköt.

Ilyenkor legszebb Füred; csakhogy ezt kevés ember tudja. A rózsakerdők teljes nyílásban: valóságos Kazanlik. Ember még kevés van a sétányon; de annál több a fülemüle.

A drága jó asszony azonnal hozzá fogott ahhoz a dologhoz, a miért örök hálára érzem magamat iránta lekötelve, hogy nem osztja meg velem: a kipakoláshoz; ilyenkor gyerek és férj csak útban van. Tőlem nem kívánnak egyebet, mint hogy vigyem el a gyermekeket magammal sétálni: azután meg fürdeni.

Hej, milyen örömük van Sisera hadjainak, mikor kiszabadulnak az «apjuk felügyelete» alatt! Látszik, hogy az anyjuk milyen erős kordában tartotta őket! Mikor rám vannak bízva, akkor minden szabad. Azért örülnek, mikor a házhoz kerülök. A legnagyobbik, az egy szilaj ficzkó, izmos és nagy tornász; már kétszer volt kifíczamodva a keze, s a homlokán visel egy sebhelyet. Szakasztott képmásom. Ugy szereti a könyvet, mint a kecske a kést. Csak az utolsó órában olvassa el a leczkáját; hanem azért felel vakmerően: már, hogy azt feleli-e, a mi a könyvben van? az más kérdés. Ezt tőlem örökölte. A középső azonban szakasztott az anyja. Ez igen szorgalmas és pakátus férfiú. A hol egy könyvet megkaphat, azt eszi. A zsebe mindig tele van száraz kalácsdarabbal, a miket félretett netalán bekövetkezhető inséges időkre. Olyan számolási talentum, hogy nekem az asztalnál azt is ki tudta vetni, hogy ha egy régi meszely bornak az ára 25 kr. volt: hát a ki ahhoz volt szokva, hogy egy «nagy messzely» bort igyék meg ebédnél, hány decziliter kell annak most meginni, hogy 37 és $\frac{1}{2}$ krajczár ára szomjat eloltson vele? Ezt én még praxisból sem tudom megtanulni soha. A legkisebbik, az poéta lesz: csupa ábrándozás és érzelgés. Minden ok nélkül sir és engemet különösen szeret. Kisebb korában mindig az én ágyamban hált s nem engedte magát mástól felöltöztetni, mint tőlem. Most is mindjárt ott van a térdemen, ha valahová leülök. Aztán nagy szemfüles; mindent meglát, a mit más észre sem vesz. Mikor a fényképész palotája előtt elmentünk a parkban, egyszer csak odavontat magával a nagy kirakathoz, messziről megismerte azt a nagy arczképcsoportozatot, a melyben együtt vagyunk lefényképezve. Meg kellett neki ígérnem, hogy az idén megint levetetjük magunkat egy társaságban. Aztán elvittem őket fürödni. A legnagyobb surculus, úgy uszik, mint a vidra, alig lehet kiesalogatni a vízből, pedig a középső fiú krajczárra kiszámítja neki, hogy hány perezig jó lenni hány fokú vízben, arravaló-nézve, hogy

hány fokú fölösleges melegség absorbeáltassék a testben? a mi által ez edződik; ha több vész el, az már ernyesztő hatással bir. A legkisebb azonban, a kit magam vittem bele a vízbe, le nem rázható a nyakamból, folyvást azt kiabálja: «jaj papa, jaj édes kedves jó papa, gyerünk ki innen a vízből, én mindjárt meghalok». Már ilyen kicsiny korában irtózik a poéta a víztől. Fürdés után aztán egyet sétáltunk a parkban, kerestünk sima kavicsokat, leültünk vele a porba s én tanítottam a kis Miczut a kavicsokkal «kapókövet játszani».

A pakolástól aztán szegény jó anyjuk obligát fejfájást kap, s az eltart neki egész éjjel: a migrainegyógyításhoz pedig én épen annyit értek, mint az egész doctorum collegium. A legkisebb megint hozzám kerül aludni s reggel nem akarja engedni, hogy fölkeljek. Megint nekem kell őt felöltöztetnem. Az asszony kissé bágyadt színben van az éjjeli fejfájástól. Olyan rosszul esik őt ilyenkor elhagynom. Azonban ő maga siettet. Elkészítette már számomra a kávé. Már elsőt csengettek a hajón. A legkisebb ellenben le nem akar szakadni a nyakamból, hogy még csak egy napig maradjak itt. Nézzem, milyen rossz idő van! A Balaton háborog. Zivatar lesz. A hajó elsüllyed. Én odaveszek. Ezen aztán elkezd sirni. Utoljára azt követeli, hogy vigyem hát magammal. Bizony kedvem volna hozzá! Az okos asszony ketté vágja az alcut. «Hát aztán magaddal hordanád az országházba!» Igazság! hiszen még nem vagyok instructor, még csak honatya vagyok.

Másodikat is csöngetnek. Édes fiam, mennem kell. Mind valamennyien kikisérnek a gőzhajóhoz, oda is bejönnek velem. Az ölelkezés, bucsuzás addig tart, míg a hajó is elindul, aztán átkisérnek egész Siófokig. Csak egy szóval mondanám nekik, még Budapestig is elkisérnének.

A siófoki időzés alatt egy jó gondolatom támadt: hát ha én most innen azt táviratoznám az elnöknek, hogy «egészségi állapotom miatt (t. i. mivelhogy nagyon jó egészségben érzem magamat) leteszem mandátumomat, a kép-

viselőház ám lássa, hogyan él meg aztán nálam nélkül!»
Azzal vissza cum gentibus Balatonfüredre!

Kár, hogy én nálam a jó gondolatok mindig kivitetlenül maradnak.

Este megint otthon «voltam» Budapesten.

Semmi levél sem várt rám, hála Istennek!

És azután elmúlt több nap minden rendkívüli följegyzésméltó eset nélkül. Az ismerős urhölgyekkel beszélünk az ország borzasztó nagy deficitjéről, a minek a miniszterek az okai; a klubban beszélünk az urhölgyek nagy luxusáról, a mi oka a deficitnek; az országházban pedig a borzasztó nagy bukásokról, a mik a klubban történtek: aufgelegt Ultimot elveszteni touslestroival, tizenkét tarokkal harminczháromban, ötödik vétellel, csupa borzasztó dolgok.

Hanem engem nem háborgattak többé a nagy Cosmosnak semmiféle atomjai. Azt hittem már, hogy elfelejtettek szépen.

Minden este elővettem a gyerekek levelét, s elolvastam a kis Miczu tanácsát; «vigyázzon a papa is, hogy le ne essék».

Igazán mondom, nem is ilyen három gyerekes apának való az már, efféle bolondos kalandokba ártani magát! Bizony benőhetett volna már nekem is a fejem lágya!

Verjük ki a fejünkből az egészet!

Hanem tegyük ide megint három pontot, mintha a kis Miczu kapókövei volnának ott.

* * *

Eszembe jutott e közben, hogy egyszer valamit ígértem én annak a leánynak, a minek a teljesülésére az talán még most is számít. Ha már végképen lemondtam minden önzés sugallta gondolatról, akkor egészen illő, hogy beváltsam a szavamat, nem várva érte viszonzást. Van neki egy korhely szökött katona testvére; a kinek a meg-

szabadításával biztattam őt egyszer, egy ünnepélyes pillanatban, a mikor épen az urfinak a hátát döngette a Veres rózsza korecsmáros.

Én ugyan in theoria, mikor az ilyen deperditus existenciákról van szó, abban a philanthropikus nézetben vagyok, hogy az ilyen embereket legjobb volna lebunkózní. Nézetem mellett felhozhatom a legrégibb criminalcodexet, a bibliát, a hol példák vannak rá, hogy egész városok (Sodoma és Gomora) népsége lebunkóztatott, sőt egy egész nemzetség, a Benjámin lebunkóztatása is legfelsőbb rendeltetire elhatároztatott, pedig azok mind nem szolgáltak annyira rá. Hanem hát a leány ugylátszik, hogy mégis szereti a bátyját, daczára annak, hogy az egy fertelmes állat; hát próbáljunk rajta úgy segíteni, hogy a ficzkót megszabadítsuk, a leányt pedig ő tőle szabadítsuk meg.

Utána jártam a dolgának a hadparancsnokságnál, hol befolyásos ismerőseim vannak: nem valami nagy dolog a katonakori vétsége, egy pár tiz forintos mindössze a mit elsinkofált; aztán a kórházból szökött meg. A többi akasztófát már a polgári életben érdemelte ki. Lehet találnunk majd egy olyan samaritanus orvost, a ki bizonyítványt ad neki, hogy azóta folyvást betegen feküdt, s aztán a Superarbitrirungs commissió előtt majd kicsináljuk, hogy reálinvalidnak nyilváníttassék. Akkor aztán majd adjunk neki jó ajánlólevelet; (hiszen csak 20 forintot sikkasztott el), megtehetik végrehajtónak Krassó megyébe; ott még sokra viheti.

Én már szépen kerékvágásba hoztam ezt az egész dolgot, s azt hiszem, hogy nagy örömet csinállok vele a szegény leánynak, mikor majd csak azzal a hirrel lepik meg, hogy a bátyja meg van mentve és hivatalt kap. Ő pedig ki fogja találni azt, hogy kitől jött?

Hát egy reggel korán (nyolcz óra felé) még az ágyban aludtam, mikor az öreg Ignác bejön s azzal a szóval költ fel, hogy itt van a 34-es hordár.

Nem emlékszem rá, hogy magamhoz rendeltem volna.

Az pedig egyenesen velem akar beszélni.

Hát akkor meglehet, hogy megsértettem valahol a tisztelt gentlemant s most jön tőlem magyarázatot kérni. Legyen hát szerencsém hozzá.

Mikor belépett a szobámba, akkor világosodott fel az elmém egyszerre.

Elfeledtem a minap megnézni a számát, különben tudtam volna, hogy az a «34» annyit tesz, hogy «Kozák testvér»; ő volt az a «34» hordár.

Ez a legalkalmasabb álköntös. A hordár mindenüvé elmehet gyanuköltés nélkül.

A mint magunkra maradtunk, megkínáltam, hogy tessék leülni.

Meg is tette, és miután meggyőződött, hogy senki sincs kívülünk a szobában, rá kezdé azzal a mély suttogásig lenyomott hangjával, a miről úgy tetszik, mintha álmában hallaná az ember.

— Testvér! te reád ma egy nehéz küldetés vár.

— Állok elébe.

— Neked egy szökött katonát kell denunciálnod a hadparancsnokságnál.

— Igazán? dagadjon meg! Ez nem annyira nehéz, mint komisz feladat. Nem lehetne ezt valami más e missióhoz méltó testvérrre bízni?

— Tanuld meg azt, szólta Kozák büszkén, hogy a testvérek között nincs különbség s a mi feladataink között egy sem komisz. E feladatot, hogy gyors és biztos sikerű legyen, csak olyan embernek lehet elvégezni, mint te, a ki egyenesen odamehet a főhadparancsnoksághoz, nem kell neki nagy kerülővel még előbb komiszárust, alkapitányt, drabantot fellármázni, hogy az alatt az illető neszt fogjon és megugorhasson, mire odaérnek, hült helyét találják: te pedig egyszerre ott csaphatod, mint az egérfogó a poczikot. Azért vagy közöttünk, hogy összeköttetéseidet a magasabb körökkel szent célunk keresztülvitelére felhasználj,

— De már megengedj, egy szegény szökött katonának a feljelentése a hatóságnál, épen a te és elvtársaid részéről nagyon is magánboszú után izlik.

— Szó sincs magánboszúról. Az illető, a ki áldozatul fog esni, csak egy médium. A médiumoknak fel kell áldoztatniok. Az egyiknek így, a másiknak úgy. Van, a melyiknek az a feladata, hogy az égő gyertyával bemenjen a gázzal telt pinczeboltba. Másnak meg az a feladata, hogy egy eltűnt ember helyett meghaljon és eltemessék, hogy amazt ne keresse senki. Ismét másiknak az a feladata, hogy egy merénylet szerzőjéül elfogassék, s ez által az igazi tettes megszabaduljon. Ezek az eszközök. Mások a kezek, a kik általuk cselekesznek. Ismét mások a fők, a kik a kezeket mozgatják. Most egy ilyen eszközről van szó.

— Nagyon kíváncsi vagyok erre a szóra.

— A kíváncsiság ugyan nálunk a hét fő bűnök közé számíttatik: azonban, mint te ezt magad is tudni fogod, te egy fokkal feljebb állsz a közönséges tagtársaknál, nem társadalmi állásodnál fogva, mert az nálunk nem tesz különbséget: hanem multadnál fogva.

(Ezt, igazán mondom, nem tudtam, hogy ilyen nevezetes egyéniség vagyok.)

— Ezért, mert kötelességem: tehát kész vagyok téged beavatni abba a tervbe, a minek egy részlete a mi kezeinkre van bízva, de fogadd meg . . .

— Megfogadom, hogy el nem aluszom rajta.

— De arról az egyről biztos vagyok. Nem tűnt fel előtted, hogy egy idő óta korán reggelenként (mikor feküdni mégy), valami olyan büzt érzesz a város felett terjengeni, mintha minden háznál tollat égettek volna?

— De ez nekem is gyakran háborgatja szaglási érzékeimet.

— Hát mikor néha a budai casinóból késő éjjel hazajöttél, (már azt is tudja, hogy ott töltöm az estéimet!) nem ötlött fel neked, hogy az ezer lámpától megvilágított Pest felett valami fakó lomha ködfelleg terül el, a melynek a

gócza egy magas kürtő látszik lenni, a mi kívül esik a városon, észak-kelet felé. Abból tódul ki valami vastag, sűrű füstgomoly, a mi közé az éj sötétében fényes lángkévék lüktetnek fel.

— De emlékezem rá, hogy ilyesmiben gyönyörködtem. Mindig azt hittem, hogy valami részvénytársulat alapítóit főzik ott olajban.

— Az ott a budapesti hóhérnak a kemenczéje.

Erre a szóra kezdett az álom kimenni a szememből.

Látogatóm vette azt észre s kényelmesen hátravetve magát a karszékemben, folytatá:

— Tudod mi ég abban a kemenczében éjjelenként?

— Nincs akkora phantásiám.

— Arról azonban biztos tudomásod lesz, hogy Oroszországnak egy bizonyos részében kiütött a keleti pestis.

— Hogy ne lenne? Hisz az országgyűlésen interpelláció tárgya is volt.

— Az ám. Ez megint a szélbalok ügyetlenkedése volt. Pedig ha nem értik a dolgot: hát minek kontárkodnak bele?

— Te talán érted a dolgot?

— Persze, hogy értem. Te! Ha az a «fekete asszony» szabadulhatna ebbe az úgynevezett civilizált Európába: az volna nekünk az aratás! Hogy fel lenne fordulva egyszerre minden társadalmi rend! milyen bénává lenne ütve minden hatalom! hogy szakadnának szét a kötelékek! hogy porolna szét minden törvény! hogy szabadulna el minden lánczra kötött szenvedély! hogy futnának szét a büszke hadseregek! Az volna, a mi már volt egyszer, egész Európában, az ítélet napja! Már útban volt! Már rajta ült a denevérszárnyú gyászszekéren! Hanem mindent elrontottak ezek az úgynevezett szélbalok, fellármázták a kormányt, s az rögtön utját állta a vész behurczolásának.

— Igen, még szaktudósokat is küldött ki a pestis tanulmányozására.

— Hahaha! Novetem én azt! ott lehetnének a ti tudó-

saitok Asztrakánban, ha a pesti hóhér nem volna legény a gáton. A háromszoros muszka hadizárlaton keresztül kiskamlik ez a kigyó : bejön a végvámokon s oda tojja a tojásait, a hová akarja.

Kezdett a hátam borsózni.

— Hanem hát idebenn igen szigorúan magyarázzák a tilalmat. Akármilyen érkezik a sorompóhoz az itteni kereskedők számára, a mi orosz bélyeget hord magán, bunda, prém, vászon, gyapjuszövet, páczolt hal, kaviár : azt rögtön lefogják, be sem hagyják hozni a városba ; viszik egyenesen a hóhér kemenczéjébe. Az pedig még azon éjjel alágyujtat s elégettet mindent. Ennek a füstjét érzi a város reggelenként. Ez a kemence az, a mi Angliában a «*Queens pipe*» (a királyné pipája), a miben az elkobzott csempészdohányt elégetik.

— Ez hát nagyon jól történik, azaz, hogy a mi nyelvünkön szólva nagyon rosszul.

— Úgy van. Hanem hát a hóhér maga sajátkezűleg azt a nagy munkát nem végezheti : a hóhérlegények pedig undorodnak tőle.

— Hogyan? A hóhér legények undorodnak?

— Hát persze! azok sincsenek vasból. Nekik is hat az idegeikre az a gondolat, hogy a mit a kezükbe vesznek, az a fekete halál országából érkezett ide. Annál fogva ők meg ismét más embereket bérelnék fel, a kik azt a kezelést elvégezzék.

— S azoknak megy ez?

— Vannak emberek, a kik a pokoltól sem félnek ; kivált, ha jó erős pálinkát ihatnak mellé. A többek között nekünk is jár oda egy ismerősünk az éjjeli munkára. Ez az említettem szökött katona.

— Talán csak nem Ágnesnek a bátyja?

— De épen az.

— S nem irtózik . . . ?

— A haláltól?

— De a hóhérlegények társaságától?

— Hát mi az? A hóhérlegények csak olyan munkások, mint én, meg te. Minden munka tisztesség; s mentül megvetettebb, annál nagyobb becsülésre méltók azok, a kik arra vállalkoznak. Aztán elvégre is, minden az izlés dolga. Egyszer egy ilyen gyepmesteri gyakornokkal, (csinos fiu az, mikor kiöltözik), együtt voltam az országház karzatán, mikor ti képviselők odalenn épen egymással nyájaskodtatok: az érdemes hóhérsegéd hallgatja egy ideig a kölcsönösen egymást lepiszkoló feleléseket, a miket ti országgyűlési szónoklatoknak neveztek; végre hozzám fordul e szóval: «pfuj Teufel! Én ezt a disznóságot ki nem állanám ezer forintért!»

— Jól van. Hát a Bruder odajár most éjjelenként kemenczét fűteni? Legalább hát kap valami fizetést.

— Nem annyira a fizetésért teszi, mint inkább a mellékkeresetért.

— Ugyan miféle mellékkeresetért?

— Hát mikor néha úgy egy-egy drága kelmékből álló csomag akad a keze alá, shawlok, perzsa lámaszörszövetek, azokból ő egy-egy csomócskát a tűzbe dobálás közben elcsusztat az inge alá, vagy a pantallonja szárába és aztán azt hazahordja vagy a szeretőjének vagy az orgazdának; s jól él mellette.

Nekem a hajam szálai kezdtek felberzenni.

— De hisz az egy rettenetes nagy, örült merénylet.

— Csak maradj fekvé és ne obégass. Semmi merénylet sincs a dologban. A mit eddig halomra égettek, azt mind bátran elviselhette volna, vagy kenyérre kenve, (ha kaviár volt) megehetette volna a fővárosi burger: azok közül egy sem látta azt a vidéket, a hol a pestis anyja ül a fészken. Tudnom kellett volna nekem arról. Hanem ma fog érkezni egy csomag, a mi egyenesen Asztrakánból jön. Ugyanabból a raktárból, a melyből minden élő ember kihalt. Az egész raktárt mind megégették a kozákok. Ezt az egy csomagot sikerült megmenteni. Mesés áron. El is lett szállítva idáig. A szállítás maga egy hadvezéri remek-

lés volt. Ez a málhacsomag csupa tengeri vidrabőröket tartalmaz, a miknek párja otthon is ötszáz rubel. Ez már bizonyosra jön! Ezen már rajta van a fekete asszony tiz körme! A ki csak az ujjával hozzányul, meg van fogva. S aztán viszi magával, mint a Sámson rókái az üszköt a filiszteusok vetésébe. Ezt a csomagot is le fogják tartóztatni a sorompónál s elküldik az égető kemenczébe. Bizonnyos, hogy a mi fiunk azt megdézsmálatlan nem hagyja. Két darab vidrabőr pedig, a mit a dereka körül csavarva, haza hoz, épen elég lesz egy egész városnak.

Még a vér is meghűlt az ereimben.

— Hanem hát én furfangos vagyok, folytatá Kozák barátom. Ha ez a baj Pesten tör ki, mi velünk nagyon hamar elbánnak. Adjuk odább! Ezért szükséges, hogy te ezt a ficzkót följelentsd, mint katonaszökevényt; megjelölve a helyet, a hová az éjjel menni fog, a végzett munka után. Vértő szív-uteza 42. szám a sósveckli-sütőnél. A gyerek a mint azt veszi észre, hogy rátörik az ajtót, sietni fog az ellopott szörméket a kályhába dobni. Ő maga akkor tele van a méreggel. A hadcsapata, a 38-ik serezed most Bécsben fekszik; a szökevényt rögtön oda fogják szállítani, beviszik a kaszárnyába, fel a hadbiróság elé, s három nap múlva ott lesz a pompás multság a gyönyörű Bécs város számára: egy egész kaszárnya tele a fekete halállal. Ezen aztán lehet majd nevetni! hahaha! hahaha!

Úgy kaczagott, hogy még akkor is vigyázott magára, nehogy magasabbra emelje a hangját.

S hogy észre vette, hogy én sehogy sem akarok a kaczagásban osztozni, komolyra fogta a dolgot.

— Hát mi különös volna ebben a dologban? Ez a stratégia nem is új már, hát az északamerikai polgárháború előtt nem tették-e ugyanazt a déliek, hogy összevásárolták Braziliában valamennyi sárgalázban kimultnak a köntöseit s azokat hajóteher számra küldözték New-Yorkba, hogy a pestist átültessék ellenségeik táborába: hát a mi azoknak szabad volt, nem szabad-e másnak? Kérdezzük

is mi azt, hogy szabad-e? — Érted már most egészen a dolgot? Miért kell neked még ma denuncziálnod a legilletékesebb helyen ezt a fiút. — Te vagy a kéz, ő az eszköz. Ő a löveg, a mit neked el kell röpítened. — A löveg elrobban. Mit bánja a tüzér, hogy a löveg hüvelye szétszakadt: ha csak gyújtott!

Idejét láttam végét szakítani e veszett bolond beszédnek.

— A magad szempontjából az egész correct okoskodás, testvér, hanem engemet másforma nézet vezérel. Én épen ezen fiatal ember nővérének megígértem, sőt szavamat adtam rá, hogy a bátyját kimentem zászlóelhagyási bűne alól, ezt már meg is tettem. Azt is megígértem neki, hogy becsületes életmódot fogok a számára szerezni. Abban meg most járok.

— Nevetséges! Hát birnak az ígéretek kötelező erővel? Kivált azok az ígéretek, a miket leányoknak teszünk? Szokás azokat beváltani?

— Nálam szokás; engem az adott szavam kötelez.

— Hát a szent eskü, a mivel szövetségünkhöz vagy kötve? Egy pár szép szem előtted szentebb jelvény, mint az, a mi karunkra van edzve: a nagy mindenség, a Cosmos, és annak ellentéte: a nagy Semmi, a halál!

E szóval feltűrte karjáról a blouset, elém tartva a rémséges jelvényt. Én eldugtam a kezemet a takaró alá; biz az enyémről már lekopott a mindenség is, meg a semmiség is.

— Édes öcsém, szóltam hozzá, a mit modtam, megmondtam. Én az Ágnesnek adott ígéretemet beváltom. A te kipécézett ficzkódat ellenben fel nem adom! mert nekem soha semmiféle ivadékom se porkoláb, se perzekutor, se spion, se denuncziáns nem volt. Ha nem tetszik, bicskázatok le: én is ott leszek! De a mi nekem nem tetszik, azt nem is teszem meg. Mert én annyira nihilista vagyok, hogy még magát a nagy «semmit» se veszem semmibe. Most pedig eredj a pokolba, vagy ha annál még kedvedre-

valóbb helyet tudsz, eredj oda, s hagyj engem tovább aludnom.

S azzal befordultam a fal felé.

Kozák barátom fölkelt a helyéről s még egyszer oda-hajolva fölem, lihegé mély kisértetes hangján a fülembe:

— Meg fogod gondolni a dolgot. — Itt volt nálad a «34.» — Föl kell jelentened a «38»-ik ezred szökevényét. Található lesz ma éjjel a vérző szív-utcza «42»-ik számában a kalácssütőnél.

— Jól van, jól!

Én már alszom. Az éjjel nagyon soká tartott a piquet-partie a budai casinoban. Oda szolid emberek járnak: reggelig játszanak; de csak piquétet és egy tizedrész krajczárban. — Mióta a fiammal közelebbről megismerkedtem, én is ilyenre adtam magamat . . .

. . . Jóformán gyűlésbe menni való idő volt, mikor az öreg Ignácзом felköltött. Annyi bolondot összeálmodtam az alatt! ott voltam én is a hóhér kemenczéjénél, s csupa fekete asszonyokat dobáltam a katlanba: az országgyűlésen meg hóhérlegények szüzbeszédeit hallgattam.

A mint kidörzsöltem az álmod szememből, azt kérdezém Ignácztól:

— Álmodtam én, vagy valósággal volt itt egy 34-es számú hordár?

— Volt biz itt, felelt az öreg, sokáig itt várt, hanem aztán megunt, kijött s azt mondta, hogy nem akarja a nagyságos urat felzavarni, olyan édesdeden alszik; inkább majd eljön később.

— Mégis álmodtam hát.

Az öreg aztán addig nyakgatott, hogy ha álmodtam, mi-csoda számokat álmodtam? hadd tegye be ő azokat a lutriba; míg el kellett neki számlálnom, hogy «34, 38, 42.»

Be is tette mindjárt a budaiba. Nem hiszem, hogy kijöttek volna neki.

Én azonban még az nap átmentem Budára a szökött katonának a dolgát megsürgetni. Egészen jól állt az ügye.

Kifizettetvén az elsikkasztott összeg, előadatván a súlyos betegségről szóló bizonyítvány, rögtön praeferentissime expedíáltatott a végzés, kézbesítendő az inculpatus édes atyjánál, hogy a fiu visszatérhet ismét a nappal élők sorába.

De ide ismét tegyünk három csillagot: gondoljuk, hogy ez a három lutriba betett szám.

* * *

Este (tizenkét óra után) mikor Budáról, a casinóból hazajöttem, s az ellipseről letekintve megláttam azt a sötét füstfelleget Pest fölött szétterjengeni, a mi leginkább abból a városon kívül felmeredő kéményből látszik előtódulni, megint a fejembe nyilalt az a ma reggeli párbeszéd vagy álom, vagy micsoda.

Hát ha van valami mégis ebben a bolondságban?

Én ugyan se kísértetekben, se boszorkányokban nem hiszek: annálfogva a magyar socialistákban, nihilistákban sem. Régen volt az, mikor engem egy fehér lepedővel meg lehetett ijeszteni; hanem az még sem tartozik a lehetetlenségek közé, hogy egyes monomániától megszállt emberek valami olyan örült merényletre adják a fejöket, a mihez rajtuk kívül másnak semmi köze.

Sorbaveszem, hogy miket beszélt az az agyafurt ember? Az örülségében rendszer van: azt el kell ismernem.

A lefoglalt asztrakáni prémeket most égetik a hóhér kemenczében. Valaki azokból elcsenhet egyet-kettőt.

Legegyszerűbb eljárás volna, feljelenítenem azt, a mit megtudtam, a rendőrségnek.

De én azt nem tehetem. Nem azért, mintha a nihilisták orgyilkaitól félnék, hanem azért, hogy abból majd nagy vizsgálat lenne; engemet elővennének tanunak, el kellene mondanom az egész históriát, hogy jutottam ehhez a titokhoz? beszélnem kellene a Suttogó-utczai gyárról, meg Haggeus urról és a leányáról; s mind ez rám nézve na-

gyon kényelmetlen posztó lenne. — Tehát a rendőrséghez nem megyek. — Hanem azt teszem, hogy felkeresem a vérző-szív-utczai Calypst s annak a hajójában elfogom a veszedelmet hozó ficzkót röptiben s így állok útját az európai nagy veszedelemnek.

Kezdett rémleni előttem, hogy hallottam én már valami hírét ennek a vérző-szív-utczai sütőnének. — Sőt egészen jól emlékezem már rá. — Nevezetes jelenet volt az! Ott a Kék Macskában. — A tavalyi farsang utolsó napján. — Ki akarták dobni a bálból a tisztelt hölgyet. — Én is ott voltam azon a mulatságon. — Pedig szerintem nem volt igazsága a publikumnak. — A Kék Macska díszes vendégkoszorúja fellázadt azon merénylet ellen, hogy a «vérző szív»-utczai sütőné bátorkodott e termekben megjelenni. — Mert a Kék Macska sokat tart a szeplőtlen hírére. — A vérző-szív-utczai sütőné pedig csak a «bumszti pincze» primadonnája. — S ezen körökben nagyon sokat adnak az illem és erkölcs rangfokozataira. — A hölgyek egészen fel voltak lázadva, mikor őt belépni látták. — A tánczkolonn felbomlott s a tánczmester-rendező elveszté a contentiáját, a Sósweckli-Mina kihívó tekintete és rikító toilettje előtt. «Ki vele!» «Le kell tépni a chignonját!» — «Papucsos! kell felpofozni!» Kiabáltak mindenfelől, míg ő kevélyen suhogtatta a lovagkorbácsát. Bizonyos, hogy csufosan megverték volna, ha én jókor nem interveniálok. «Uraim és hölgyeim! kiálték, hát ez-e a demokrácia? Azért harczolunk-e oly véres ütközeteket az egyenlőség szent elvei mellett, hogy most e magas elveket a Kék-Macska szentelt csarnokaiban meghazudtoljuk? Herczenőim! Szépség királynői! Ti a boulevard és király-utcza arisztokrátiája! Gyakoroljátok a születésekhez méltó nagylelkűséget egy polgártársnő irányában, a ki többszörös özvegye hősleg elesett, (de megint felkelt), — ha nem is tábornokoknak, de mindenesetre szakaszvezetőknek!» E szónoklattal sikerült a betolakodott vakmerő számára utat csinálnom a mellékajtóig s így megszabadítottam őt

attól a kellemetlenségtől, hogy egy sajtár vízzel nyakon öntetve kidobattassék. Mert a qualificatióra a világnak egy uri salonjában sem olyan féltékenyek, mint a Kék Macskában.

Ugy hiszem, hogy az illető hölgy még emlékezni fog erre a lovagias tettemre, ha meglát. Az arczomat megismeri.

Mert a sósweckli sütőné büszkén elmondhatja magáról, hogy soha olyan öltözetet nem viselt, a mit valaki ne úgy lopott volna számára és soha olyan emberrel ismeretsége nem volt, a kinek a nevét tudta volna.

Ezt a helyzetet ma fel kell használnom.

A lakását e nevezetes hölgynek már tudom Kozák testvér szivessége folytán. Csak egy bérkocsit kell találnom, a ki odáig kivigyen. Ez már nem esik a járhatatlan városnegyedben. Az utolsó sorház a városliget felé; háta mögött van a városi faiskola: ákác és diófa bozótok. Jó megugrásra való menedék a világgal ellenségeskedésben élő szegény legényeknek.

Hogy azonban egészen megérthetővé tegyem a gyöngébb felfogásúak előtt is, hogy minő állást foglalt el a Sósweckli Mina a társadalomban, a mi őt a Kék Macska hautevoléeja előtt lehetetlenné tette: körülményesen indokolnom kell e felfogást. (Azért nem szükséges kiküldeni a szobából a serdülő fiatalságot: előadásom szigorúan az ethosz és aiszthezis korlátai között mozog.)

Tehát az volt a botránykozás köve, hogy a Sósweckli Mina (mint már a szinpadi neve is kifejezi) sóswecklik sütésével és elárusításával foglalkozó egyéniség volt. Ez pedig az a neme a süteménynek, a melyet kizárólag a társadalomnak azon hasznos polgárai fogyasztanak, a kiket reggelenként a kerepesi-uton kitolonczoznak, s a kik este a városligeti bozótton át megint visszakerülnek, a kik a birtokos osztálynak a maga jószágára való éber vigyázatot tanítják, s a maguk részéről főképen el nem veszett tárgyak megtalálásával foglalkoznak; találkoznak közöttük egykor magas polczokon ült férfiak is, t. i. faczér omnibus-

kocsisok, a kiknek mind a sóswecklisbolt a város végén a paradicsoma. Ott kapni sóswecklit és kozmás pálinkát és semmi egyebet. Azt pedig mind a Sósweckli Mina szolgáltatja ki. Ezért azután nagyszerű népszerűségnek örvend. Mikor vasárnaponkint a bumszti pincze megtelik, mely a társadalom elitjének a kedvencz gyűlhelye: ott a Sósweckli Mina az est ünnepelt hösnője. Olyan veres haja van, mint a láng, s parázs szemei hozzá, és győzi a tánczot. — Miatta gyakran egész ütközetek vivatnak meg a polgári osztály és Mars jelenlevő fiai között, a miknek csak a megerősítetten visszatérő őrzőjét vet véget. Ezen Iliászoknak a trójai Helenája rendesen a Sósweckli Mina, s ezen hirhedettsége szolgál neki akadályul abban, hogy magasabb lebujságokban elfogadtassék.

A bérkocsis nem akart velem tovább jönni a lövöldénél: hogy ő éjszaka a vérző-szív-utczába be nem megy. Magamtól kellett odatalálnom. Jó szerencse, hogy holdvilág sütött. Az utca közepén tartottam magamat, s a kurta vasbotomat ütésre készen.

Könnyű volt rátalálnom a házra. Messziről füstölgött a kéménye. Ilyenkor már fütik a pék-kemenczét. Közelbe érve pedig épen biztosra jön az ember; a boltajtó fölé van festve a falra egy óriási, közepén felhasított zsemlye; ha táblára volna festve, rég ellopták volna; s alá mázolván nagy betűkkel «itt kapható GROG». Hanem az éjjel utáni órákban a boltajtó már zárva van. Azonkívül azonban még egy ablak is van az utczára. Mind az ajtó, mind a redőnyök arról tanuskodnak, hogy itt bunkós bottal szokás bekoczogtatni. Mikor valaki zárva találja az ajtót, addig szokta ütni furkosával az ajtót, meg az ablakot, míg megsokalják azok odabenn, s vagy beeresztik, vagy eldöngetik; elébb azonban kedélyesen elpolemiáznak vele az ablakon keresztül, míg szándékai tisztaságáról, vagy annak ellenkezőjéről meggyőződnek. Mert az is megesik, hogy a rendőrség alkalmatlankodik ilyen későn éjszaka.

Ilyenkor pedig már a Sósweckli Mina a belső lakosztá-

lyaiba vonult vissza, s annak a szentélyébe csak különös kegy mellett lehet bejutni. Ő ilyenkor ugyanis, a hogy gazdasszonyi műnyelven nevezik: «kiszakajt». A tészta meg van kelve s azt kellő darabokra kell felosztani, a mi aztán a nagy kemencze párkányán kisütendő lészen. Ilyenkor aztán annak a számára, a ki a kegyosztásra érdemes, lángost süt a Mina, a mi kvárglival megkenve fölséges lehet. Ha időközben új látogató dörömböl az ablakon, elébb megtudakolják tőle, hogy vannak-e jó referenciái?

Hát hiszen én is tudom a rendet. Mielőtt a vasbotommal az ablakredőnyök meginterpellálásához fogtam volna, elébb kivettem a tárczámból három egy forintos bankót s azokat kalapom szalagja mögé tűztem. Akkor kezdtem aztán hozzá a gyöngé bezörgetéshez, végig botommal valamennyi redőnyön.

Az egyik redőnyön egy fok ki volt törve. Az szolgálta kikémlelő részül a bennlevő számára. Az ötödik, hatodik ütésre megszólalt onnan belülről egy hang.

— No hát mi baj?

Rögtön ráismertem a bájos Sósweckli Mina tündér hangjára, olyan mély baszusa volt, mint egy tamburmajárnak.

— Van-e friss lángos, szép sütőné? kiálték be az ablakon.

— Kinek kell?

— Itt a nevem a kalapomon.

— Mindjárt nyitom az ajtót.

A «mindjárt»-ból nagy idő lett; valószínűleg elébb egy néhány korábban jött látogatót kellett kituszkolni a hátulsó ajtón, a kik összevéve sem értek három forintot.

A kegyes hölgy dagasztáshoz és sütéshez alkalmazott toiletteben jött elém az ajtót kinyitni, egy szál faggyúgyertyával a kezében, a mit nem szoktak tartóba tenni, hanem csak asztalra, lóczára a maga cseppjénél fogva odaragasztani.

Mindjárt rám ismert a háladatos lélek, a mint a sütő-

débe bevezetett, a hol az épen befütött kemencze pokolbeli világítást árasztott szélylyel. A frissen sült zsemlye illata küszködött az elöntözött grog büzével, meg az érett sajt posajával. A falak tele voltak ragasztva hirhedt rablók és gyilkosok arczképeivel, a hogy azokat a Politische Volksblätterekből kivagdalták. Szép collectió volt!

— Hisz ez a zwickeres úr a Kék Macskából! kiáltá jót taszítva a vállamon. Hát magát hol hordja itt a lidércz?

Az alatt folyvást az óralánczomat nézte; a mit nagy gondatlanság volt tőlem idejövet el nem dugni.

— Mondtam már, hogy lángosra jöttem: csak készítse el szaporán. Ez az egyik forint azért lesz.

Azzal letelepedtem egy felfordított lisztes vékára, (az volt a legtisztább ülőhely) s néztem, hogy csinálják a lángost.

— Hát időközben, mondék, ha azt akarja, hogy azt a másik forintost is itt hagyjam, mondja meg csak, volt-e már itt az a drága kincse, a ki szökött katona, aztán a szeme alatt kék folt van?

— Mit tudom én, hogy melyik az?

— Az, a melyik magának holmi shawlféléket meg prémekeket szokott ide hordani.

— A rendőrségtől való az úr?

— Nem vagyok biz én, szép tündérnő! Mert akkor nem jönnék ide, hanem otthon aludnám. Hanem annak a bizonyos urfinak barátja vagyok.

— Nem ismerem szegényt. Nekem nem hord ide semmiféle kendőt, prémet, szegény.

— No hát majd hoz ezután. Csak azt mondja meg neki, drága tulipántom, ha ide jön, hogy vigyázzon magára, mert a mi csomagot ma elégetnek a hóhér katlanában, az mind egyenesen Asztrakánból jött, s rajta van a keleti pestis; a hová azt beviszik, ott leszáll a fekete halál.

De ha parazsat nyomtak volna a markába, nem sikoltott volna nagyobb a bájos hölgy, mint mikor ezt meghallotta; felugrott a kemencze szája elől, a hol a lángost

sütötte volna, kiszaladt, nem tudom hová, s egy percz mulva visszakerült, az arcza csak úgyizzadt rémületében; egy csipővassal fülönfogva hozott magával két prém-bört, a mit messze eltartott a testétől, s azzal futott az égő kemenczéhez, bedobta azt a holmit, s eldobta a kezéből a csipővasat, aztán hirtelen rácsapta az agyag tévőt az égő katlan szájára, hogy még a füstje se csaphasson ki, s az alatt vaczogtak fogai, mint a kit a hideg ráz. Közbe-közbe egy-egy átkozódási formulát is rebegett, a mi a csomag hűzőjének szólt.

— No lássa bájos éj királynéja, hogy milyen könnyen elnyerte a második forintot is.

— Pusztuljon el a czudar döge! Nekem nem mondta, hogy honnan hozza. Hát már most én ettől megveszeke-dem, ugy-e?

— Talán nem. De mindenesetre jó lesz ahhoz a paraszt orvossághoz folyamodni, hogy majd mikor a kemenczéből kihúzza a parazsat, akkor méltóztassék nagysád így jelmezestől együtt oda bebújni, és ott maradni, a míg csak kiállhatja. Ezt egy híres orvostól tanultam, a ki ideges hölgyeket gyógyított ilyen módszerrel.

Bizonyos vagyok felőle, hogy megfogadta a tanácsomat.

— Most pedig térjünk át a harmadik forintra. Miután az már történelmi tény, hogy hát az én barátom már mai nap volt itten, nem volna-e vajjon lehető megtudni, hogy hol kóborolhat ő ez időtájon a világon? Nem méltóztatnék ezt valamiképen tudni?

— Dehogy nem tudom! De nagyon is tudom! Innen éjfél után egy órakor ment el a gazember. Megivott két pohár grogot, annak is adós maradt az árával. Eleget marasztottam a kutyát; mert olyan szépen tud hizelegni. De nem akart maradni, a czudar. Azt mondta, hogy nagy fogásra készül. Van neki egy szép huga. Abba szerelmes egy nagy úr, a ki csak titokban jár hozzá. Most ő már egy hét óta rá les. A ház mögötti kút kávéja mögé van elbujva. Ha egyszer eljön az a nagy úr: megvárja, míg a házba

belopózik: akkor rajta ront, lármát csap; s akkor aztán az a nagy úr állandó kundschaftja lesz, a kitől mindig csikarhat ki pénzt, azért, hogy hallgasson.

A kedves ifju! Hát valamivel csak meg kell neki hálálni azt, hogy én meg az ő megszabadításában fáradozom.

— Itt van a harmadik forint is, bájos herczegasszony. Nekem elég volt a lángos. Már most csak lásson a sütőteknő után, hogy el ne keljen a tészta. Holnap megint eljövök.

Azzal kibotorkáztam magamtól; nem kívántam, hogy karon fogva vezessen ki.

Az utczára kiérve, innen is, onnan is gyanus füttyentgetések kezdtek a fülemet megütni. Nem resteltem a lábaimra bizoni a kérdés eldöntését; s épen jókor érkeztem a bérkocsimhoz. Ha egy perczcel tovább mulatok a házban, vagy engem ütnek agyon, vagy én ütök agyon valakit.

És most ide tegyünk megint három pontot: természetesen mint három sósvecklit.

* * *

Nem hiába mondják ám azt, hogy az ördög nem alszik.

Mégis csak bekövetkezett, hogy pár nap mulva egy szép reggelen újra megjelenik az asztalomnál Kozák bajtárs epistolája s benne az a név «Prometheus». A ki a legelső czündhöltylöt ellopta Jupiternek a gyufatartójából!

E szerint ma megint találkoznom kell Ágnessel.

Azt kezdtem magamon tapasztalni, hogy az elveimnek nincs elég mély fundamentuma rakva, nem bírják meg az emeletet.

Illusztrálta a barátságos levelet egy másik, a mit az országházban kézbesítettek. (Mert vannak már okos emberek, a kik kitalálták, hogy az olyan embernek, a ki nem

magában van a világon, nem minden levelet tanácsos a lakására czimezni: ott az könnyen a cigány-utczára szaladhat; az országházban is van posta, s az előcsarnokban ki van függesztve a hosszú lajstrom. A kényes természetű leveleket ide adressálják. Ezt jól esik elárulnom; hadd gyanakodjanak más képviselőkre is, ne csak én rám.) Tehát ott várt rám a levél, a mit senki sem irt más, mint Haggeus úr.

Nem titulált már Koribanya Ignácznak: felfedezte, hogy tudja az igazi nevemet s ez becsértékemhez igen nagy ágióval járul. Mert már teljes bizodalma van hozzám. Minthogy az irredenta számára akar pyranastatorokat készíteni, annálfogva semmit sem tart méltányosabbnak, mint hogy a kormány adjon neki előleget a pyrotechnikai műhelye nagyszabású felszerelésére, ő aztán majd leszolgálja azt petárdákban (a miket a miniszterelnök meg a szabadelvű klub ajtai előtt durrogatnak el). Mivelhogy pedig én egyszer már a kormányelnöknek a szivarját meg hagytam az én szivaromnál gyujtani, ezen befolyásomnál fogva semmi sem lesz könnyebb, mint azt a csekélységet kieszközölnöm a számára: inkább majd ő maga ezért interesbe ír egy pár cikket a Volksblattba a kormányparti corruptióról. Csak hogy «adjad uram Isten, de mindjárt!» mert a körmére van égve a dolog. Ha ma meg holnap hozzá nem juthat, készebb légbe röpíteni a gyárat, hogysem reményei porbaomlását túlélje. Kezemben van a boldogsága. Kívánjak érte bárminő viszonszolgálatot. Nincs olyan kincs a keze ügyében, a mit tőlem sajnáljon. Válogathatok. Egész családja holtomig lekötelezettem marad. Visszautasítás esetén nem áll jót a történhetők felől. El van szánva a legvégsőre. Kér nagyon, hogy látogassam meg a házát, ha még van a szivemben egy húr, mely megrezdül.

Érthető volt.

Hiszen arra való az embernek a befolyása, hogy kérjen a minisztertől valami gráciát, s azalatt praktizáljon a

széke alá egy petárdát s csak arra ügyeljen, hogy addig fel ne robbantsa, a míg meg nem kapta, a mit kért.

Beszéltem hát; de nem a miniszterrel, hanem azzal a kereskedővel, a ki a gyapjumat megvette; hajlandónak mutatkozott kétezer forintot előlegezni — váltóra, — föltéve, ha még két jó nevet iratok alá.

Ezt elintézve, azon lélektani adatot jegyeztem fel, hogy az embernek sokkal szilárdabbak az elvei, sokkal törhetlenebb az erénye olyankor, mikor pénzzavarban van, mint mikor fölösleg van a pénztárában. Vajjon mi oka lehet annak?

Mai nap nem szövetkeztem semmi tarokkpartira a klubban, sem a budai casinóba nem mentem piquétezni. Azzal vágtam ki magamat, hogy hét órakor színházba kell mennem. Pontban ott is voltam a Dunaparton, a hol a minap találkoztam Ágnessel.

Szép, meleg tavaszutói este volt. Egész nap tropikus hőség, este felé langy meleg. A virágzó ákáczfák balzsamillattal töltötték el a léget.

Ott jött Ágnes a nagy messzevereslő áruraktár felől. Könnyű nyári öltöny volt rajta.

Sajátságos varázs van abban, mikor egy hölgyet, a kit télen ismertünk meg, s megszoktunk mindig prêmes ködmenkében látni, egy tavaszi napon megpillantunk a meleg évszakhoz öltözve; könnyű, lengeteg ruhában.

Régóta is nem láttuk már egymást, nekem egy örökkévalóságnak tetszett.

Nem tagadhatom el, hogy jól esett őt látnom.

Ámbár a szívem hangosan vádolt.

Ő ugyan olyan ártatlan volt, mint egy alvó gyermek, de az én vétkem el nem tagadható, a mit miatta elkövettem. Van már abban lopás, rablás, gyilkosság, árulás, hit-szegés, hamisítás. Minden!

Úgy sietett elém, mikor meglátott.

— Félttem, hogy nem jön ön el, rebegé.

— Hogy ne jönnék, mikor azt a levelet kaptam?

— Melyik levelet? kérdé, és egész tekintetében meglátszott a rettegés.

— No hát a Kozákét.

— Eh mit? Az csak őrvöngő. De hát a másikat?

Nem akartam neki megvallani a másikat.

Nem küldött nekem Kozák úr egy zsebóra formát?

— Ne beszéljünk arról. Jó helyen van az, oda tettem, a hová a többi.

— De kedves barátném, azt már még se tegye oda. Az egy veszedelmes portéka, a mi magától jön működésbe.

— Tudom, meg volt nekem jól magyarázva. Nem fogja ön azt meglátni soha. De szóljon a másik levélről, a mit az atyámtól kapott.

— No az üzleti levél.

— A melyben önt meghívják, hogy ma vagy holnap, vagy valamelyik este látogassa meg a házunkat. Ön azt nem fogja tenni

— Olyan nagyon gyűlöl kegyed engemet?

A leány nem felelt semmit, csak rám nézett két nagy szemével és nagyot sohajtott.

— Őr nem jöhet oda hozzánk. Bátyám fekete himlőben fekszik, ott abban a szobában, a mely az enyémhez vezet a kert felől

(No ez szép biztatás! A gyermekeim a fekete himlő elől futnak hazulról, s én azt most vigyem nekik haza a helyükbe.)

— Talán nem az a baj? mondám kételkedéssel.

— Itt van az orvos recipéje, most viszem a gyógyszer-tárba. Rá van írva a beteg és a baj neve.

Valósággal úgy volt... a receptekhez értek falusi ember létemre: ezzel a vénynyel a himlőt gyógyítják. Eszembe villant: hátha az van jelen, a miről az őrvöngő beszélt! Ha a keleti pestis volna? Ez a kölyök órahosszat hordta a testén az Asztrakánból jött prémekeket!

— Nem jó volna, ha inkább kórházba szállítanák a beteget? mondám a leánynak. Elég önző voltam hozzá.

— Ő rá nézve jobb volna; de rám nézve rosszabb. A Rókusban a himlőbetegek számára külön osztály van, s ha nekem annyi sok beteg között kell testvéreimet ápolnom, hát attól tartok, hogy hamarabb megkapom én is a bajt, mintha csak egyedül őt ápolom otthon.

— Hogyan? hát ön maga van a beteg körül?

— Épen azért nem akarok önhöz közel érni.

Én pedig megmutattam neki, hogy nem félek tőle, s azért is megfogtam a kezét, odavontam a kezem alá, s azzal kényszerítém mellettem maradni.

— Tudja ön, hogy én nem félek semmitől? Én a praedestinációban hiszek.

— De azért mégsem fog ön atyám meghívásának engedni. Végezze el a mi ügye van levélben.

— Az lehetetlen.

— Nem! Nem! Ön nem jöhet oda. Minden iszonyat el van szabadulva, a mi önt megrontsa. Minden iszonyat között a legrövidebbek azok, a mik azon végződnek, hogy «halál». De hát a minék a vége «élet!» minő élet? minő rettenetes élet.

— Kedves Ágnes. A hol engem fenyegetnek, ott engem csalogatnak.

— Ön nem jöhet oda, mert önt megölik.

— Abba én is bele szólók.

— Ön nem jöhet oda, mert elveszik a becsületét.

— Megváltom azt az árán s nekem marad.

— Ön nem jöhet oda, mert haza viszi gyermekeihez a ragályt.

— Nem megyek oda közéjük.

— Ön nem jöhet oda, mert feldulják családi békességét. Meg lesz mérgezve egész élete, nyugalma, boldogsága.

— Bolondság! kiálték közbe indulatosan, odavonva őt mindkét kézzel magamhoz.

Erre a leány lángoló szemekkel, kigyuladt arczczal tekintte rám, keble lihegett és ajkai reszkettek a forróság-

tól, a midőn olyan közel hajolt hozzám, hogy lehelle az arczomat égeté.

— Ön nem jöhet oda, mert én önt szeretem!

Azzal kiszakítá magát kezeim közül s futott, mintha halálba üznék.

Én pedig ott álltam megdermedve, mint a sóbálvány.

«Ön nem jöhet oda, mert én önt szeretem.»

Igazad van, szegény leány. «Ez» a legnagyobb akadály! Idáig komédia volt az egész: ez az egy szó csinál belőle tragédiát.

Utána néztem, míg el nem tűnt előlem; nem iparkodtam utólélni, nem híttam vissza.

Megfordultam és hazamentem szépen.

Az inasomnak meghagytam, hogy csomagolja össze az utibőröndömet; holnap se kérdek, se hallok, elmegyek Füredre: izzadjon más odabenn a házban. Vissza sem jövök míg nem currentálnak.

Neki is szabadságot adtam két hétre: mehet Vácra a nénjéhez látogatóba. Annyit megtettem mégis, hogy a háznagyi hivatalba izenetet küldtem, hogy szököm Füredre.

Az éjszaka is megerősített elhatározásomban.

Ezzel a szóval nem lehet tréfálni.

Még egy prózai körülmény is segítségére jött elhatározásomnak. A zápor elkezdett szakadni. Ilyenkor a Suttogó-utczába csak vadászcizmákkal lehet behatolni. Tiszta lehetetlenség sáros csizmákkal menni szerelmi találkozóra. Mezitláb inkább. A zápor képes meghiusítani egy forradalmat; — elrontott már nem egy ütközetet. — Ez a mennyei spongya minden emberi tervezést össze-vissza töröl. Próbáljunk aludni!

Hányszor fölébredtem az éjjel!

Hányszor hallottam én ezt a szót: «mert én önt szeretem!» közelből, suttogva, — távolból, elhalón, — mélységből sikoltva, — magasból énekelve; — üdvözültnék, elkárhozottnak hangján; a gyönyör extázisának, a két-

ségbeesés phrenezisének kifejezésével! a tündéresók fojtogatásával ajkamon, a bűnsúly boszorkány nyomásával mellemen! Hányszor estünk alá együtt véghetetlen mélységbe, hányszor futottunk együtt a föld felett, repülve, és folyvást kísérve, emelve, ragadva ettől a szótól: «mert én önt szeretem!» a mi már alakot öltött s benne volt mindenben, a mi csak körül vesz: egész világ abból telt ki utoljára.

Olyan korán fölkeltem, a hogy megvirradt, s egy órával hamarabb ott voltam a budai pályafőnél, mint kellett volna.

Nem táviratoztam az enyéimnek: hadd legyen rájuk nézve meglepetés váratlan látogatásom. Egyéb okom is volt rá. Az éjjeli záporra erős szél keletkezett: ha megtudják, hogy jövök, mind ott fog várni a parton, s összehütik magukat.

A vihar folyton nőtt, mire Siófokra értünk, valóságos orkánná lett. A Kisfaludy-gözzel Füredről átjött utazók csodadolgokat beszéltek a magyar tengeren kiállt viszontagságokról. A hullám keresztül csapkodott a tetőn, s a hajónak a félkereke mindig a levegőben forgott. Tengeri betegséget kapott minden ember. A gözös nem is megy rögtön délelőtt vissza, hanem csak délután; megvárja az esti vonatot: akkorra talán csillapodik a szélvész.

No ez aztán szép mulatság: Siófokon rekedni egész napra, egy csoport lamentáló fürdővendég, kétségbeesett kéjutazó és waterprofos fiatal házaspár társaságában, egy nem szállodának készült falusi hotel egyetlen táncztermében összezsufolva. Biztattam őket egyenkint, hogy menjünk át csónakkal; de egy sem vállalkozott rá. — Pedig hiszen jó az a siófoki paprikás csirke; de egész nap csak még sem ehetik az ember paprikás csirkét.

Bárcsak valami más mulatság akadna!

Ha kívántam, hát megjött. Egy táviratot hoztak utánam a vendéglőbe.

A háznagyi hivatal küldte.

«Rögtön gyere vissza. Holnap névszerinti szavazás. Okvetlen itt légy».

Egyszerre mintha a hashish mámor kezdene el működni, olyan kábulat fogott el.

Vissza kell ténnem. Még ma és rögtön. Nem szabad folytatnom a menekülésemet. Visszaparancsolnak.

No hát visszamegyek!

Hanem most aztán térj le a rám való gondviselésről, Te, a kit úgy hínak, hogy «sors»: ha magad fordítottál vissza!

Visszamegyek s többé nem alkuszom.

Nem kérdezem, mibe kerül e szó: «mert én önt szeretem!»

Válaszolok rá.

Ha kell a vén kalmárnak pénz, aláírás: kapja meg, nem gondolok a továbbira. Odamegyek.

Ha megtudja a bőszült vetélytárs, hogy kijátszottam s orozva meglő: hát akkor ott maradok fekvé. Ha nem azt teszi, hanem elárul azoknál, a kik a milyen nagyon szeretnek most, olyan nagyon meg fognak gyűlölni, s azzal egyszerre tönkre jutok, megbukom: hát akkor meg ott maradok fekvé. — Nem gondolok rá. Odamegyek.

Ha a himlőbeteg ragálya engem is meglep, hazaviszem, belehalok, vagy épen a fekete halált találom ott, s az fogad a küszöbön, hát akkor meg ott maradok fekvé. Nem bánom, átlépek rajta: odamegyek!

S ha magát a pyranastatort a tűzórával együtt odateszik is az utamba: felrúgom! odamegyek!

S ha kétségbeejtem a leányt, a ki szeret, s szerelmének nem talál más menedéket, mint a Duna szép kavicsos fenekét: hát akkor meg ott fekszünk mind a ketten. Nem bánom. Haljon meg, de szeressen.

S ha mindjárt kitörülnek is az üdvözülendők sorából; ha egyszerre besoroznak is az ördögök közé, ha porrá törnek is, s minden porszemem külön viselni fogja is az egész lelki öntudatot a világ végéig: mégis odamegyek hozzá, és megtudom, hogy milyen nagyon szeret hát?

Elfújtam az utolsó méceseskéjét is a józan észnek, hogy tökéletes sötétségben maradjak magammal, a melybe mint a búvlámpa vetette a felhevült képzelet tündér-ábráit.

Minő tünemények fejlődnek ki ebből a fénygóczból: «mert én önt szeretem?» Tündérvíziók: csupa fényből, csupa varázslatból. Az ember egy perczre megistenesülve. A túlvilági üdv egész végtelensége beleszorítva egy óra örömébe! — Mit bánom én, mi következik rájuk?

Ülhetnek fölöttem törvényszéket minden arkangyalok! Kérdezhetik tőlem: mit tettél?» Kevélyen fogom megvallani: éltem egy olyan pillanatot oda lenn a földön, a mit nem adok oda a ti egész mennyországtokért!» Szánakozom az üdvözülteken, a kik nem tudják, hogy milyen édes az elkárhozás!

Hadd tegyünk ide most hulló csillagokat.

* * *

MILYEN VERES A POKOL FIRMAMENTUMA.

A délutáni vonattal tértem vissza. Hét óra tájon értünk Fehérvárra. Kérdeztem a pinczértől, nem érkeztek-e még a fővárosból esti lapok? De igen. Hozott is egyet. Az indóházban már sötét volt. Majd elolvasom, ha a vonat kirobog a szabadba. Hiszen nem sietős, nincs háboru.

Alkonyat felé a szél felverte a felhőket, a lemenő nap olyan vörösre festé az egész eget, mint ha meg akarná mutatni, hogy milyen lesz egyszer a pokol, a minek a firmamentuma nem kék, hanem skárlát és bibor? Nekem az is tetszik.

Hát lássuk, mi van a lapban?

Az ég lángvörössége még a betűket is pirosra festi. A kocszi rázkódásától tánczol előttem a sorba szedett huszonnégy kis ördög, a kiből a világon minden jó és minden rossz kitelik.

Az újdonságok végén, ritkított sorokban állt ez a legújabb napihir:

«Borzasztó robbanás. Egyikében a külvárosoknak, némelyek szerint a Terézvárosban, más tudósítás szerint Uj-Pesten, ma 1 és 2 óra között irtóztató robbanás történt. Némelyek azt mondják, hogy petroleum-raktár repült a légbe; mások szerint egy tűzijáték-készítő műhelye robbant volna fel; egy újabb verzió nyomán egy waggon dynamitszállítmány explodált a pályaudvaron. Lapunk nyomda alá bocsátásakor még nincs biztos tudomás a rendőrségnél, hogy hány emberélet esett áldozatul?»

Mintha magamat is elragadt volna az a forgatag, a mivel a robbanás embert, házat, tüzet, hamut, testet, lelket felsodort az égbe: — elszédültem. Azóta kezdődik ez a görcsös szívdobogásom, a mi sokszor úgy megkinoz, s elébb-utóbb meg fog ölni.

Az eszem megállt, egész lelkem elzsibbadt: nem tudtam gondolkozni. Valami nagyon vékony reménysugár, mint a felhőből kitörő napküllő, rémlett egy ideig ebben a lelki sötétben: «Hátha nem az ő tanyájuk volt az? Hátha ő nem volt akkor otthon? Nappal nem szokott otthon lenni. Az a tűzóra lehetett úgy tempirozva, hogy akkor gyujtson, mikor nincs senki honn. A lemenő nappal ez a sugár kialudt.

Nem láttam mi történt és mégis tudom.

Nem lehetett annak más megoldása.

Ha Isten volnék, sem tudnék neki más tanácsot adni.

Egy tiszta lélek, a ki oda van dobva a sár közepébe, a mitől irtózik: üldözve mindenkitől, a ki neki védelemmel tartoznék. Körülkerítve, mint a vad, hogy semmi kijárása ne legyen, mint a fürtelem útja. A lába alatt a műhely, a hol a pokol kotyvadékát főzik, a mit neki kell megnevezhetetlen rémtettek tervezői számára széthordani, szívében jéghideg rettegéssel, arcán égető arczpirulással, nem találva emberi szívet sehol, csak kutyaszívet, a miben nem szerelem lakik, csak állati vágy! És aztán mikor ez a két-

ségbeesett teremtés talál egy lélekre, a kiről azt hiszi, hogy jobb a többinél, a ki őt megérti, megszánja, de magáévá nem teheti. És mikor annak az egynek a lelke felindulásában kimondja ezt a szót: «ne jöjjön oda hozzám; mert én önt szeretem!» És mikor ott van a feje alatt az a gép, a minek egy ország nyugalma kellene felháborítani, és az óra, a mely akkor üt, mikor itt az ideje elhagyni a földet: nem így kell-e annak következni? Hogy ne várja be azt a pillanatot, a midőn az az ember, a kit rajongó hite egy angyalnak festett, egy a földi sárból, szennyből kiragadó nemtőnek, úgy talál megjelenni előtte, mint egy dæmon, a ki azt mondja neki: «most jer velem abba a tűzbe, kárhozzunk el együtt!» S aztán semmivé tenni magát is, azt is! — Megsúgott neki a sejtelve valamit s az elég volt. Megértette, hogy visszatérek s elmenekült előlem oda, a hová nem mehetek utána.

Alig vártam meg, hogy a vonat megálljon Budafoknál, siettem át a propellerrel Pestre. Ott a legelső bérkocsinak megmondtam az utca nevét, a hová menni akarok.

— Oda most nem mehetünk, az el van zárva katonasággal, ott történt ma délben a robbanás; a tűzoltók egyre dolgoznak.

— Tehát menjünk odáig, a meddig bocsátanak, onnan majd megkísértem gyalog tovább hatolni.

Az ég ez alatt feltisztult; a szél lecsendesült, a tele hold teljes fényében ragyogott alá a foszladozó felhők közül, a miknek némelyike úgy hasonlított egy, hosszú éjkontösét maga után úsztató alakhoz, a nyomába siető puposhátú szörnyeteghez, meg a kettőjük közé furakodó idomtalan gnomhoz.

A sugárúton túl, valahol a «Két szív»-utca elején meg kellett állani a bérkocsinak. Katonaság volt felállítva a közlekedés elzárására.

Néhány szó, a mit a vezénylő tiszttel váltottam, megszerezte számomra az engedélyt, hogy gyalog tovább hatolhassak.

Nem kellett kalauz; ismerem én már e tájon a járást.

Mentől közelebb jutottam a célhoz, annál érezhetőbb lett az a nehéz, lélekzetfojtó bűz, mely elülte a léget.

Egy utcza kanyarulatánál aztán előttem állt az egész borzasztó látvány.

Nem egy utcza! de három volt halomra döntve. A házak, mint a kártyavárak, egymásra lapítva; gerenda, téglá, vályog-tömeg, palánkok, kifacsart fák, felfordított üstök, gépdarabok, tonnák, vaskürtök, butorok egy örült tömkelegbe egymásra hányva, a mi közül lomha, nehéz, fehér füst bűzölgött elő. Kert, utcza, házsor mind egyenlővé téve.

Az összelapított Sár-Ninivé közül egyedül magaslik ki a Veres rózsza vendéglője; minden ajtaja, ablaka összezúzva, égnek emelt szarufaival s szétzilált léczezetével úgy tűnik fel, mint egy szörnyeteg, a ki felborzadó hajjal s tátott szájjal és szemekkel bámul a rémület országa közepébe.

Nagy csendesség van. A tűzoltók nesztelenül takarítják félre a kuszált romhalmazt; csak a jeladó trombita-szó hangzik fel az éjszakában. A fáklyák kutatva világítják meg a romlás részleteit.

A Veres rózsza kapuja előtt hever egy sarkából kiszakított félajtó, egyik oldala korommá perzselve a lángtól; a másik oldalán valami krétával felírt mondat kezdete látszik még: «ez a szoba szentély . . . .» a többi le van törölve.

A tűzoltók trombitája meg-megszólal csendesen. A bámuló nézők suttogva kérdezik egymástól:

«Vajjon mi történhetett itt?»

«Azt senki sem tudja.»

. . . . Én tudom . . . .

TARTALOM.

	Lap
Páter Péter:	
A jezsuita konvent	3
A kastély bolondjai	15
A madocsányi nagyasszony	23
Az «Aktit Tuketjer»	27
A mitosini úr	38
Szent Antal képe a pusztában	48
Venus és fia	56
A püspök lakodalmán	67
A kísértés	81
A dinom-dánom	86
A föld alatt	93
A megáradt folyó	111
A lelkek óráján	115
A szép asszony öröme	123
Az arany sir	130
A tor	136
Volt — nincs	139
Asszonyt kísér, Istent kísért	147

